

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МЕДВЕДСЬКА ВІКТОРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК 340.6:343.541-055.2

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ЖІНОК
ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

081 «Право»
(юридичні науки)

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело В. В. Медведська

Науковий керівник
Головка Людмила Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Медведська В. В. Правові засади захисту жінок від домашнього насильства. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2022.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню правових засад захисту жінок від домашнього насильства із позиції євроінтеграційних намірів України та взятих на себе зобов'язань щодо імплементації Стамбульської конвенції.

У дисертації розглянуто теоретико-методологічне підґрунтя дослідження засад захисту жінок від домашнього насильства. Враховуючи дефініції «методологія», «методологія права», «методологія правознавства», визначено, що під методологією дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства слід розуміти систему підходів, способів (прийомів) і засобів пізнання цього явища, закономірностей його законодавчого забезпечення. Специфіка застосованої методології обумовлюється у даному випадку основними завданнями дослідження, розв'язання яких передбачає дослідження не лише правових засад захисту жінок від домашнього насильства, але і матеріалів судової практики за 2021–2022 роки у справах про адміністративні та кримінальні правопорушення, пов'язаних з домашнім насильством, та статистичних даних за 2020–2022 роки щодо кількості: секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві; розглянутих справ про домашнє насильство; прийнятих термінових заборонних приписів; осіб, яких постановлено на профілактичний облік.

З'ясовано, що на особливості методології дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства, зокрема, впливають: 1) перебування

об'єкта дослідження «на стику» декількох як неюридичних, так і юридичних наук; 2) специфіка предмету – закономірності становлення, розвитку та функціонування законодавчого забезпечення правових засад захисту жінок від домашнього насильства, а також шляхи і засоби вдосконалення цього забезпечення; 3) необхідність забезпечення обґрунтованості результатів дослідження і можливостей використання його висновків і пропозицій у юридичній практиці.

Огляд доктринальних джерел, які відображають стан наукової розробки правових засад захисту жінок від домашнього насильства, показав, що комплексне дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства в Україні відсутнє. Наявні дисертаційні дослідження домашнього насильства як правового явища були підготовлені у межах адміністративного права та процесу, кримінального права та процесу щодо: захисту дітей від домашнього насильства; статусу органів публічної адміністрації, які здійснюють запобігання та протидію домашньому насиллю; попередження та протидії домашньому насильству загалом. Праці окремих вчених базувалися на законодавстві, яке зазнало суттєвих змін або було скасоване у зв'язку з прийняттям, починаючи з грудня 2017 року, нових нормативно-правових актів у сфері боротьби з домашнім насильством.

Досліджуючи понятійно-категорійний апарат, проаналізовано суть понять «домашнє насильство», «насильство в сім'ї», «сімейно-побутове насильство», які наводяться у наукових працях та законодавстві окремих зарубіжних країн (Австрія, Албанія, Болгарія, Боснія та Герцеговина, Грузія, Німеччина, Польща). З'ясовано, що у науковій спільноті та законодавстві проаналізованих зарубіжних країн немає єдиного підходу у напрацюванні дефініцій «домашнє насильство» та «насильство у сім'ї», хоча ключова суть визначень співпадає – це вчинення умисних дій чи бездіяльності між нинішніми та колишніми членами сім'ї з метою заподіяння шкоди фізичному та психічному здоров'ю постраждалої особи. Запропоновано власне авторське визначення домашнього насильства щодо жінки як будь-якої умисної протиправної дії чи бездіяльності

або погрози застосування дії чи бездіяльності фізичного, сексуального, психологічного, економічного характеру, тобто будь-який акт насильства щодо жінки з умислом заподіяння їй моральної чи матеріальної шкоди або здійснення влади та контролю над нею теперішнім (колишнім) членом сім'ї.

Аргументовано, що у разі визначення домашнього насильства має бути враховано гендерний підхід, адже найчастіше випадки домашнього насильства трапляються в контексті інтимних партнерських стосунків: переважна більшість злочинців – чоловіки, а переважна більшість жертв – жінки та їхні діти. Визнання гендерних моделей насильства не відкидає жертв-чоловіків, які зазнали домашнього насильства, однак найбільш поширеною моделлю домашнього насильства в Україні, та й в цілому у світі, є насильство чоловіків над жінками, що викликає необхідність врахування гендерної природи домашнього насильства. Гендерно нейтральний підхід до проблематики домашнього насильства може призвести до прогалини у захисті жінок, які зазнають домашнього насильства, та надання їм недостатньої підтримки, що, у свою чергу, сприятиме повторній віктимізації жінок.

На підставі аналізу видів домашнього насильства (фізичного, психологічного, економічного, сексуального) визначено окремі форми насильницької поведінки, які можуть бути застосовані кривдником до жінок (соціальна ізоляція, залякування, виснаження, емоційні зловживання, економічні зловживання, шантаж, зловживання «правами» чоловіка), та надано їм власні авторські формулювання. При цьому, перелік таких форм є невичерпним.

Запропоновано власну авторську класифікацію теорій причин виникнення домашнього насильства за трьома групами: 1) історична, яка пояснює, що причини виникнення домашнього насильства щодо жінок зароджувалися і розвивалися історично, впливаючи із свідомості народу; 2) теологічна, яка пояснює причини виникнення домашнього насильства щодо жінок домінуванням у священних книгах основних релігій (християнство, іслам, індуїзм, буддизм) положень про підлегле становище жінки щодо чоловіка;

3) сучасні (однофакторні – психологічна, біолого-генетична, соціологічна та багатофакторні – теорія Даттона, онтогенетична теорія, феміністична теорія, теорія влади, теорія соціального навчання), які пояснюють виникнення насильства наявністю одного чи більше факторів, що зумовлюють виникнення насильницької поведінки щодо жінок. Періодизацію розвитку історичної теорії причин виникнення домашнього насильства щодо жінок розглянуто через призму взаємопов'язаних та слідуючих один за одним періодів: 1) період права перших державних утворень на території України; 2) період права Київської Русі; 3) період литовсько-польського права; 4) період права Запорозької Січі та Гетьманщини; 5) період права радянського періоду; 6) період права незалежної України.

Сформульовано наступні авторські визначення: «система захисту жінок від домашнього насильства» – це сукупність різноманітних механізмів, якими можуть скористатися жінки, які зазнали домашнього насильства, з метою захисту або відновлення їхнього порушеного права та законного інтересу; «несудовий механізм захисту жінок від домашнього насильства» – це можливість здійснення жінками, постраждалими від домашнього насильства, певних вчинків щодо їхнього захисту несудовими методами та система уповноважених суб'єктів, які забезпечують такий захист. Серед стадій несудового механізму захисту жінок від домашнього насильства виокремлено: 1) звернення постраждалої жінки до спеціально уповноважених суб'єктів щодо її захисту від домашнього насильства; 2) розгляд звернення постраждалої жінки спеціально уповноваженим суб'єктом; 3) прийняття рішення спеціально уповноваженим суб'єктом про вжиття заходів захисту жінки від домашнього насильства або відмову у вжитті таких заходів; 4) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень про відмову у вжитті несудових заходів захисту жінки від домашнього насильства в адміністративному чи судовому порядку.

У дисертації досліджено впровадження в Україні ряду онлайн-платформ, які дозволяють повідомити органи поліції про факти домашнього насильства, та відзначено їх позитивний вплив на швидке інформування органів поліції

про вчинення домашнього насильства. З метою приховання від кривдника інформації про альтернативні джерела звернення постраждалих осіб до органів поліції у випадках домашнього насильства, запропоновано періодично змінювати іконку мобільного застосунку, розробленого для допомоги людям, які страждають від домашнього насильства.

З урахуванням статистичних даних та інформації, одержаних з листа Департаменту превентивної діяльності Нацполіції від 07 вересня 2022 року № 20/5/01-34зі у відповідь на запит на отримання публічної інформації, запропоновано: створення секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві (сьогодні створено лише в третині районних підрозділів); прийняття МВС України у встановленому законом порядку наказу про організацію діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Нацполіції (сьогодні це питання регулюється Методичними рекомендаціями з питань організації діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Нацполіції, затвердженими Головою Нацполіції від 06 квітня 2021 року, що не має нормативного характеру).

Досліджуючи нормативно-правове регулювання порядку та підстав видачі термінового заборонного припису, виявлено, що законодавство не передбачає прийняття поліцейським рішення у разі відмови постраждалій особі у видачі термінового заборонного припису, що позбавляє потерпілу особу можливості оскаржити таке рішення у зв'язку з його відсутністю. Запропоновано доповнити Наказ МВС від 01 серпня 2018 року № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Нацполіції термінового заборонного припису стосовно кривдника» нормами про: а) прийняття працівником уповноваженого підрозділу поліції рішення про відмову у видачі термінового заборонного припису, яке підлягає оскарженню в адміністративному або в судовому порядку (відсутність даної норми у чинному законодавстві позбавляє жінку, яка постраждала

від домашнього насильства, можливості оскаржити відмову у видачі термінового заборонного припису в адміністративному або в судовому порядку); б) продовження дії термінового заборонного припису до закінчення розгляду у суді заяви постраждалої особи про видачу обмежувального припису.

У роботі встановлено та обґрунтовано, що складення адміністративного протоколу та відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства не є достатніми підставами для взяття його на профілактичний облік, оскільки вина особи у вчиненні правопорушень ще не встановлена судом. З огляду на викладене, запропоновано удосконалити перелік підстав для постановлення кривдника на профілактичний облік, а саме: виключити з переліку підстав підставу «складення адміністративного протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП»; підставу «відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі» замінити на підставу «обвинувальний вирок суду стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі або ж постанова про закриття кримінального провадження з нереабілітуючих підстав».

Обґрунтовано, що сутність судового захисту жінок від домашнього насильства – це гарантована державою можливість жінок звернутися до суду у разі порушення їх права, інтересу або свободи вчиненням домашнього насильства і усунення таких порушень за допомогою судового рішення. Удосконалено дефініцію «обмежувальний припис стосовно кривдника» як спеціальний судовий захід протидії домашньому насильству, спрямований на усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та попередження повторному вчиненню такого насильства.

Виявлено існування проблеми доказування у справах про видачу обмежувального припису, оскільки під час вчинення домашнього насильства присутні, зазвичай, лише кривдник та постраждала особа, що призводить до обмеження доказування поясненнями зазначених осіб. Визначено, що одним

із найбільш дієвих засобів доказування у таких справах може бути висновок судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа, проведення якої має бути обов'язковим у разі: 1) наявності у справі серед засобів доказування лише пояснень кривдника та постраждалої особи; 2) заперечення кривдником факту вчинення домашнього насильства.

Констатовано, що нормативне затвердження для суддів форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства під час розгляду питання про видачу обмежувального припису, яка на разі відсутня, сприяла б усуненню формального підходу суддів у визначенні таких ризиків. Сформульовано власні питання, які запропоновано передбачити серед переліку питань у даній формі:

1. Чи наділений кривдник доступом до пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії?
2. Чи застосовувався до кривдника терміновий заборонний припис раніше?
3. Чи притягувався кривдник до відповідальності за жорстоке поводження з тваринами?
4. Чи характеризується кривдник позитивно за місцем роботи (навчання)?

З метою гарантування безпеки жінці, потерпілій від домашнього насильства, під час судового розгляду, на чому наголошує стаття 56 (1) Стамбульської конвенції, аргументовано, що найбільш прийнятною формою є проведення судового засідання в режимі відеоконференції з дотриманням наступного порядку: кривдник перебуває у судовому засіданні, а постраждала особа бере участь у справі за допомогою засобів відеоконференцзв'язку з приміщення іншого суду або поза приміщенням суду, наприклад, за допомогою сервісу Easycon.

Під час розгляду справ про адміністративні правопорушення суддя правомочний направити кривдника для проходження ним типової програми, спрямованої на зміну насильницької поведінки, генерування соціально допустимих норм і гуманістичних цінностей, тільки у випадку, якщо кривдника буде визнано винним у вчиненні правопорушення, визначеного статтею 173² КУпАП. Водночас, у кримінальному провадженні аналогічні повноваження суд

може застосувати до кривдника до встановлення його вини у судовому рішенні. Обґрунтовано, що право суду у кримінальному провадженні направляти на проходження типової програми для кривдників особу, яка лише підозрюється у вчиненні домашнього насильства, є передчасним та нівелює принцип презумпції невинуватості.

Охарактеризовано виявлені раніше науковцями та встановлені особисто проблемні аспекти диспозиції статті 173² КУпАП: 1) помилковість ототожнення скоєння домашнього насильства і насильства за ознакою статі як «...умисного вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру...», оскільки категорія «домашнє насильство» і «насильство за ознакою статі» не є схожими; 2) відсутність сексуального насильства у складі об'єктивної сторони; 3) наявність у складі статті положення про «невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Нацполіції про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення».

З'ясовано, що чинна на даний момент стаття 277² КУпАП, яка передбачає вручення повістки про розгляд адміністративної справи не пізніш як за три доби до дня розгляду справи в суді, не спроможна забезпечити своєчасне повідомлення кривдника про розгляд справи про домашнє насильство та перешкоджає своєчасному судовому розгляду, у зв'язку з чим запропоновано статтю 277² КУпАП «Повідомлення про розгляд справи» доповнити новою частиною наступного змісту: «У справах про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП, особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, викликається до суду через оголошення на офіційному вебсайті судової влади України, яке розміщується не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. Опублікування оголошення про виклик означає, що особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи».

У дисертації досліджено поняття «систематичність» як істотну ознаку вчинення домашнього насильства, що тягне за собою кримінальну

відповідальність, наведено різнобічні підходи у науці та судовій практиці до його формулювання (від двох разів до не менше трьох разів) та запропоновано доповнити ст. 126¹ КК України приміткою про визначення систематичності як вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства, яке відбулося не менше двох разів у часі.

У роботі проведено компаративістський аналіз зарубіжного досвіду у сфері захисту жінок від домашнього насильства на прикладі представників (держав) із кожного типу правових систем світу: романо-германського (Італія, Федеративна Республіка Німеччина, Франція); англо-американського (Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, США, Канада); релігійного (Індія, ОАЕ); традиційного (Японія, КНР), змішаного (Йорданія, Гана) та визначено дієві інструменти, які можуть бути перспективними для України в досліджуваному аспекті, а саме: створення окремої посади Уповноваженого з питань домашнього насильства (за зразком Великобританії); застосування спеціальних електронних GPS-браслетів, за допомогою яких поліція матиме змогу відстежувати та оперативно реагувати на наближення кривдника до потерпілої особи (за зразком США, Канади, Франції, Італії); запозичення системи превентивних освітніх програм, які діють в США та Канаді; збільшення строку позовної давності для одержання цивільного захисту у справах про домашнє насильство, що, наприклад, у Франції становить п'ять років.

Враховуючи ратифікацію Україною Стамбульської конвенції та необхідність приведення чинного законодавства у сфері домашнього насильства у відповідність з європейськими стандартами, визначено пріоритетними напрямками оптимізації правових засад захисту жінок від домашнього насильства в Україні:

– встановлення кримінальної відповідальності за вчинення: переслідування, під яким слід розуміти умисні систематичні протиправні дії, що викликають або можуть викликати у особи обґрунтований страх за її життя чи здоров'я, життя чи здоров'я членів сім'ї, близьких родичів або іншим чином

значно погіршити якість її життя, та карається позбавленням волі на строк від двох до трьох років; переслідування щодо дитини, вагітної жінки карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років;

– визначення форм переслідування: а) погроза заподіяння тілесних ушкоджень чи іншого заподіяння шкоди особі, членам її сім'ї чи близьким родичам; б) пошук особистої близькості або слідкування за особою; в) нав'язування контактування особі проти її волі особисто або через третіх осіб;

– формулювання авторського визначення виду домашнього насильства «кібернасильство над жінками» як вчинення умисних систематичних дій образливого або погрозливого характеру із використанням засобів електронних комунікацій, які підривають почуття безпеки жінки та викликають тривогу, страх або паніку. Ці дії включають: надсилання електронних листів, текстових повідомлень (SMS) або інших миттєвих повідомлень образливого або погрозливого характеру; розміщення образливих коментарів щодо особи у мережі Інтернет; розповсюдження інтимних фотографій чи відеозаписів за допомогою засобів електронних комунікацій;

– удосконалення дефініцій «психологічне насильство» та «сексуальне насильство», які містяться у Законі про домашнє насильство, шляхом визначення можливості вчинення даних діянь із застосуванням засобів електронних комунікацій;

– законодавче закріплення обов'язкового (замість існуючого наразі факультативного) направлення судом кривдника для проходження програми для кривдників у разі: а) первинного випадку домашнього насильства, б) закриття провадження у справі у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення;

– збільшення строку накладення на кривдника адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства з існуючих трьох до шести місяців та строку розгляду адміністративної справи про вчинення домашнього насильства – з однієї доби до трьох днів;

– посилення кримінальної відповідальності за невиконання кривдником рішення суду, яким встановлено обмежувальний припис, а саме: обмеження волі на строк до двох років або позбавлення волі на строк до трьох років замість існуючої наразі санкції у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до двох років;

– законодавче закріплення розгляду у порядку наказного провадження справи про визначення місця проживання дитини з матір'ю у разі встановлення судовим рішенням вини батька дитини у вчиненні домашнього насильства щодо матері чи дитини;

– удосконалення статті 173² КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» шляхом:

а) роз'єднання диспозиції статті в самостійні частини – «вчинення домашнього насильства», «вчинення насильства за ознакою статі», «невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»; б) підвищення санкції статті за: вчинення домашнього насильства (штраф від тисячі (17 000,00 грн) до двох тисяч (34 000,00 грн) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, адміністративний арешт на строк десять діб замість штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та адміністративного арешту на строк до десяти діб); невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб замість штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, громадських робіт на строк від тридцяти до сорока годин, адміністративного арешту на строк до десяти діб); в) доповнення кваліфікуючою ознакою домашнього насильства – вчинення його подружжям або особою, яка проживає з постраждалою особою спільно однією сім'єю, але не перебуває у шлюбі.

Ключові слова: домашнє насильство; кривдник; постраждала особа; Стамбульська конвенція; захист жінок; захист жінок від домашнього насильства; судовий захист жінок від домашнього насильства; несудовий захист жінок від домашнього насильства; юридична відповідальність за домашнє насильство.

ANNOTATION

Medvedska V. V. Legal principles of protection of women from domestic violence. Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Doctor of Philosophy Degree, specialty 081 «Law». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2022.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the legal framework for the protection of women from domestic violence from the standpoint of Ukraine's European integration intentions and the commitments it has made regarding the implementation of the Istanbul Convention.

The dissertation examines the theoretical and methodological basis of the study of the principles of protection of women from domestic violence. Taking into account the definitions of «methodology», «methodology of law», «methodology of jurisprudence», it was determined that under the methodology of research of the legal principles of the protection of women from domestic violence should be understood the system of approaches, methods (techniques) and means of understanding this phenomenon, the laws of its legislative support. The specificity of the applied methodology is determined in this case by the main tasks of the research, the solution of which involves the study of not only the legal basis for the protection of women from domestic violence, but also the materials of judicial practice for the years 2021–2022 in cases of administrative and criminal offenses related to domestic violence, and statistical data for 2020–2022 regarding the number of: domestic violence countermeasure sectors in the structure of all regional territorial (separate) units of the Main Departments of the National Police in Ukraine in the

regions and in the city of Kyiv; considered cases of domestic violence; adopted urgent prohibitory orders; persons who have been placed on preventive registration.

It was found out that the specifics of the research methodology of the legal framework for the protection of women from domestic violence, in particular, are influenced by: 1) the location of the research object «at the intersection» of several non-legal and legal sciences; 2) the specificity of the subject – the regularities of the formation, development and functioning of the legislative provision of the legal basis for the protection of women from domestic violence, as well as the ways and means of improving this provision; 3) the need to ensure the validity of research results and the possibility of using its conclusions and proposals in legal practice.

A review of doctrinal sources that reflect the state of scientific development of the legal framework for the protection of women from domestic violence has shown that there is no comprehensive study of the legal framework for the protection of women from domestic violence in Ukraine. The existing dissertation studies of domestic violence as a legal phenomenon were prepared within the framework of administrative law and process and criminal law and process and related to: protection of children from domestic violence; the status of public administration bodies that prevent and combat domestic violence; prevention and countermeasures against domestic violence in general. The works of individual scientists were based on legislation that underwent significant changes or was canceled in connection with the adoption, starting from December 2017, of new normative legal acts in the field of combating domestic violence.

By studying the conceptual and categorical apparatus, the essence of the concept of «violence in the family», «domestic violence», «family-domestic violence», which is cited in scientific works and the legislation of certain foreign countries (Austria, Albania, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Georgia, Germany, Poland) was analyzed. It was found that in the scientific community and the legislation of the analyzed foreign countries there is no single approach in working out the definitions of «domestic violence» and «violence in the family», although the key essence of the definitions is the same – it is the commission of intentional actions

or inaction between current and former members of the family with the aim of causing damage to the physical and mental health of the victim. The author's own definition of domestic violence against a woman is proposed as any intentional illegal action or inaction or threat of action or inaction of a psychological, economic, physical, sexual and other nature, that is, any act of violence against a woman with the intention of causing her moral or material damage or exercise of power and control over it by a current (former) family member.

It is argued that when defining domestic violence, a gender approach should be taken into account, because most cases of domestic violence occur in the context of intimate partner relationships: the vast majority of perpetrators are men, and the vast majority of victims are women and their children. Recognition of gender patterns of violence does not exclude male victims of domestic violence, but the most common pattern of family violence in Ukraine and in the world as a whole is the violence of men against women, which makes it necessary to take into account the gender nature of violence in the family. A gender-neutral approach to domestic violence can lead to gaps in the protection of the rights of women who experience domestic violence and insufficient support, which in turn contributes to women's re-victimization.

Based on the analysis of the types of domestic violence (physical, psychological, economic, sexual), separate forms of violent behavior that can be applied by the offender to women are identified: social isolation; intimidation; exhaustion; emotional abuse; economic abuses; blackmail; abuse of the husband's «rights», and they were given their own author's wording. At the same time, the list of such forms is inexhaustible.

The author's own classification of theories of the causes of violence in the family into three groups was proposed: 1) historical, which explains that the causes of violence against women originated and developed historically, stemming from the consciousness of the people; 2) theological, which explains the causes of violence against women by the dominance in the sacred books of the main religions (Christianity, Islam, Hinduism, Buddhism) of provisions about the subordinate

position of women in relation to men; 3) modern (one-factor – psychological, biological-genetic, sociological and multi-factor – Dutton's theory, ontogenetic theory, feminist theory, power theory, social learning theory, which explain the occurrence of violence by the presence of one or more factors that lead to the occurrence of violent behavior against women). The periodization of the development of the historical theory of the causes of violence against women is considered through the prism of three interconnected and successive time periods: 1) the period of law of the first state entities on the territory of Ukraine; 2) period of law of Kyivan Rus; 3) period of Lithuanian-Polish law; 4) the period of law of the Zaporizhzhyan Sich and the Hetmanate; 5) the period of law of the Soviet period; 6) the period of the law of independent Ukraine.

The following author's definitions were formulated: «system of protection of women's rights and legitimate interests from domestic violence» – is a set of various mechanisms that can be used by women who have suffered from domestic violence in order to protect or restore their violated rights and legitimate interests; «a non-judicial mechanism for protecting women's rights from domestic violence» – this is the possibility for women victims of domestic violence to take certain actions to protect their own rights and freedoms by non-judicial methods and a system of authorized entities that ensure the protection of these rights and freedoms. Among the stages of the non-judicial mechanism for the protection of women's rights from domestic violence, it was singled out: 1) appeal of the affected person to specially authorized entities regarding the protection of his/her rights from domestic violence; 2) consideration of the affected person's appeal by a specially authorized entity; 3) decision-making by a specially authorized entity on taking measures to protect women's rights from domestic violence or refusing to take such measures; 4) appeal against the decision of the subject of authority to refuse to take non-judicial measures to protect women's rights from domestic violence in an administrative or judicial procedure.

The dissertation examines the introduction of a number of online platforms in Ukraine that allow reporting of domestic violence to the police, and notes their

positive impact on prompt reporting of domestic violence to the police. In order to hide from the offender information about alternative sources of appeal of victims to the police in cases of domestic violence, it is proposed to periodically change the icon of the mobile application designed to help people suffering from domestic violence.

Taking into account the statistical data and information received from the letter of the Department of Preventive Activities of the National Police of September 7, 2022 No. 20/5/01-34zi in response to a request for public information, it was proposed: the creation of sectors for combating family violence in the structure of all district territorial (separate) subdivisions of the Main Departments of the National Police in Ukraine in the districts and in the city of Kyiv (to date, only a third of the district subdivisions have been created); the adoption by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in accordance with the procedure established by law of the order on the organization of the activities of the anti-domestic violence sectors of the National Police departments/units (to date, this issue is regulated by Methodical recommendations on the organization of the activities of the anti-domestic violence sectors of the National Police departments/units, approved by the Head of the National Police on April 6, 2021 of the year, which does not have a normative character).

Studying the legal regulation of the procedure and grounds for issuing an urgent restraining order, it was found that the legislation does not provide for the police to make a decision in the event of a refusal to issue an urgent restraining order to an injured person, which deprives the injured person of the opportunity to appeal such a decision due to its absence. It was proposed to supplement the Order of the Ministry of Internal Affairs of August 1, 2018 No. 654 «On Approval of the Procedure for Issuing an Urgent Prohibitory Order against the Offender by Authorized Units of the National Police» with regulations on: a) a decision by an employee of an authorized police unit to refuse to issue an urgent restraining order, which is subject to appeal in an administrative or judicial procedure (the absence of this norm in the current legislation deprives a woman who suffered from domestic

violence of the opportunity to appeal against the refusal to issue an urgent restraining order administrative or judicial injunction); b) extension of the temporary restraining order until the end of the consideration in court of the application of the affected person for the issuance of a restraining order.

The work establishes and substantiates that the drawing up of an administrative protocol and the opening of criminal proceedings against the offender in connection with his/her perpetration of violence in the family are not sufficient grounds for taking him/her into preventive registration, since the person's guilt in committing this criminal offense has not yet been established a seizure. In view of the above, it was proposed to improve the list of reasons for placing the offender on preventive registration, namely: to exclude from the list of reasons the reason «drawing up an administrative protocol on an administrative offense provided for in Article 173² of the Code on Administrative Offenses»; the ground «opening of criminal proceedings against the offender in connection with his perpetration of domestic violence or gender-based violence» should be replaced by the ground «indictment of the court against the offender in connection with his perpetration of domestic violence or gender-based violence or the decision to close criminal proceedings on non-rehabilitative grounds».

It was substantiated that the essence of judicial protection of women's rights from domestic violence is the state-guaranteed opportunity for a woman to apply to the court in case of a threat or violation of her rights, interests or freedoms and to eliminate such violations with the help of a court decision. The definition of «restrictive order against the offender» has been improved as a special judicial measure against family violence, aimed at eliminating the danger to the life and health of the affected persons and preventing the repeated commission of such violence.

The existence of a problem of proof in cases of issuing a restraining order has been revealed, since during the perpetration of violence in the family usually only the offender and the victim are present, which leads to the limitation of proof by the explanations of the specified persons. It was determined that one of the most

effective means of proof in such cases can be the conclusion of a forensic psychological examination with the use of a polygraph, the conduct of which should be mandatory in the case of: 1) the presence of only explanations of the offender and the injured person among the means of proof in the case; 2) denial by the perpetrator of the fact of committing violence in the family.

It was established that the normative approval of the form of assessment of the risks of perpetration of family violence by judges when considering the issue of issuing a restraining order, which is currently absent, would contribute to the elimination of the formal approach of judges in determining such risks. Specific questions have been formulated, which were proposed to be included among the list of questions in this form: 1. Does the offender have access to devices of domestic production for firing cartridges equipped with non-lethal rubber or metal projectiles similar in their properties? 2. Has an urgent restraining order been applied to the offender before? 3. Was the offender prosecuted for animal cruelty? 4. Is the offender positively characterized by the place of work (education)?

In order to guarantee the safety of a woman, a victim of domestic violence, during the trial, which is emphasized by Article 56 (1) of the Istanbul Convention, it is stated that the most acceptable form is to conduct a court session in the mode of a video conference with the following procedure: the perpetrator is in a court session, and the injured person participates in the case using video conferencing tools from the premises of another court or outside the premises of the court, for example, using the Easycon service.

During the review of cases on administrative offenses, the judge is authorized to send the offender to undergo a typical program aimed at changing violent behavior, generating socially acceptable norms and humanistic values, only if the offender is found guilty of committing an offense defined by Article 173² of the Code on Administrative Offenses. At the same time, in criminal proceedings, the court can apply similar powers to the offender before establishing his guilt in the court decision. It is substantiated that the right of the court in criminal proceedings to send a person who is only suspected of committing domestic violence to undergo a typical

program for offenders is premature and nullifies the principle of presumption of innocence.

The problematic aspects of the disposition of Article 173² of the Code on Administrative Offenses, identified earlier by scientists and determined personally, were characterized: 1) the fallacy of equating the perpetration of domestic violence and gender-based violence as «... the intentional commission of any actions (acts or omissions) of a physical, psychological or economic nature...», as the category «domestic violence» and «gender-based violence» are not similar; 2) absence of sexual violence as part of the objective party; 3) the presence in the article of a provision on «failure to comply with an urgent restraining order by the person against whom it was issued, or failure to notify the authorized units of the National Police of Ukraine of the place of temporary stay in the event of its issuance».

It has been found that the current Article 277² of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, which provides for the delivery of a summons for consideration of an administrative case no later than three days before the day of consideration of the case in court, is not able to ensure timely notification of the offender about consideration of the case of domestic violence and prevents a timely judicial review, in connection with which it is proposed to supplement Article 277² of the Code of Criminal Procedure «Notice of Case Review» with a new part of the following content: «In cases of an administrative offense provided for in Article 173² of the Code on Administrative Offenses, a person who is held administratively liable is summoned to court through an announcement on the official website of the judiciary of Ukraine, which must be posted no later than 24 hours before the date of the relevant court session. The publication of the announcement of the summons means that the person is considered to have been notified of the date, time and place of the hearing».

The dissertation examines the concept of «systematicity» as an essential sign of committing domestic violence, which entails criminal responsibility, provides versatile approaches in science and judicial practice to its formulation (from two

times to at least three times) and proposes to supplement Art. 126¹ of the Criminal Code of Ukraine with a note on the definition of systematicity as the commission of physical, psychological or economic violence, which occurred at least twice in time.

In the work, a comparative analysis of foreign experience in the field of protection of women's rights against domestic violence was carried out on the example of representatives (states) from each type of legal system of the world: Romano-Germanic (Italy, Federal Republic of Germany, France); Anglo-American (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, USA, Canada); religious (India, UAE); traditional (Japan, China), mixed (Jordan, Ghana) and effective tools have been identified that may be promising for Ukraine in the investigated aspect, namely: the creation of a separate position of the Commissioner for domestic violence (modeled on Great Britain); the use of special electronic GPS bracelets, with the help of which the police will be able to monitor and quickly respond to the approach of the offender to the victim (following the example of the USA, Canada, France, Italy); borrowing the system of preventive educational programs operating in the USA and Canada; increasing the statute of limitations for obtaining civil protection in cases of domestic violence, which, for example, is five years in France.

Taking into account Ukraine's ratification of the Istanbul Convention and the need to bring current legislation in the field of domestic violence into compliance with European standards, the priority directions for optimizing the legal framework for the protection of women from domestic violence in Ukraine have been determined:

- establishment of criminal responsibility for committing: persecution, which should be understood as intentional systematic illegal actions that cause or may cause a person to have a justified fear for his/her life or health, the life or health of family members, close relatives or otherwise significantly impair the quality of her life, and is punishable by imprisonment for a term of two to three years; harassment of a child or a pregnant woman is punishable by imprisonment for a term of three to six years;

- establishment of forms of harassment: a) threat of bodily harm or other harm to a person, his/her family members or close relatives; b) seeking personal intimacy or following a person; c) imposing contact on a person against his/her will personally or through third parties;

- formulation of the author's definition of the type of domestic violence «cyberviolence against women» as the commission of intentional systematic actions of an offensive or threatening nature using electronic communication tools that undermine a woman's sense of security and cause anxiety, fear or panic. These activities include: sending e-mails, text messages (SMS) or other instant messages of an abusive or threatening nature; posting offensive comments about a person on the Internet; distribution of intimate photographs or video recordings by means of electronic communications;

- improvement of the definitions of «psychological violence» and «sexual violence» contained in the Law on domestic violence, by determining the possibility of committing these acts using electronic communications;

- legislative establishment of mandatory (instead of the currently optional) referral by the court of the offender to undergo a program for offenders in the event of: a) a primary case of domestic violence, b) closure of the proceedings in connection with the expiration of the terms of imposing an administrative penalty;

- increasing the term of imposing an administrative penalty on the offender for committing domestic violence from the existing three to six months, and the term of consideration of an administrative case for committing domestic violence – from one day to three days;

- increased criminal liability for non-compliance by the offender with a court decision establishing a restraining order, namely: restriction of liberty for a term of up to two years or deprivation of liberty for a term of up to three years instead of the currently existing sanction in the form of arrest for a term of up to six months or restriction of liberty for a term of up to two years;

- legislative consolidation of consideration in the order of injunctive proceedings of the case on determining the place of residence of the child with

the mother in the event that a court decision establishes the guilt of the child's father in committing domestic violence against the mother or the child;

– improvement of Article 173² of the Code of Ukraine on Administrative Offenses «Commitment of domestic violence, gender-based violence, non-compliance with an urgent restraining order or failure to notify the place of temporary stay» by: a) separation of the disposition of the article into individual parts – «commitment of domestic violence», «commitment of violence based on gender», «failure to comply with an urgent restraining order or failure to notify the place of temporary stay»; b) increasing the sanction of the article for: committing domestic violence (fine from one thousand (17,000.00 UAH) to two thousand (34,000.00 UAH) non-taxable minimum incomes of citizens, administrative arrest for a period of ten days instead of a fine from ten to twenty non-taxable minimums income of citizens and administrative arrest for a period of up to ten days); failure to comply with an urgent restraining order or failure to report the place of temporary residence (public works for a period of forty to sixty hours, or administrative arrest for a period of up to fifteen days instead of a fine of ten to twenty tax-free minimum incomes of citizens, public works for a period of thirty to forty hours, administrative arrest for up to ten days); c) the addition of a qualifying feature of domestic violence – its perpetration by a spouse or a person who lives with the victim in the same family, but is not married.

Key words: domestic violence; offender; injured person; Istanbul Convention; protection of women; protection of women from domestic violence; judicial protection of women against domestic violence; non-judicial protection of women against domestic violence; legal liability for domestic violence.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Медведська В. В. Історико-правовий аспект передумов виникнення домашнього насильства щодо жінок. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2021. № 1. С. 107–114.

2. Medvedska V. Correlation of scientific approaches to the definition of family violence. International scientific journal «Internauka». Series: «Juridical Sciences». 2022. № 2. P. 30–38.

3. Медведська В. В. Модернізація інституту юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо жінок. Часопис Київського університету права. 2022. № 1. С. 37–43.

4. Medvedska V. Theoretical and legal aspect of cyberviolence against women. Law. Human. Environment. 2022. Vol. 13 (2). P. 25–31.

Тези наукових доповідей

5. Медведська В. В. Захист прав жінок від насильства у сім'ї у правових системах сучасності. Право та суспільство в реаліях карантинного періоду: Всеукраїнська науково-практична конференція для студентів та аспірантів, м. Київ, 25 лютого 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 46–55.

6. Медведська В. В. Механізм захисту прав жінок від домашнього насильства в Україні та США: порівняльний аспект: Проблеми юридичної науки очима молодих науковців: XIV Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція, м. Київ, 11 березня 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 41–44.

7. Медведська В. В. Генезис домашнього насильства щодо жінок. Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності: VI Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20 квітня 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 220–222.

8. Медведська В. В. Історико-правові аспекти становлення та інституційного оформлення захисту прав жінок від насильства у сім'ї. LXXVII наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та співробітників відокремлених структурних підрозділів університету. К., 2021. С. 276–277.

9. Медведська В. В. Щодо визначення категорії «домашнє насильство над жінками». Сучасні вектори розвитку юридичної освіти і науки: Міжнародна

науково-практична конференція, м. Київ, 21–22 жовтня 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 53–57.

10. Медведська В. В. Співвідношення насильства у сім'ї та домашнього насильства: Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Херсон, 17–18 листопада 2021 року: тези доповіді. Х., 2021. С. 313–316.

11. Medvedska V. V. European experience in determining domestic violence. Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: Collection of abstracts International scientific-practical conference, Kunovice, Czech Republic, February 17–18, 2022. Kunovice, 2022. P. 35–40.

12. Медведська В. В. Джерела міжнародно-правового регулювання захисту прав жінок від насильства у сім'ї. Наукове співтовариство: міждисциплінарні дослідження: V Міжнародна науково-практична конференція, м. Гамбург, Німеччина, 26–28 травня 2022 року: тези доповіді. Гамбург, 2022. С. 372–378.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	26
ВСТУП	27
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДВАЛИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	39
1.1. Методологічні засади дослідження захисту жінок від домашнього насильства	39
1.2. Правова характеристика ознак домашнього насильства над жінками як соціального явища	55
1.3. Аналіз причин виникнення домашнього насильства над жінками як передумова посилення правового забезпечення захисту від нього	72
Висновки до розділу 1	84
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	88
2.1. Несудовий механізм захисту жінок від домашнього насильства	88
2.2. Правові засади судового захисту жінок від домашнього насильства	111
2.3. Юридична відповідальність за вчинення домашнього насильства щодо жінок	131
Висновки до розділу 2	153
РОЗДІЛ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ	158
3.1. Особливості захисту жінок від домашнього насильства в зарубіжних країнах	158
3.2. Пріоритетні напрями оптимізації нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства в Україні	183
Висновки до розділу 3	201
ВИСНОВКИ	205
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	219
ДОДАТКИ	241

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» –

Закон про домашнє насильство

ЗМІ – засоби масової інформації

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЖК – Житловий кодекс

КК – Кримінальний кодекс

Комітет Організації Об'єднаних Націй з ліквідації дискримінації стосовно жінок – Комітет ООН

КНР – Китайська народна республіка

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КМУ – Кабінет Міністрів України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

Нацполіція – Національна поліція України

ОАЕ – Об'єднані Арабські Емірати

ООН – Організація Об'єднаних Націй

РЄ – Рада Європи

СК – Сімейний кодекс

Ст. – стаття

Стамбульська конвенція – Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами

США – Сполучені Штати Америки

Уповноважений – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

Ч. – частина

ЦК – Цивільний кодекс

ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс

ВСТУП

Актуальність теми. Захист жінок від домашнього насильства є темою, яку активно обговорюють у XXI столітті на національному та міжнародному рівнях. Домашнє насильство щодо жінок давно вийшло за межі державних кордонів, а також соціально-економічних, культурних, расових і класових відмінностей, оскільки серйозно впливає на здоров'я та благополуччя усіх жінок у світі.

Статистика соціологічних досліджень багатьох країн свідчить, що від проблеми домашнього насильства рівною мірою страждають усі без винятку країни з тією лише різницею, що окремі з них ведуть активну боротьбу для подолання цього негативного явища.

Згідно з дослідженням Всесвітньої організації охорони здоров'я, опублікованим у 2021 році, кожна третя жінка в світі зазнавала фізичного або сексуального насильства з боку як близького партнера, так і чужих чоловіків. Дана цифра залишається незмінною протягом останнього десятиліття. При цьому, кожна четверта жінка зазнавала насильства у віці від 15 до 24 років з боку інтимного партнера.

Впродовж 2021 року в Україні до органів поліції з заявами про вчинення домашнього насильства звернулись на 56 % більше громадян порівняно з 2020 роком, складено на 10 % більше адміністративних протоколів, винесено на 19 % більше термінових заборонних приписів стосовно кривдників, на 11 % збільшилася кількість кривдників, які перебувають на обліку.

Статистика домашнього насилля в Україні за останні п'ять років має стабільність до зростання. Фахівці пов'язують збільшення таких цифр підвищенням обізнаності людей про домашнє насильство та частішим повідомленням про такі випадки, а також створенням відповідних органів, до яких жінки можуть звернутися за допомогою. Це викорінює усталені думки, які склались історично у свідомості людей, що домашнє насильство є сімейною

справою, що жінки винні в застосуванні насильства до них та відповідальні за підтримання гармонії та злагоди в сім'ї.

Україна понад двадцять останніх років веде активну боротьбу з домашнім насильством та слід відзначити позитивні нормативні напрацювання у контексті попередження та протидії домашньому насильству, серед яких прийняття Законів України «Про попередження насильства в сім'ї» (втратив чинність), «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Однак, нормативно-правова база попередження та протидії домашньому насильству потребує удосконалення проблемних аспектів, виявлених у ході практичної реалізації її положень, із метою ефективного захисту жінок від домашнього насильства та зменшення випадків даного явища.

Сьогодні право на захист від домашнього насильства жінка може реалізувати в несудовому та судовому порядку за допомогою термінового заборонного припису стосовно кривдника, взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи, обмежувального припису стосовно кривдника, направленні кривдника на проходження програми для кривдників, притягненні кривдника до адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності. Незважаючи на це, статистика вчинення домашнього насильства свідчить про неспроможність діючої нормативно-правової бази подолати проблему домашнього насильства, а відтак потребує подальшого удосконалення.

Ратифікація Верховною Радою Стамбульської конвенції у червні 2022 року має наслідком приведення чинного українського законодавства у відповідність з вимогами цього міжнародного нормативно-правового акту,

тому викликає необхідність напрацювання нових теоретичних розробок у даній сфері.

Зазначені вище обставини обґрунтовують актуальність обраної теми дослідження, а також зумовлюють потребу у науковому аналізі правових засад захисту жінок від домашнього насильства.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Вагомий внесок у дослідження теоретичних засад попередження та протидії домашньому насильству було зроблено значною когортою вчених, серед яких: Н. В. Анішук, І. А. Ботнаренко, А. А. Вознюк, А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, О. В. Гулак, Т. Р. Гуменникова, К. І. Ілікчієва, В. В. Ладиченко, А. С. Метіль, В. В. Муранова, М. Ю. Самченко, Ю. М. Сидорчук, Г. О. Христова та ін.

Адміністративно-правове регулювання протидії домашньому насильству та відповідальності за вчинення домашнього насильства, адміністративно-правове забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження домашнього насильства, а також інші питання, які стосуються домашнього насильства та регулюються нормами адміністративного права, стали предметом розгляду у працях таких науковців як: І. В. Басиста, В. О. Брижик, І. А. Горбач-Кудря, В. О. Горбова, К. А. Гусєва, І. В. Дроздова, Д. Г. Заброта, А. В. Запорожцев, К. В. Довгунь, О. В. Ковальова, О. Д. Коломоєць, А. В. Лабунь, Н. В. Лесько, О. М. Мусієнко, Л. А. Островська, Т. А. Стоянова, О. М. Ткаленко, О. М. Черевач, О. С. Яра та ін.

Велика кількість наукових праць у галузі кримінального права стосуються дослідження насильства як кримінально-правової категорії чи вцілому насильницьких злочинів: проти особи (А. Б. Блага, Л. В. Крижна, Л. В. Самарай, О. М. Храмцов, Л. А. Наконечна, О. С. Дмитрашук, А. Я. Шинкарчук, А. М. Ященко), дітей (О. Л. Беспаль, С. В. Романцова) та жінок (Ю. О. Говор, Л. О. Ліщук).

Огляд доктринальних джерел, які відображають стан наукової розробки захисту жінок від домашнього насильства, показав, що дисертаційні дослідження домашнього насильства як правового явища переважно були

підготовлені у межах адміністративного права та процесу або кримінального права та процесу, в той час як правові засади захисту жінок від домашнього насильства потребують спеціальних досліджень, які в Україні практично не проводились. Крім того, комплексне дослідження захисту жінок від домашнього насильства відсутнє у юридичній науці, оскільки попередні наукові дослідження фокусувались здебільшого на захисті дітей від домашнього насильства, попередженні та протидії домашньому насильству загалом, статусі органів публічної адміністрації, які здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству. До того ж, праці окремих вчених були підготовлені на законодавстві, яке втратило чинність або ж було істотно змінено у зв'язку з прийняттям, починаючи з грудня 2017 року, нових законів у даній сфері.

З огляду на вищевикладене, актуалізувалася необхідність комплексного дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Роботу виконано відповідно до розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021; Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.10.2018 № 728-р.; розділу 3 Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019-2023 роки, затверджених Постановою Президії НАН України від 30.01.2019 № 30. Дисертаційне дослідження виконано у межах науково-дослідних робіт Національного транспортного університету «Теоретико-правові засади захисту прав жінок» (номер державної реєстрації 0121U100629) і Національного університету біоресурсів і природокористування України «Права людини в міжнародному праві та національному законодавстві» (номер державної реєстрації 0115U006023).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в узагальненні та визначенні правових засад захисту жінок від домашнього насильства, формуванні науково обґрунтованих пропозицій оптимізації законодавчого забезпечення захисту жінок від домашнього насильства з урахуванням сучасних соціальних реалій і зближення національної правової системи з правовою системою ЄС.

Досягнення поставленої мети викликало необхідність виокремлення наступних завдань дисертаційного дослідження:

- визначити методологічні засади дослідження захисту жінок від домашнього насильства;
- дослідити правову характеристику ознак домашнього насильства над жінками як соціального явища;
- проаналізувати причини виникнення домашнього насильства над жінками як передумову посилення правового забезпечення захисту від нього;
- дослідити несудові механізми захисту жінок від домашнього насильства;
- виявити й узагальнити правові засади судового захисту жінок від домашнього насильства;
- розкрити юридичну відповідальність за вчинення домашнього насильства щодо жінок;
- окреслити особливості захисту жінок від домашнього насильства в зарубіжних країнах;
- дослідити пріоритетні напрями оптимізації нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства в Україні;
- узагальнити існуючі та надати авторські пропозиції щодо удосконалення засад захисту жінок від домашнього насильства.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у сфері захисту прав жінок.

Предмет дослідження – правові засади захисту жінок від домашнього насильства.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети стало можливим завдяки використанню загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, зокрема: діалектичного, історичного, формально-логічного, аналізу й синтезу, системно-структурного, логіко-семантичного, порівняльно-правового, формально-юридичного, прогностичного. За допомогою діалектичного методу було досліджено суспільні відносини у сфері захисту жінок від домашнього насильства у їх єдності та взаємозв'язку, виявлено закономірності їх розвитку, а також розглянуто динаміку розвитку законодавства у цій сфері (розділи 1, 2). Історичний метод дозволив вивчити розвиток причин виникнення домашнього насильства щодо жінки в хронологічній послідовності (підрозділ 1.3). Формально-логічний метод допоміг проаналізувати норми чинного законодавства, які регулюють механізми захисту жінок від домашнього насильства, та виявити особливості застосування юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо жінок (розділ 2). Метод аналізу та синтезу використовувався під час з'ясування особливостей та тенденцій сучасного стану правового регулювання та наукового дослідження захисту жінок від домашнього насильства (підрозділ 1.1, розділ 2). Застосування системно-структурного методу дозволило дослідити складові механізму захисту жінок від домашнього насильства та розкрити їх зміст (розділи 2). Логіко-семантичний метод дозволив виробити понятійно-категоріальний апарат, що використовувався у дисертаційному дослідженні (підрозділ 1.2, розділ 2). Порівняльно-правовий метод використовувався для окреслення специфіки захисту жінок від домашнього насильства у зарубіжних країнах, що дозволило виявити позитивний досвід правового забезпечення у цій сфері (підрозділ 3.1). Формально-юридичний метод дозволив здійснити аналіз дієвості та узгодженості законів та підзаконних актів у сфері захисту жінок від домашнього насильства та виявити низку правових колізій та неточностей

(підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2). За допомогою прогностичного методу здійснено дослідження наслідків прийняття пропозицій удосконалення чинного законодавства та внесення змін до системи вітчизняних нормативно-правових актів щодо захисту жінок від домашнього насильства (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2).

Нормативну основу дисертації складають міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, звіти та дослідження міжнародних організацій, закони України, підзаконні нормативно-правові акти Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що визначають правові засади захисту жінок від домашнього насильства.

Інформаційну та емпіричну основи дослідження становлять матеріали судової практики за 2021–2022 роки у справах про адміністративні та кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, та статистичні дані за 2020–2022 роки щодо кількості: секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві; розглянутих справ про домашнє насильство; прийнятих термінових заборонних приписів; осіб, яких постановлено на профілактичний облік.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у сучасній юридичній науці вперше після ратифікації Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами здійснено комплексне та системне дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства, а також напрацьовано авторські пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України щодо захисту жінок від домашнього насильства, зокрема:

вперше:

– сформульовано авторське визначення виду домашнього насильства «кібернасильство над жінками» як вчинення умисних систематичних дій

образливого або погрозливого характеру із використанням засобів електронних комунікацій, які підривають почуття безпеки особи та викликають тривогу, страх або паніку. Ці дії включають: надсилання електронних листів, текстових повідомлень (SMS) або інших миттєвих повідомлень образливого або погрозливого характеру; розміщення образливих коментарів щодо особи у мережі Інтернет; розповсюдження інтимних фотографій чи відеозаписів за допомогою засобів електронних комунікацій;

– запропоновано встановлення кримінальної відповідальності за вчинення: переслідування, під яким слід розуміти умисні систематичні протиправні дії, що викликають або можуть викликати у особи обґрунтований страх за її життя чи здоров'я, життя чи здоров'я членів сім'ї, близьких родичів або іншим чином значно погіршити якість її життя, та карається позбавленням волі на строк від двох до трьох років; переслідування щодо дитини, вагітної жінки карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років;

– визначено форми переслідування: а) погроза заподіяння тілесних ушкоджень чи іншого заподіяння шкоди особі, членам її сім'ї чи близьким родичам; б) пошук особистої близькості або слідкування за особою; в) нав'язування контактування особі проти її волі особисто або через третіх осіб;

удосконалено:

– класифікацію теорій причин виникнення домашнього насильства щодо жінок, що передбачає їх поділ на такі групи: 1) історична, яка пояснює, що причини виникнення домашнього насильства щодо жінок зароджувались і розвивались історично, впливаючи із свідомості народу; 2) теологічна, яка пояснює причини виникнення домашнього насильства щодо жінок домінуванням у священних книгах основних релігій (християнство, іслам, індуїзм, буддизм) положень про підлегле становище жінки щодо чоловіка; 3) сучасні, які пояснюють виникнення насильства наявністю одного чи більше факторів, що зумовлюють виникнення насильницької поведінки щодо жінок;

– періодизацію розвитку історичної теорії причин виникнення домашнього насильства щодо жінок шляхом виокремлення таких періодів: 1) період права перших державних утворень на території України; 2) період права Київської Русі; 3) період литовсько-польського права; 4) період права Запорозької Січі та Гетьманщини; 5) період права радянського періоду; 6) період права незалежної України;

– механізми захисту жінок від домашнього насильства, зокрема, серед стадій несудового механізму захисту жінок від домашнього насильства виокремлено: 1) звернення постраждалої жінки до спеціально уповноважених суб'єктів щодо її захисту від домашнього насильства; 2) розгляд звернення постраждалої жінки спеціально уповноваженим суб'єктом; 3) прийняття рішення спеціально уповноваженим суб'єктом про вжиття заходів захисту жінки від домашнього насильства або відмову у вжитті таких заходів; 4) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень про відмову у вжитті несудових заходів захисту жінки від домашнього насильства в адміністративному чи судовому порядку;

– обґрунтування, що у справах про видачу обмежувального припису одним із найбільш дієвих засобів доказування може бути висновок судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа. Проведення такої експертизи щодо кривдника та постраждалої особи має бути обов'язковим у разі: 1) наявності у справі серед засобів доказування лише пояснень кривдника та постраждалої особи; 2) заперечення кривдником факту вчинення домашнього насильства;

– дефініції «психологічне насильство» та «сексуальне насильство», які містяться у Законі про домашнє насильство, шляхом визначення можливості вчинення даних діянь із застосуванням засобів електронних комунікацій;

дістало подальшого розвитку:

– виокремлення видів домашнього насильства (фізичного, психологічного, економічного, сексуального) шляхом визначення невичерпного переліку форм насильницької поведінки, які можуть бути застосовані

кривдником до жінок: соціальна ізоляція; залякування; виснаження; емоційні зловживання; економічні зловживання; шантаж; зловживання «правами» чоловіка;

– доктринальне тлумачення поняття домашнього насильства з урахуванням гендерного підходу, адже найчастіше випадки домашнього насильства трапляються в контексті інтимних партнерських стосунків: переважна більшість злочинців – чоловіки, а переважна більшість жертв – жінки та їх діти;

– вдосконалення нормативного забезпечення діяльності суддів щодо оцінки ризиків вчинення домашнього насильства під час розгляду питання про видачу обмежувального припису шляхом передбачення серед переліку питань у даній формі наступних: 1. Чи наділений кривдник доступом до пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії? 2. Чи застосовувався до кривдника терміновий заборонний припис раніше? 3. Чи притягувався кривдник до відповідальності за жорстоке поводження з тваринами? 4. Чи характеризується кривдник позитивно за місцем роботи (навчання);

– пропозиції щодо нормативного вдосконалення несудового захисту жінок у разі вчинення щодо них домашнього насильства. Зокрема, запропоновано Наказ МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» доповнити нормами про: прийняття працівником уповноваженого підрозділу поліції рішення про відмову у видачі термінового заборонного припису, яке підлягає оскарженню в адміністративному або в судовому порядку (відсутність даної норми у чинному законодавстві позбавляє жінку, яка постраждала від насильства у сім'ї, можливості оскаржити відмову у видачі термінового заборонного припису в адміністративному або в судовому порядку);

продовження дії термінового заборонного припису до закінчення розгляду у суді заяви постраждалої особи про видачу обмежувального припису.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони, маючи науково-теоретичний та практичний інтерес, можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – як підґрунтя щодо подальших наукових розробок із досліджуваної проблематики (акт впровадження Національного університету біоресурсів і природокористування України); правотворчій діяльності – сформульовані висновки і пропозиції можуть бути враховані при подальшому вдосконаленні чинного законодавства щодо захисту жінок від домашнього насильства; правозастосовній діяльності – для покращення діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (акти впровадження ГУНП в Рівненській області та ГУНП в Закарпатській області); навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Теорія держави і права», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Цивільний процес», «Адміністративна відповідальність», «Міжнародний захист прав людини», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу», «Актуальні проблеми теорії права» та підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національного транспортного університету).

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження було апробовано на: Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів та аспірантів «Право та суспільство в реаліях карантинного періоду» (м. Київ, 2021 р.); XIV Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Проблеми юридичної науки очима молодих науковців» (м. Київ, 2021 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності» (м. Київ, 2021 р.); LXXVII науковій конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та співробітників відокремлених структурних підрозділів університету (м. Київ, 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції

«Сучасні вектори розвитку юридичної освіти і науки» (м. Київ, 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів» (м. Херсон, 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження: досягнення, інновації та перспективи розвитку» (м. Куновіце, Чеська Республіка, 2022 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Наукове співтовариство: міждисциплінарні дослідження» (м. Гамбург, Німеччина, 2022 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 12 наукових працях, з яких 4 статі у наукових фахових виданнях України, 8 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації обумовлена характером проблематики, постановкою мети і завдань дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, восьми підрозділи, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок. Список використаних джерел налічує 230 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДВАЛИНИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Методологічні засади дослідження захисту жінок від домашнього насильства

Підґрунтям будь-якого наукового дослідження є процес пізнання, тому питання визначення методологічних засад дослідження захисту жінок від домашнього насильства потребує окремого наукового аналізу.

Пропонована робота за характером є теоретико-правовою, але деякі її загальнотеоретичні положення, як це буває зазвичай, мають методологічне значення і щодо самостійних галузей національного права (наприклад, адміністративного, кримінального, цивільного, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального). Основними завданнями цього дослідження є висвітлення загальнотеоретичних питань щодо захисту жінок від домашнього насильства, з'ясування його суті в зарубіжному контексті, визначення окремих проблем у механізмах захисту жінок від домашнього насильства у сучасній Україні та розроблення ряду пропозицій щодо їх подолання. Теоретичною базою дослідження слугували відповідні праці із загальної теорії держави і права, адміністративного та кримінального права як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а його емпіричною основою – міжнародно-правові акти та національне законодавство.

Наука здобуває знання об'єктивної дійсності про явища та процеси за допомогою належного методологічного підґрунтя. Комплексний характер, результативність, повнота, теоретичного дослідження окресленої проблематики залежать від об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Зважаючи на статус методології як основи теорії пізнання, її слід вважати «мірилом» істинності результатів і висновків наукового дослідження. Методологія (з грецької *methodos* – спосіб, метод та *logos* – наука, знання) є вченням про правила мислення під час проведення наукових досліджень

та творення науки. Філософська література визначає методологію як філософське вчення про соціально верифіковані (тобто перевірені) норми, принципи і методи пізнавально-наукової діяльності, про структуру, форми та функції наукового пізнання [1, с. 322]. На думку О. В. Крушельницької, визначення методології слід сформулювати як теорію методів дослідження, створення науково обґрунтованих концепцій як системи знань про системи методів дослідження або теорію науки [2, с. 63]. Розглядаючи поняття методології у контексті юридичної науки, під нею слід визначити систему методологічних засобів, методів, методик, принципів, прийомів, способів наукового пізнання, які застосовуються для одержання даних у процесі дослідження правової дійсності, зважаючи на завдання юридичної практики (в онтологічному сенсі), або науку про методологічні засоби, методи, методики, принципи, прийоми, способи наукового пізнання, що використовуються в юриспруденції (в гносеологічному сенсі) [3, с. 198]. Методологічні знання становлять значну частину наукової теорії і пов'язані з узагальненням на теоретичному рівні закономірностей певної діяльності.

На нашу думку, методологію можна визначити як систему, яка складається із вихідних теоретичних знань, відображаючих найзагальніші закономірності об'єктивного світу, та засіб, знаряддя, інструмент, керівний принцип під час виконання завдань, що постають під час теоретичної і практичної діяльності.

Розгляд питання про методологію дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства повинен, крім усього іншого, ґрунтуватись на загальнотеоретичному визначенні методології правознавства взагалі та методології теорії права зокрема.

На думку М. Кельмана, методологію правознавства слід сформулювати як систему принципів та способів організації теоретико-пізнавальної діяльності у сфері дослідження державно-правової дійсності. Це поняття слід відмежовувати від поняття «методологія права», яке в цілому у юридичній літературі не виділяється як самостійна категорія. Основою розмежування

цих понять слугує розуміння про правознавство як науку, що характеризується особливими методами пізнання, та уявлення про право як систему прийомів впливу на поведінку суб'єктів суспільних відносин (методів правового регулювання), а також систематизацію нормативного матеріалу, тлумачення юридичних текстів і вчення про них. Методологія права має вирішальне значення для ефективного правового регулювання, тоді як методологія правознавства потрібна для здійснення ефективної пізнавальної діяльності [4, с. 35].

Козюбра М., досліджуючи співвідношення понять методології права та методології правознавства, зазначає, що для права важливим є не лише факт чіткого відображення у правових нормах духовної і матеріальної дійсності, а і відповідність нагромадженим правовим цінностям та ступінь ефективного впливу даних норм на регульовані ними суспільні відносини. З викладеного вбачається, що методологія права не може ототожнюватись виключно з методологією наукового пізнання [5, с. 25].

Методологія права є загальнонауковим феноменом, що об'єднує всю сукупність засобів, методів, принципів пізнання (загально- і спеціально-наукові методи та поняття, діалектичні методи пізнання і вчення про них, світогляд,), створених усіма суспільними науками, які використовуються у процесі пізнання специфіки правової дійсності та її практичного перетворення.

Враховуючи дефініції «методологія», «методологія права», «методологія правознавства», під методологією дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства слід розуміти систему засобів, підходів, способів (прийомів) із пізнання цього явища та закономірностей його законодавчого забезпечення.

Специфіка застосованої методології обумовлюється у даному випадку основними завданнями дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства, розв'язання яких передбачає дослідження не лише засад захисту жінок від домашнього насильства, але і матеріалів судової практики за 2021–2022 роки у справах про адміністративні та кримінальні

правопорушення, пов'язаних з домашнім насильством, та статистичних даних за 2020–2022 роки щодо кількості: секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві; розглянутих справ про домашнє насильство; прийнятих термінових заборонних приписів; осіб, яких поставлено на профілактичний облік. Саме тому різноманітність засобів, підходів, способів пізнання захисту жінок від домашнього насильства є необхідною умовою успішного й ефективного дослідження цього явища.

На особливості методології загальнотеоретичного дослідження засад захисту жінок від домашнього насильства, зокрема, впливають: 1) перебування об'єкта дослідження «на стику» декількох як неюридичних, так і юридичних наук; 2) специфіка предмету – закономірності становлення, розвитку та функціонування законодавчого забезпечення захисту жінок від домашнього насильства, а також шляхи і засоби вдосконалення цього забезпечення; 3) необхідність забезпечення обґрунтованості результатів дослідження і можливостей використання його висновків і пропозицій у юридичній практиці.

У процесі аналізу захисту жінок від домашнього насильства зустрічається чимало власне методологічних проблем. Так, однією з ключових є особливості об'єктів дослідження, тобто понять «домашнє насильство», «насильство в сім'ї», «гендерне насильство», які є предметом вивчення як науки теорії держави і права, так і адміністративного та кримінального права, а також інших правових наук.

Проте теорія держави і права досліджує ці об'єкти під своїм кутом зору, який зумовлюється власне її предметом – загальними закономірностями виникнення, функціонування і розвитку як природно-правових, так і державно-юридичних (державно-вольових, позитивно-правових) явищ.

Детальне вивчення проблематики захисту жінок від домашнього насильства мало підґрунтям залучення значної кількості національних

і зарубіжних нормативно-правових актів, рішень органів судочинства та літературних джерел, які доцільно поділити на три групи.

Перша група джерел складається з нормативно-правових актів, у яких закріплено поняття насильства над жінками, розкривається його зміст, з'ясовується сутність та визначаються заходи захисту жінок від такого негативного явища. Дану групу джерел можна умовно поділити на такі підгрупи:

1) історичні пам'ятки, що складаються зі Статутів Володимира та Ярослава про церковні суди, Руської Правди, Статутів Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр., «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., Зводу законів Російської імперії 1832, 1842, 1857 рр., Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845, 1885 рр., Кримінального Уложення 1903 р., кримінальних кодексів радянської України 1922, 1927 та 1961 рр. та ін.

Зазначені документи хоч і не містять безпосередньо поняття насильства над жінками, але їхній аналіз є необхідним для з'ясування обсягу прав жінки у суспільстві на різних етапах державності в Україні та виокремленні причин, що призвели до виникнення домашнього насильства у XX столітті;

2) міжнародні джерела:

а) міжнародні документи, в яких містяться як загальні положення щодо рівності прав жінок та чоловіків (у тому числі право кожного на життя, свободу та тілесну недоторканість, заборона тортур або жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує його гідність, поводження і покарання, безпідставного втручання в особисте та сімейне життя, дискримінації за будь-якою ознакою), так і безпосередньо проголошується неприпустимість насильства над жінками та визначаються ефективні механізми боротьби з ним. Серед них слід відзначити Загальну декларацію прав людини (1948 р.), Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) та Протоколів до неї, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Конвенцію ООН

про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), Загальну рекомендацію № 19 Комітету ООН з ліквідації дискримінації стосовно жінок (1992 р.), Декларацію ООН «Про викорінення насильства щодо жінок» (1993 р.), Модельний закон ООН про домашнє насильство (1996 р.), Конвенцію ООН про права інвалідів (2006 р.), Стамбульську конвенцію (2011 р.) та ряд інших міжнародних нормативно-правових документів, на основі аналізу яких були зроблені висновки в дисертаційному дослідженні;

б) норми права інших держав, які стосуються регулювання захисту жінок від домашнього насильства (наприклад, Закон Албанії «Про заходи протидії насильству у сімейних відносинах», Закон Грузії «Про припинення насильства в сім'ї, захист та надання допомоги жертвам насильства в сім'ї», Закон Республіки Болгарія «Про захист від домашнього насильства», Закон Австрії «Про захист від насильства в сім'ї», Закон Польщі «Про протидію домашньому насильству», Закон Німеччини «Про покращення захисту від переслідування», Закони Франції «Про захист ненаціональних жертв насильства», «Про вжиття заходів щодо домашнього насильства», «Про захист жертв домашнього насильства», Закон Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії «Про домашнє насильство», Закон США «Про насильство щодо жінок» та інші);

3) законодавство України, яке безпосередньо стосується захисту жінок від домашнього насильства чи положення якого містять норми, що передбачають застосування процедури притягнення кривдника до юридичної відповідальності або застосування до нього обмежувальних приписів.

Відповідно до ієрархії системи нормативно-правових актів, систему законодавства у сфері захисту жінок від домашнього насильства можна охарактеризувати за п'ятьма групами (рівнями) нормативно-правових актів:

1) Конституція України, ст. 28 якої гарантує, що нікого не може бути піддано катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [6]; статті, що гарантують інші права людини;

2) галузеві кодекси, які містять загальні норми, що застосовуються в сфері захисту жінок від насильства (ЦК України, СК України, КК України, КУпАП, ЦПК України, КПК України);

3) Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» як основний (базовий) закон у сфері захисту жінок від домашнього насильства;

4) спеціальні закони, що регулюють окремі питання захисту жінок від домашнього насильства («Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про соціальні послуги», «Про безоплатну правову допомогу» «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та інші);

5) акти місцевих та центральних органів державної виконавчої влади (укази та розпорядження Президента України, постанови і розпорядження КМУ, накази і розпорядження міністерств, нормативно-правові акти інших органів влади);

Друга група джерел складається з рішень органів судочинства з розгляду справ про домашнє насильство, до яких належать рішення ЄСПЛ (рішення від 12 червня 2008 р. у справі «Беваква та С. проти Болгарії» (*Bevacqua and S. v. Bulgaria*), рішення від 15 січня 2009 року у справі «Бранко Томашич та інші проти Хорватії» (*Branko Tomasic and Others v. Croatia*), рішення від 09 червня 2009 року у справі «Нахід Опуз проти Туреччини» (*Nahide Opuz v. Turkey*), рішення від 13 жовтня 2016 року у справі «Смірнова проти України», рішення від 03 жовтня 2017 року у справі Контрова проти Словаччини (*Kontrova v. Slovakia*), рішення від 11 лютого 2020 року у справі «Бутуруга проти Румунії» (*Buturuga v. Romania*), рішення від 03 вересня 2020 року у справі «Левчук проти України») та вітчизняних судів.

Третя група джерел – наукові праці як зарубіжних, так і вітчизняних вчених з питань загальної теорії держави та права, у сфері адміністративного, кримінального, цивільного, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального права тощо:

1) зарубіжна література щодо захисту жінок від домашнього насильства (праці науковців Девіда Адамса, Іріни Вонкової, Маркети Гунькової, Ларі Сігела, Іванни Споустової, Людмили Цірткової та інших);

2) вітчизняні наукові праці з питань домашнього насильства в цілому та в тому числі над жінками, які доцільно поділити на групи залежно від галузі права, в якій було проведено дослідження: з теорії держави і права, у галузі кримінального права та у галузі адміністративного права.

Серед наукових розробок із теорії держави і права щодо домашнього насильства слід відзначити дослідження Н. В. Аніщук «Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз» (2008), яка висвітлює проблеми гендерного насильства, здійснюючи історико-теоретичний аналіз правових засобів його викорінення в Україні. Автором розроблено концепцію гендерного права, за допомогою якої можна здійснити оцінку стану проблеми гендерного насильства у сфері законодавства з позиції впровадження принципу гендерної рівності та інтеграції його в усі сфери та галузі права, виокремлено сутність категорії «гендерне насильство» з урахуванням її місця та співвідношення у категорійному апараті гендерного права, обґрунтовано необхідність розроблення та прийняття Гендерного кодексу України, в якому було б акцентовано увагу гендерному насильству у контексті дискримінації за статевою ознакою [7]. Праця Н. В. Аніщук присвячена дослідженню в цілому гендерного насильства, однак проблема домашнього насильства автором висвітлена лише з позиції історіографічного підходу, а саме аналізу історичних пам'яток вітчизняного права на предмет нормативного регулювання насильства щодо жінок.

У монографії «Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству» А. О. Галаєм, В. О. Галай, Л. О. Головки, В. В. Мурановою здійснено наукове дослідження досвіду попередження та протидії домашньому насильству в англосаксонських країнах (США, Великобританія, Австралія, країнах західної (Німеччина, Франція, Швейцарія), східної (Чехія, Словаччина, Польща), континентальної Європи, країнах

пострадянського табору. Серед ключових аспектів дослідження визначено державну політику, національне законодавство, найуспішніші практики попередження та протидії домашньому насильству державними органами та поліцією, недержавними інституціями [7]. Водночас, поза увагою науковців залишилось дослідження зарубіжного досвіду у боротьбі з домашнім насильством на прикладі країн, які належать до релігійного (Індія, ОАЕ); традиційного (Японія, КНР), змішаного (Йорданія, Гана) типу (сім'ї) правових систем світу.

Окремі аспекти щодо запобігання та протидії домашньому насильству були висвітлені у посібниках «Захист прав жінок: юридичні інструменти забезпечення гендерної рівності в Україні» (О. О. Уварова, К. К. Дайнеко) [9], «Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти» (В. Л. Андрєєнкова, В. В. Байдик, Т. В. Войцях, О. А. Калашник) [10], «Протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству й добробут громад» (О. О. Кочемировська) [11], монографії «Актуальні проблеми сімейного насильства» (Т. О. Перцева, В. В. Огоренко, Г. М. Кожина, К. О. Зеленська та ін.) [12].

Попри значний внесок науковців у вирішення окремих аспектів проблеми домашнього насильства, теоретичні та практичні питання цих робіт майже не розглядалися у межах проблематики захисту жінок від домашнього насильства. Таким чином, можемо констатувати, що комплексні теоретичні розробки у напрямі захисту жінок від домашнього насильства в Україні відсутні.

До наукових праць у галузі адміністративного права належать дослідження В. О. Горбової, І. А. Горбач-Кудрі, К. В. Довгунь, О. Д. Коломойця, Н. В. Лесько, Ю. В. Лисюка, О. М. Ткаленко та ін.

У 2007 році Ю. В. Лисюком було опубліковано монографічне дослідження «Протидія насильству в сім'ї», в якому проаналізовано проблеми організації діяльності органів місцевого самоврядування та виконавчої влади з протидії насильству в сім'ї, форм та методів діяльності органів місцевого

самоврядування та виконавчої влади щодо протидії насильству в сім'ї. Автором подано науково обґрунтовані пропозиції щодо застосування відповідних форм та методів в їх діяльності [13].

Адміністративно-правове регулювання юридичної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми (2010) було предметом дисертаційного дослідження О. Д. Коломойця. Автором було сформульовано поняття «адміністративна відповідальність за вчинення насильства в сім'ї», визначено за критерієм рівня компетентності класифікацію суб'єктів, які здійснюють заходи із попередження насильства в сім'ї, удосконалено понятійно-категорійний апарат у сфері попередження насильства в сім'ї, механізм адміністративно-правового регулювання юридичної відповідальності за скоєння насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або ж непроходження корекційної програми, теоретичні та практичні основи діяльності суб'єктів попередження насильства в сім'ї та їх взаємодію, проаналізовано чинне законодавство у сфері дотримання основоположних прав і свобод людини та громадянина в контексті попередження насильства в сім'ї [14]

Комплексний аналіз засад адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї, вирішення теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із застосуванням адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї та надання пропозицій із удосконалення законодавства щодо протидії насильству у сім'ї було здійснено у дисертаційному дослідженні В. О. Горбової «Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї» (2015). Науковицею вперше визначено систему принципів адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї, запропоновано використовувати систему індивідуальних адміністративних актів у сфері протидії насильству в сім'ї, удосконалено поняття об'єкту адміністративно-правового регулювання, механізм адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї. Визначальною є ідея В. О. Горбової

розширити зміст поняття насильства в сім'ї щодо уведення в нього принципу протидії насильству у сім'ї, а також додаткових адміністративних стягнень та примусових заходів впливу за вчинення насильства у сім'ї [15].

Зважаючи, що захист прав і свобод дітей взагалі та від насильства в сім'ї зокрема є одним із важливих завдань держави, О. М. Ткаленко у дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї відносно дітей» (2016) надала авторські визначення понять «насильство в сім'ї щодо дітей» та «попередження насильства в сім'ї щодо дітей», здійснила класифікацію суб'єктів попередження насильства в сім'ї щодо дітей, визначила основні напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності органів публічної адміністрації у сфері попередження насильства в сім'ї щодо дітей та сформулювала ряд конкретних пропозицій і рекомендацій щодо організаційного покращення практики здійснення органами публічної адміністрації діяльності попередження насильства в сім'ї відносно дітей [16].

Докторська дисертація Н. В. Лесько «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» (2019) заслуговує на окрему увагу, оскільки є комплексним дослідженням, в якому: проаналізовано правові основи формування сучасної державної політики захисту дітей від насильства та інших протиправних дій; висвітлено стан та тенденцію насильства в Україні, законодавче регулювання діяльності суб'єктів у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій; узагальнено чинники, що обумовлюють насильство над дітьми; здійснено аналіз досвіду зарубіжних країн у сфері захисту дітей від насильства; розглянуто правове регулювання захисту дітей від насильства в сім'ї. Автором обґрунтовано потребу створення при Мінсоцполітики Департаменту із запобігання насильству та іншим протиправним діям щодо дітей та аргументовано доречність ліквідації центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та створення натомість у службах у справах дітей сектору соціальної роботи, в обов'язки якого входило

б проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах [17].

Горбач-Кудря І. А. у дисертації «Адміністративно-правові засади застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству» (2021) проводить розмежування понять «протидія домашньому насильству» та «запобігання домашньому насильству», визначає термін «спеціальні заходи протидії домашньому насильству», уточнює понятійно-категоріальний апарат терміносистеми «протидія домашньому насильству», а саме: «взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи», «обмежувальний припис стосовно кривдника», «терміновий заборонний припис стосовно кривдника», здійснює систематизацію законодавства, що передбачає застосування спеціальних заходів протидії домашньому насильству в адміністративному регулюванні за предметною та суб'єктною підсистемами, обґрунтовує пропозицію внесення змін до КУпАП щодо визначення термінового заборонного припису як заходу забезпечення провадження у справах про адміністративне правопорушення [18].

У дисертації «Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» (2021) К. В. Довгунь запропоновано авторську класифікацію органів, які реалізують заходи щодо протидії та запобігання домашньому насильству: 1) суб'єкти загальної компетенції; 2) суб'єкти спеціальної компетенції; 3) суб'єкти факультативної компетенції; охарактеризовано роль громадських інституцій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та запропоновано для підвищення ефективності їхньої діяльності розв'язати проблему їх фінансування. Також автором відзначено, що повноваження регіональних та місцевих координаторів, дорадчих органів значною мірою є декларативними через відсутність чіткого механізму реалізації прийнятих рішень, відповідальності за їх виконання; наголошено, що у законодавстві відсутній чіткий розподіл функцій і повноважень між Мінсоцполітики та його органами і відділами на місцях; часто

повноваження одних і тих же суб'єктів прописані в різних нормативно-правових актах, при цьому вони дещо відрізняються, що суттєво ускладнює процес правозастосування, окрім того немає чіткого розмежування між регіональними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [19].

Як бачимо, наукові розробки адміністративістів були орієнтовані на дослідження захисту дітей від домашнього насильства, принципів діяльності суб'єктів, які реалізують заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству, адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству як загалом, так і в частині застосування спеціальних заходів. Водночас, дослідження захисту жінок від домашнього насильства із точки зору адміністративно-правових засад несудового та судового механізму захисту не проводилось, а окремі наукові дослідження у цьому напрямі втратили актуальність з огляду на оновлення законодавства, спрямованого на боротьбу з домашнім насильством.

Велика кількість наукових праць у галузі кримінального права стосуються дослідження насильства як кримінально-правової категорії чи в цілому насильницьких злочинів: проти особи (А. Б. Блага, Л. В. Крижна, Л. В. Самарай, О. М. Храмцов, Л. А. Наконечна, О. С. Дмитрашук, А. Я. Шинкарчук), дітей (О. Л. Беспаль, С. В. Романцова) та жінок (Ю. О. Говор, Л. О. Ліщук).

Крижною Л. В. в дисертаційній роботі «Попередження злочинів, що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносин» (2000) охарактеризовано злочини, що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносин, за кримінально-правовим і кримінологічним критерієм, проведено кримінологічну характеристику злочинців, проаналізовано умови, що викликають вчинення злочинів, та безпосередні обставини, які зумовлюють конфлікт у сфері сімейно-побутових відносин, запропоновано індивідуальні, спеціальні та загально-соціальні заходи запобігання злочинам, що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносин [20].

У контексті дослідження домашнього насильства з точки зору теорії держави і права заслуговує на увагу монографія А. Б. Благої «Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання)» (2014), в якій здійснено історико-порівняльний аналіз в українському суспільстві сім'ї та насильства; визначено та науково обґрунтовано типові ознаки насильства в сім'ї, проблеми визначення поняття й змісту насильства в сім'ї; надано власне визначення фізичного, сексуального, психологічного та економічного насильства [21].

У дисертації «Кримінологічні засади запобігання кримінальній агресії в сім'ї» (2014) [22] Л. В. Самарай проведено дослідження соціально-правової природи кримінальної агресії в сім'ї; здійснено кримінологічний аналіз насильницьких сімейних злочинів; визначено характерні ознаки злочинців, які вчиняють правопорушення у стані агресії, та постраждалих осіб від таких злочинів, а також проаналізовано передумови та причини скоєння насильницьких злочинів у сім'ї у стані агресії.

Храмцов О. М. у дисертації «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства (теорія та практика)» (2015) сформулював думку щодо недоцільності вживання термінів «економічного» і «сексуального» насильства як кримінально-правових категорій, зважаючи на охоплення поняттями «фізичне насильство» або «психічне насильство» усіх проявів насильства, які є визначальними для кримінально-правової оцінки дій [23, с. 5].

Наконечна Л. А. в дисертації «Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття» (2016) розглянула стан розробки поняття насильства у кримінально-правовій літературі; регламентацію та регулювання у вітчизняному кримінальному законодавстві відповідальності за насильницькі злочини; зарубіжний досвід регламентації відповідальності за насильницькі злочини; зміст та обсяг поняття насильства; питання кваліфікації злочинів, ознакою яких є насильство; обґрунтованість установлення видів і розмірів покарання за злочини, ознакою складів яких є насильство [24].

У дисертації «Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України» (2021) О. С. Дмитрашук розглянуто еволюцію правової регламентації діяльності Нацполіції із запобігання домашнього насильства, зарубіжний досвід у цьому напрямі, з'ясовано сутність терміну «домашнє насильство», його внутрішню будову та співвідношення з суміжними поняттями, а також можливі напрями подальшого розвитку домашнього насильства в Україні як антисоціального явища. Автором також обґрунтовано положення про те, що домашньому насильству сприяють такі причини як безробіття, бідність, соціальна відсутність вищої освіти, нерівність, стан алкогольного сп'яніння, ігрова залежність, паразитичний спосіб життя за рахунок коштів своїх близьких, пропаганда у ЗМІ сцен антисуспільної поведінки [25].

У дисертації «Кримінально-правові заходи реагування на прояви домашнього насильства» (2021) А. Я. Шинкарчук обґрунтувала необхідність законодавчого закріплення можливості вжиття обмежувальних заходів кримінально-правового характеру щодо неповнолітніх осіб у разі вчинення ними кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством; запропонувала внесення окремих змін до чинного законодавства України щодо примусового виконання покарання у вигляді штрафу за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, а у разі відсутності його добровільного виконання визначила можливість розстрочити виплату несплаченої суми штрафу або замінити несплачену суму штрафу покаранням у вигляді виправних, громадських робіт або позбавлення волі [26].

Тема насильства щодо дітей була предметом розгляду С. В. Романцової у дисертаційному дослідженні «Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні» (2018). Автором було обґрунтовано доцільність систематизації форм проявів сексуального насильства щодо дітей на підставі медичного і юридичного критеріїв, запропоновано кримінологічні рекомендації щодо методики реалізації спеціального заходу запобігання сексуальному насильству щодо дитини у вигляді «корекційної програми» [27].

У дисертації «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї» (2019 р.), автором якої є О. Л. Беспаль, досліджено злочини проти життя та здоров'я дітей, що скоюються в сім'ї, і розроблено на цій основі систему запобіжних заходів, які мають загально-соціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний характер [28].

Заслуговує на увагу дисертація Ю. О. Говора «Запобігання органами внутрішніх справ насильницьким злочинам щодо жінок у сім'ї» (2011), в якій з'ясовано сутнісний зміст поняття насильства щодо жінок у сім'ї, уточнено його види, в історичному аспекті досліджено законодавство щодо протидії насильству щодо жінок у сім'ї, узагальнено основні напрями його розвитку та закордонний досвід протидії насильству в сім'ї, а також сформульовано пропозиції щодо можливості його використання в Україні, обґрунтовано пропозиції щодо комплексного вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ в напрямку запобігання насильницьким злочинам відносно жінок у сім'ї [29].

Дослідженню питань насильницьких дій щодо жінок, умов та причин вчинення таких дій, аналізу їх стану, динаміки та віктимологічних особливостей, а також розробці основних шляхів удосконалення діяльності, яка орієнтована на запобігання протиправним діям у цій сфері, присвячена дисертація Н. О. Ліщук «Насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок: причини та запобігання» (2020) [30].

Слід констатувати, що науковці у галузі кримінального права аналізували переважно сам феномен насильства як кримінально-правове явище, не акцентуючи уваги на захисті жінок від домашнього насильства.

Четверту групу джерел становлять різноманітні періодичні правові видання, у яких висвітлюються окремі аспекти захисту від домашнього насильства, з'ясовується його сутність, визначаються основні напрями попередження та протидії насильству у сім'ї. До них варто віднести такі видання: «Право. Людина. Довкілля», «Право України», «Південноукраїнський

правничий часопис», «Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ», «Право і суспільство», «Часопис Київського університету права», Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» та інші.

Отже, незважаючи на численні наукові розробки, спрямовані на дослідження попередження та протидії домашньому насильству, правові засади захисту жінок від домашнього насильства залишилися без належної наукової уваги. Крім того, виникає необхідність адаптації українського законодавства щодо домашнього насильства до вимог Стамбульської конвенції, враховуючи ратифікацію останньої Верховною Радою України.

1.2. Правова характеристика ознак домашнього насильства над жінками як соціального явища

Невід'ємним елементом усіх сфер життєдіяльності суспільства є насильство, яке існує у економічній, політичній, духовній і сімейно-побутовій сферах суспільного життя. Об'єктом його може стати будь-яка людина, незважаючи на її соціальний статус, рівень життя, місце проживання, професію.

Генеральна Асамблея ООН, беручи до уваги глобальний характер насильства щодо жінок, рекомендувала урядам усіх країн засудити насильство щодо жінок і негайно приступити до його ліквідації всіма можливими способами, у тому числі шляхом встановлення в законодавстві санкцій за вчинення злочинів щодо жінок, реалізації системи термінових заходів, які орієнтовані на запобігання і захист жінок від злочинних посягань та ін. [31, с. 199].

В юридичній науці, говорячи про вчинення насильства в сім'ї, оперують різними термінами: «насильство в сім'ї», «домашнє насильство», «сімейно-побутове насильство», у зв'язку з цим вважаємо за доцільне з'ясувати їхню суть.

02 лютого 1996 року Комісія ООН з прав людини ухвалила Модельний закон ООН про домашнє насильство, відповідно до якого запропоновано розглядати під «насильством в сім'ї» будь-які насильницькі дії фізичного,

психологічного, сексуального характеру щодо жінок, вчинені на підставі статевої ознаки, особою (особами), пов'язаною (пов'язаними) між собою сімейними або близькими відносинами. Сюди належать словесні образи і погрози вчинення тяжких фізичних побоїв, викрадення, погрози каліцтвами, словесні образи, залякування, переслідування, примус, підпал, знищення власності, насильницьке або незаконне вторгнення в житло, зґвалтування в шлюбі, сексуальне насильство, насильство, пов'язане з приданим або викупом нареченої, каліцтво геніталій, насильство, пов'язане з експлуатацією через проституцію, насильство щодо хатніх робітниць, а також будь-які спроби вчинити такі акти [32]

У 2001 році Україна визнала необхідність боротьби з насильством у сім'ї на найвищому рівні, та, як наслідок, Верховна Рада України прийняла Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р., відповідно до якого насильство в сім'ї означало будь-які умисні дії фізичного, психологічного, сексуального чи економічного характеру, які вчиняються між членами сім'ї, порушують охоронювані права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і спричиняють йому моральну, фізичну чи психічну шкоду [33]. Термінологічне визначення поняття «насильство в сім'ї» ґрунтувалось на вчиненні його лише шляхом активних дій, що не заслуговувало на увагу, адже насильство могло вчинятись також і шляхом бездіяльності. Насильство могло стосуватись різних членів сім'ї: неповнолітніх дітей, подружжя, батьків та інших членів сім'ї.

Блага А. Б. під «насильством в сім'ї» розуміє вчинення умисного протиправного діяння (дії чи бездіяльності) дискримінаційного характеру відносно члена сім'ї чи особи, з якою існують або існували близькі відносини, з використанням переваги та шляхом нав'язування всупереч або поза волею потерпілого своєї волі [21, с. 66].

З визначенням «насильства в сім'ї», запропонованого А. Б. Благою, не погоджується О. Л. Беспаль, зазначаючи, що немає необхідності акцентувати увагу на перевазі кривдника щодо жертви, оскільки очевидним є факт переваги

винуватця, який вчиняє фізичне, психічне, економічне, сексуальне насильство, перед постраждалою особою [28, с. 33]. Ми частково погоджуємось із думкою О. Л. Беспаль, адже застосування, наприклад, кривдником психологічного насильства у формі нецензурних висловлювань щодо жертви не обов'язково потребує явної переваги. Якщо ж говорити про фізичне насильство, то тут перевага кривдника перед постраждалою особою може бути визначальним фактором для вчинення насильства. Однак, не слід виключати умови, що кривдником може бути вдало підібраний момент для вчинення насильства.

Гуменникова Т. Р. та А. С. Метіль визначають насильство в сім'ї як дію або бездіяльність у формі економічного, психологічного, фізичного, сексуального насильства, що скоюється в сім'ї [34, с. 14].

Згодом термін «насильство в сім'ї» поступово був замінений терміном «домашнє насильство».

Стамбульська конвенція, яка є першим юридично обов'язковим документом у Європі та однією з найбільш масштабних і комплексних міжнародних угод за обсягом правового регулювання у сфері боротьби з насильством щодо жінок, містить визначення термінів «домашнє насильство», «насильство стосовно жінок», «насильство стосовно жінок за гендерною ознакою». При цьому, домашнє насильство за Стамбульською конвенцією – це всі акти фізичного, психологічного, економічного або сексуального насильства, які відбуваються в межах сім'ї чи в межах місця проживання, між колишніми або теперішніми членами подружжям або партнерами, не зважаючи на проживання правопорушника разом із жертвою [35].

З метою усунення існуючих в законодавстві неузгодженостей та забезпечення ефективної боротьби з домашнім насильством 07 січня 2018 року введено в дію Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року, який регламентує термін «домашнє насильство» як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, психологічного, економічного, сексуального насильства, що відбуваються у сім'ї або в межах місця проживання, або між подружжям (колишнім чи теперішнім), родичами,

іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, не перебуваючи у шлюбі між собою чи у родинних відносинах, незалежно від факту проживання кривдника разом із постраждалою особою, а також погрози вчинення таких діянь [36].

Таким чином, можемо підсумувати, що одні й ті самі дії кривдника у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» визначались як «насильство в сім'ї», а у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вже іменуються як «домашнє насильство». Закріплення визначення «домашнє насильство» знаходимо також у процесуальному законодавстві, яким регулюється адміністративна та кримінальна відповідальність за його вчинення.

Термін «домашнє насильство» також є предметом дослідження у науковій літературі. Науковці визначають його як:

1) певні усвідомлені дії між членами сім'ї, які порушують конституційні права і свободи та завдають шкоди його фізичному, психічному або моральному здоров'ю та розвитку дитини [37, с. 14];

2) будь-які діяння фізичного, психологічного, сексуального або економічного спрямування з боку одного члена сім'ї щодо іншого члена сім'ї, якщо вони здійснюють порушення прав і свобод члена сім'ї як людини і громадянина, що визначені у Конституції України [38, с. 52];

3) вчинюваний свідомо протиправний вплив одним чи декількома членами сім'ї, який (які) має (мають) значні переваги щодо іншого члена сім'ї або особи (членів сім'ї, осіб), з якими існують або існували сімейні відносини за умови спільного проживання, що виражається в діяннях фізичного, сексуального, психологічного та економічного спрямування або загрози вчинення такого діяння, порушує права, свободи та інтереси людини і громадянина, визначені Конституцією України, та спричиняє шкоду психологічному чи фізичному здоров'ю [15, с. 32]. У наведеному формулюванні В. О. Горбова зазначає, що умовою вчинення домашнього насильства є спільне проживання кривдника та потерпілої особи, однак,

вважаємо, що це не було для науковиці основоположною умовою, а скоріше даниною тодішньому законодавчому визначенню насильства в сім'ї, наведеному у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» [39, с. 34].

В науковій спільноті дискусійним є питання співвідношення понять «домашнє насильство» чи «насильство в сім'ї». Так, Т. Р. Гуменникова та А. С. Метіль не виділяють «домашнє насильство» і «насильство в сім'ї» в окремі категорії, вважаючи їх тотожними категоріями [34, с. 14]. Протилежною за змістом є позиція А. Б. Благої, яка при вирішенні питання щодо співвідношення понять «домашнє насильство» та «насильство в сім'ї» пропонує віддавати перевагу використанню терміна «насильство в сім'ї», оскільки за своїм змістом він є більш широким і включає усі випадки у межах простежуваного явища: скоюється теперішніми або колишніми членами однієї сім'ї, не враховуючи найманих працівників (нянь, хатніх робітниць тощо); відбувається не лише в домашньому середовищі, а й у будь-якому іншому місці; охоплює прояви насильства в усіх сферах сімейної життєдіяльності – виховній, репродуктивній, економічній, господарсько-побутовій, емоційній, сексуальній [21, с. 43].

Заслуговує на увагу думка І. А. Ботнаренка, який вважає, що на відміну від поняття «домашнє насильство», особливістю якого є така кримінологічна ознака як місце вчинення і яке не завжди пов'язане сферою шлюбно-сімейних стосунків, поняття «насильство в сім'ї» характеризується сімейним характером мотивації вчинення протиправних діянь, зумовлених умовами спільної життєдіяльності кривдника та постраждалої особи. При цьому, у разі вчинення дорослою дитиною насильницьких дій щодо своїх похилих батьків, якщо вони не проживають разом, але відповідно до чинного законодавства є сім'єю (ст. 3 Сімейного кодексу України), такі дії з точки зору їх правової оцінки також матимуть характер насильства в сім'ї [40, с. 41–42].

У протизагаді вищевикладеному, В. О. Горбова наголошує на необхідності використання поняття «домашнє насильство» замість «насильство в сім'ї», пояснюючи це тим, що використання зазначеного терміна розширить коло осіб,

які перебуватимуть під адміністративно-правовим захистом у сфері протидії насильству в сім'ї [15, с. 26].

Цікавою є позиція О. С. Дмитрашук, яка вважає, що категорію «домашнє насильство» слід відмежовувати від поняття «насильство в сім'ї», і останній термін за своїм обсягом є вузьчим, адже передбачає лише протиправний вплив на осіб, вказаних у Сімейному кодексі України, залишаючи поза увагою тих, що спільно проживають або проживали, але не перебувають чи не перебували між собою у шлюбі, їхніх батьків та дітей [25, с. 90–91]. Ми не підтримуємо позицію О. С. Дмитрашук та вважаємо, що загальними ознаками, яким повинен відповідати зв'язок між фізичними особами для того, щоб вони вважалися сім'єю, є: спільність проживання, ведення спільного побуту, існування взаємних прав та обов'язків. Крім того, чинне законодавство наводить поняття «член сім'ї» в різних значеннях залежно від сфери правовідносин, яке включає також батьків і дітей. Беззаперечним також є той факт, що сімейні відносини можуть виникати між особами на підставі фактичних шлюбних відносин без зареєстрованого шлюбу.

Розглядаючи питання про співвідношення термінів «домашнє насильство» та «насильство в сім'ї», О. М. Ткаленко пропонує розширити категорії осіб, які належать до членів сім'ї в розумінні законодавства, спрямованого на попередження насильства в сім'ї, не вдаючись до заміни терміну «насильство в сім'ї» на термін «домашнє насильство» [16, с. 39].

Самченко М. Ю., досліджуючи насильство в сім'ї над неповнолітніми, використовує термін сімейно-побутове насильство, визначаючи його як: сукупність суспільно небезпечних і кримінально-протиправних умисних діянь (дії або бездіяльності), що поєднуються з фізичними діями чи погрозою таких дій на організм іншої людини за допомогою впливу на психіку, здійснюваних одним членом сім'ї щодо іншого (незалежно від факту їх спільного або роздільного проживання); діяння, які посягають на суспільні відносини, що гарантують такі блага особи як життя, здоров'я та тілесну недоторканість [42, с. 451]. На нашу думку, термін сімейно-побутове

насильство є більш загальним явищем, яке включає в себе будь-які види насильницьких дій, які можуть вчинятись між членами сім'ї, у тому числі і домашнє насильство.

У зарубіжних країнах також не вироблено єдиного підходу як щодо назви насильницьких дій, що вчиняються в сім'ї, так і щодо самого визначення.

Законом про захист від домашнього насильства, прийнятим парламентом Федерації Боснії та Герцеговини, домашнє насильство визначено як будь-який акт заподіяння фізичної, психологічної, сексуальної або економічної шкоди чи страждання, погрози щодо заподіяння зазначеної шкоди, а також відсутність належної турботи та уваги, які можуть серйозно заважати членам сім'ї реалізовувати свої права та свободи у всіх сферах суспільного та приватного життя, які ґрунтуються на рівності [43]. Відповідно до Закону Албанії «Про заходи протидії насильству у сімейних відносинах» насильство в сім'ї – це будь-яка дія чи бездіяльність, що призвела до порушення моральної, психологічної, соціальної, фізичної, сексуальної та економічної цілісності однієї особи проти іншої особи, які перебувають або перебували у сімейних відносинах [44]. Згідно із Законом Грузії «Про припинення насильства в сім'ї, захист та надання допомоги жертвам насильства в сім'ї» насильство у сім'ї означає порушення одним членом сім'ї конституційних прав і свобод іншого члена сім'ї шляхом фізичного, сексуального, психологічного, економічного насильства або примусу [45]. У законодавстві Болгарії насильство в сім'ї визначається як діяння фізичного, сексуального, психологічного, емоційного чи іншого характеру і досвід такого насильства, вимушене обмеження особистого життя, свободи та прав, вчинені щодо постраждалої особи, з якою кривдник пов'язаний фактичним спільним проживанням або сімейними відносинами [46]. В Австрії Закон «Про захист від насильства в сім'ї» трактує домашнє насильство як будь-який протиправний фізичний напад, погіршення стану здоров'я або посягання на свободу одним членом сім'ї щодо іншого, що вчиняються умисно, в межах або поза межами спільного домогосподарства [47]. Закон Польщі «Про протидію домашньому насильству» під домашнім

наси́льством розуміє одиничну або систематичну умисну дію чи бездіяльність, що порушує особисті права осіб, піддаючи цих осіб ризику втрати життя та здоров'я, посягання на їхню гідність, тілесну недоторканність, свободи та завдаючи шкоди фізичному чи психічному здоров'ю постраждалих осіб [48]. У законодавстві Німеччині використовуються дефініції «наси́льство в сім'ї» та «домашнє наси́льство». Термін «наси́льство в сім'ї» означає скоєння наси́льства між людьми, що спільно проживають на принципах взаємної турботи і підтримки. У той же час «домашнім наси́льством» визначають наси́льство між партнерами та колишніми партнерами, щодо дітей, батьків, між братами і сестрами [49].

Як бачимо, наукова спільнота та законодавство зарубіжних країн визначає наси́льницькі дії, що вчиняються у сім'ї, як «домашнє наси́льство» та «наси́льство у сім'ї» та немає єдиного підходу у напрацюванні даних дефініцій, але при цьому ключова суть визначень співпадає – це вчинення умисних дій чи бездіяльності між нинішніми та колишніми членами сім'ї з метою заподіяння шкоди фізичному та психічному здоров'ю постраждалої особи.

На міжнародному рівні вперше визначення «наси́льство щодо жінок» було закріплено у Декларації «Про викорінення наси́льства щодо жінок», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 р., як довільний акт наси́льства, що вчиняється на підставі статевої ознаки, завдає або може спричинити шкоду фізичному, статевому чи психологічному здоров'ю або страждання жінкам чи скоює загрозу таких актів, примусове чи довільне позбавлення особистого життя або свободи особи [50, с. 165]. Азіатсько-Тихоокеанський форум з питань жінок, права та розвитку визначив у 1990 році наси́льство над жінками як будь-який словесний вираз або фізичну силу, примус чи загрозу позбавлення життя, які спрямовані на окрему жінку чи дівчину, і які заподіюють їй фізичну або психічну шкоду, приниження або умисне обмеження волі, яке тримає жінку в підпорядкуванні» [51, с. 17]. Відповідно до Стамбульської конвенції наси́льство щодо жінок – це порушення

прав людини і форма дискримінації щодо жінок, тобто всі акти насильницьких дій щодо жінок за гендерною ознакою, наслідком яких є або може бути спричинення фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань жінкам, у тому числі погрози таких дій, примусове або свавільне позбавлення волі, незважаючи на те, чи відбувається це в приватному або публічному житті. Насильство щодо жінок за гендерною ознакою означає насильство щодо жінки через те, що вона є жінкою, або яке зачіпає жінок непропорційно [35].

Авторське поняття злочинного насильства в сім'ї щодо жінки сформулював Ю. О. Говор, визначивши його як протиправний владно-силовий психічний чи фізичний вплив за соціостатевою ознакою одного чи декількох членів сім'ї на жінку як члена сім'ї, що має прояв у формі умисних суспільно небезпечних діянь, посягаючих на її права та свободи як особистості та заподіюють шкоду як члену сім'ї [29, с. 6]. Окрім цього, автор висловив думку, що насильство в сім'ї може вчинятися декількома членами сім'ї (наприклад, батьком і сином щодо матері, дітьми щодо матері тощо) [29, с. 9], хоча із сформульованого ним визначення це не випливає.

Не можемо не погодитися з Н. О. Ліщук, яка вважає, що під насильницькими діями щодо жінок слід розуміти умисні суспільно протиправні дії, які виражаються у заподіянні постраждалій особі моральної, психологічної, фізичної чи матеріальної шкоди та які були обумовлені соціально-рольовим статусом потерпілої особи [30, с. 7].

Панамериканський договір про боротьбу з насильством під насильством над жінками розуміє «будь-який акт недбалості або поведінку, яка призводить до фізичного, психологічного або сексуального страждання, прямо чи опосередковано, через шахрайство, обман, провокацію, погрози, примус або будь-яким іншим чином проти будь-якої жінки з метою її залякування, покарання, приниження або нав'язування стереотипів, заперечення її людської гідності, статевого самовизначення, фізичної, моральної чи психічної

недоторканості, або з метою поставити під загрозу її особистість, її самооцінку або знизити її фізичну чи розумову працездатність» [52].

У Бостонській програмі протидії насильству чоловіків щодо жінок, насильство визначається як будь-який вчинок, коли постраждала особа робить щось проти своєї волі, що заважає їй робити те, що вона хоче, або викликає в неї почуття страху. Насильство може не містити фізичний контакт, залякування, словесні погрози, стукіт по столу [53].

На нашу думку, домашнє насильство щодо жінки є будь-якою умисною протиправною дією чи бездіяльністю або погрозою застосування дії чи бездіяльності фізичного, сексуального, психологічного, економічного характеру, тобто будь-який акт насильства щодо жінки з умислом заподіяння їй моральної чи матеріальної шкоди або здійснення влади та контролю над ними теперішнім (колишнім) членом сім'ї.

В юриспруденції також є поширеною думка науковців про ототожнення явища домашнього насильства з гендерним насильством. Водночас, на думку Н. В. Аніщук такий підхід не враховує ту обставину, що дефініція гендерне насильство є набагато ширшою за своїм обсягом і включає будь-який прояв насильства, що вчиняється за ознакою статі, у тому числі і домашнє насильство. Науковицею запропоновано думку, за якою комплексне дослідження правової природи гендерного насильства має розкриватися у контексті дослідження категорії прав людини через призму прав жінок, оскільки на даний час в юриспруденції поняття гендерного насильства визначається переважно з точки зору проблеми насильства щодо жінок [7, с. 15].

На нашу думку, у разі визначення домашнього насильства має бути враховано гендерний підхід, адже більшість випадків насильства в сім'ї трапляються в контексті інтимних партнерських стосунків: переважна більшість злочинців – чоловіки, а переважна більшість жертв – жінки та їхні діти [55, с. 56]. Визнання гендерних моделей насильства не відкидає жертв-чоловіків, які зазнали домашнього насильства, однак найбільш поширеною моделлю домашнього насильства в Україні та у цілому у світі є насильство

чоловіків над жінками. Така тенденція підкреслює необхідність підходу, який би враховував гендерну природу домашнього насильства. Гендерно нейтральний підхід до проблематики домашнього насильства може призвести до прогалин у захисті жінок, які зазнають сімейного насильства, та надання їм недостатньої підтримки, що у свою чергу сприятиме повторній віктимізації жінок.

Якщо розглядати гендерне насильство проти жінок, то його визначають як насильство, яке вчиняється проти жінки тільки тому, що вона є особою жіночої статі, або яке непропорційно впливає на жінок [56, с. 72]. Тобто гендерне насильство відрізняється саме за ознакою статі. У практиці міжнародних організацій, зокрема Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA), гендерне насильство визначають як таке, що стосується жінок і чоловіків, але потерпілими від якого здебільшого є жінки. Таке насильство виникає як результат владних нерівних стосунків між чоловіками та жінками, спрямоване проти жінки, полягає у заподіянні фізичної, сексуальної і психологічної шкоди, включаючи залякування, страждання, примус та/або позбавлення волі в сім'ї чи в суспільстві загалом [57].

Насильство, яке зумовлене за гендерною ознакою, є крайнім проявом дискримінації за статевою ознакою і не має соціально-економічних, вікових, освітніх та географічних обмежень. Воно стосується всіх соціальних груп та суспільств. Приховане чи нормалізоване насильство впливає на кожного, у тому числі цілі громади, родини, суспільство і економіку загалом [58].

Також в законодавстві України використовується такий термін як «насильство за ознакою статі», який є синонімічним до дефініції «гендерно зумовлене насильство» [59].

Проаналізувавши законодавство та наукову літературу, слід констатувати, що термін «домашнє насильство щодо жінки» характеризується такими ознаками:

- 1) насильницьке діяння (дія, бездіяльність) чи погроза його вчинення;

2) вчиняється свідомо і є протиправним діянням. Це означає, що кривдник усвідомлював або повинен був усвідомлювати характер вчинюваних ним дій або бездіяльності, передбачав або міг передбачити можливість настання шкідливих наслідків;

3) постраждалою особою є жінка, яка перебуває або перебувала із кривдником у сімейних, родинних стосунках чи фактичних шлюбних відносинах, незалежно від того, чи проживає (проживав) кривдник разом з постраждалою особою;

4) охоплюється такими видами як фізичне, економічне, психологічне чи сексуальне насильство;

5) порушує права та свободи постраждалої особи (наприклад, право на життя, право не зазнавати тортур і нелюдських, жорстоких або принижуючих гідність, видів поводження та покарання; право на рівний захист у відповідності з гуманітарними нормами у період внутрішніх або міжнародних збройних конфліктів, право на безпеку і свободу особистості, право на рівний захист законом, право на рівність у сім'ї, право на найвищий рівень психічного та фізичного здоров'я, право на сприятливі та справедливі умови праці);

6) спричиняє постраждалій особі моральну (пригнічення, заниження самооцінки, сором, страх, погіршення емоційного стану, депресія, спроба самогубства), фізичну (укуси, синці, переломи), а також матеріальну (відібрання або крадіжка частини спільно набутого майна, грошей) шкоду;

7) неможливість застосування самозахисту, оскільки кривдник має певні переваги над постраждалою особою (вік, фізична сила, економічно вигідніше положення тощо).

Безсумнівно, що скоєння домашнього насильства обумовлюється певною кількістю негативних наслідків: призводить до руйнування сім'ї та різних захворювань; впливає на моральність; завдає шкоду психічному чи фізичному здоров'ю людини; має соціальні наслідки, психотравмувальний вплив на малолітніх та неповнолітніх дітей, що часто сприяє негативним проявам

адаптації їх у соціумі [15, с. 12–13]. У свою чергу, Д. І. Яїцька наслідками вчинення домашнього насильства визначає, зокрема: розлади здоров'я; фізичні та психологічні страждання; втрату працездатності; емоційну залежність та погіршення якості життя [60, с. 207].

Характеристику видів домашнього насильства варто розпочати з фізичного насильства, під яким, на думку А. Б. Благої, слід розуміти суспільно небезпечні умисні дії чи бездіяльність дискримінаційного характеру відносно члена сім'ї або особи, з якою існували чи існують сімейні відносини, які шляхом силового фізичного впливу (опосередковано або безпосередньо) всупереч або поза волею потерпілої особи порушують його тілесну недоторканність, посягають на здоров'я або життя, унеможлиблюють свободу її волевиявлення [21, с. 42]. Фізичне насильство полягає в заподіянні ударів, побоїв, поранень, а також у впливі на зовнішній покрив тіла людини шляхом застосування фізичної сили, зброї або інших предметів, рідин, а також впливає на внутрішні органи людини, не пошкоджуючи зовнішні тканини, обмежує реалізацію фізичних потреб (їжа та сон), свободу пересування.

Психологічне насильство характеризується дією одного з членів сім'ї на психіку іншого шляхом погроз або словесних образ, залякування, переслідування, якими навмисно спричиняється нездатність захистити себе, емоційна невпевненість та може завдаватися чи завдається особі шкода психічному здоров'ю [15, с. 29]. За ступенем тяжкості соціальні опитування виділили наступні види психологічного насильства:

- 1) легкої тяжкості: контроль та критика думок, дій, учинків;
- 2) середньої тяжкості: зневага, ігнорування, образи, лемент, заборона зустрічатися з родичами, друзями;
- 3) тяжке: шантаж, погроза побити, вбити, приниження в присутності дітей та інших людей [61, с. 3].

Психологічне насильство в сім'ї може мати різноманітні прояви, такі як: образи з використанням криків та (або) лайливих слів, образливі жести, міміка, пози, інтонації, погляди, знаходження членів сім'ї в атмосфері страху.

Психологічне насильство полягає у заподіянні шкоди домашнім тваринам, брутальному ставленні до друзів чи родичів члена сім'ї, пошкодженні, псуванні, знищенні або приховуванні особистих предметів, речей, прикрас тощо, постійних проявах незадоволення, використанні принизливих зауважень до члена сім'ї, безпідставних зауважень, звинувачень, докорів та крайніх проявах підозрілості, перевірок, стеження, ревнощів, що робить нестерпним життя, образа переконань, що є цінними для особи, ігнорування почуттів особи, образа віросповідання, расової, класової та національної приналежності або походження; переслідування жінки чи дівчини через уявні сексуальні зв'язки, обмеження свободи дій та пересування особи, погрози заподіяти економічну чи фізичну шкоду, залишити сім'ю, побити чи вбити, підштовхування до самогубства, примушення до незаконних дій, ізоляція від оточуючих, залякування, усунення від процесу ухвалення рішень, використання дітей проти матері, заперечення існування проблеми насильства, перекладання відповідальності за неї на партнера, обмеження в навчанні, роботі, самореалізації [62, с. 17–18].

Наконець Л. А. висловила думку щодо недоцільності поділу насильства на психічне і фізичне та пропонує їх розглядати як фізичний та психічний вплив [24, с. 6]. Науковиця вважає, що поняття «насильство» та «психічний вплив» – сумісні поняття і перетинаються між собою, оскільки мають спільні елементи (катування та жорстоке поводження в частині впливу на психіку), водночас обсяг кожного з них охоплює предмети, що не є складовими обсягу іншого поняття [24, с. 11–12].

Вважаємо, що саме психологічне насильство є найпоширенішим проявом домашнього насильства, з яким зустрічається жінка, та є підґрунтям для вчинення інших видів насильства – фізичного, економічного та сексуального. Так чи інакше, психологічне насилля виявляється в усіх перерахованих видах насильства в сім'ї. Висока латентність є особливістю психологічного насильства. Хоча зовні, воно не виражається, однак супроводжується негативними та небезпечними наслідками. При цьому, через низьку правову

свідомість жінка навіть не підозрює, що, наприклад, висловлювання нецензурною лайкою щодо неї, образу, приниження є проявом психологічного насильства, та не звертається до правоохоронних органів за захистом, вважаючи, що така поведінка не карається законом. Крім того, психологічне насильство найскладніше довести, оскільки воно може відбутись у будь-який момент та в присутності лише кривдника і постраждалої особи. Водночас, наслідки від вчинення психологічного насильства є не менш тяжкими, а в окремих випадках і більш тяжкими ніж від інших видів насильства.

Ще однією формою домашнього насильства є економічне насильство, спрямоване на контроль над партнером за допомогою обмеження або позбавлення доступу до власних або сімейних фінансових ресурсів. На думку вчених, економічне насильство проявляється у ситуації, коли жінка повинна весь час просити гроші у чоловіка, навіть на дрібниці, при цьому на її прохання може пролунати відмова (чоловіку потрібно відчутти, що ситуація знаходиться під його невсипущим контролем), звітувати про свої витрати тощо. Головною детермінантою економічного насилля в сім'ї є нерівномірний розподіл обов'язків по будинку і контроль чоловіком сімейного бюджету [63, с. 18]; демонстрація того, що домашня робота не становить жодної економічної цінності; позбавлення можливості користуватися спільним або власним майном; пошкодження чи знищення майна іншого члена сім'ї або спільного майна [64, с. 150]. На думку О. Ковальнової, економічне насилля характеризується складністю доказування через відсутність чітких механізмів для цього процесу. Насправді проблематично встановити, чи з умислом один член сім'ї позбавляє іншого члена сім'ї їжі, житла, одягу та іншого майна чи коштів, чи просто не здатний належною мірою забезпечити всім необхідним родину. При цьому, визначення поняття «належної міри» у законодавстві відсутнє [65, с. 43].

Як вважає Л. В. Жарова, у науковій літературі зарубіжних країн економічне насильство розуміють як форму насильства, коли один із близьких партнерів здійснює контроль над доступом до економічних ресурсів іншого

партнера, підриває його/її здатність до самостійного доступу до економічних ресурсів і створює фінансову залежність від партнера/партнерки [66]. Фінансове насилля пов'язане з несанкціонованим або незаконним використанням грошей, майна, пенсійного забезпечення людини або інших цінностей (у тому числі, зміна волі людини щодо визначення спадкоємця). Фінансове насилля є частиною насилля за віком і домашнього насильства (domestic violence). Ширшим за своїм змістом є економічне насильство, яке охоплює також контроль за поточними або майбутніми можливостями та доходами, зокрема, через обмеження доступу до роботи та/або освіти [67, с. 72].

На нашу думку, економічне насильство може полягати в перешкоджанні спробам зайняти більш високу посаду, у систематичних умисних порушеннях робочого графіка особи через постійні телефонні дзвінки, повідомлення, непрохані візити й інші прояви переслідування; забороні одержання освіти; частковому або повному витрачанні грошей чи заощаджень постраждалої особи, примушуванні до жебрацтва, трудовій експлуатації.

Що стосується сексуального насильства, то відповідно до Закону про домашнє насильство воно проявляється у будь-яких діяннях сексуального характеру, вчинених щодо жінки без її погодження, або в присутності дитини, примушуванні до акту сексуального характеру з третьою особою, а також в інших правопорушеннях проти статевої недоторканості особи чи статевої свободи [36]. Говор Ю. О. вважає, що сексуальне насильство є формою фізичного та злочинного насильства в сім'ї, зважаючи, що це насильство є інструментальним, а не сутнісним і застосовується здебільшого для того, щоб підкорити волю жінки як рівноправного члена сім'ї, створити їй становище залежності від чоловіка [29, с. 6]. Сексуальне насильство є єдиним видом домашнього насильства, відповідальність за яке криміналізована окремою статтею КК України – «Сексуальне насильство».

Проаналізувавши види домашнього насильства щодо жінок (фізичне, економічне, психологічне, сексуальне), вважаємо за необхідне визначити

окремі форми насильницької поведінки, які можуть бути застосовані кривдником до жінки:

1) соціальна ізоляція – означає повне закриття сім'ї, заборону контактувати з родичами та друзями, заборону телефонувати, виходити з дому, повний контроль усієї діяльності, обмеження або заборона будь-яких дій;

2) залякування – крики, демонстрація сили, виклик страху, знищення майна, жорстоке поводження з тваринами, погрози на кшталт залишення сім'ї, вбивства дітей, вчинення власного самогубства, закриття до психіатричної лікарні, відібрання дітей;

3) виснаження – примус до роботи, позбавлення сну, їжі, води;

4) емоційні зловживання – постійні сварки, критика, домагання, виклик провини за ситуацію;

5) економічні зловживання – заборона працювати, позбавлення фінансових ресурсів, примус до жебрацтва, щоденний контроль покупок, відмова в доступі до сімейного бюджету;

6) шантаж, інструментом якого є в основному діти, називання поганою матір'ю, налаштування дітей проти матері, погрози, що у разі залишення сім'ї, жінка більше не побачить дітей;

7) зловживання «правами» чоловіка – поводження з жертвою як з покоївкою, вважання себе головним у родині, вимога беззаперечного підпорядкування.

При цьому, перелік зазначених форм не є вичерпним.

На думку О. Ткаленко, насильство в сім'ї можна класифікувати за такими ознаками: за часом: те, що трапилось у минулому, і те, що відбувається зараз; залежно від стратегії кривдника: приховане (непряме) та очевидне; за тривалістю: одноразове та багаторазове; за активністю діянн: у формі дії і у формі бездіяльності; за статусом особи кривдника: батьки, сестри (брати), бабусі (дідусі), інші родичі тощо; за безпосередністю застосування насильства: опосередковане та безпосереднє [16, с. 53].

Отже, однією з найбільш небезпечних форм насильства є домашнє насильство над жінкою. У межах сім'ї жінка будь-якого віку часто піддається фізичному, психологічному, сексуальному, економічному насильству, які зберігаються через традиційні погляди. Недостатня економічна свобода, правова необізнаність змушує багатьох жінок залишатись в умовах, де панує насильство. Насильство ставить жінок у становище, що загрожує їхньому здоров'ю, завдає шкоди та позбавляє можливості нарівні з чоловіками брати участь у сімейному та громадському житті.

1.3. Аналіз причин виникнення домашнього насильства над жінками як передумова посилення правового забезпечення захисту від нього

Проблема домашнього насильства щодо жінок не розглядалась ні суспільством, ні державою тривалий час, оскільки вважалась приватною справою кожної сім'ї, неприйнятною піднімати на загальний рівень. Така ситуація була поширеною довгий час в Україні та у світі, доки не набула рівня масштабної проблеми. Необхідність вивчення генези причин виникнення домашнього насильства шляхом дослідження наукових, історичних, законодавчих джерел на території сучасної України є нагальним питанням задля подальшого визначення шляхів захисту від даного негативного явища, адже виникнення будь-якого явища зумовлено факторами, які його породжують.

На думку А. Б. Благої, насильство в сім'ї є соціально сталим явищем, яке має далекі історичні корені, пов'язані з правовим закріпленням нерівного становища дітей і жінок, що призвело до формування у масовій свідомості людей стереотипу споживацького ставлення до них. Це явище було зафіксоване у багатьох країнах світу у правових, інформаційних, фольклорних та інших джерелах. В епоху сучасного інформаційного суспільства масштаб висвітлення проблеми домашнього насильства значно збільшився та супроводжується більш толерантним ставленням населення як до насильства в сім'ї, так і до злочинних проявів в цілому [21, с. 51].

Відповідно до Стамбульської конвенції насильство щодо жінок є проявом історично підлеглого співвідношення сил між жінками та чоловіками, що зумовило домінування чоловіків над жінками, дискримінацію жіночої статі та недопущення повноцінної емансипації жінок [35].

Аніщук Н. В., досліджуючи передумови виникнення гендерного насильства, наголошує на тому, що з початку утворення світу жінка була підвладна чоловіку та обмежена у своїх правах. Причиною цьому була мізогінія (англ. *misogyny* – жінконенависництво), що супроводжувала людство впродовж його багатовікової історії, призводячи до соціостатевої нерівності [7, с. 17].

Запорожцев А. В., Д. Г. Заброда та інші класифікували основні теорії насильства в три групи:

1. Соціально-історична або соціокультурна теорія означає превалююче становище чоловіків у суспільстві, існування патріархальних культурних норм, що призводять до насильства.

2. Системно-сімейна теорія наголошує на походженні та формі конфлікту, особливостях взаємодії, динаміці спілкування, процесах вирішення суперечностей у сім'ях. Насильство в такому разі розглядається не лише як наслідок особистісної психопатології одного з членів сім'ї, а як дисфункція всієї системи.

3. Індивідуально-психологічна теорія основну увагу приділяє перевірці генетичних та біологічних аномалій, що виявляються в порушенні психічного (захворюванні нервової системи, депресивних станах, перенесених у дитинстві психологічних травмах), фізичного здоров'я (наприклад, сексуальних та інших розладах) та зловживанні алкоголем та пристрасті до наркотиків, аморальних вчинках [62, с. 25–26].

На нашу думку, серед теорій причин виникнення домашнього насильства щодо жінок можна виділити три групи: історичну, теологічну та сучасні.

Згідно з історичною теорією причини виникнення домашнього насильства щодо жінок зароджувались і розвивались історично, впливаючи із свідомості народу, нації, що можна проаналізувати за наступними періодами:

1) період права перших державних утворень на території України – жінки були позбавлені прав на власність і спадщину. Якщо вдова після смерті чоловіка не була вбита й похована разом із ним, то вона, як і все майно померлого, переходила до його старших родичів у порядку спадкування [68, с. 31]. Сексуальна експлуатація жінок була нормою моралі первісного суспільства: їх брали силою, за них боролися, жінка відігравала роль товару, кращу жінку отримували сильніший;

2) період права Київської Русі – жінки були позбавлені політичних прав та можливості брати участь у зборах міського населення. За вчинення крадіжки до жінки застосовувалось покарання у вигляді сплати штрафу митрополитові та передачі на суд чоловіку, тобто чоловікові було надано право карати жінку на свій розсуд [69, с. 70]. Відповідно до статті 88 «Руської Правди» покарання чоловіку за вбивство дружини, якщо вона була винна, було визначено на рівні полувіри (20 гривень, бо віра становила 40 гривень), тоді як за вбивство чоловіка, за тяжкі тілесні ушкодження, внаслідок яких потерпілий втрачав руку або ногу, вважалося за необхідне сплатити віру [70]. Допускались купівля, викрадення і приведення нареченої. Обов'язкове розлучення було можливим у випадку провини дружини. Цікаво, що у разі подружньої зради чоловіком підстав для розлучення дружинам не було [71, с. 122]. Як вважає П. Захарченко, жінка могла ініціювати розірвання шлюбу лише у разі, якщо чоловік мав великі борги, ставши неплатоспроможним, або мав пристрасть до спиртних напоїв [68, с. 78]. Жінки не успадковували майно;

3) період литовсько-польського права – укладення шлюбу здійснювалося за відсутності бажання потерпілої, позов дружини до суду подавався від імені чоловіка. Чоловік мав право передати дружину в найм, під заставу, використати замість себе як засіб повернення боргу, віддати дружину у тимчасове рабство [68, с. 55];

4) період права Запорозької Січі та Гетьманщини – чоловік був представником інтересів дружини в суді, розпоряджався на власний розсуд

майном дружини, виділеним їй батьком для одруження, і спільним майном, укладав від імені дружини цивільно-правові акти [72, с. 206];

5) період права радянського періоду – кримінальна відповідальність була передбачена за крадіжку жінки з метою зґвалтування, крадіжку неповнолітньої з метою вступу в шлюб, протизаконне укладення шлюбу, вступ у шлюб з родичем, кровозмішення, укладення шлюбу при запереченні батьків або без запиту про їхню згоду, нанесення побоїв чоловіком дружині [73, с. 103]. Для Російської імперії показовими були випадки, коли чоловік бив свою дружину; за незначну провину міг тягати за волосся, роздягати догола, прив'язувати мотузками й бити до крові батоном чи різками. Таке поводження не тільки не осуджувалось, а ще й ставилося чоловікові як моральний обов'язок [74, с. 148]. В Кримінальному уложенні Російської імперії 1903 року вперше здійснено спробу легального визначення поняття насильства, яке зводиться до того, що всі випадки посягання на тілесну недоторканність, які спричиняють фізичний біль і страждання чи фізичні неприємні відчуття, охоплює досліджуване поняття. Тривалий час була стійка тенденція до надто широкого тлумачення поняття насильства, яка із прийняттям КК УРСР 1922 року проявилася у його легальному поділі на «фізичне» та «психічне». У цей час досліджуване поняття охопило усі насильницькі посягання проти життя, здоров'я і свободи особи [24, с. 9]. Як зазначає Н. В. Лесько, у колишньому Радянському Союзі проблемою домашнього насильства переважно займались кримінологи під час вивчення сімейно-побутових злочинів. Насильство в сім'ї не могло стати соціальною проблемою в країні, кримінально-правова доктрина якої пріоритетними об'єктами захисту визнавала державні інтереси та державну власність [17, с. 127–128];

6) період права незалежної України – в 2001 році Україна вперше визнала на найвищому рівні проблему домашнього насильства, наслідком чого було прийняття Закону «Про попередження насильства в сім'ї» [33], який в подальшому втратив чинність у зв'язку з набранням чинності Законом про домашнє насильство № 2229-VIII від 07 грудня 2017 року [36]. З 07 червня

2003 року скоєння домашнього насильства було визнано адміністративним правопорушенням, з 07 січня 2018 року розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису здійснюється в окремому провадженні у порядку цивільного судочинства, а з 11 січня 2019 року домашнє насильство також є кримінальним правопорушенням.

Отже, історична теорія причин виникнення домашнього насильства щодо жінок свідчить, що зазначена проблема має глибоке коріння. Це пояснюється тим, що жінці з початку існування Скіфської держави належало залежне становище від чоловіка та пізнання різноманітних проявів гендерної нерівності, таких як: можливість викрадення та купівлі жінки, передання її у заставу, найм та тимчасове рабство; відсутність прав на спадщину та власність; встановлення інституту опіки над жінкою; обмеження підстав розірвання шлюбу за волевиявленням дружини. Все це в сукупності та усталені століттями стереотипи ставлення до жінки як до особи, що є підлеглою чоловіку, призвели до виникнення у XXI столітті проблеми домашнього насильства, яка набула загальнономасштабного характеру [75, с. 112].

Теологічна теорія причин виникнення домашнього насильства щодо жінок полягає в тому, що значну роль у формуванні стереотипу щодо домінуючого положення чоловіка над жінкою в сімейному житті відіграє релігія. Святі писання майже всіх основних релігій світу мають низку положень, які схвалюють перевагу чоловіків над жінками у суспільстві. Багато релігій ствердно ставляться до домінування чоловіків над жінками, а деякі з них навіть заохочують фізичне покарання жінок та дітей. Такі релігійні інституції історично сприяли наявності суспільних і правових структур, установок і цінностей, утверджуючих владу чоловіка.

Як відомо, у християнській релігії немає рівноправ'я статей. Згідно з християнським вченням жінка народилась із ребра чоловіка, а тому вона завдячує йому і світлом, яким вона насолоджується, і ім'ям, яке носить. Церква офіційно визнає і повторює це нареченим при укладенні шлюбу: «дружина та підкориться чоловіку», «чоловік – голова дружини»; «будеш під владою

чоловіка, і він буде над тобою панувати». У Біблії, у Посланні Святого апостола Павла до ефесян, зазначається: «Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господу, бо чоловік – голова дружини, як і Христос – Голова Церкви! І як кориться Церква Христові, так і дружини своїм чоловікам у всьому» [76]. Спираючись на іудейську спадщину, християнство створило міф про те, що жінка повинна підпорядковуватися чоловіку в покарання за першорідний гріх Єви.

Згідно з канонами ісламу, жінка є людською істотою другого гатунку, джерелом нечистоти. Магометани визнають зв'язок жінки із сатаною та пеклом. Пророку Мухаммеду приписують слова, що коли була створена Єва, сатана зрадив. Тому в ісламському світі вважається, що жінка – це віршовка, по якій чоловік спускається до пекла. За непокірність дружини своєму чоловікові їй загрожує побиття, а за невірність та зраду – смерть. Узаконено затвірництво жінки, вимогу носити паранджу, не показувати своє обличчя та прикраси чоловікам. Деякі мусульманські теологи припускають, що у жінки немає душі. В окремих мечетях ще досі зберігаються написи, що жінкам та іншим нечистим тваринам вхід заборонено. З цього можна зробити висновок, що в суспільстві, в якому панівною релігією є іслам, жінка займає принизливе становище та є підлеглою своєму чоловіку.

Згідно з ідеями індуїзму жінка також не повинна виходити із підпорядкування чоловіка і є повністю йому підлеглою. Підтвердженням цьому є обряд саті (в перекладі зі санскриту означає «віддана дружина»), згідно з яким у разі смерті чоловіка дружина підлягає спаленню разом із ним на кремаційному багатті. Індійці вірили, якщо жінка гине у вогні, то вона спокутує свої гріхи та гріхи всього роду, а відтак родина, яка втратила чоловіка, була зацікавлена в спаленні його дружини. Саме тому обряд саті часто носив примусовий характер. Незважаючи на те, що з 04 грудня 1829 року ритуал саті офіційно заборонений в Індії, непоодинокі випадки спалення жінок відбувались в XX та XXI століттях.

Ідеями принизливого ставлення до жінки переповнений і буддизм, вважаючи, що у жінок всі недостатки – жадібність, ненависть, помилкові думки та ін. В той час, всіма сильними та позитивними рисами характеру наділені чоловіки.

Отже, хоча світові релігії можуть розрізнятися щодо самих різних духовних питань, проте, коли мова заходить про роль жінки, всі вони одностайні: жінка нижче чоловіка. Ці релігійні уявлення, які ґрунтуються на жінконенависництві, стали важливим фактором в установленні та підтриманні підпорядкованого становища жінок, що сприяло поширенню домашнього насильства щодо них.

Наприкінці 1970-х років в англо-американській кримінології здійснюється пошук причин домашнього насильства, які поступово було сформовані у сучасні теорії [77]:

1. Індивідуальні причини, що лежать у внутрішній психіці обох партнерів, специфічних рисах особистості, психопатології особистості. При цьому, не було виявлено жодних факторів, які б пояснили тиранію над партнерками.

2. Соціально-психологічні причини, такі як дитячий досвід, який призводять до передачі інтимного насильства між поколіннями. Окремі дослідження показують, що кривдниками у зв'язку з цими причинами стають у шлюбі саме чоловіки. Жінки, якщо вони звільняються від насильства, уникають інших насильницьких стосунків. Соціально-психологічна теорія досліджує психологічні характеристики особистості разом із соціальними змінними. До цієї групи належать теорії про передачу насильства від покоління до покоління. Ця гіпотеза підтверджується для чоловіків як кривдників, а не для жінок як жертв.

3. Соціокультурні причини, що викликають домашнє насильство, виникають «у соціально структурованих культурних нерівностях установок і норм, що впливають на сімейні відносини» [78, с. 56]. Соціально-культурна

теорія свідчить про виникнення домашнього насильства через структуровану соціальну нерівність та культурні установки та норми у сімейних стосунках.

До сучасної групи теорій причин виникнення домашнього насильства належать однофакторні та багатофакторні теорії. Перші теорії, що стосуються причин домашнього насильства, були однофакторними, а саме [79, с. 56]:

1) Психологічна теорія орієнтувалася на психіку агресора і припускала, що причини домашнього насильства полягали в характері особистості злочинця, в розладі його психіки. Ця теорія призвела до психіатризації злочинця.

2) Біолого-генетична теорія висвітлила лише загальні схильності до агресивної поведінки.

3) Соціологічна теорія кореспондується з поняттям «гендер» та розглядає домашнє насильство як продукт «типово чоловічої спільноти» і вважає, що насильство загалом пов'язане із здійсненням влади в суспільстві.

Серед багатофакторних теорій можна виділити теорію Даттона, онтогенетичну теорію, феміністичну теорію, теорію влади, теорію соціального навчання та інші.

За теорією Даттона [80, с. 76] визначено існування причин домашнього насильства:

1) у макросистемі, де домашнє насильство спричинене патріархальною ієрархією цінностей, заснованих на домінуванні чоловіків. В ієрархічному суспільстві чоловіки є лідерами та відіграють провідну роль;

2) у екзосистемі, в якій на виникнення домашнього насильства впливає життєве та соціальне середовище індивідів. Це функціонування формальних і неформальних структур і життєвих ситуацій, таких як безробіття, низький рівень доходу, низька освіта та недоступність соціальних мереж;

3) у мікросистемі, яку представляє сім'я як така, а насильство випливає з характеру сімейного життя. Це приватність сім'ї і пов'язані з цим труднощі застосування механізмів соціального контролю, неформальне право впливати на життя членів сім'ї, прописані ролі в сім'ї, знання іншого партнера. Партнери

знають, що вони можуть собі дозволити, як завдати болю, як втішити, вони знають, яка реакція партнера на звичайні та стресові ситуації.

Онтогенетична теорія насильства приділяє пристальну увагу індивідуальним особливостям кривдника і потерпілого та їхній взаємодії. Вважається, що невдоволення відносинами, негативні оцінки поведінки партнера, незбалансований розподіл влади, конфліктний спосіб життя з частими сварками та образами, що призводять до самооцінки, ведуть до домашнього насильства. Чим більше партнер втрачає впевненість, тим вище ймовірність агресивних реакцій. Вони також можуть бути спровоковані м'якими діями іншої сторони, особливо якщо мова йде про гроші або сексуальні проблеми [79, с. 41].

У цьому контексті існує кілька типів кривдників: «демонстратор власного образу», який використовує насильство для демонстрації сили, яку він хоче справити на партнера; «захисник власного образу», який відчуває загрозу та діє жорстоко на захист свого его; «захисник репутації», який діє насильницьким шляхом в інтересах так званих цінностей групи, до якої він належить і які знаходяться під загрозою [81, с. 22].

Феміністична теорія, яку часто називають феміністичною моделлю, має на меті зрозуміти насильницькі відносини шляхом вивчення соціокультурного контексту, в якому ці стосунки виникають. Прихильники цієї теорії часто розглядають гендерну нерівність та сексизм у патріархальних суспільствах як основні причини насильства з боку інтимних партнерів [82, с. 1098]. Вони стверджують, що домашнє насильство – це насамперед проблема насильства чоловіків щодо жінок, спричинена суспільними правилами та патріархальними переконаннями, що заохочують домінування чоловіків та підпорядкування жінок [83, с. 251]. Прихильники феміністичної теорії припускають, що чоловіки часто використовують різні тактики, включаючи фізичне насильство, для здійснення контролю та панування над жінками та їхніми сім'ями, а насильницьку поведінку жінок щодо своїх партнерів-чоловіків розуміють як захист, помсту чи упередження насильства. Таким чином, вони

стверджують, що таке насильство над жінками слід вивчати в ширшому контексті патріархату, за допомогою якого чоловіки утискають жінок шляхом застосування непатріархальних якісних методів.

Феміністи-теоретики розглядають насильство щодо жінок як особливу форму, відмінну від інших форм насильства та інших форм злочинності. Тому в ній говориться, що вирішення проблеми повинно бути пов'язане з вихованням чоловіків і подоланням їхніх патріархальних переконань та панівної поведінки щодо жінок, тоді як кінцевою метою буде зміна патріархальних суспільних структур для запобігання, зменшення та ліквідації насильства щодо жінок. Деякі дослідження вказують на більш високі показники насильства над дружинами у сім'ях, де домінують чоловіки, у сім'ях, де чоловіки дотримуються традиційних «гендерно-рольових» установок, або де існують великі розбіжності між прийняттям патріархальних цінностей між чоловіком і дружиною [84, с. 110].

Дослідники теорії влади припускають, що витoki насильства кореняться не тільки в культурі, але і в сімейних структурах. Передбачається, що гендерна нерівність та соціальне прийняття насильства та сімейних конфліктів взаємодіють між собою та призводять до розвитку та підтримки домашнього насильства. Передбачається, що люди застосовують насильство для врегулювання конфліктів у сім'ї та між інтимними партнерами, оскільки цей спосіб вирішення конфліктів був засвоєний у дитинстві, коли особа була свідком або ж зазнала насильства [79, с. 22].

Прихильники теорії соціального навчання припускають, що насильницькі шляхи вирішення сімейних конфліктів часто засвоюються шляхом спостереження за стосунками батьків та однолітків у дитинстві [85, с. 166]. Вони припускають, що жертви та кривдники або були свідками, або зазнавали насильства в дитинстві, що призводить до того, що у них розвивається прийняття або терпимість до домашнього насильства [86, с. 216]. Існує ряд досліджень, які доводять, що діти, які були свідками домашнього насильства, або які самі стали жертвами домашнього насильства, самі мають схильність

до вчинення насильства у дорослому віці [87, с. 185]. Було висловлено припущення, що здійснення насильства у дорослому віці залежить від контексту та наслідків, пов'язаних з насильством у відносинах з однолітками та іншими особами у ранньому віці [88, с. 640].

Таким чином, теорії влади та соціального навчання підкреслюють спадковий характер домашнього насильства, який проявляється з покоління в покоління. Саме тому усувати наслідки щодо домашнього насильства слід не лише щодо постраждалої жінки, але і щодо її дітей. Це допоможе виховати морально здорове покоління у дусі поваги до прав людини, нетерпимості до будь-яких проявів насильства. Державою мають бути створені умови для надання безоплатної психологічної підтримки жінкам, які постраждали від домашнього насильства, та їхнім дітям, які були очевидцями таких насильницьких дій.

Причини насильства систематизовані у теоріях, запропонованих Марен Е. Хайд-Нолан, Трейсі Джуліао, які вважають, що до основних теорій виникнення домашнього насильства слід віднести:

- 1) психоаналітичні теорії (теорія об'єктних відносин, теорія прив'язаності та теорія насильства як травми),
- 2) соціальні теорії (теорія управління, теорія ресурсів, теорія екзосистемного фактору та теорія соціальної ізоляції);
- 3) теорії когнітивної поведінки (теорія соціального навчання, теорія генетики поведінки, теорія реактивної агресії та теорія навченої безпорадності);
- 4) сімейні та системні теорії (теорія сімейних систем, теорія життєвого циклу сім'ї та теорія факторів мікросистем) [89].

На думку А. В. Запорожцева, Д. Г. Заброди та інших, до чинників, що призводять до прояву насильства в сім'ї, слід віднести:

- соціальні (насильство в суспільстві, напруження, конфлікти, пропаганда насильства як моделі поведінки в засобах масової інформації);
- економічні (матеріальна нужда, економічна залежність, безробіття);
- психологічні (стереотипи поведінки);

- педагогічні (низька культура поведінки – моральна, правова, естетична, громадянська, економічна, трудова);
- соціально-педагогічні (відсутність сімейних цінностей у суспільстві, усвідомленого батьківства, позитивної моделі сімейного життя на принципах гендерної рівності, сімейного виховання на засадах прав дитини);
- правові (ставлення до членів сім'ї як до власності через відсутність правової свідомості, до насильства не як до негативного суспільного явища, а як до внутрішньої сімейної проблеми);
- політичні (недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, прихильність до гендерних стереотипів);
- соціально-медичні (алкоголізм, наркоманія, агресія, відсутність відповідального батьківства, репродуктивної культури у населення, системи сімейних лікарів тощо);
- фізіологічні та медичні (відхилення обміну речовин, гормонального фону, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо) [62, с. 25].

В соціумі виділяють наступні причини домашнього насильства щодо жінок та їх спростування:

- жінки провокують насильство, тому заслуговують його (однак, жодна людина незалежно від віку, статі, расової приналежності не заслуговує на побиття, але зазвичай кривдник завжди знайде виправдання своїм діям, незважаючи на те, як поводитися жертва);
- кривдники, які вдаються до насильства, психічно нездорові, можуть мати хвороби нервової системи, а інколи приймати збуджувальні ліки (хоча чоловіки-кривдники, як правило, ведуть звичний спосіб життя, за винятком ситуацій, коли дозволяють собі спалахи агресивної поведінки);
- соціально-медичні чинники, зокрема алкоголізм (вживання алкоголю знижує здатність контролювати поведінку, однак серед кривдників багато чоловіків, які не вживають алкоголь чи тютюн);

– жорстоке поводження у дитинстві з кривдником (діти, щодо яких вчинялось насильство, можуть переносити агресивну модель поведінки у свою дорослу родину, у них відсутня позитивна модель сімейного життя на засадах гендерної рівності) [90, с. 38].

На нашу думку, жодної єдиної теорії, імовірно, недостатньо для пояснення виникнення домашнього насильства щодо жінок. Лише усі зазначені теорії у своїй сукупності спроможні сформулювати уявлення, що виникнення проблеми домашнього насильства щодо жінок, з якою людство зіштовхнулось у XX столітті, було неминучим. Цьому сприяли як історичні, так і релігійні передумови, що призвели у подальшому до формування сучасних теорій теорії причин виникнення домашнього насильства щодо жінок.

Висновки до розділу 1

1. Визначено, що під методологією дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства слід розуміти систему підходів, способів (прийомів) і засобів пізнання цього явища, закономірностей його законодавчого забезпечення. Специфіка застосованої методології обумовлюється у даному випадку основними завданнями дослідження, розв'язання яких передбачає дослідження не лише захисту жінок від домашнього насильства, але і матеріалів судової практики за 2021–2022 роки у справах про адміністративні та кримінальні правопорушення, пов'язаних із домашнім насильством, та статистичних даних за 2020–2022 роки щодо кількості: секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві; розглянутих справ про домашнє насильство; прийнятих термінових заборонних приписів; осіб, яких постановлено на профілактичний облік.

Дослідження проблематики захисту жінок від домашнього насильства мало підґрунтям залучення значної кількості національних і зарубіжних нормативно-правових актів, рішень органів судочинства та літературних

джерел, які можна систематизувати у три групи: I група – нормативно-правові акти: історичні пам'ятки, міжнародні джерела (міжнародні документи, норми права інших держав), законодавство України (Конституція України, галузеві кодекси, закони, акти центральних і місцевих органів державної виконавчої влади (укази та розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази і розпорядження міністерств, нормативно-правові акти інших органів влади); II група – рішення органів судочинства з розгляду справ про домашнє насильство, до яких належать рішення Європейського суду з прав людини та вітчизняних судів; III група – наукові праці зарубіжних та вітчизняних науковців з загальної теорії держави та права, адміністративного, кримінального, цивільного, кримінально-процесуального, цивільно-процесуального права, які стосуються захисту жінок від домашнього насильства; IV група – періодичні правові видання, у яких висвітлюються окремі аспекти захисту жінок від домашнього насильства.

2. Встановлено, що у юридичній науці на позначення насильницьких дій в сім'ї оперують різними термінами: «насильство в сім'ї», «домашнє насильство», «гендерне насильство», «сімейно-побутове насильство». З'ясовано, що у зарубіжних країнах також не вироблено єдиного підходу як щодо назви насильницьких дій, що вчиняються в сім'ї, так і щодо самого визначення. Законодавство Боснії та Герцеговини, Польщі оперує поняттям «домашнє насильство», тоді як у правових системах Австрії, Албанії, Грузії, Болгарії вживається термін «насильство в сім'ї», в Німеччині – поширеними є обидва терміни. При цьому ключова суть обох визначень співпадає – це вчинення умисних дій чи бездіяльності між нинішніми та колишніми членами сім'ї з метою заподіяння шкоди фізичному та психічному здоров'ю постраждалої особи.

Сформульовано власне визначення домашнього насильства щодо жінки як будь-якої умисної протиправної дії чи бездіяльності або погрози застосування дії чи бездіяльності психологічного, економічного, фізичного,

сексуального та іншого характеру, тобто це будь-який акт насильства щодо жінки з умислом заподіяння їм моральної чи матеріальної шкоди або здійснення влади та контролю над нею теперішнім (колишнім) членом сім'ї.

У разі визначення домашнього насильства має враховуватись гендерний підхід, адже більшість випадків домашнього насильства трапляються в контексті інтимних партнерських стосунків: переважна більшість злочинців – чоловіки, а переважна більшість жертв – жінки та їх діти. Визнання гендерних моделей насильства не відкидає жертв-чоловіків, які зазнали домашнього насильства, однак найбільш поширеною моделлю сімейного насильства в Україні та й в цілому у світі є насильство чоловіків над жінками. Гендерно нейтральний підхід до проблематики домашнього насильства може призвести до прогалин у захисті жінок, які зазнали сімейного насильства та їх недостатньої підтримки, що, у свою чергу, сприятиме повторній віктимізації жінок.

Домашнє насильство щодо жінки охарактеризовано такими ознаками: насильницьке діяння (дія, бездіяльність) чи погроза його вчинення; вчиняється свідомо і є протиправним діянням; постраждалою особою є жінка, яка перебуває або перебувала із кривдником у сімейних, родинних стосунках чи фактичних шлюбних відносинах, незалежно від того, чи проживає (проживав) кривдник разом з постраждалою особою; охоплюється такими видами як фізичне, психологічне, економічне чи сексуальне насильство; порушує права та свободи постраждалої особи; спричиняє постраждалій особі фізичні, моральні страждання, матеріальну шкоду; неможливість застосування самозахисту.

Домашнє насильство щодо жінки може приймати різні форми, які можуть бути присутніми окремо або проявлятися одночасно. Крім фізичного насильства, яке є найбільш визнаним, оскільки залишає слід на тілі постраждалої особи, сексуальне, економічне і психологічне насильство, часто не розпізнається. Констатовано, що саме психологічне насильство

є найпоширенішим проявом домашнього насильства, з яким зустрічається жінка, та є підґрунтям для вчинення інших видів насильства – фізичного, економічного та сексуального. На підставі аналізу видів домашнього насильства (фізичного, психологічного, економічного, сексуального) визначено окремі форми насильницької поведінки, які можуть бути застосовані кривдником до жінки, а саме: соціальна ізоляція; залякування; виснаження; емоційні зловживання; економічні зловживання; шантаж; зловживання «правами» чоловіка, та надано їм власні авторські формулювання. При цьому, перелік таких форм є невичерпним.

3. Запропоновано власну авторську класифікацію теорій причин виникнення домашнього насильства щодо жінок за трьома групами: 1) історична, яка пояснює, що причини виникнення домашнього насильства щодо жінок зароджувались і розвивались історично, впливаючи із свідомості народу; 2) теологічна, яка пояснює причини виникнення домашнього насильства щодо жінок домінуванням у священних книгах основних релігій (християнство, іслам, індуїзм, буддизм) положень про підлегле становище жінки перед її чоловіком; 3) сучасні (однофакторні – психологічна, біолого-генетична, соціологічна та багатофакторні – теорія Даттона, онтогенетична теорія, феміністична теорія, теорія влади, теорія соціального навчання), які пояснюють виникнення насильства наявністю одного чи більше факторів, що зумовлюють виникнення насильницької поведінки щодо жінки. Періодизацію розвитку історичної теорії причин виникнення насильства щодо жінок розглянуто через призму взаємопов'язаних та слідуєчих один за одним періодів: 1) період права перших державних утворень на території України; 2) період права Київської Русі; 3) період литовсько-польського права; 4) період права Запорозької Січі та Гетьманщини; 5) період права радянського періоду; 6) період права незалежної України.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

2.1. Несудовий механізм захисту жінок від домашнього насильства

Виникнення інституту захисту прав та свобод людини обумовлено фактом їх порушення чи вжиттям заходів, направлених на їх відновлення [91, с. 10]. Беручи до уваги дане твердження, ми пропонуємо розглядати правову систему захисту жінок від домашнього насильства як сукупність різноманітних механізмів, якими можуть скористатися жінки, які зазнали домашнього насильства, з метою захисту або відновлення їхнього порушеного права та законного інтересу. На нашу думку, механізм захисту жінок від домашнього насильства можна класифікувати на два види: несудовий і судовий. У даному підрозділі ми зупинимось детальніше на характеристиці несудового механізму захисту жінок від домашнього насильства.

Здійснюючи дослідження прав жінок в якості об'єкта міжнародного захисту, Ю.М. Коломієць сформулював такі найважливіші складові міжнародного механізму захисту прав жінок: 1) міжнародні документи (декларації, конвенції, договори); 2) міжнародні організації, їхні органи; 3) практика застосування міжнародних документів; 4) міжнародний контроль та процедури розгляду спорів [92, с. 97].

На нашу думку, несудовий механізм захисту жінок від домашнього насильства становить собою можливість здійснення жінками, постраждалими від домашнього насильства, певних вчинків щодо їхнього захисту несудовими методами та система уповноважених суб'єктів, які забезпечують такий захист.

Стадіями несудового механізму захисту жінки від домашнього насильства є:

1) звернення постраждалої жінки до спеціально уповноважених суб'єктів щодо її захисту від домашнього насильства;

2) розгляд звернення постраждалої жінки спеціально уповноваженим суб'єктом;

3) прийняття рішення спеціально уповноваженим суб'єктом про вжиття заходів захисту жінки від домашнього насильства або відмову у вжитті таких заходів;

4) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень про відмову у вжитті несудових заходів захисту жінок від домашнього насильства в адміністративному чи судовому порядку.

Нормативно-правова основа несудового механізму захисту жінок від домашнього насильства закріплена у Конституції і законах України.

Конституція України, захищаючи людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, передбачає можливість несудового звернення за захистом порушених прав до:

1) органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів;

2) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії, то можливість звернення до зазначених вище органів, безумовно, підлягає застосуванню і до жінок, які зазнали домашнього насильства. При цьому, з переліком органів державної влади, органів місцевого самоврядування, які наділені функцією захисту жінок від домашнього насильства, ми будемо визначатись згодом, враховуючи норми Закону про домашнє насильство. Наразі заслуговує на увагу роль Уповноваженого у захисті жінок від домашнього насильства.

Конституцією та Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» закріплена основна роль інституту Уповноваженого – здійснення парламентського контролю щодо забезпечення прав та свобод людини і громадянина в Україні у межах його юрисдикції на безперервній основі [6; 93]. Основною метою діяльності Уповноваженого є реалізація передових ідей у галузі забезпечення прав людини та громадянина органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їхніми службовими

та посадовими особами, формування ділових та конструктивних взаємовідносин громадян України з суб'єктами публічної адміністрації [93]. Аналіз положень ч. 2 ст. 4 Закону про Уповноваженого дає підстави стверджувати, що діяльність Уповноваженого є додатковим засобом захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, який не відмінняє та не підмінняє наявних засобів захисту. Тому можемо зробити висновок, що інститут Уповноваженого є своєрідним субсидіарним засобом захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні поряд з іншими правозахисними механізмами [94, с. 199]. Становище Уповноваженого серед інших державних органів є первинно конфліктним із його призначенням – виступати конструктивною опозицією владі.

Аналізуючи повноваження Уповноваженого, що можуть відноситися до захисту жінок від домашнього насильства, доцільно звернути увагу на такі:

- ознайомлення з документами, враховуючи ті, в яких міститься інформація з обмеженим доступом, та отримання їх копій в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, в органах прокуратури, в тому числі справами, які знаходяться в судах;

- запрошення службових та посадових осіб, громадян України, іноземців, осіб без громадянства для одержання від них усних чи письмових пояснень стосовно фактичних обставин справи;

- направлення до відповідних органів актів реагування Уповноваженого у випадку з'ясування фактів порушень прав і свобод людини та громадянина з метою вжиття такими органами відповідних заходів;

- перевірка стану дотримання закріплених прав і свобод людини та громадянина уповноваженими державними органами, враховуючи ті, що провадять оперативно-розшукову діяльність, забезпечують виконання судових рішень, внесення в порядку, встановленому законодавством, пропозицій стосовно удосконалення діяльності уповноважених органів у вказаній сфері [93].

Як бачимо, Уповноважений не наділений безпосередньо можливістю захисту жінок від домашнього насильства, а здійснює функцію контролю за наданням такого захисту відповідними державними органами.

У разі, якщо Уповноважений одержить від постраждалої особи повідомлення про порушення права на захист від домашнього насильства зі сторони органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб, то він зобов'язаний:

1) здійснити відкриття провадження у справі про порушення прав і свобод людини і громадянина;

2) провести роз'яснення заходів, які має вжити особа, що подала звернення Уповноваженому;

3) направити звернення за належністю в орган, до компетенції якого належить розгляд справи, та контролювати розгляд цього звернення [93].

Також Уповноважений має право відмовляти в розгляді такого звернення.

Упродовж 2021 року 201 особа подала звернення до Уповноваженого з повідомленням про порушення права на захист від домашнього насильства, що у 2,5 раза більше порівняно з попереднім роком (85 осіб). Заявники вказували про порушення своїх прав органами поліції та соціальними службами захисту та безпеки, надання правової, соціальної допомоги, притулку, та отримання інформації. За результатами розгляду звернень у межах реалізації парламентського контролю, Уповноваженим велися провадження у 27 справах про порушення прав та свобод осіб, які стали жертвами домашнього насильства, направлено 304 листи до суб'єктів публічної адміністрації з роз'ясненнями щодо ліквідації порушень та поновлення прав громадян, проведено 17 моніторингових візитів та безвиїзних перевірок суб'єктів, які здійснюють заходи у галузі протидії та запобігання домашньому насильству [95].

Уповноважений наділений правом приймати акт реагування (подання) до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності,

їх посадових і службових осіб для вжиття відповідних заходів у місячний строк щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянин [93].

Слушною є думка О. О. Майданника з приводу того, що досить серйозною прогалиною українського законодавства є відсутність у його нормах як організаційних, так і юридичних наслідків, що повинні наставати за результатами реагування омбудсмена для уповноважених органів та/або їх посадових осіб, які допустили порушення прав людини [96, с. 14]. У даному випадку видається ефективним досвід окремих зарубіжних країн, наприклад, Фінляндії та Швеції, у яких передбачається повноваження омбудсменів притягувати до дисциплінарної відповідальності державних службовців, а в деяких випадках ініціювати притягнення до кримінальної відповідальності винних [97, с. 149].

Таким чином, складно переоцінити роль Уповноваженого у механізмі захисту прав жінок від домашнього насильства. Він гарантує демократичний розвиток суспільства та забезпечує реалізацію принципу визнання людини, її прав та свобод найвищою соціальною цінністю [98, с. 13].

Перелік суб'єктів, що провадять заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, передбачено Законом про домашнє насильство. Їх умовно можна поділити на чотири групи:

I група – спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

II група – інші органи і установи, які виконують функції щодо здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

III група – загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

IV група – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на законних підставах в Україні [36].

Окрім Закону про домашнє насильство, повноваження суб'єктів, котрі здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, передбачені спеціальними нормативно-правовими актами, що окремо

регулюють статус кожного суб'єкта. Постановою від 22 серпня 2018 року № 658 КМУ затвердив Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. Цим підзаконним нормативно-правовим актом визначено механізм взаємодії уповноважених суб'єктів, яка спрямована на забезпечення комбінованого інтегрованого підходу до протидії насильству та підтримання реалізації прав осіб, які постраждали від насильства, шляхом запобігання насильству, належного реагування на факти насильства, забезпечення допомоги та захисту постраждалим, надання відшкодування завданої шкоди, ефективного розслідування фактів насильства і притягнення до відповідальності, встановленої законом, винних осіб [99].

Водночас у межах даного дослідження наша увага зосереджена на суб'єктах, які здійснюють несудовий захист жінок у разі вчинення щодо них домашнього насильства, до яких можна віднести:

- уповноважені підрозділи органів Нацполіції;
- структурні підрозділи з питань сім'ї районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій;
- виконавчі органи з питань сім'ї міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад;
- староста (у разі його обрання) у селах та селищах.

Діяльність уповноважених підрозділів Нацполіції займає ключове місце в питанні протидії домашньому насильству, адже саме на даний орган покладається обов'язок безпосередньо забезпечувати комплекс попереджувальних (профілактичних) і припинювальних заходів.

Загальновідомим є той факт, що Нацполіція як центральний орган виконавчої влади, що діє в інтересах суспільства шляхом забезпечення охорони і захисту прав та свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки, також здійснює діяльність щодо запобігання та протидії домашньому насильству [100]. Постраждалі особи звертаються до органів (підрозділів) поліції з листами або особисто приймаються посадовими особами, у тому числі

за допомогою засобів телефонного зв'язку через контакт-центри, телефонів «гарячих ліній», засобів електронного зв'язку, мережі Інтернет [101].

У наш час також значного поширення набули альтернативні онлайн-платформи повідомлення про факти домашнього насильства органам поліції. Зокрема, маються на увазі чат-боти #ДійПротиНасильства, створені МВС у двох популярних месенджерах: «Viber» та «Telegram». У чат-ботах передбачено декілька варіантів отримання допомоги: виклик поліції та «швидкої допомоги», пошук координат найближчих соціальних служб чи організацій, які можуть надати допомогу, зв'язок зі спеціалістами, які можуть надати безоплатну правову допомогу онлайн. Більше того, чат-бот містить інформаційний розділ, у якому можна з'ясувати, що таке домашнє насильство, яким чином йому протистояти, та у який спосіб можуть відреагувати органи поліції. Запобіганню та протидії домашньому насильству також сприяє й офіційний мобільний додаток Нацполіції «MyPol». Однією із функцій застосунку є миттєвий виклик поліції в один клік. Особа, яка є жертвою домашнього насильства, за допомогою кнопки SOS може миттєво проінформувати правоохоронців про своє місцезнаходження, які в свою чергу забезпечать необхідне реагування. Також для очевидців випадків домашнього насильства передбачена можливість надання фото та відеодоказів правопорушень за рахунок опції «Повідомлення про правопорушення» [102].

Ми вітаємо зазначену ініціативу і вважаємо, що такий функціонал є надзвичайно швидким і буде корисним у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Водночас, правомірність та ефективність виклику поліції через даний чат-бот викликає сумнів, оскільки чинне законодавство такий спосіб звернення до органів поліції не розглядає. Відтак, Порядок розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Нацполіції, затверджений наказом МВС України від 15.11.2017 № 930, підлягає доповненню новим способом звернення до органів поліції через спеціальний чат-бот у месенджерах.

Крім того, у серпні 2022 року перша леді України Олена Зеленська разом з представниками МВС України, Нацполіції, Фонду ООН у галузі народонаселення та за підтримки Посольства Великої Британії в Україні презентувала мобільний застосунок для допомоги людям, які страждають від домашнього насильства. Його розробили максимально непомітним для кривдника: тривожна кнопка, яку у момент потенційної небезпеки можна швидко натиснути, викликавши таким чином поліцію, виглядає у смартфоні як нейтральна іконка на екрані. Назву мобільного застосунку навмисно не афішують, щоб про застосунок не знали потенційні кривдники. Водночас, постраждалі особи спроможні отримати всю інформацію та здійснити завантаження програми, написавши особисте повідомлення на сторінці «Розірви коло» у «Facebook» або зателефонувавши на гарячу лінію 116, 123.

На нашу думку, таке вдаване приховування інформації про мобільний застосунок не є виправданим, оскільки кривдники також можуть зателефонувати на гарячу лінію або ж написати на сторінці у «Facebook». Незважаючи на це, ми вітаємо зазначене нововведення, адже воно значно спрощує виклик поліції у випадках вчинення домашнього насильства. З метою приховання від кривдника інформації про альтернативні джерела звернення постраждалих осіб до органів поліції у випадках домашнього насильства, пропонуємо періодично змінювати іконку мобільного застосунку, розробленого для допомоги людям, які страждають від домашнього насильства.

У цьому контексті доцільно звернути увагу та, за можливості, перейняти досвід повідомлення про вчинення домашнього насильства, який склався в окремих зарубіжних країнах. Зокрема, мова йде про застосування нової схеми оповіщення про випадки насильства. Постраждалі можуть звернутися за допомогою в аптеки і, якщо не відкрито попросити про допомогу, то з використанням кодового слова «маска-19» (Іспанія, Франція). Досить схожий досвід сформувався на Канарських островах, де жінки можуть, використавши спеціальне СМС-повідомлення «Mask-19», викликати поліцію. Сповіщення про домашнє насильство у Польщі здійснюється за допомогою

повідомлення до «магазину косметики» на вебсайті «Rumianki i bratki». Якщо в соціальних мережах «магазину» особа запитує про косметику, це індикатор того, що він або вона перебуває в неприємній ситуації, але поки прохає лише про підтримку. Якщо «замовлення» на косметику приходить від особи в особисті повідомлення разом з адресою, то фундаторка проєкту викликає за вказаною адресою поліцію. У Туреччині Компанія Vodafone розробила мобільний застосунок, який може слугувати конфіденційним засобом для отримання допомоги. Жінці необхідно струснути телефон, аби застосунок, замаскований під ліхтарик, надіслав трьом особам, яким жінка довіряє, повідомлення про допомогу із вказанням свого точного місцезнаходження. Повну інформацію та посилання на застосунок серед жінок розташовували на воскових стрічках для епіляції, ярликах жіночої білизни, а також під час майстер-класів із макіяжу на відеохостингу YouTube, перетворюючи їх у такий спосіб на соціальну рекламу [103].

Ключові повноваження Нацполіції щодо запобігання та протидії домашньому насильству визначено статтею 10 Закону про домашнє насильство, серед яких виділяють:

- 1) виявлення випадків домашнього насильства і оперативне реагування на них;
- 2) розгляд та прийом заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства, враховуючи розгляд повідомлень, які отримані кол-центром з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству щодо дітей, вжиття заходів реагування для його припинення та надання допомоги постраждалим, враховуючи результати оцінки ризиків у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, разом з Нацполіцією;
- 3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- 4) прийняття термінових заборонних приписів щодо кривдників;

5) прийняття на профілактичний облік кривдників і здійснення з ними профілактичної роботи у визначеному законодавством порядку;

6) забезпечення контролю щодо виконання винними особами спеціальних заходів протидії домашньому насильству упродовж строку їх дії;

7) скасування дозволів на право придбання, носіння, зберігання зброї та боєприпасів їхнім власникам у випадку вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у визначеному законодавством порядку;

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що провадять заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

9) звітування перед Мінсоцполітики стосовно результатів здійснення повноважень у цій галузі в порядку, встановленому Мінсоцполітики [36].

Із листа Департаменту превентивної діяльності Нацполіції від 07 вересня 2022 року №20/5/01-34зі слідує: «У 2021 році в ході реформування територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП в областях відповідно до нового адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня, враховуючи ефективність спеціалізованих нарядів – мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства, у структурі відділів/секторів превенції управлінь/відділів Нацполіції створено 45 штатних підрозділів – секторів протидії домашньому насильству. У своїй діяльності поліцейські секторів запобігання та протидії домашньому насильству керуються Методичними рекомендаціями з питань організації діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Національної поліції, затвердженими Головою Нацполіції від 06 квітня 2021 року. На даний час у зв'язку зі збройним вторгненням російської федерації призупинили свою діяльність 6 мобільних груп секторів протидії домашньому насильству (Бердянськ, Мелітополь, Краматорськ, Херсон, Харків (2)) та у зв'язку з неможливістю функціонування деяких підрозділів поліції з причини тимчасової окупації закріплених за ними територій скорочено штат

секторів протидії домашньому насильству в м. Маріуполь та м. Сєвєродонецьк» (Додаток 3).

У листі від 21 вересня 2022 року № М-38зі Тернопільське районне управління поліції Головного управління Національної поліції у Тернопільській області повідомило, що мобільна група сектору протидії домашньому насильству складається не менше з двох поліцейських, уповноважених на здійснення реагування виключно на факти вчинення домашнього насильства. При цьому положення або іншого документу, який визначає повноваження (завдання, права та обов'язки) сектору протидії домашньому насильству, створеному у структурі Тернопільського районного управління поліції Головного управління Національної поліції у Тернопільській області, до листа від 21 вересня 2022 року №М-38зі додано не було, що може свідчити про його відсутність (Додаток 7).

Звісно, створення секторів протидії домашньому насильству у структурі органів Національної поліції України є позитивним кроком у боротьбі з домашнім насильством, що відповідає у тому числі європейській практиці. Водночас, створення таких секторів має відбутись в усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві, кількість яких згідно з інформацією, розміщеною на офіційному сайті Нацполіції, становить 133, оскільки випадки вчинення насильства в сім'ї є характерними для всієї території України.

Організація діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Національної поліції на підставі Методичних рекомендацій, затверджених Головою Нацполіції, також потребує удосконалення, оскільки будь-які методичні рекомендації носять рекомендаційний характер та не встановлюють норм права. Організація діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Нацполіції на підставі Методичних рекомендацій пояснюється тим, що відповідно до норм основного закону, який регулює діяльність Нацполіції, остання не наділена повноваженнями щодо видачі нормативно-правових актів. Водночас, як вбачається із пункту 3

частини 1 статті 22 Закону України «Про Національну поліцію» на Голову Нацполіції покладається внесення на розгляд МВС України пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг, а відповідно до пункту 2 частини 1 статті 16 цього Закону саме на Міністра внутрішніх справ України покладається забезпечення нормативно-правового регулювання діяльності поліції, погодження та подання на розгляд КМУ розроблених поліцією та МВС України проектів законів, актів КМУ з питань діяльності поліції [100]. Однак, МВС України не прийнято нормативно-правового акту, який би визначав правовий статус секторів протидії домашньому насильству. Зазначена прогалина потребує усунення шляхом видачі МВС України у встановленому законом порядку наказу про організацію діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Національної поліції.

Модельним законодавством ООН про домашнє насильство всебічно висвітлено механізм реагування та методика протидії внутрішньо сімейному насильству з боку органів поліції. Передбачено, що працівник поліції не уповноважений розглядати внутрішньо сімейне насильство як менш значущу пригоду, вчинену схожим чином і зловживаннями, але особами, не пов'язаними сімейними відносинами. Поліцейські заходи мають застосовуватися негайно, «навіть якщо заявник – не постраждала особа від насильства, а очевидець насильства – родич, друг (подруга) чи представник служби охорони здоров'я або центру допомоги жертвам насильства» [104].

Не лише органи Нацполіції безпосередньо здійснюють захист жінок від домашнього насильства. Можна також виділити й інших суб'єктів, які реалізують заходи захисту жінок від домашнього насильства, а саме:

- структурні підрозділи з питань сім'ї районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій, які наділені повноваженнями щодо прийому та розгляду заяв і повідомлень щодо скоєння домашнього насильства,

здійснення заходів для його припинення, надання допомоги жертвам домашнього насильства;

– виконавчі органи з питань сім'ї міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, які наділені повноваженнями щодо прийому та реєстрації заяв і повідомлень про скоєння насильства, координації заходів реагування на факти скоєння насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також проведення роботи з кривдниками згідно із Законом про домашнє насильство;

– староста (у разі його обрання) у селах та селищах, який є особисто відповідальним за здійснення невідкладного та ефективного вжиття заходів у галузі запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на території села, селища, виявляє випадки насильства [99].

Водночас функції зазначених органів та посадових осіб зводяться до прийняття від постраждалих осіб заяв про вчинення домашнього насильства та не пізніше однієї доби інформування уповноваженого підрозділу органу Нацполіції про звернення особи за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

Відповідно до положень Стамбульської конвенції держави зобов'язані здійснювати необхідні законодавчі чи інші заходи, спрямовані на забезпечення того, аби відповідальні правоохоронні органи невідкладно та ефективно реагували на всі прояви насильства, що підпадають під сферу застосування цієї Конвенції, шляхом забезпечення належного і своєчасного захисту жертв. До того ж Глава VI Стамбульської конвенції передбачає три види заходів, а саме: нагальні заборонювальні приписи (Article 52 – Emergency barring orders), обмежувальні або захисні приписи (Article 53 – Restraining or protection orders) та заходи захисту (Article 56 – Measures of protection) [35].

Аналізуючи розділ V Закону про домашнє насильство, який містить спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, слід відзначити, що до несудових заходів захисту жінок від домашнього насильства слід

віднести: терміновий заборонний припис щодо кривдника, взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи.

Терміновий заборонний припис щодо кривдника належить до спеціальних заходів протидії домашньому насильству, який застосовується уповноваженими підрозділами органів Нацполіції у вигляді реагування на прояв домашнього насильства та направлений на своєчасне припинення домашнього насильства, уникнення небезпеки для життя та здоров'я постраждалих осіб і запобігання продовження чи повторного вчинення вказаного насильства [36].

У дисертації «Адміністративно-правові засади застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству» І. А. Горбач-Кудря звертає увагу на ряд недоліків. По-перше, доречним є використання сполучення «спеціальні заходи протидії домашньому насильству», а не «спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству», оскільки українській науковій мові недоречним є поєднання прийменника з віддієслівним іменником. По-друге, терміновий заборонний припис є поліцейським заходом, який, виходячи з принципу правничої аналогії «застосовується» або «використовується», але не «вживається». По-третє, законодавець вказує на функції термінового заборонного припису як заходу запобігання («недопущення повторного вчинення»), хоча він є заходом протидії домашньому насильству [18, с. 39–40].

Ми погоджуємось з думкою та обґрунтуванням науковиці щодо доречності використання сполучення «спеціальні заходи протидії домашньому насильству», оскільки спеціальні заходи застосовуються, щоб припинити домашнє насильство, а не виступають проти припинення домашнього насильства. Водночас, терміновий заборонний припис може «застосовуватися», «використовуватися» і «вживатися», але не «виноситися», хоча саме так вказується у Законі про домашнє насильство. Одним із значень дієслова «вживатися» є використовувати або застосовувати що-небудь з якоюсь метою [105, с. 401]. Тобто слова «застосовуватися», «використовуватися» і «вживатися» є синонімами. Функції термінового заборонного припису

спрямовані не лише на протидію, але й на запобігання домашньому насильству, тому що мають також за мету вплинути на особу кривдника задля недопущення повторного вчинення домашнього насильства.

Ознаками термінового заборонного припису можна визначити наступні:

1) застосовується уповноваженими підрозділами органів Нацполіції;
 2) підставою його застосування виступає наявність реальної безпосередньої загрози життю або здоров'ю постраждалого чи постраждалої з метою моментального припинення домашнього насильства, запобігання його продовження або повторного скоєння. Іншими словами під час винесення наведеного припису особа, щодо якої він виноситься, не визнана винною у скоєнні домашнього насильства у кримінальному провадженні або справі про адміністративне правопорушення [106, с.122];

3) вживається за заявою постраждалої особи або за власною ініціативою працівника уповноваженого підрозділу органів Нацполіції за результатами оцінки ризиків;

4) строк дії до 10 діб;

5) оскаржується до суду на загальних підставах, передбачених для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Нацполіції.

Отже, терміновий заборонний припис застосовується органами поліції у випадку існування загрози для потерпілої особи і для миттєвої протидії акту домашнього насильства. Себто під час вжиття наведеного припису кривдник не визнаний винним у скоєнні домашнього насильства у кримінальному провадженні або справі про адміністративне правопорушення. У цілому такий підхід певною мірою подібний до затримання підозрюваного під час скоєння злочину або після його вчинення за умови, що сукупність ознак зазначають про те, що саме вказана особа скоїла злочин (ст. 208 КПК), що відбувається до початку досудового розслідування (тобто до «відкриття кримінального провадження»). Відповідно до цієї аналогії Т. Рекуненко та Н. Удалова вважають, що застосування термінового заборонного припису мають

супроводжувати інші процесуальні дії органів поліції, а саме складання протоколу про адміністративне правопорушення (ст. 173-2 КУпАП) або ж внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань [106, с. 122–123].

Наказ МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Нацполіції термінового заборонного припису стосовно кривдника» [107] регулює адміністративну процедуру застосування термінового заборонного припису щодо кривдника, яка проводиться за підсумками оцінки ризиків, закріплених у наказі Мінсоцполітики та МВС від 13.03.2019 № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства» [108].

Терміновий заборонний припис виноситься щодо кривдника поліцейським уповноваженого підрозділу поліції після оцінки ризиків вчинення домашнього насильства за рівнями небезпеки: високим, середнім, низьким. Оцінка ризиків вчинення домашнього насильства здійснюється шляхом надання відповідей на 27 питань, перелік яких затверджено наказом Мінсоцполітики та МВС від 13.03.2019 № 369/180. Відповіді на питання можуть бути наступні: «Так», «Ні», «Без відповіді/Невідомо» та надаються у результаті спілкування/бесіди з постраждалою особою чи її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які спричиняють або можуть спричинити небезпеку для цієї особи.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника обов'язково виноситься у разі виявлення поліцейським високого рівня небезпеки.

Терміновий заборонний припис може бути застосовано на розсуд співробітника поліції, якщо рівень небезпеки характеризується як низький або середній, а інші фактори/обставини, від яких може залежати рівень небезпеки, відсутні.

Терміновий заборонний припис може передбачати такі заходи:

1) зобов'язання покинути місце проживання (перебування) постраждалої особи;

2) заборону входити та перебувати за місцем проживання (перебування) постраждалої особи;

3) заборону будь-яким чином контактувати з постраждалою особою [36].

Слід зазначити, що Закон про домашнє насильство надає першочерговий пріоритет безпеці постраждалої особи навіть над майновими правами осіб на житло. Тому законодавство надає можливість прийняття термінового заборонного припису відносно житлового приміщення, належного лише кривднику, за умови, що це житло є для постраждалої особи та кривдника місцем спільного проживання чи перебування. До того ж органи Нацполіції наділяються повноваженням виселити кривдника з такого житлового приміщення у разі, якщо терміновим заборонним приписом передбачено зобов'язання кривдника залишити місце проживання або перебування постраждалої особи, а він відмовляється зробити це добровільно.

Якщо кривдником виступає особа, якій на день винесення припису не виповнилося вісімнадцяти років та яка має спільне місце проживання (перебування) з постраждалою жінкою, терміновий заборонний припис не може містити зобов'язання покинути місце проживання (перебування) постраждалої особи і заборонити входити та перебувати в місці проживання (перебування) потерпілої жінки [36].

Дія термінового заборонного припису припиняється у разі:

1) спливу строку, на який він був винесений;

2) застосування до кривдника адміністративного арешту як виду адміністративного стягнення;

3) обрання щодо кривдника у кримінальному провадженні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Терміновий заборонний припис виконує роль тимчасового захисту постраждалої особи від кривдника. Зазначений строк дії термінового заборонного припису постраждала особа може використати для звернення до суду із заявою про прийняття обмежувального припису, який має більш широкий спектр заходів реагування щодо кривдника і тривалий час дії.

Водночас, на нашу думку, прогалиною чинного законодавства є відсутність можливості продовження термінового заборонного припису, зокрема у випадку, коли постраждала особа під час дії термінового заборонного припису звернулась до суду за видачею обмежувального припису, але суд не вирішив дане питання. У такому разі термін дії термінового заборонного припису доцільно було б продовжувати до закінчення розгляду у суді заяви постраждалої особи про видачу обмежувального припису.

Як вбачається з листа Нацполіції від 07.09.2022 №27/01/2-2022 (Додаток 5), у 2021 році працівниками поліції було винесено 49 861 терміновий заборонний припис, з них у 44 899 випадках було застосовано заборону у будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою, у 14 327 випадках було застосовано заборону входити та перебувати у місці проживання чи перебування постраждалої особи, а у 13 271 випадку – зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи.

Терміновий заборонний припис є надзвичайно важливим, хоча і тимчасовим, інструментом, покликаним захищати жінок від домашнього насильства. Окрему увагу слід приділити діям постраждалої особи у тому разі, коли поліцейський не видає терміновий заборонний припис. Законодавство не передбачає прийняття поліцейським рішення про відмову у видачі термінового заборонного припису. У зв'язку з цим, вважаємо, що Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Нацполіції термінового заборонного припису стосовно кривдника підлягає доповненню нормами про обов'язок поліцейського приймати рішення про відмову у видачі термінового заборонного припису з передбаченням можливості оскарження такої відмови в адміністративному або судовому порядку.

Корисним для запозичення видається досвід Іспанії стосовно застосування термінового заборонного припису. Іспанська поліція виділяє чотири ступені ризику скоєння домашнього насильства: низький, середній, високий і дуже високий. При цьому, законодавством чітко встановлено,

які заходи зобов'язані провести органи поліції згідно з встановленим ступенем ризику:

1) Ступінь 1 (низький ризик):

- ознайомити постраждалу особу з постійними контактними номерами телефонів (цілодобовими) найближчих органів поліції;
- періодично контактувати з постраждалою особою засобами телефонного зв'язку;
- сповістити кривдника про те, що постраждалу особу захищає поліція;
- ознайомити з рекомендаціями щодо самозахисту та способів уникнення можливих інцидентів;
- ознайомити з докладною інформацією про мобільну службу дистанційної допомоги.

2) Ступінь 2 (середній ризик):

- вжити обов'язкових для ступеня 1 заходів, а також:
- проводити регулярне спостереження вдома, на роботі, на вході та виході з освітніх закладів;
- супроводжувати постраждалу особу протягом якнайбільшої кількості проваджень (судових чи адміністративних) або звернень по допомогу за необхідності;
- навчити постраждалу особу окремим прийомам самозахисту;
- надати за можливості постраждалій особі мобільний пристрій (послуга дистанційної допомоги).

3) Ступінь 3 (високий ризик):

- застосувати заходи, обов'язкові для ступенів 1 і 2, а також:
- забезпечувати постійний моніторинг за постраждалою особою впродовж періоду високого ступеня загрози, доки обставини, пов'язані з кривдником, більше не кваліфікуватимуться як безпосередня загроза;
- заохотити постраждалу особу перебратися до центру підтримки або до будинку родича, якщо вона цього ще не вчинила, принаймні на декілька перших днів, та особливо у тому випадку, якщо кривдник ще не заарештований;

– проводити періодичний контроль за напрямком пересування кривдника [109, с. 23].

Поліція Іспанії повинна періодично повторювати оцінку ризику дій кривдника:

- дуже високий – через 72 години;
- високий – через 7 днів;
- середній – через 30 днів;
- низький – через 60 днів [109, с. 25].

Це заслуговує на увагу, адже, як правило кривдник має схильність до повторення своїх протиправних дій щодо постраждалої особи. Саме тому держава повинна не лише одноразово вжити терміновий заборонний припис, а й створити систему нагляду і контролю за діями кривдника з метою його виховання у дусі поваги до прав жінки та запобігання вчинення нових аналогічних дій.

Під профілактичним обліком кривдника слід розглядати організаційно-практичні заходи практичної діяльності уповноважених підрозділів органів Нацполіції стосовно контролю за поведінкою кривдника задля недопущення повторного скоєння домашнього насильства, дотримання ним тимчасових обмежень його прав та виконання обов'язків, що покладені на нього внаслідок скоєння домашнього насильства [110, с. 376–377].

Постановка кривдника на профілактичний облік, здійснення з ним профілактичних заходів та зняття з профілактичного обліку проводиться уповноваженим підрозділом органу Нацполіції у Порядку, що затверджений наказом МВС від 25 лютого 2019 року № 124 [111].

Відповідно до частини 2 Розділу II Наказу МВС № 124 підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік є:

- складення адміністративного протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173⁻² КУпАП;
- вжиття працівником уповноваженого підрозділу поліції термінового заборонного припису стосовно кривдника;

- отримання уповноваженим підрозділом поліції інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику;
- рішення суду про накладення адміністративного стягнення за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173⁻² КУпАП;
- відкриття кримінального провадження щодо кривдника у разі вчинення ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;
- повідомлення установи виконання покарань про звільнення кривдника від відбування покарання, який засуджений за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі.

Підтримуємо позицію І. А. Горбач-Кудрі, що оформлений протокол про адміністративне правопорушення в якості підстави є недостатньою умовою для взяття особи на профілактичний облік за фактом вчинення домашнього насильства, оскільки виключно до компетенції суду належить встановлення складу адміністративного правопорушення за фактом домашнього насильства [110, с. 376]. При цьому вважаємо, що відкриття кримінального провадження щодо кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства також не є достатньою підставою для взяття кривдника на профілактичний облік, оскільки вина особи у вчиненні кримінального правопорушення встановлюється лише судом. У зв'язку з цим вважаємо, що частина 2 Розділу II Наказу МВС № 124 підлягає викладенню у новій редакції шляхом: виключення з переліку підстав для постановлення кривдника на профілактичний облік підстави «складення адміністративного протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173⁻² КУпАП»; заміни підстави «відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі» на підставу «обвинувальний вирок суду стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі або ж постанова про закриття кримінального провадження з nereабілітуючих підстав».

Рішення про поставлення кривдника на профілактичний облік приймається керівником територіального (відокремленого) уповноваженого підрозділу поліції після розгляду матеріалів, які слугують підставою для такого поставлення.

Строки ведення профілактичного обліку кривдників установлюються:

- згідно зі строками застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника чи покладення на нього обов'язків, закріплених в обмежувальному приписі щодо кривдника, а у випадку продовження припису – на строк, визначений судом;
- протягом одного року з моменту встановлення останнього факту скоєння домашнього насильства у разі, якщо обмежувальний припис щодо кривдника не застосовувався судом;
- протягом одного року з дати накладення судом адміністративного стягнення за скоєння домашнього насильства або насильства за ознакою статі;
- до набрання законної сили вироком суду у кримінальному провадженні, відкритому щодо кривдника внаслідок вчинення ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі;
- до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане зі скоєнням домашнього насильства [111].

Враховуючи зроблену нами пропозицію внесення змін до підстав для поставлення кривдника на профілактичний облік, частину 8 Розділу II Наказу МВС № 124 також необхідно викласти у новій редакції шляхом виключення з неї норми, що строк ведення профілактичного обліку кривдників установлюється до набрання законної сили вироком суду у кримінальному провадженні, відкритому стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі, та доповнення новим строком, пов'язаним з прийняттям постанови про закриття кримінального провадження про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 126¹ КК України, з нереабілітуючих підстав.

Строк зберігання відомостей про кривдника, який перебуває на профілактичному обліку, становить три роки з дня зняття його з такого обліку, після чого відомості про нього та постраждалу особу автоматично знеособлюються. Діюче законодавство визначає підстави для зняття кривдника з профілактичного обліку, які полягають у: відсутності повторних випадків скоєння домашнього насильства кривдником протягом одного року з дати постановки на профілактичний облік; закінчення строку дії обмежувального припису щодо кривдника; закриття справи про адміністративне правопорушення щодо кривдника; закриття кримінального провадження через відсутність у діянні складу кримінального правопорушення, відкритого внаслідок вчинення кривдником домашнього насильства чи насильства за ознакою статі; погашення або зняття судимості за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного зі скоєнням домашнього насильства; набрання виправдувальним вироком суду або вироком суду законної сили щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане із вчиненням домашнього насильства; рішення суду, яким оголошено особу померлою чи визнано безвісно відсутньою чи одержано свідоцтво про смерть такої особи [111].

Підрозділи поліції, уповноважені на вжиття заходів щодо запобігання а протидії домашньому насильству, контролюють поведінку кривдника за місцем проживання/перебування та проводять із ним профілактичну роботу з метою не допустити скоєння повторно фактів домашнього насильства; контролюють дотримання вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків шляхом спілкування з кривдником щотижня.

Як зазначається у листі Нацполіції від 07.09.2022 № /27/01/2-2022 (Додаток 5), станом на початок 2021 року на профілактичному обліку осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників), перебувало 83 186 осіб, впродовж 2021 року було поставлено на облік 94 649 осіб, на кінець 2021 року на обліку перебувало 90 761 особа. Як бачимо, кількість осіб,

які перебували на обліку на початок та на кінець 2021 року, має тенденцію до збільшення.

Таким чином, наявний в Україні Порядок взяття на профілактичний облік кривдника вимагає доопрацювання, тому у окресленому напрямі видається корисним досвід зарубіжних країн. Наприклад, профілактичний облік кривдників турецькими співробітниками поліції здійснюється за допомогою трьох реєстрів, виокремлених кольором за рівнем та формою агресії: зелений – особи, які є схильними до скоєння психологічного домашнього насильства без використання фізичної сили; жовтий – особи, які мали досвід скоєння домашнього насильства (при чому неодноразово); червоний – особи, які є схильними до скоєння фізичного домашнього насильства, до яких суди застосовували спеціальні примусові заходи – арешт, заборону наблизитися до постраждалої особи, заборону проживати за місцем проживання постраждалої особи. Кривдників, які перебувають на обліку органів поліції у червоному реєстрі, активно залучають до участі у виправних програмах у спеціалізованих установах спочатку щомісяця, згодом двічі на рік, потім один раз на рік [112, с. 148].

Отже, несудовий захист жінок від домашнього насильства є достатньо дієвим засобом у напрямі попередження та протидії цьому негативному явищу та виконує роль першочергової ланки, до якої звертається постраждала особа. Саме від ефективності несудового захисту жінок від домашнього насильства залежить розвиток судового захисту та виникнення у подальшому нових та повторних випадків домашнього насильства. Удосконалення несудового захисту жінок від домашнього насильства сприятиме зменшенню випадків первинного вчинення домашнього насильства та повторній віктимізації жінок.

2.2. Правові засади судового захисту жінок від домашнього насильства

Конституція України, захищаючи людину, її життя, здоров'я, честь і гідність, передбачає можливість судового звернення за захистом порушених

прав до: суду та відповідних міжнародних судових установ, учасником яких є Україна [6].

Сутність судового захисту жінок від домашнього насильства – це гарантована державою можливість жінок звернутися до суду у разі порушення їх права, інтересу або свободи вчиненням домашнього насильства і усунення таких порушень за допомогою судового рішення.

Перевагами судового захисту жінки від домашнього насильства є:

- 1) обов'язковий характер рішення суду;
- 2) захист здійснює спеціальний орган – суд;
- 3) чітко регламентована процедура визначення й перевірки фактичних обставин та ухвалення рішення;
- 4) захист здійснюють кваліфіковані спеціалісти – неупереджені судді.

Недоліками судового захисту є:

- 1) довготривалість розгляду спору;
- 2) судовий процес може бути емоційно та фінансово затратним.

Способи судового захисту жінок від домашнього насильства полягають у:

- 1) видачі обмежувального припису стосовно кривдника;
- 2) розгляді справи про вчинення домашнього насильства, передбаченого статтею 173² КУпАП, та притягненні кривдника до адміністративної відповідальності;

3) направленні кривдника на проходження програми для кривдників;

4) застосуванні до кривдника запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, з покладенням обов'язків, передбачених частиною 6 статті 194 КК України;

5) розгляді справи про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 126¹ КК України «Домашнє насильство», та притягненні кривдника до кримінальної відповідальності;

6) застосуванні до кривдника обмежувальних заходів, передбачених розділом XIII¹ КК України.

Оскільки притягнення кривдника до юридичної (адміністративної, кримінальної, цивільно-правової) відповідальності за вчинення домашнього насильства досліджується у межах підрозділу 2.3, тому у даному підрозділі зупинимося на інших способах судового захисту жінок від домашнього насильства.

Підпунктом 7 ст. 1 Закону про домашнє насильство обмежувальний припис щодо кривдника закріплено як встановлений судом захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на кривдника, спрямований на гарантування безпеки постраждалої особи» [36]. Викладене тлумачення, як вважає І. А. Горбач-Кудрі, є незрозумілим, так як суперечить ст. 24 того ж закону («Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству»), в якій сформульовано, що обмежувальний припис відноситься до спеціальних заходів стосовно протидії домашньому насильству, а не вважається заходом тимчасового обмеження прав або покладання обов'язків [18, с. 40]. Більше того, питання дотримання безпеки постраждалої особи в такому розумінні набуває абстрактного характеру, оскільки будь-яке домашнє насильство за своєю суттю вже є небезпечним [113, с. 142] – «могла б бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого» [114].

Постановою колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 05.09.2019 у справі № 756/3859/19 вказано, що за своєю природою обмежувальний припис не вважається заходом покарання, а насправді належить до тимчасових заходів, що виконують запобіжну та захисну функцію, а також спрямований на попередження скоєння насильства і забезпечення своєчасної безпеки осіб, враховуючи наявність ризиків» [115].

На нашу думку, обмежувальний припис стосовно кривдника слід визначити як спеціальний судовий захід протидії домашньому насильству, спрямований на усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та попередження повторному вчиненню такого насильства.

Справа про видачу обмежувального припису підлягає розгляду в окремому провадженні, а тому регламентується положеннями ЦПК України [116]. Слід зазначити, що дана справа з'явилась у ЦПК України серед переліку справ окремого провадження лише після набрання чинності Законом про домашнє насильство. Доцільність здійснення провадження саме за правилами цивільного судочинства обумовлена нормою ЦПК стосовно розгляду у порядку цивільного процесу усіх справ, які не розглядаються в порядку іншого судочинства (ч. 1 ст. 19 ЦПК України). Більше того, видача обмежувального припису за правилами окремого провадження засновано на положенні про те, що основним призначенням такого провадження є формування умов для здійснення особою особистих немайнових або майнових прав (ч. 7 ст. 19 ЦПК України) [106, с. 123]

Як зауважують В. В. Комаров, Г. О. Світлична, окреме провадження за предметом судового розгляду і об'єктом судового захисту полягає у відсутності спору про право, а об'єктом судового захисту виступає, в першу чергу, охоронюваний законом інтерес, предметом судової діяльності – встановлення окремих юридичних фактів та для подальшої реалізації заінтересованими особами суб'єктивних прав, а також специфічне судове провадження [117, с. 32].

Процедура винесення щодо кривдника обмежувального припису є вторинним заходом, який здійснюється після реалізації адміністративних процедур, що знаходяться в межах компетенції уповноважених підрозділів поліції та які не дали належного результату. У разі систематичного вчинення домашнього насильства, що загрожує життю та здоров'ю жінки, вона або її заінтересована особа приймає рішення про потребу у захисті шляхом подання до суду заяви про видачу обмежувального припису.

Особливостями справи про видачу обмежувального припису є:

1) завдання суду полягає у охороні інтересів заявника шляхом підтвердження наявності або відсутності юридичного факту – встановлення обмежувального припису щодо кривдника;

- 2) учасниками справи є заявник та заінтересовані особи;
- 3) справа розглядається суддею одноособово;
- 4) суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази;
- 5) розгляд справ окремого провадження здійснюється судом з дотриманням загальних правил ЦПК України, без урахування положень про змагальність та межі судового розгляду;
- 6) справа не передається на розгляд третейському суду і не закривається у зв'язку з укладенням мирової угоди;
- 7) розгляд справи здійснюється за обов'язкової участі заявника і заінтересованих осіб, які можуть користуватись правовою допомогою. Водночас, неявка заінтересованих осіб, повідомлених належним чином, не є перешкодою для розгляду справи про видачу обмежувального припису;
- 8) розгляд справ відбувається у відкритому судовому засіданні;
- 9) відсутність таких інститутів позовного провадження, як визнання позову, зустрічний позов, відмова від позову.

Під заявником у справі про видачу обмежувального припису слід розуміти особу, в інтересах якої відкрито справу в суді про видачу обмежувального припису. Подання заяви про видачу обмежувального припису здійснюється:

- 1) жінкою, постраждалою від домашнього насильства, або її представником – у випадках, передбачених Законом про домашнє насильство;
- 2) опікуном, органом опіки та піклування в інтересах недієздатної жінки, яка зазнала домашнього насильства, – у випадках, регламентованих Законом про домашнє насильство.

Заінтересовані особи – це суб'єкти, які можуть мати інтерес у зв'язку із прийняттям обмежувального припису. Заінтересованими особами у справах про видачу обмежувального припису є кривдник, а також інші фізичні особи, прав та інтересів яких стосується заява про видачу обмежувального припису, органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції.

Аналіз судових рішень у справах про видачу обмежувального припису свідчить, що найчастіше заінтересованими особами суд залучав кривдника, в окремих випадках – чоловіка заявника, щодо якого кривдник також чинить домашнє насильство (ухвала Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 22.02.2022 у справі № 177/296/22) [118], Броварське районне управління Головного управління Національної поліції в Київській області (рішення Броварського міськрайонного суду Київської області від 04.02.2022 у справі № 361/10709/21) [119].

Заява про видачу обмежувального припису згідно з положеннями статті 350⁴ ЦПК України, окрім загальних відомостей про заявника і заінтересовану особу, повинна містити обставини, які вказують на необхідність видачі обмежувального припису судом, та докази, які їх підтверджують (за наявності) [116]. Нормативними приписами ст. 3 ч. 2 п.п. 12-1, 14 Закону України «Про судовий збір» встановлено, що судовий збір за подання до суду заяви про видачу обмежувального припису не справляється [120]. Заява про видачу обмежувального припису спрямовується до суду, розташованому за місцем проживання (перебування) постраждалої особи, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, – за місцезнаходженням цього закладу [116].

Суб'єктами, які наділені повноваженнями застосування обмежувального припису щодо кривдника, є місцеві загальні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах) [121].

Суд повинен розглянути справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72-х годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду [116]. Однак, дана норма не дотримується суддями. З Єдиного державного реєстру судових рішень вбачається, що справи про видачу обмежувального припису розглядаються набагато довше.

З метою захисту від домашнього насильства, жінка повинна підтвердити вчинене щодо неї насильство доказами. Якщо нанесені тілесні ушкодження,

жінка має обов'язково зафіксувати завдані побої за рахунок виклику швидкої допомоги або відвідування травмпункту. Важливим є збереження переписок, тому що представлена роздруковка текстових SMS-повідомлень чи повідомлень у різних месенджерах органам поліції або суду може бути підставою для застосування обмежувального припису [122, с. 148].

Як впливає із Постанови Верховного Суду від 28 квітня 2020 року у справі № 754/11171/19, суди, під час ухвалення рішень про видачу обмежувального припису, звертають увагу на досить очевидні ознаки скоєння домашнього насильства і насамперед керуються фактами попереднього звернення до органів Нацполіції стосовно скоєння насильницьких дій фізичного, сексуального та психологічного насильства. У вказаній Постанові Верховним Судом зауважено, що судам під час ухвалення рішень про видачу обмежувального припису, з метою забезпечення дієвого та ефективного захисту слід керувалися ризиком існування високого рівня вірогідності продовження чи вчинення домашнього насильства повторно, спричинення тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення щодо постраждалої особи. До моменту звернення до суду з вимогою про видачу обмежувального припису потерпіла особа, як вказано у справі, неодноразово зверталася до співробітників поліції із заявою про відкриття кримінального провадження, до Служби у справах дітей та сім'ї Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації, Центру соціальних служб сім'ї, дітей та молоді Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації [123]. Іншими словами до моменту звернення до суду з метою видачі обмежувального припису, постраждала особа неодноразово використовувала позасудові механізми захисту від домашнього насильства. Враховуючи викладені висновки суду, Т. А. Стоянова та Л. А. Островська дотримуються позиції, що доволі поширеною практикою в окреслених справах є те, що видача судом обмежувального припису відбувається у той момент, коли у справі наявні докази попереднього використання позасудових механізмів захисту проти домашнього насильства, і лише у випадку продовження дій або бездіяльності

зі сторони кривдника суди ухвалюють рішення про видачу обмежувального припису [124].

Проблема доказування у справах про домашнє насильство, особливо перших випадків допущення таких дій, є однією із актуальних, оскільки в більшості ситуацій під час вчинення домашнього насильства присутні лише кривдник та постраждала особа, що призводить до обмежування доказування поясненнями зазначених осіб. Постраждала особа, як правило, не обізнана з моментом застосування до неї домашнього насильства, щоб «підготуватись» до його вчинення та відповідно здійснити аудіо чи відеозапис. При цьому, у судовому засіданні кривдник здатний вдаватись до заперечення факту вчинення домашнього насильства, як і постраждала особа здатна перебільшувати дії кривдника або ж взагалі його обмовити. На нашу думку, з метою усунення подібних ситуацій у справах про домашнє насильство найбільш дієвим засобом доказування може бути висновок судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа. Проведення такої експертизи щодо кривдника та постраждалої особи має бути обов'язковим у разі: 1) наявності у справі серед засобів доказування лише пояснень кривдника та постраждалої особи; 2) заперечення кривдником факту вчинення домашнього насильства.

Рішення про застосування обмежувального припису чи про відмову у застосуванні обмежувального припису приймається за підсумками оцінки ризиків, які обґрунтовані оцінюванням ймовірності продовження або повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких чи особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті потерпілої особи (п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону про домашнє насильство) [36].

Наразі відчутною є потреба в розробленні консолідованої системи оцінки ризиків судами, позаяк за результатами моніторингу, здійсненого ГО «Ла Страда-Україна», в правозастосовчій практиці судів досить поширеним є формальний підхід з приводу оцінки ризиків під час розгляду заяв про видачу обмежувального припису [125]. Це пояснюється відсутністю затвердженої

системи оцінки ризиків, якою можуть користуватися судді. Безперечно, за аналогією закону судді можуть використовувати форму для оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, розроблену наказом Мінсоцполітики та МВС від 13.03.2019 № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства» для працівників поліції на випадок встановлення необхідності застосування термінового заборонного припису. Проте затвердження форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства для суддів значно б полегшила б їм роботу і дозволила б більш об'єктивніше оцінювати ситуацію.

Саме Громадська організація «Ла Страда-Україна», беручи до уваги досвід США, розробила у навчальній програмі підготовки суддів рекомендовані запитання, що варто враховувати під час оцінки ризику, з яким доводиться стикатися постраждалій особі від домашнього насильства, а саме:

1. Чи наділений кривдник доступом до вогнепальної зброї, чи зберігає він її в себе вдома?
2. Чи користувався коли-небудь кривдник зброєю проти постраждалої особи або погрожував їй застосуванням зброї?
3. Чи робив коли-небудь кривдник спроби задушити або втопити постраждалу особу?
4. Чи погрожував коли-небудь кривдник або робив спроби здійснити убивство постраждалої особи?
5. Чи впродовж останнього року фізичне насильство стало частішим й більш серйозним?
6. Чи примушував кривдник постраждалу особу до статевих відносин?
7. Чи намагається кривдник здійснювати контроль за більшістю дій постраждалої особи?
8. Чи наявні у поведінці кривдника прояви постійних або насильницьких ревностів?
9. Чи робив коли-небудь кривдник спроби вчинення самогубства чи проявляв суїцидальні настрої?

10. Чи вважає постраждала особа, що кривдник ще раз скоїть напад або спробує позбавити її життя? (Примітка: відповідь «Ні» не свідчить про низький рівень ризику, в той час коли відповідь «Так» оцінюють доволі високо).

11. Чи існує стосовно кривдника судовий обмежувальний захід, відкрите кримінальне чи цивільне провадження? [126].

До цих запитань, на нашу думку, слід додати наступні:

1. Чи наділений кривдник доступом до пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії?

2. Чи застосовувався до кривдника терміновий заборонний припис раніше?

3. Чи притягувався кривдник до відповідальності за жорстоке поводження з тваринами?

4. Чи характеризується кривдник позитивно за місцем роботи (навчання)?

Беззаперечно, судовий розсуд є важливою складовою для суддів, які працюють зі справами про домашнє насильство, так як він «дає змогу застосовувати здебільшого загальні правові інструменти до специфічних нюансів окремих справ». Водночас суддівський розсуд «може зазнавати впливу (і часто так і є) стереотипів, які здатні шкодити безпеці постраждалої особи та відповідальності кривдника» [127, с. 37]

До числа актуальних належить питання гарантій безпеки постраждалої особи, яка знаходиться у залі і приміщенні суду, про що наголошує стаття 56 (1) Стамбульської конвенції. Доповнюючи конвенційні положення, Директива ЄС про жертв злочинів від 2012 року наголошує на гарантіях захисту постраждалих від залякування, помсти та іншої шкоди зі сторони обвинуваченого або підозрюваного, а також від шкоди, завданої в ході кримінального переслідування і судового провадження, та вимагають від держав зробити достатні умови для унеможливлення контактів між постраждалими особами та їхніми членами родини (за необхідності)

та кривдником на території суду, в якому здійснюється кримінальне провадження, якщо такий контакт не є необхідним для самого провадження [128].

Зазвичай суди першої інстанції в Україні облаштовані вузькими коридорами, внаслідок чого постраждалій особі доводиться перетинатися з кривдником як до, так і протягом судового засідання, що може стати причиною повторного травмування. До цього також призводить фактична відсутність у апараті судів судових розпорядників, які могли б забезпечувати необхідні заходи захисту в приміщенні залу суду [109, с. 23].

Як слушно зауважують Л. Манн та Т. Бугаєць, зазначені недоліки видається можливим усунути шляхом: проведення дистанційних слухань в режимі відеоконференції з перебуванням постраждалої особи в іншому приміщенні суду; надання потерпілій особі супроводу поліцейського конвою до зали суду та додому; заслуховування постраждалої особи та кривдника індивідуально задля уникнення їхніх зустрічей; розташування перегородок в залі суду [109, с. 29–30].

На нашу думку, найбільш прийнятною формою гарантування безпеки постраждалій особі, яка може бути втілена в українському судочинстві, є проведення судового засідання у справах про домашнє насильство в режимі відеоконференції з дотриманням наступного порядку: кривдник перебуває у судовому засіданні, а постраждала особа бере участь у справі за допомогою засобів відеоконференції зв'язку з приміщенням суду або поза приміщенням суду, наприклад за допомогою сервісу Easycop.

Розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд зобов'язаний ухвалити рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні. У випадку задоволення заяви суд видає обмежувальний припис у формі одного чи кількох заходів тимчасового обмеження прав особи, яка скоїла домашнє насильство, закріплених у частині 2 статті 26 Закону про домашнє насильство, на строк від одного до шести місяців [36].

Якщо кривдник не досяг повноліття на день видачі припису, то суд не може застосовувати щодо нього обмеження на право проживання чи перебування у місці його постійного проживання чи перебування.

Після проголошення судового рішення його копія вручається учасникам справи, присутнім у судовому засіданні. Учасникам справи, відсутнім у судовому засіданні, копія судового рішення надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення негайно, але не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення.

Суддя інформує уповноважені підрозділи органів Нацполіції за місцем проживання (перебування) постраждалої особи про видачу щодо кривдника обмежувального припису з метою взяття його на профілактичний облік, а також повідомляє районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи.

За результатами оцінки ризиків суд може продовжити обмежувальний припис на строк не більше шести місяців після завершення строку, визначеного судовим рішенням [36]. При цьому, продовження строку може мати місце лише один раз [106, с. 123].

У Стамбульській конвенції прямо зазначено про необхідність запровадження чи підтримки програм, котрі б застосовувалися до кривдників. У цій Конвенції виділяють два різновиди таких програм: одна програма направлена на навчання осіб, які скоїли домашнє насильство, ненасильницьку поведінку в міжособистісних відносинах задля унеможливлення подальшого насильства і зміни насильницьких манер поведінки; друга програма характеризується як лікувальна і повинна бути направлена на запобігання рецидивів зі сторони правопорушників, особливо з боку осіб, які скоїли статеві злочини [35].

В Україні на рівні законодавства передбачена можливість проходження програм першого типу. Згідно із Законом про домашнє насильство закріплено

проходження програми для кривдника, що передбачає сукупність заходів, що формується за результатами оцінки ризиків та направлений на коригування насильницької поведінки кривдника, формування у нього нового, неагресивного психологічного шаблону поведінки у приватних відносинах, відповідального відношення до своїх діянь та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на усунення дискримінаційних поглядів про соціальне призначення та обов'язки жінок і чоловіків [36].

Методологічні засади та характерні особливості проходження окресленої програми відображені у Типовій програмі для кривдників, що затверджена наказом Мінсоцполітики від 01 жовтня 2018 року № 1434 [129].

Процесуальні аспекти направлення кривдників на проходження програми для кривдників містяться у КУпАП [114], КК України [130] та КПК України [131]. Таким чином, суд має можливість застосовувати цей спеціальний захід як у рамках кримінального провадження, так і в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Як закріплено у статті 39¹ КУпАП, можливість застосовування такого заходу передбачена поряд із розв'язанням питання щодо накладення стягнення за адміністративне правопорушення у випадку скоєння домашнього насильства або насильства за ознакою статі [114], тобто за скоєння правопорушення, визначеного статтею 173² КУпАП. Відповідно до статті 194 КПК суд має можливість в інтересах жінки, потерпілої від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, застосувати до особи, підозрюваної у скоєнні наведеного кримінального правопорушення, такий обмежувальний захід, як направлення для проходження програми для кривдників [131].

Отже, порівняно з провадженням у справах про адміністративні правопорушення, в яких суддя правомочний направити кривдника на проходження програми тільки у випадку скоєння домашнього насильства або насильства за ознакою статі, тобто якщо особа буде визнана винною у скоєнні правопорушення, визначеного статтею 173² КУпАП. При цьому, у кримінальному провадженні суд уповноважений це зробити щодо особи,

яка підозрюється у скоєнні злочину «Домашнє насильство», ще до встановлення її вини у судовому порядку [132, с. 172].

На нашу думку, право суду направляти на проходження програми для кривдника особу, яка лише підозрюється у вчиненні домашнього насильства, є передчасним та нівелює принцип презумпції невинуватості особи у вчиненні злочину до того часу, поки вина особи не буде встановлена відповідним рішенням суду. Вважаємо, що право жінки на захист від домашнього насильства має бути збалансоване правом особи, яку підозрюють у вчиненні домашнього насильства, на захист від надуманого обвинувачення. На жаль, звернення до правоохоронних органів та суду використовується не тільки як механізм захисту, коли дійсно має місце застосування фізичного та/або психологічного насильства, але й як засіб маніпуляції та подальшого використання рішення у справі про домашнє насильство з метою обмеження випадків спілкування батька з дитиною, позбавлення батьківських прав.

На практиці непоодинокими є випадки, в яких жінки задля маніпулювання і шкідливого впливу на імідж чоловіка або його бізнес подають заяви до правоохоронних органів про скоєння чоловіком кримінального правопорушення, а саме домашнього насильства. Наприклад, жінка, розлучившись із чоловіком та, володіючи своїм фінансовим інтересом до належного йому майна і бізнесу, пригрозила позбавити чоловіка усього після неодноразових сварок. Для реалізації свого умислу, вона подала заяву до органу поліції про скоєння щодо неї домашнього насильства, долучивши до заяви всі підтверджуючі медичні довідки, що нібито вказують про нанесення їй тілесних ушкоджень. Після внесення до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань інформації про скоєння кримінального правопорушення жінка не могла собі уявити, що у подальшому її задум буде розкритий. Попри те, що вказані справи розслідуються правоохоронними органами в основному неохоче, в описаній ситуації слідчі провели ряд активних слідчих (розшукових) дій. У процесі розслідування було встановлено,

що чоловік упродовж того часового проміжку взагалі знаходився у закордонному відрядженні, про що свідчать відповідні докази [133].

Сфера застосування обмежувального припису та його співставлення з іншими схожими інститутами справедливо вважається одним з найскладніших питань для правозастосування. Одномоментно із Законом про домашнє насильство було ухвалено Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Стамбульської конвенції» [134], який доповнив ст. 194 КПК України новою частиною, що закріпила можливість суду застосувати, крім загальних обов'язків, обмежувальні заходи у процесі розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу до особи, що підозрюється у скоєнні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством.

До таких видів обмежувальних заходів віднесено:

- заборону перебувати в місці спільного проживання з особою, яка є постраждалою від домашнього насильства;
- обмеження у спілкуванні з дитиною у випадку, коли щодо дитини чи у її присутності скоєно домашнє насильство;
- заборону наближатися на встановлену відстань до місця, в якому особа, яка є потерпілою від домашнього насильства, може постійно або тимчасово проживати, систематично або тимчасово перебувати через роботу, навчання, лікування або інші причини;
- заборону телефонних переговорів, листування з особою, яка є потерпілою від домашнього насильства, інших контактів за допомогою засобів зв'язку або електронних комунікацій особисто чи за сприяння третіх осіб;
- направлення на проходження лікування від алкогольної, наркотичної чи іншої залежності, від хвороб, які є небезпечними для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників [131].

Зазначені обов'язки встановлюються судом на строк до двох місяців та у разі необхідності можуть бути продовжені за клопотанням прокурора.

Суд також вправі, поряд з обмежувальними заходами, які можуть бути застосовані судом до кривдника, який виключно є підозрюваним у скоєнні злочину «Домашнє насильство», застосувати тотожні обмежувальні заходи і до засудженого за злочин, пов'язаний з домашнім насильством, призначаючи покарання, яке не стосується позбавлення волі, або у випадку його звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання [131].

Як відмітив А. М. Ященко, обмежувальні заходи кримінально-правового характеру на даний момент передбачені кримінальним законодавством переважної більшості європейських держав. Наприклад, вони регламентовані кримінальним законодавством Французької Республіки, Королівства Іспанії, Республіки Польща і багатьох інших держав [150, с. 35–45].

Не можливо оминати увагою ту обставину, що згідно з диспозицією статті 91¹ КК України суд вправі застосувати обмежувальні заходи, проте у нього відсутній обов'язок це здійснити, а тому можуть мати місце окремі суб'єктивні фактори [136, с. 359].

Обмежувальні заходи підлягають застосування виключно у порядку кримінального судочинства. У цьому полягає їхня різниця від обмежувальних приписів, що можуть бути застосовані в порядку цивільного судочинства. З точки зору потерпілої особи різниця є в тому, що для застосування судом обмежувального припису необхідна заява до суду потерпілої особи чи її представника. Обмежувальні заходи, крім цього, можуть застосовуватися без звернення потерпілої особи. Це є особливо ключовим для захисту потерпілих від домашнього насильства, що досягло ступеня злочину. Досудове розслідування і судовий розгляд можуть відбуватися досить тривалий час, тож питання припинення триваючого насильства є напрочуд серйозним, оскільки непоодинокими є випадки, коли постраждалі жінки не мають можливості самотійно звернутися із заявою про застосування обмежувального припису через найрізноманітніші причини [19, с. 131]

Абсолютно підтримуємо наукову думку про те, що обмежувальні заходи – це фактично тотожні до обмежувального припису інститути,

що застосовуються до особи, яка є підозрюваною або яка скоїла злочин, пов'язаний із домашнім насильством, у разі призначення їй покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільнення від кримінальної відповідальності або покарання. У свою чергу в інших випадках застосовується обмежувальний припис. До таких випадків належить притягнення кривдника до адміністративної відповідальності та ситуації, коли він ще взагалі не притягнутий до відповідальності або йому не повідомили про підозру у скоєнні кримінального правопорушення [106, с. 123–124].

Особливе місце відведено практиці міжнародних судових та квазісудових органів у справах щодо домашнього насильства, а саме: рішенням Комітету ООН та рішенням ЄСПЛ. Комітет ООН виступає експертним органом ООН, що сформований з метою контролю за станом дотримання положень Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок. До складу Комітету ООН входять незалежні експерти – загальноновизнані фахівці у сфері прав людини, які «висуваються і обираються державами-учасницями, беручи до уваги справедливий географічний розподіл і представництва різноманітних форм цивілізації, а також базових правових систем» [137, с. 9]. Однією із функцій Комітету ООН є отримання і здійснення розгляду повідомлень (індивідуальних скарг) від окремих осіб (громадян) або групи осіб, або від їхнього імені, які стверджують, що вони є жертвами порушення державою-учасницею прав, викладених у статті 1-7 Факультативного протоколу до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, а також здійснення розслідування у разі тяжких або систематичних порушень зазначених прав, за умови наявності достовірної інформації про їх вчинення.

Комітет ООН здійснює розгляд повідомлень у два етапи: етап прийнятності й етап розгляду справи по суті. На етапі прийнятності повідомлення комітет ООН з'ясовує відповідність скарги загальним вимогам, яким вона повинна відповідати. Стадія розгляду справи по суті завершується ухваленням Комітету ООН рішення щодо наявності порушення прав,

передбачених Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок.

Ратифікація Україною Факультативного протоколу до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, надала можливість кожній особі, яка перебуває під юрисдикцією України, звернутися до Комітету ООН та відстоювати порушені права на міжнародному рівні у разі неефективного захисту особи від домашнього насильства та вичерпання всіх національних засобів правового захисту.

Комітет ООН на даний момент ще не здійснював розгляду жодної справи проти України, проте розглянув кілька справ щодо домашнього насильства над жінками, сформульовані висновки у яких не повинні залишатися поза увагою під час розгляду судами справ, пов'язаних з домашнім насильством: А.Т. проти Угорщини (Комунікація № 2/2003); Шахіде Гьокче проти Австрії (Комунікація № 5/2005); Ірфан Йілдірим проти Австрії (Комунікація № 6/2005); Н. С. Ф. проти Великобританії (Комунікація № 10/2005) [137, с. 13].

В усіх цих справах Комітет ООН дійшов єдиного висновку щодо необхідності покладення на держави відповідальності за вчинки окремих осіб, якщо вони (держави) не забезпечують належне запобігання порушенням прав людини, розслідування випадків домашнього насильства та покарання за їх скоєння, надання компенсації жертвам такого насильства. Принципи протидії домашньому насильству, закріплені законодавчо, мають підтримувати в своїй практичній діяльності судові, правоохоронні та інші державні органи, що реалізують відповідні зобов'язання держави. Слід зазначити, що самі рішення Комітету ООН, ухвалені стосовно інших країн, не носять для України загальнообов'язкового характеру, однак, визначені у них принципи запобігання та протидії домашньому насильству є вихідними орієнтирами для державної політики та правозастосування.

У практиці ЄСПЛ домашнє насильство визнають як порушення права на життя, права бути вільним від нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, права на повагу до приватного та сімейного життя, права

на ефективний засіб юридичного захисту, права бути вільним від дискримінації, зокрема, за ознаками статі та віку. Держава визнається винною за допущення порушення фундаментальних прав людини з боку фізичних осіб, за нездатність виконати свої позитивні зобов'язання із дотримання цих прав та нездатність діяти з належною турботою (*due diligence*) щодо осіб, перебуваючих під її юрисдикцією, з метою недопущення проявів домашнього насильства. Порушення прав людини в ситуаціях домашнього насильства, встановлені ЄСПЛ у рішеннях А. проти Сполученого Королівства (1998), Контрова проти Словаччини (2007), Беваква та С. проти Болгарії (2008), Бранко Томасік та інші проти Хорватії (2009), Опуз проти Туреччини (2009), Е. С. та інші проти Словаччини (2009), А. проти Хорватії (2010), Хайдуова проти Словаччини (2010), Талпіс проти Італії (2017), Володіна проти Росії (2019), Бутуруга проти Румунії (2020) та інші. Ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» надає можливість національним судам застосовувати під час розгляду справ як джерело права Європейську конвенцію з прав людини та практику ЄСПЛ [138].

Вперше проблема домашнього насильства в Україні, зокрема щодо жінок, висвітлена у рішенні ЄСПЛ від 03 вересня 2020 року у справі «Левчук проти України». Заявниця народила троє дітей та отримала соціальне житло. Через деякий час її чоловік став допускати зловживання спиртними напоями та застосовування до неї фізичного насильства. У результаті подружжя Левчук розлучилося, але проживало разом в квартирі. Левчук, продовжуючи зазнавати насильства, зверталася до поліції за захистом, однак це не мало позитивного результату. Врешті-решт заявниця спробувала виселити колишнього чоловіка із соціального житла, зважаючи на порушення ним правил співжиття. Суд першої інстанції задовольнив позовні вимоги, проте апеляційна інстанція таке рішення скасувала та відмовила у задоволенні позову. Суд апеляційної інстанції зазначив, що Левчук не довела обставин систематичного порушення правил співжиття колишнім чоловіком. Касаційна інстанція залишила рішення суду апеляційної інстанції в силі.

Не отримавши захисту своїх прав на національному рівні, Левчук звернулася до ЄСПЛ та скаржилася на те, що українські суди занадто формально підійшли до її справи, оскільки склалося враження, що взагалі такі особи, як її колишній чоловік, можуть безкарно чинити насильство. Врешті-решт ЄСПЛ дійшов висновку про порушення права скаржниці на повагу до приватного та сімейного життя і визнав, що держава не забезпечила виконання своїх зобов'язань щодо належного захисту скаржниці від домашнього насильства. Суд резюмував, що, відхиливши позов заявниці про виселення її колишнього чоловіка, національні судові органи не здійснили комплексного аналізу ситуації і ризику подальшого психологічного і фізичного насильства, з якими мали справу заявниця та її діти. Суд, окрім цього, вказав, що провадження здійснювалося більше двох років на трьох рівнях юрисдикції, впродовж яких заявниця і її діти перебували під загрозою триваючого насильства. Тож не був досягнутий справедливий баланс між усіма конкуруючими приватними інтересами. Реакція судів цивільної юрисдикції на позов заявниці про виселення її попереднього чоловіка не узгоджувалася з позитивним зобов'язанням держави забезпечити належний захист заявниці від домашнього насильства...». Також Суд підкреслив, що проблема домашнього насильства, яке може мати різні прояви – від фізичного насильства до сексуального, економічного, емоційного або словесного зловживання, виходить за рамки обставин конкретної справи. Це вважається загальною проблемою, що у той чи інший спосіб характерна для всіх держав-членів, і яка не завжди знаходиться на поверхні, тому що вона доволі часто відображається в особистих відносинах чи замкнутих ланцюгах [139]. ЄСПЛ присудив Левчук моральну сатисфакцію у розмірі 4500 ЄВРО та 1150 ЄВРО судових витрат.

Наведене рішення ЄСПЛ вкотре звернуло увагу на проблематику боротьби з домашнім насильством та зробило актуальною дискусію стосовно важливості ратифікації Стамбульської конвенції Україною. Однак, порівняно з більшістю справ, що пов'язані із домашнім насильством, справа «Левчук

проти України» пов'язана не з розслідуванням випадків неналежного поводження, а з виселенням [140, с. 186].

Прийняття рішення ЄСПЛ у справі Левчук послужило підставою для перегляду її справи на національному рівні Великою Палатою Верховного Суду, яка 27 квітня 2021 року прийняла постанову про часткове задоволення заяви (з урахуванням висновків ЄСПЛ) та направила справу до апеляційної інстанції для виправлення недоліків оцінки фактичних обставин даної справи. Постановою Рівненського апеляційного суду від 08 лютого 2022 року залишено без змін рішення Рівненського міського суду Рівненської області від 04 квітня 2017 року, яким чоловіка, що тривалий час чинив домашнє насильство, було виселено із квартири без надання іншого житла.

Отже, ефективний доступ до правосуддя є основним правом, закріпленим у численних інструментах в рамках універсальної системи захисту прав людини. Комітет ООН сформулював шість взаємопов'язаних елементів доступу до правосуддя, які вважаються ключовими для системи правосуддя. Це: можливість захисту у судовому порядку; наявність, доступність; гарна якість, відповідальність та надання засобів правового захисту для постраждалих осіб.

Отже, способи судового захисту жінок від домашнього насильства дозволяють захистити права й інтереси постраждалих осіб. Зазначені заходи орієнтуються на виправлення кривдника шляхом обдумування ним своєї поведінки до потерпілої особи та із метою запобігання скоєнню ним нових насильницьких злочинів. Існування проблемних питань у судовій практиці щодо розуміння та застосування заходів протидії домашньому насильству викликає необхідність подальшого теоретичного та практичного розроблення шляхів їх удосконалення.

2.3. Юридична відповідальність за вчинення домашнього насильства щодо жінок

Юридична відповідальність вважається одним із найважливіших інститутів будь-якої правової системи, одним із внутрішніх аспектів закону

та необхідним елементом механізму його реалізації. Юридичну відповідальність можна охарактеризувати як складний, багатогранний, міжгалузевий, функціональний, нормативно-охоронний інститут правового закріплення та (або) здійснення динамічного впливу на важливі суспільні відносини; у разі порушення право регулює відносини відповідальності, що випливають з юридичного факту правопорушення. Відповідальність називається юридичною, оскільки вона ґрунтується на нормах права і постійно піддається правовому регулюванню, тому має стандартний правовий характер. Нормативність юридичної відповідальності, як і в цілому нормативність закону, включає можливість державного примусу. Відтак, юридична відповідальність постає як природна реакція на соціально важливу поведінку суб'єктів і як результат стандартного встановлення державного примусу.

Ознаками юридичної відповідальності за скоєння домашнього насильства стосовно жінок можна перерахувати такі [141, с. 37–38]:

- 1) визначена нормативно;
- 2) характеризується державним і громадським осудом;
- 3) має публічний характер, тому що виступає від імені усього суспільства;
- 4) є засобом охорони визначеного державою правопорядку;
- 5) застосовується до осіб, в яких відсутні стійкі організаційні зв'язки із суб'єктами примусу;
- 6) об'єктом охорони виступають суспільні відносини у сфері захисту прав громадян;
- 7) суб'єктом, що притягує до юридичної відповідальності, є суд;
- 8) правовою підставою є закон, а фактичною – вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;
- 9) реалізується за процедурою, визначеною законом.

Національне законодавство не визнає вчинення домашнього насильства щодо жінки окремим видом адміністративного чи кримінального правопорушення, а відтак необхідно керуватись загальними нормами, передбаченими адміністративним, кримінальним та цивільним законодавством,

які встановлюють юридичну відповідальність за вчинення домашнього насильства.

Адміністративна відповідальність належить до найбільш поширених видів юридичної відповідальності за скоєння домашнього насильства стосовно жінки. Наука адміністративного права розглядає адміністративну відповідальність як такий різновид юридичної відповідальності, у якому накладаються адміністративні стягнення за порушення норм адміністративного права [142, с. 272]. Науковець В. Авер'янов під адміністративною відповідальністю розумів особливий вид юридичної відповідальності, що становить сукупність адміністративних правовідносин, які виникають за умови застосування до правомочних органів (посадових осіб) або осіб, які скоїли адміністративний проступок, регламентовані нормами адміністративного права санкції, а саме адміністративні стягнення [143, с. 430].

Скоєння домашнього насильства вперше було визнано адміністративним правопорушенням згідно із Законом України «Про внесення змін до КУпАП щодо встановлення відповідальності за вчинення домашнього насильства або невиконання захисного припису» від 15 травня 2003 року, внаслідок чого КУпАП був доповнений статтею 173² «Вчинення домашнього насильства або невиконання захисного припису» [144]. У подальшому стаття 173² КУпАП зазнавала неодноразових законодавчих змін та доповнень як у змісті диспозиції, так і у санкції.

Ознаками домашнього насильства щодо жінок як адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173² КУпАП, є:

- 1) умисність діяння;
- 2) вчинення у формі дій чи бездіяльності
- 3) застосування до жінки як постраждалої особи фізичного, що не спричинило тілесних ушкоджень, психологічного, економічного насильства;
- 4) наслідками діяння є заподіяння або можливість заподіяння жінці шкоди фізичному або психічному здоров'ю.

Діюча на даний момент диспозиція статті 173² КУпАП викликає у науковій спільноті дискусію, до якої ми теж бажаємо приєднатися.

По-перше, вважається помилковим ототожнення вчинення домашнього насильства і насильства за ознакою статі як «...будь-яких умисних діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру....», оскільки категорія «домашнє насильство» і «насильство за ознаками статі» не є схожими. Згідно із Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» насильство за ознакою статі розглядається як діяння, направлені проти осіб з огляду на їхню стать, або поширені в суспільстві традиції або звичаї (стереотипи про соціальні функції (роль, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, які стосуються більшою мірою осіб певної статі або торкаються їх непропорційно, що наносять фізичної, сексуальної, психологічної чи економічної шкоди або страждань, в тому числі погрози таких дій, у публічному чи приватному житті [145]. Якщо для насильства за ознакою статі щодо жінки фундаментальною особливістю є вчинення діянь, наприклад, через її стать, при цьому особа правопорушника значення не має, то відповідно до Закону про домашнє насильство для домашнього насильства щодо жінки характерним є вчинення діянь (дій або бездіяльності) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства у певному місці (наприклад, в сім'ї чи в межах місця проживання кривдника та постраждалої особи) та певними суб'єктами (членами сім'ї) [36]. Таким чином, зміст домашнього насильства щодо жінки та насильства за ознакою статі не є тотожними, а відтак зазначення у ч. 1 ст. 173² КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі...» є юридично неправильним та потребує уточнення шляхом роз'єднання диспозиції даної статті в окремі частини: про домашнє насильство та насильство за ознакою статі.

По-друге, сексуальне насильство є єдиним проявом домашнього насильства, що не утворює складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173² КУпАП. На сьогоднішній момент в науковій

літературі поширена позиція дослідників, які з цим не згодні. Так, як вважає О. Ковальова, доцільно передбачити адміністративну відповідальність за скоєння одним членом сім'ї стосовно іншого члена сім'ї насильницьких дій сексуального характеру, що не містять ознак злочину та відповідальність за які не встановлена КК України [65, с. 126]. До таких дій слід відносити: ставлення до дружини як до сексуального об'єкта; примушування роздягатися проти волі; статеві акти з особливою жорстокістю; примушування дивитися і/або відтворювати порнографічні дії; виявлення виняткових ревнощів [37, с. 15].

Аналогічну позицію підтримують І. Басиста, В. Брижик, І. Дроздова, Д. Заброта, А. Запорожцев, А. Лабунь, О. Мусієнко та вказують, що прояв сексуального домашнього насильства може здійснюватися не тільки у формі злочинів, але й у сексуальній поведінці, яка не суперечить КК України, проте ставить під загрозу сексуальну недоторканність та статеву свободу жінки або чоловіка, наприклад: постійне нав'язування близькості сексуального характеру, коли жінка або чоловік перебувають під дією алкогольних напоїв або наркотичних речовин; нав'язування сексуальної близькості, коли жінка чи чоловік не мають такого бажання, але бояться висловити відмову; нав'язування жінці або чоловіку особливих різновидів сексуальної близькості проти її (його) волі; нав'язування без згоди жінки або чоловіка фізичного контакту з еrogenними зонами, іншими частинами їхнього тіла тощо [62, с. 16–17]. О. Кочемировська і Г. Христова також відзначають, що існують й інші дії сексуального характеру, що не мають ознак кримінального правопорушення, проте зазіхають на права і свободи членів сім'ї (залицяння у формі, що вважається неприйнятною для жертви насилля в сім'ї, звинувачення в сексуальній непривабливості або неспроможності тощо) [147, с. 169]. Враховуючи викладене, В. Горбова висловила пропозиції щодо закріплення адміністративної відповідальності за скоєння дій сексуального характеру, що не мають ознак кримінального правопорушення [15, с. 194–195].

Ми не підтримуємо позиції зазначених вчених (І. Басиста, В. Брижик, В. Горбова, І. Дроздова, Д. Заброда, А. Запорожцев, А. Лабунь, О. Мусієнко та ін.) та вважаємо, що включення сексуального насильства до диспозиції статті 173² КУпАП суперечитиме статті 36 Стамбульської конвенції, яка наголошує на криміналізації сексуального насильства, та статті 153 КК України, яка визначає кримінальним правопорушенням вчинення будь-яких дій насильницького сексуального характеру, що не пов'язані із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди постраждалої особи.

По-третє, наявність у диспозиції ч. 1 ст. 173² КУпАП положення про невиконання термінового заборонного припису особою, щодо якої він винесений, чи неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Нацполіції про місце свого тимчасового перебування у випадку його винесення також піддається критиці. О. Л. Беспаль вважає за доцільне виключити зазначене положення зі ст. 173² КУпАП [28, с. 23]. При цьому, законодавчий досвід Великої Британії, Південної Африки, Туреччини, Киргизької Республіки свідчить про наявність кримінальної відповідальності і навіть покарання у вигляді позбавлення волі за невиконання вимог охоронного ордеру. Зазначене зумовлюється тим фактом, що переважна більшість людей не порушує правових приписів і заборон саме через передбачене серйозне покарання [15, с. 157].

На нашу думку, невиконання термінового заборонного припису особою, щодо якої він винесений, чи неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Нацполіції про місце свого тимчасового перебування у випадку його винесення підлягає виділенню в окрему частину статті 173² КУпАП у зв'язку з необхідністю посилення відповідальності за його вчинення. Застосування до правопорушника штрафу у розмірі від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, як це передбачено чинною статтею, є занадто м'яким стягненням. Виконання кривдником термінового заборонного припису може бути забезпечене лише серйозністю покарання у разі його невиконання чи порушення виконання.

Статтею 390¹ КК України закріплено кримінальну відповідальність за умисне невиконання обмежувальних заходів, визначених статтею 91¹ КК України, чи умисне невиконання обмежувальних приписів, які караються арештом строком до шести місяців чи обмеженням волі строком до двох років [130]. З огляду на зазначене, невиконання термінового заборонного припису особою, щодо якої він винесений, чи неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Нацполіції про місце свого тимчасового перебування у випадку його винесення повинно каратися громадськими роботами на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративним арештом на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

Домашнє насильство може проявлятися у формі як активних дій (завдання побоїв, знищення майна тощо), так і у формі бездіяльності, тобто пасивної поведінки особи, коли вона не здійснює дій, що могла та повинна була здійснити, аби перешкодити настанню шкідливих наслідків (наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, для якого настало небезпечне для життя становище) [148, с. 43].

Як впливає з аналізу судових рішень, об'єктивна сторона адміністративного правопорушення про вчинення домашнього насильства найчастіше полягає в:

– образі нецензурними словами (постанова Святошинського районного суду м. Києва від 23.02.2022 у справі № 759/2324/22, постанова Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 01.03.2022 у справі № 195/169/22, постанова Кіцманського районного суду Чернівецької області від 01.03.2022 у справі № 718/499/22);

– образі нецензурними словами і погрозі фізичною розправою (постанова Деснянського районного суду м. Києва від 18.02.2022 у справі № 754/799/22, постанова Подільського районного суду м. Києва від 22.02.2022 у справі № 758/1229/22, постанова Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 28.02.2022 у справі № 199/1189/22, постанова Маньківського районного суду Черкаської області від 01.03.2022 у справі

№ 701/133/22, постанова Кіцманського районного суду Чернівецької області від 01.03.2022 у справі № 718/346/22);

– образі нецензурною лайкою і нанесенні ляпасу по обличчю (постанова Дніпровського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 01.03.2022 у справі № 209/576/22);

– образі нецензурною лайкою, киданні в бійку, маханні ножем (постанова Святошинського районного суду м. Києва від 21.02.2022 у справі № 759/1302/22, постанова Дарницького районного суду м. Києва від 23.02.2022 у справі № 753/3011/22, постанова Подільського районного суду м. Києва від 23.02.2022 у справі № 758/2367/22);

– висловлюванні нецензурною лайкою, погрозі фізичною розправою, штовханні та вибитті мобільного телефону з рук (постанова Солом'янського районного суду м. Києва від 23.02.2022 у справі № 760/33811/21).

Як показує судова статистика, протягом 2021 року за статтею 173² КУпАП здійснювався розгляд адміністративних справ стосовно 118 649 осіб, з яких на 71 686 осіб (60 %) було накладено адміністративне стягнення, стосовно 188 осіб (0,2 %) були запроваджені заходи впливу до неповнолітніх, визначені статтею 24¹ КУпАП, та стосовно 46 775 осіб (39 %) провадження по справі були закриті, у тому числі у 11 567 випадках (25 %) через відсутність події та складу адміністративного правопорушення і у 21 672 випадках (46 %) через закінчення строків накладення адміністративного стягнення. Найпоширенішою мірою покарання, яка судом застосовувалась до правопорушника за вказане діяння, був штраф. Він був накладений на 64 812 осіб (90 % притягнутих до відповідальності), ще стосовно 5 332 осіб (7,4 %) були застосовані громадські роботи, 1 519 (2,1 %) осіб отримали покарання у вигляді адміністративного арешту та 23 особи (0,03 %) отримали попередження [149].

Важливим кроком у напрямі боротьби з домашнім насильством є ухвалення 06 грудня 2017 року Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою

реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», що набрав чинності 11 січня 2019 року [134]. В результаті цього у кримінальне законодавство введено низку новел, зокрема:

– обмежувальні заходи, які застосовуються до осіб, які скоїли домашнє насильство (ст. 91¹ КК України);

– кримінальну відповідальність за скоєння домашнього насильства (ст. 126¹ КК України), примушування до шлюбу (ст. 151² КК України), невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів чи непроходження програми для кривдника (ст. 390¹ КК України);

– кілька чинних норм КК України також було доповнено та змінено (ст. 134 «Незаконне проведення абортів чи стерилізації», ст. 152 «Зґвалтування», ст. 153 «Сексуальне насильство»).

Слушною є позиція В. Голіної, що криміналізація домашнього насильства є підтвердженням руху кримінального права у напрямку досягнення завдання правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері домашнього насильства [135, с. 42].

Щодо кримінально-правового регулювання домашнього насильства в Україні слід зазначити, що ст. 126¹ КК України кваліфікує дане діяння як умисне систематичне скоєння фізичного, психологічного чи економічного насильства стосовно подружжя або колишнього подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває або перебував у сімейних чи близьких стосунках, що спричиняє фізичні чи психологічні страждання, розлади здоров'я, втрату працездатності, емоційну залежність чи погіршення якості життя потерпілої особи [130].

Ознаками домашнього насильства як кримінального правопорушення щодо жінок є:

- 1) умисел та систематичність;
- 2) вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства;

3) потерпілою є дружина або колишня дружина чи жінка, з якою винний перебуває або перебував у сімейних або близьких стосунках;

4) наслідками є тілесні ушкодження, фізичні чи психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоційна залежність чи погіршення якості життя потерпілої особи.

Будь-яка осудна особа, враховуючи й злочинця, перш ніж вчинити певні дії, першочергово діє подумки. Перед вчиненням відповідного злочинного діяння у свідомості особи формується в загальному уявленні про природу такого злочину, про способи його скоєння, створюється психологічне відношення до майбутнього злочинного діяння, до злочинного результату у вигляді досягнення злочинної цілі. Усі ці процеси, які відображаються у свідомості особи, можна охарактеризувати як формування умислу [151, с. 295]. Особливу увагу варто приділити визначенню, запропонованого М. Алленом, відповідно до якого формування умислу – це свідомо-вольовий процес побудови особою майбутньої злочинної поведінки [152, с. 142].

Зарубіжні вчені також визначають формування умислу як перший етап скоєння злочину, коли суб'єкт моделює інтелектуальну й психічну можливість вчинення злочину, однак вказаний етап залишається поза увагою суду з огляду на те, що слід розглядати під караністю дій. Так як формування умислу є повністю психічним процесом, який не є дією, воно не може бути караним і передбачати кримінальну відповідальність [153, с. 185]. Бурдін В. М. також виокремлював формування умислу як стадію вчинення злочину у порівнянні з приготуванням до злочину, замахом на злочин і закінченим злочином [154, с. 29].

Ознакою вчинення домашнього насильства, що тягне за собою кримінальну відповідальність, є систематичність. Слід зазначити, що КК України не надає визначення систематичності як ознаки вчинення діяння, передбаченого ст. 126¹ КК України, тому звернемось з даного приводу до наукової літератури та судової практики.

Дудоров О. і М. Хавронюк підкреслюють, що під систематичністю необхідно розуміти постійну повторюваність аналогічних чи подібних діянь, кожне з яких окремо може складати враження незначної, проте в сукупності вони роблять негативний вплив на потерпілу особу, та інтенсивність такого впливу може перебувати у залежності як від рівня агресивності кожного самотійного діяння, так і від їхньої безпосередньої кількості. Науковці доповнюють, що закінченим злочин вважається від часу скоєння хоча б однієї з трьох можливих форм насильства (фізичного, психологічного або економічного) втретє, внаслідок чого настав хоча б один з перерахованих у законі наслідків [155, с. 78]. Водночас, О. Степаненко переконана, що систематичним здійсненням фізичного, психологічного чи економічного насильства у розумінні ст. 126¹ КК України, варто вважати такі випадки: 1) особа скоює насильство три та більше разів, за кожне з яких не притягувалася до відповідальності; 2) особа скоює насильство, за яке не притягувалася до відповідальності, однак раніше притягувалася до адміністративної відповідальності за ст. 173² КУпАП два й більше разів; 3) особа скоює насильство двічі, за кожне з яких не притягувалася до відповідальності, проте притягувалася одноразово до адміністративної відповідальності за ст. 173² КУпАП. Автор зауважує, що таких комбінацій може існувати досить багато, проте, коли має місце преюдиційність, необхідно встановити новий фрагмент скоєння насильства після попереднього притягнення до адміністративної відповідальності [156, с. 326].

У справах про злочини проти життя і здоров'я особи Верховний Суд під систематичним приниженням людської гідності розглядає тривале принизливе ставлення до постраждалої особи (постійні образи, глумління над ним тощо) [157]. Під час роз'яснення положень закону про кримінальну відповідальність за залучення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність Верховний Суд зауважує, що такі діяння вважаються систематичними, у випадку їх вчинення не менше трьох разів упродовж нетривалого часу [158]. Постановою Верховного Суду від 25 лютого 2021 року у справі № 583/3295/19

вказано, що формулювання «систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства» відображає діяння, що підпадає під регламентацію КК України. Закінченим кримінальне правопорушення є з моменту вчинення хоча б однієї із трьох можливих форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, внаслідок чого це призвело до хоча б одного із вказаних у законі наслідків. При цьому не має особливого значення, чи було зафіксовано в адміністративному протоколі органу поліції, в обмежувальному приписі чи в будь-якому іншому документі факт перших двох насильницьких актів. Факт документування відіграє роль для доказування систематичності, але не більше ніж інші докази, визначені законом [159]. У даній постанові Верховний Суд висловив слушну позицію, що підтвердженням систематичності вчинення домашнього насильства є факт притягнення порушника до адміністративної відповідальності за скоєння домашнього насильства. Тобто, якщо кривдник був двічі визнаний винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, то наступний епізод вчинення ним домашнього насильства, за умови настання відповідних протиправних наслідків (фізичних чи психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності чи погіршення якості життя потерпілої особи), може бути кваліфіковано за ст. 126¹ КК України «Домашнє насильство».

Поряд із цим, у справі № 663/3390/19 судами було визнано невинуватим кривдника у скоєнні кримінального правопорушення, визначеного ст. 126¹ КК України, і виправдано з огляду на відсутність події кримінального правопорушення, так як за кожен із трьох фрагментів домашнього насильства, що поклалися в основу обвинувального акту, кривдник притягувався до адміністративної відповідальності [160].

На нашу думку, якщо кривдник був раніше притягнутий до адміністративної відповідальності, то наступний епізод домашнього насильства має бути кваліфікований за ст. 126¹ КК України. У такому разі буде

досягнута систематичність як ключова ознака вчинення домашнього насильства, що тягне за собою кримінальну відповідальність.

«Систематичність» вважається віктимогенною ознакою, адже статистика доводить, що майже 90 % випадків доведення особи до самогубства відбуваються через домашнє насильство. Шаповалова К. указує, що будь-які випадки скоєння домашнього насильства мають визнаватися кримінальними проступками, що дасть можливість внести ясність та позбавитися проблеми кваліфікації вказаних правопорушень для органів поліції [161, с. 150].

У свою чергу, А. О. Драгоненко відстоює думку, що потрібно притягувати до відповідальності не тільки за регулярне скоєння насильства, але й якщо воно здійснювалося одноразово, тому що відповідно до статистики, якби миттєво наступала кримінальна відповідальність, то, ймовірно, знизився би ризик підвищення кількості злочинів у галузі домашнього насильства, що може призвести до смерті [162, с. 182]. Ми не погоджуємося із позицією А. О. Драгоненко, що за вчинення домашнього насильства особа одразу повинна підлягати кримінальній відповідальності, адже це призведе до нівелювання інституту адміністративної відповідальності як такого. Основним критерієм розмежування адміністративного та кримінального правопорушення є суспільна небезпека, елементами якої є ступінь та кількісний фактор (повторність, рецидив правопорушення). Саме тому за перше вчинення домашнього насильства на особу доцільно накладати адміністративне стягнення, застосування якого повинно стимулювати кривдника дотримуватися законів України, поваги до правил співжиття, і запобігти вчиненню нових правопорушень. Систематичність вчинення домашнього насильства характеризується підвищеним рівнем суспільної небезпеки, а відтак особа повинна нести за свої дії кримінальну відповідальність. Відтак, стаття 126¹ КК України потребує доповнення приміткою щодо визначення систематичності, під якою слід розуміти вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства, яке відбулось не менше двох разів в часі.

Кримінальна відповідальність настає винятково за скоєння фізичного, економічного та психологічного насильства. За скоєння сексуального насильства настає кримінальна відповідальність, визначена розділом IV «Злочини проти статевої свободи і недоторканності» КК України, а саме: «Зґвалтування» (ст. 152), «Сексуальне насильство» (ст. 153), «Примушування до вступу в статевий зв'язок» (ст. 154), «Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» (ст. 155), «Розбещення неповнолітніх» (ст. 156), «Домагання дитини для сексуальних цілей» (ст. 156¹) [130]

У той же час, О. С. Дмитрашук висуває пропозиції з приводу закріплення у диспозиції ст. 126¹ КК України можливості вчинення домашнього насильства у вигляді скоєння дій сексуального характеру (сексуальне насильство) [25, с. 91]. Ми не погоджуємось з позицією О. С. Дмитрашук, оскільки сексуальне насильство було криміналізовано згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [134]. Заслуговує на увагу та обставина, що законодавець також вирізняє вчинення сексуального насильства щодо подружжя або колишнього подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах, або стосовно особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного чи громадського обов'язку, або стосовно жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності.

Серед переліку потерпілих від домашнього насильства найбільшу увагу привертає особа, з якою кривдник перебував у близьких відносинах. Слід зазначити, що у СК України, Законі про домашнє насильство та жодному іншому нормативно-правовому акті не надано тлумачення близьких відносин.

Як впливає, під близькими відносинами слід розуміти такі, що відповідно до Стамбульської конвенції мають назву «відносини між партнерами». Згідно з положеннями Стамбульської конвенції, домашнє

насильство поділяється на два різновиди: насильство у відносинах інтимних партнерів – зі сторони нинішніх або колишніх чоловіка або дружини чи партнерів; насильство у відносинах між поколіннями – в основному батьками і дітьми. Переважна більшість держав – членів РЄ висувають вимоги до подружжя чи партнерів перебування в шлюбі чи відносинах упродовж одного – трьох років для набуття статусу автономного перебування [35].

Ми вважаємо, що з метою однакового розуміння складу потерпілих від домашнього насильства необхідно керуватись переліком осіб, на яких розповсюджується законодавство щодо запобігання та протидії домашньому насильству, незважаючи на факт спільного проживання, та які передбачені частиною 2 статті 3 Закону про домашнє насильство [36].

За вчинення домашнього насильства, передбаченого статтею 126¹ КК України, винній особі може бути присуджено покарання у формі громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, чи арешту на строк до шести місяців, чи обмеження волі на строк до п'яти років, чи позбавлення волі на строк до двох років [130].

Серед обставин, які обтяжують покарання, стаття 67 КК України передбачає скоєння кримінального правопорушення стосовно подружжя або колишнього подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах, що слід відзначити позитивним моментом [130].

Гусєва К. А., І. А. Горбач-Кудря вказують, що початковий етап усіх проявів домашнього насильства не містить тієї граничної межі, в якій адміністративне правопорушення трансформується у кримінальне. Якщо Закон про домашнє насильство зрозуміло виокремлює завершеність діяння або бездіяльності і обов'язковість нанесення постраждалій особі моральної шкоди, аналогічно, як і відповідне нормативне положення КК України, проте із зосередженням на суспільній небезпечності вказаної моральної шкоди, то нормативне положення КУпАП закріплює, що і звичайні поодинокі прояви

без фінального результату у вигляді завдання моральної шкоди є проявами домашнього насильства [163, с. 292].

Як зарубіжний, так і вітчизняний досвід демонструє, що акцент на каральній функції закону не є гарантією безпеки жертв домашнього насильства. У цьому випадку потрібний ряд комплексних заходів – виховання та профілактика, програми екстреної і довготривалої допомоги постраждалим від сімейного насильства та їх родинам, спеціальні програми психологічної корекції поведінки для винуватця насильства, а також консолідація зусиль судів, правоохоронних органів, громадських правозахисних організацій соціальних служб, кризових центрів, навчальних закладів [30, с. 170].

З точки зору О. Шаповалової, С. Павлиш, нині поширеними є багато проблем внаслідок притягнення осіб до кримінальної відповідальності за скоєння домашнього насильства, які обумовлюються недосконалістю діючого законодавства і складністю доказування винуватості осіб, які скоюють домашнє насильство, так і низьким рівнем правосвідомості суддів у причинах і наслідках такого насильства, характері стосунків між потерпілими та кривдниками, розумінні ними актуальності проблеми загалом і практичних навичок її ідентифікації [137, с.5]

У 2021 році було здійснено розгляд 1 658 кримінальних справ стосовно осіб, які скоїли домашнє насильство (ст. 126¹ КК України) [164], з яких 1498 справ (90 %) закінчилися ухваленням вироку і у 130 справах (7,8 %) суди закрили провадження. 435 справ (29 %) завершилися затвердженням угоди про примирення, а 24 справи (1,6 %) – угоди про визнання винуватості. З-поміж 1623 осіб, стосовно яких було завершено провадження, 1455 осіб (90 %) були засуджені, 3 осіб (0,2 %) були виправдані, по відношенню до 137 осіб (8,4 %) закрито провадження у справах і ще стосовно 10 осіб (0,6 %) застосовувалися примусові заходи медичного характеру. Найпоширенішою мірою покарання за окреслене діяння є громадські роботи. Вони призначалися 656 особам (53,3 % засуджених до покарання). Ще 153 особи (12,4 %) отримали покарання у вигляді арешту, а 87 злочинців (7,1 %) – у вигляді позбавлення волі [165].

Кривдник також може бути притягнутий до цивільно-правової відповідальності, що здійснюється відповідно до положень ЦК України. Канзафарова І. С. приводить слушне порівняння щодо того, що поняття відповідальності відповідно до цивільного законодавства» охоплює два різновиди відповідальності: перший є відповідальністю перед державою, яка характеризується публічно-правовим характером, другий є відповідальністю одного суб'єкта перед іншим, правопорушника перед потерпілим, яка характеризується приватно-правовим характером. Саме другий різновид є цивільно-правовою відповідальністю у своєму власному розумінні» [166, с. 17]. На думку Ю. В. Білоусова, характерними особливостями цивільно-правової відповідальності виступають: майновий характер; стягнення на користь потерпілої сторони; компенсаційний характер, тобто направленість на відновлення майнового становища потерпілого [167, с. 100]. Враховуючи специфічність предмета правового регулювання цивільного права і виходячи з загальноправового поняття юридичної відповідальності, В. Іващенко розглядає цивільно-правову відповідальність як відповідну цивільно-правову реакцію на вибір варіанта поведінки, регламентованого нормами цивільного права [168, с. 67]. Компенсаційне спрямування є характерною ознакою відповідальності в цивільному праві. Метою виступає відновлення майнового становища потерпілої сторони. Ця обставина у свою чергу визначає також і межі цивільно-правової відповідальності. Відновлення майнового становища потерпілої сторони може відбуватися лише в тому випадку, якщо потерпілій стороні будуть повністю компенсовані завдана шкода або збитки [169, с. 161].

На нашу думку, цивільно-правова відповідальність за вчинення домашнього насильства – це передбачене законом і забезпечене силою державного примусу правовідношення, яке настає у результаті вчинення домашнього насильства і виражається в обов'язку кривдника понести додаткові обмеження майнового характеру з метою найбільш повного відновлення або компенсації порушених прав постраждалої особи.

Глава 82 ЦК України регламентує основні принципи цивільно-правової відповідальності, що виникає із заподіяння шкоди. Цивільно-правова відповідальність за скоєння домашнього насильства відповідно до ст. 1166 ЦК України настає за наявності таких складових: а) наявності завданої шкоди; б) протиправної поведінки кривдника; в) причинного зв'язку між шкодою і протиправною поведінкою кривдника [170].

Жінка, яка є постраждалою особою від домашнього насильства, має право на відшкодування кривдником майнової і моральної шкоди. Так, як закріплено у частині 1 статті 1166 ЦК України, майнова шкода, спричинена неправомірними рішеннями, діями або бездіяльністю особистим майновим правам фізичної чи юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної чи юридичної особи, відшкодовується особою, яка її нанесла [170].

Відшкодування майнових збитків у порядку цивільного судочинства здійснюється за приписами ст. 22 ЦК України, згідно з якими особа, якій завдано збитків внаслідок порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. При цьому збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала внаслідок знищення чи пошкодження речі, а також витрати, які особа здійснила або мусить здійснити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально отримати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Збитки компенсуються у повному обсязі, якщо договором чи законом не встановлено відшкодування у меншому чи більшому обсязі [170].

На наш думку, постраждала особа має право вимагати від порушника відшкодування її витрат на лікування, отримання консультацій чи на оренду житла, яке вона винаймає або винаймала з метою запобігання вчиненню щодо неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей або інших членів сім'ї, які перебувають чи перебували на утриманні порушника.

Стаття 1167 ЦК України передбачає відшкодування моральної шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі неправомірними рішеннями, діями або бездіяльністю, особою, яка її нанесла, у випадку її вини [170].

При цьому, згідно зі статтею 23 ЦК України моральна шкода полягає:

- 1) у фізичному болю і стражданнях, яких фізична особа зазнала внаслідок каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я;
- 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала внаслідок протиправної поведінки стосовно неї самої, членів її сім'ї або близьких родичів;
- 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала внаслідок знищення чи пошкодження її майна;
- 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної чи юридичної особи [170].

Законодавець не встановлює критеріїв визначення розміру відшкодування моральної шкоди, тому на практиці створюються труднощі, оскільки відсутні критерії визначення розміру відшкодування моральної шкоди та загального методу кількісної оцінки розміру відшкодування. Проблема відшкодування моральної шкоди виникає через негрошовий характер, а тому її не можна вираховувати за допомогою коштів чи застосовувати інший ціннісний еквівалент. Загалом, визначаючи розмір відшкодування моральної шкоди, враховуються критерії справедливості і розумності.

При цьому, відповідно до нормативних приписів статті 30 Закону про домашнє насильство передбачений важливий механізм відшкодування моральної шкоди. Особі, яка наділена правом на відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, заподіяних у зв'язку із домашнім насильством, моральна шкода компенсується незалежно від матеріальних збитків, що підлягають компенсації, та не пов'язана з їх розміром [36].

Процес формування позивачем доказового матеріалу у випадку звернення із заявою про відшкодування матеріальної шкоди не є особливо складним, тому що шкода заподіюється або окремим матеріальним об'єктам, що можуть бути оглянуті, оцінені тощо, або ж вказується розмір витрат позивача,

що можуть бути документально підтверджені. У випадку звернення з позовами про відшкодування моральної (немайнової) шкоди позивачі можуть мати справу із складнощами стосовно формування доказового матеріалу [171]. Доведення обставин завдання моральної шкоди є доволі специфічним, оскільки позивач повинен не лише сформулювати необхідний доказовий матеріал для підтвердження факту завдання йому моральної шкоди і підтвердження причинно-наслідкового зв'язку між діянням відповідача і негативними наслідками для позивача у формі моральної шкоди [172, с. 32].

Обстоюючи позицію стосовно необхідності обов'язкового здійснення у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди судово-психологічної експертизи, що дасть можливість суду встановити належний обсяг відшкодування такої шкоди залежно від особливостей заподіяних постраждалому фізичних і моральних страждань, Д. Толкачов звертає увагу на сутність судово-психологічної експертизи та висновки експерта як один із можливих джерел доказів у наведеній категорії справ. Зокрема, дослідник відзначає, що предметом вказаної експертизи виступає питання щодо особливостей психіки людини, її реакції на екстремальні ситуації. На розгляді судово-психологічної експертизи можуть перебувати питання: яким є можливий вплив тих або інших шкідливих емоцій (душевних переживань), які з'явилися у досліджуваній особи до події, на характер її поведінки та стан такої особи в екстремальних умовах, однак зазначена експертиза не спроможна категорично відповісти, так як висновки експерта-психолога щодо можливості настання певної події чи перебігу якогось процесу варто розглядати як можливі [173, с. 115].

Якщо дії особи, яка скоїла домашнє насильство, відповідають ознакам злочину чи адміністративного правопорушення, то поряд із притягненням правопорушника до кримінальної або адміністративної відповідальності останній також може піддаватися заходам цивільно-правової відповідальності.

Згідно зі статтею 28 КПК України, особа, яка зазнала матеріальної шкоди від злочину, має право в межах кримінального провадження звернутися

до обвинуваченого чи до осіб, які несуть матеріальну відповідальність за дії обвинуваченого, з цивільним позовом, що розглядається судом разом з кримінальною справою. Цивільний позов може бути пред'явлений як під час досудового слідства і дізнання, так і під час судового розгляду справи, однак до початку судового слідства. Відмова в задоволенні позову в порядку цивільного судочинства позбавляє позивача права звертатися з таким же позовом у кримінальній справі [131].

Стаття 40 КУпАП передбачає, що якщо внаслідок скоєння адміністративного правопорушення заподіяно майнову шкоду, то адміністративна комісія, виконавчий орган сільської, селищної, міської ради при вирішенні питання про застосування стягнення за адміністративне правопорушення уповноважений одночасно вирішити питання відшкодування винною особою майнової шкоди, якщо її сума не перевищує двох неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а суддя районного (міського) суду – незважаючи на розмір шкоди [114]. Більше того, вирок чи постанова суду в кримінальній чи адміністративній справі, що набрали законної сили, є обов'язковими для суду, який розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, стосовно якої ухвалено вирок або постанову суду, у питаннях, чи мали місце ці дії і чи вчинені вони цією особою [116]. Юридичною підставою такої відповідальності є закон у загальному розумінні, тобто нормативно-правовий акт, що регламентує застосування до особи санкцій цивільно-правового характеру за скоєння певного діяння. Отже, відшкодування моральної шкоди не передбачене КУпАП.

На нашу думку, найбільш проблемним є питання відшкодування цивільно-правової шкоди, якщо кривдник і постраждала особа є подружжям або особами, що спільно проживають однією сім'єю, проте не знаходяться у шлюбі між собою, так як таке відшкодування може відбутися за рахунок спільного сімейного бюджету.

До того ж, за скоєння домашнього насильства можуть наставати передбачені сімейним законодавством України негативні наслідки. Наприклад,

відповідно до рішення суду шлюб визнається недійсним, якщо він був зареєстрований за відсутності вільної згоди жінки чи чоловіка. Згода особи не може вважатися вільною, зокрема, у випадку, коли під час реєстрації шлюбу вона мала тяжкий психічний розлад, перебувала у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, внаслідок чого не усвідомлювала повною мірою значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, чи коли шлюб було зареєстровано внаслідок фізичного або психічного насильства [54].

Якщо член сім'ї неодноразово порушує правила співжиття, створює для інших членів сім'ї неможливість проживання з ним в одному будинку чи в одній квартирі, а заходи запобігання та заходи громадського впливу не принесли результату, ст. 116 ЖК України встановлено, що виселення винних на вимогу наймодавця чи інших заінтересованих осіб здійснюється без надання іншого жилого приміщення [174].

Питання юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства належить до актуальних, тому що має не лише теоретичне, а й практичне підґрунтя. Його розв'язання залежить в першу чергу, від правильного аналізу кожного з елементів складу правопорушення; по-друге, визначення суспільної небезпечності наслідків правопорушення, а також і норми права, відповідно до якої особа буде притягнена до відповідальності, по-третє – від удосконалення законодавства, яке регулює відповідальність за вчинення домашнього насильства шляхом узгодженості його положень, що закріплені в різних нормативно-правових актах.

Таким чином, юридична відповідальність за вчинення домашнього насильства щодо жінок є тим інститутом, який покликаний захищати жінок від протиправних дій кривдників, адже він займає основоположне місце в системі різновидів соціальної відповідальності та спрямований на втілення правопорядку в суспільстві та застосування заходів негативного примусового характеру до кривдників.

Висновки до розділу 2

1. Сформульовано наступні авторські визначення: «система захисту жінок від домашнього насильства» – це сукупність різноманітних механізмів, якими можуть скористатися жінки, які зазнали домашнього насильства, з метою захисту або відновлення їхнього порушеного права та законного інтересу; «несудовий механізм захисту жінок від домашнього насильства» – це можливість здійснення жінками, постраждалими від домашнього насильства, певних вчинків щодо їхнього захисту несудовими методами та система уповноважених суб'єктів, які забезпечують такий захист.

Серед стадій несудового механізму захисту жінки від домашнього насильства виокремлено: 1) звернення постраждалої жінки до спеціально уповноважених суб'єктів щодо її захисту від домашнього насильства; 2) розгляд звернення постраждалої жінки спеціально уповноваженим суб'єктом; 3) прийняття рішення спеціально уповноваженим суб'єктом про вжиття заходів захисту жінки від домашнього насильства або відмову у вжитті таких заходів; 4) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень про відмову у вжитті несудових заходів захисту жінки від домашнього насильства в адміністративному чи судовому порядку.

Досліджено впровадження в Україні ряду онлайн-платформ, які дозволяють повідомити органи поліції про факти домашнього насильства, та відзначено їх позитивний вплив на швидке інформування органів поліції про вчинення домашнього насильства. З метою приховання від кривдника інформації про альтернативні джерела звернення постраждалих осіб до органів поліції у випадках домашнього насильства, запропоновано періодично змінювати іконку мобільного застосунку, розробленого для допомоги людям, які страждають від домашнього насильства.

Запропоновано створення секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві (на сьогодні

створено лише в третині районних підрозділів); прийняття МВС України у встановленому законом порядку наказу про організацію діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Нацполіції (на сьогодні це питання регулюється Методичними рекомендаціями з питань організації діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Нацполіції, затвердженими Головою Нацполіції від 06 квітня 2021 року, що не має нормативного характеру).

Виявлено, що законодавство не передбачає прийняття поліцейським рішення у разі відмови постраждалій особі у видачі термінового заборонного припису, що позбавляє потерпілу особу можливості оскаржити таке рішення у зв'язку з його відсутністю. Запропоновано доповнити Наказ МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Нацполіції термінового заборонного припису стосовно кривдника» нормами про: а) прийняття працівником уповноваженого підрозділу поліції рішення про відмову у видачі термінового заборонного припису, яке підлягає оскарженню в адміністративному або в судовому порядку (відсутність даної норми у чинному законодавстві позбавляє жінку, яка постраждала від домашнього насильства, можливості оскаржити відмову у видачі термінового заборонного припису в адміністративному або в судовому порядку); б) продовження дії термінового заборонного припису до закінчення розгляду у суді заяви постраждалої особи про видачу обмежувального припису.

Встановлено та обґрунтовано, що складення адміністративного протоколу та відкриття кримінального провадження щодо порушника внаслідок скоєння ним домашнього насильства не є достатніми підставою для взяття його на профілактичний облік, оскільки вина особи у вчиненні цього кримінального правопорушення ще не встановлена судом. З огляду на викладене, запропоновано удосконалити перелік підстав для постановлення кривдника на профілактичний облік, а саме: виключити з переліку підстав підставу «складення адміністративного протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП»; підставу «відкриття кримінального

провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі» замінити на підставу «обвинувальний вирок суду стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі або ж постанова про закриття кримінального провадження з nereабілітуючих підстав».

2. Обґрунтовано, що сутність судового захисту жінок від домашнього насильства – це гарантована державою можливість жінок звернутися до суду у разі порушення їх права, інтересу або свободи вчиненням домашнього насильства і усунення таких порушень за допомогою судового рішення.

Удосконалено дефініцію «обмежувальний припис стосовно кривдника» як спеціальний судовий захід протидії домашньому насильству, спрямований на усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та попередження повторному вчиненню такого насильства.

Виявлено існування проблеми доказування у справах про видачу обмежувального припису, оскільки під час вчинення домашнього насильства присутні зазвичай лише кривдник та постраждала особа, що призводить до обмеження доказування поясненнями зазначених осіб. Визначено, що одним із найбільш дієвим засобів доказування у таких справах може бути висновок судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа, проведення якої має бути обов'язковим у разі: 1) наявності у справі серед засобів доказування лише пояснень кривдника та постраждалої особи; 2) заперечення кривдником факту вчинення домашнього насильства.

Констатовано, що нормативне затвердження форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства суддями під час розгляду питання про видачу обмежувального припису, яка на разі відсутня, сприяла б усуненню формального підходу суддів у визначенні таких ризиків. Сформульовано власні питання, які запропоновано передбачити серед переліку питань у даній формі, а саме: 1. Чи наділений кривдник доступом до пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії?

2. Чи застосовувався до кривдника терміновий заборонний припис раніше?
 3. Чи притягувався кривдник до відповідальності за жорстоке поводження з тваринами? 4. Чи характеризується кривдник позитивно за місцем роботи (навчання)?

З метою гарантування безпеки жінці, потерпілій від домашнього насильства, під час судового розгляду, на чому наголошує стаття 56 (1) Стамбульської конвенції, аргументовано, що найбільш прийнятною формою є проведення судового засідання в режимі відеоконференції з дотриманням наступного порядку: кривдник перебуває у судовому засіданні, а постраждала особа бере участь у справі за допомогою засобів відеоконференції зв'язку з приміщення іншого суду або поза приміщенням суду, наприклад, за допомогою сервісу Easycop.

Під час розгляду справ про адміністративні правопорушення суддя правомочний направити кривдника для проходження ним типової програми, спрямованої на зміну насильницької поведінки, генерування соціально допустимих норм і гуманістичних цінностей, тільки у випадку, якщо кривдника буде визнано винним у вчиненні правопорушення, визначеного ст. 173² КУпАП. Водночас, у кримінальному провадженні аналогічні повноваження суд може застосувати до кривдника до встановлення його вини у судовому рішенні. Обґрунтовано, що право суду у кримінальному провадженні направляти на проходження типової програми для кривдників особу, яка лише підозрюється у вчиненні домашнього насильства, є передчасним та нівелює принцип презумпції невинуватості.

3. Серед видів юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства можна виділити адміністративну, кримінальну та цивільно-правову.

Охарактеризовано виявлені раніше науковцями та встановлені особисто проблемні аспекти диспозиції статті 173² КУпАП: 1) помилковість ототожнення скоєння домашнього насильства і насильства за ознакою статі як «... умисного вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру...», оскільки категорія «домашнє насильство»

і «наси́льство за ознаками статі» не є схожими; 2) відсутність сексуального насильства у складі об'єктивної сторони; 3) наявність у складі статті положення про «невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Нацполіції про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення».

Досліджено поняття «систематичність» як істотну ознаку вчинення домашнього насильства, що тягне за собою кримінальну відповідальність, наведено різнобічні підходи у науці та судовій практиці до його формулювання (від двох разів до не менше трьох разів) та запропоновано доповнити ст. 126¹ КК України приміткою про визначення систематичності як вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства, яке відбулось не менше двох разів у часі.

Цивільно-правову відповідальність за вчинення домашнього насильства визначено як передбачене законом і забезпечене силою державного примусу правовідношення, яке настає у результаті вчинення домашнього насильства і виражається в обов'язку кривдника понести додаткові обмеження майнового характеру з метою найбільш повного відновлення або компенсації порушених прав постраждалої особи. Постраждала особа має право вимагати від порушника відшкодування її витрат на лікування, отримання консультацій чи на оренду житла, яке вона винаймає або винаймала з метою запобігання вчиненню щодо неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей або інших членів сім'ї, які перебувають чи перебували на утриманні порушника.

РОЗДІЛ 3

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ЖІНОК ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості захисту жінок від домашнього насильства в зарубіжних країнах

Запозиченню зарубіжного досвіду у сфері захисту жінок від домашнього насильства до чинного вітчизняного законодавства повинен передувати його всебічний науковий аналіз, а одержані методи та знання потребують професійної адаптації до національної специфіки, удосконалення нормативно-правової бази у цій сфері та механізму впровадження [14, с. 147].

Слушною є позиція А. В. Савченка, що в сучасних умовах розвитку власного законодавства, вирішення інших правових проблем, забезпечення обміну правовою інформацією, розбудова національної правової системи і зближення її з правовими системами розвинених країн світу є не можливою без вивчення і використання позитивного іноземного досвіду [175, с. 36].

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду щодо захисту жінок від домашнього насильства здійснюватимемо на підставі класифікації правових систем на романо-германську, англо-американську, релігійну, традиційну та змішану. Оскільки в межах цієї роботи неможливо здійснити аналіз правових норм усіх зарубіжних країн, які передбачають захист жінок від домашнього насильства, розглянемо по декілька представників (держав) з кожного типу (сім'ї) правових систем світу: романо-германського (Італія, Федеративна Республіка Німеччина, Франція); англо-американського (Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, США, Канада); релігійного (Індія, ОАЕ); традиційного (Японія, КНР), змішаного (Йорданія, Гана).

Боротьба з домашнім насильством розпочалась в Італії у 2001 році, а у липні 2019 року було прийнято нове законодавство, спрямоване на боротьбу з домашнім насильством, так званий «codicerosso» або «червоний кодекс» [176]. «Червоний кодекс» посилив покарання за наявні злочини, пов'язані

з насильством щодо жінок та домашнім насильством, зокрема щодо осіб, які вчинили насильство, сексуальне насильство і переслідування, а також ввів нові злочини, пов'язані з насильством над жінками, криміналізуючи примусові шлюби, напади кислотою, порнопомсту та порушення наказів про видалення з будинку. Наприклад, поширення фотографій або відео з сексуальним змістом з метою помститися партнеру після закінчення відносин карається позбавленням волі від одного до шести років і накладенням штрафу від 5 тис. до 15 тис. євро. Обставини, що обтяжують відповідальність, передбачені, якщо злочин скоєний нинішнім або колишнім партнером з поширенням через соціальні мережі.

КК Італії визначено злочином переслідування («сталкінг»), тобто неодноразове використання погроз або переслідування, щоб викликати у переслідуваного стан страху чи занепокоєння щодо власної особистої безпеки чи безпеки людини, з якою він тісно пов'язаний. За вчинення переслідування передбачена кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі від з п'яти до семи з половиною років [177].

Судова поліція в Італії зобов'язана негайно повідомляти прокуратуру про вчинення домашнього насильства, у тому числі в усній формі, а постраждалій особі гарантується право бути заслуханим магістратом протягом трьох днів з моменту реєстрації повідомлення про злочин [178].

У грудні 2021 року Рада міністрів Італії схвалила пакет нових заходів, які надають більший захист жінкам і посилюють покарання для чоловіків, які вчинили домашнє насильство. Серед найважливіших змін: перспектива негайного арешту за погрози, насильство та переслідування; використання електронних браслетів чоловіками, які жорстоко поведуться або погрожують жінкам, з ув'язненням для кривдників, які підробляють пристрій; посилення покарання за побиття, тілесні ушкодження, погрози, проникнення на територію та заподіяння шкоди; негайна економічна допомога жінкам, які постраждали від насильства, на етапі розслідування [179].

В Італії також створена Комісія з розслідування феміциду та будь-якої форми гендерного насильства (Commissione parlamentare di inchiesta sul femminicidio, nonché su ogni forma di violenza di gener), яка здійснює розслідування явища насильства щодо жінок в Італії та моніторинг виконання Стамбульської конвенції.

Що стосується Німеччини, то тут існує кілька національних законів, які спрямовані на захист жінок від домашнього насильства, а саме: Закон про захист від насильства (Gewaltschutzgesetz) від 11 грудня 2001 року, Закон про створення та функціонування загальнодержавної телефонної лінії довіри «Насильство проти жінок» від 7 березня 2012 року, Закон про покращення захисту статевої автономії від 4 листопада 2016 року, Закон про вдосконалення протидії торгівлі людьми від 11 жовтня 2016 року, Закон про покращення захисту від переслідування від 01 березня 2017 року.

Закон про захист від насильства стосується не лише одружених чи розлучених пар, цивільних партнерів, а загалом всіх, хто став жертвою насильства або зазнав загрози насильства. Зовсім не обов'язково, щоб між кривдником та постраждалою особою були особливо тісні стосунки.

У Кримінальному кодексі Німеччини злочинами визнано примус (Nötigung), тобто дії особи, яка протиправно, силою чи загрозою заподіяння серйозної шкоди, змушує іншу особу зробити, погодитися або утриматися від діяння, та переслідування, тобто дії особи щодо переслідування іншої особи, що серйозно обмежують спосіб її життя та мають прояв у пошуку фізичної близькості іншої особи, намаганні встановити контакт з іншою особою за допомогою телекомунікаційних або інших засобів зв'язку або через третіх сторін, неправомірному використанні персональних даних іншої особи з метою замовлення товарів чи послуг для цієї особи або спонуканні третіх осіб до контакту з цією особою, погрозах іншій особі, одному з її родичів або комусь із близьких у заподіянні шкоди життю чи фізичній цілісності, здоров'ю чи свободі або вчинення інших подібних дій.

Якщо жінка зазнала домашнього насильства, вона має звернутись до поліції. Коли наряд поліції приїжджає на виклик, жертва домашнього насильства повинна розповісти про те, що трапилося, указати на тілесні ушкодження, нанесені порушником. Поліція у такому випадку зобов'язана оформити протокол із описом подій, поясненнями обох сторін та характеристикою тілесних ушкоджень, що мають місце. Кожна зі сторін отримує копію такого протоколу. Поліція може наказати правопорушнику залишити будинок, вилучити у нього ключі та заборонити йому заходити до будинку. Така заборона може тривати до 14 днів. Крім того, поліція може заборонити правопорушнику контактувати з постраждалою особою, наближатися до неї та її дітей, включаючи робоче місце, дитячий садок/школу тощо. Протягом зазначеного часу жертва домашнього насильства має звернутися до лікаря, аби засвідчити тілесні ушкодження, і подати заяву до найближчого суду, який розглядає питання, які пов'язані із сімейним правом.

Поліція також має право тимчасово утримувати правопорушника під вартою, якщо немає іншого способу забезпечення безпеки постраждалої особи.

В рамках кримінальної поліції Німеччини були створені відділи уповноважених у справах про насильство в сім'ї, які й стали розглядати справи про домашнє насильство [17, с. 15] та забезпечувати захист потерпілих осіб.

За німецьким законодавством, щоб довести, що шлюб між подружжям фактично розпався, подружжя має прожити окремо протягом принаймні одного року (Trennungsjahr), якщо обидва члени подружжя хочуть розлучитися. Водночас, жінка, яка зазнала домашнього насильства, має право вимагати розірвання шлюбу з кривдником без дотримання встановленого року.

Виважена боротьба з домашнім насильством здійснюється і у Франції, свідченням чого є прийняття низки нормативно-правових актів, серед яких варто відзначити:

– Закон про захист ненаціональних жертв насильства від 7 березня 2016 р., який закріплює принцип автоматичного продовження дозволу на тимчасове проживання у Франції, отриманий у зв'язку з укладенням шлюбу з громадянином Франції, коли подружжя, яке не є громадянином Франції, стало жертвою домашнього насильства;

– Закон про вжиття заходів щодо домашнього насильства («Закон Гренелі») від 28 грудня 2019 року, який: узагальнює використання електронного браслета, що дозволяє кривднику та постраждалій особі геолокувати в режимі реального часу та подавати сповіщення, якщо злочинець наближається до жертви; встановлює строк у шість днів з моменту призначення дати судового засідання до прийняття судового наказу про цивільний захист, забороняє сімейну медіацію у справах про розірвання шлюбу чи здійснення батьківських повноважень у випадках імовірного домашнього насильства;

– Закон про захист жертв домашнього насильства від 30 липня 2020 року, який надає дозвіл лікарю або будь-якому іншому медичному працівнику відмовитися від професійної таємниці, якщо він чи вона свідомо вважає, що насильство ставить під безпосередню небезпеку життя постраждалої особи, збільшує покарання за домагання партнером до десяти років позбавлення волі та накладення штрафу в розмірі 150 000 євро, якщо домагання спровокувало жертву до скоєння або спроби скоєння самогубства.

У Франції немає спеціальних судів, створених виключно для розгляду справ про домашнє насильство. Справи про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством, передаються до компетенції кримінальних судів, а справи про видачу захисних приписів – до цивільних судів із сімейних питань.

Жінки, які постраждали від домашнього насильства, можуть скористатись цивільно-правовими та кримінально-правовими засобами правового захисту. Для одержання цивільно-правового захисту постраждала особа може подати заяву про видачу захисного припису до судді сімейного суду (*juge aux affaires familiales*) з метою забезпечення невідкладного захисту своєї поведінки.

Постанова суду про цивільний захист особи, яка постраждала від домашнього насильства, видається на строк не більше шести місяців з дня повідомлення кривдника про дану постанову та в подальшому строк її дії може бути продовжено. Відповідно до французького законодавства, строк позовної давності для одержання цивільного захисту у справах про домашнє насильство становить п'ять років. Прокурор також може надати потерпілій на шість місяців з можливістю поновлення та, якщо вона чітко погодиться, «телефон для серйозної небезпеки», тобто пристрій дистанційного захисту, який дозволяє їй повідомляти державні органи про всі випадки домашнього насильства або загрозу їх скоєння. За згодою жертви цей пристрій може, якщо це доречно, дозволити жертві визначити географічне місцезнаходження під час спрацьовування сповіщення.

Взаємодія підрозділів поліції з «гарячою мобільною лінією» у Франції є ефективно налагодженою, що дозволяє швидко прибувати на місце вчинення домашнього насильства. Крім того, поліція уповноважена невідкладно вилучати кривдника із місця спільного проживання з постраждалою особою, а суд може застосувати до правопорушника використання електронних GPS-браслетів, за допомогою яких поліція отримує сигнал про наближення кривдника до потерпілої, і може негайно реагувати на це [180]. Рішення про надання браслета може бути прийняте як в рамках кримінального провадження, якщо кривдник не утримується під вартою або не перебуває у місцях позбавлення волі, так і цивільним суддею у сімейних справах.

КК Франції розрізняє наступні злочини, пов'язані із вчиненням домашнього насильства, та кримінальну відповідальність за їх скоєння [181]:

1) домашнє насильство, яке призвело до втрати працездатності протягом восьми днів або менше, або не спричинило жодної втрати працездатності, – три роки позбавлення волі та 45 000 євро штрафу (п'ять років позбавлення волі та 75 000 євро штрафу, якщо дитина є свідком домашнього насильства);

2) домашнє насильство, що спричинило втрату працездатності на термін понад 8 днів, – п'ять років позбавлення волі та штраф у розмірі 75 000 євро

(10 років позбавлення волі і штраф у розмірі 150 000 євро, якщо дитина є свідком домашнього насильства);

3) домашнє насильство, що спричинило каліцтво або постійну втрату працездатності, – 15 років позбавлення волі (20 років позбавлення волі, якщо дитина є свідком домашнього насильства);

4) домашнє насильство, що спричинило ненавмисну смерть, – 20 років позбавлення волі (30 років позбавлення волі, якщо дитина є свідком домашнього насильства);

5) психологічне насильство, яке спричинило втрату працездатності (стресовий синдром або розлад) до восьми днів або менше, – 3 роки позбавлення волі і штраф у розмірі 45 000 євро; у разі, якщо насильство спричинило втрату працездатності більше восьми днів або якщо дитина є свідком домашнього насильства, – п'ять років позбавлення волі та 75 000 євро штрафу;

7) порушення існуючого порядку цивільного захисту постраждалої особи – до двох років позбавленням волі і штраф розмірі 15 000 євро.

Щодо боротьби з домашнім насильством у Сполученому Королівстві Великобританії та Північної Ірландії, то у 2021 році парламентом був прийнятий новий Закон про домашнє насильство [182], який вперше дав законодавче визначення домашньому насильству, створив нові приписи для захисту осіб, постраждалих від домашнього насильства, а саме: наказ про захист від домашнього насильства (DAPO) та повідомлення (DAPN), ввів нову посаду в Уряді – Комісар з питань домашнього насильства.

Так, на Комісара (Уповноваженого) з питань домашнього насильства покладається здійснення наступних повноважень:

1) заохочення передового досвіду щодо: запобігання домашньому насильству; запобігання, виявлення, розслідування та судове переслідування злочинів, пов'язаних із домашнім насильством; ідентифікація кривдників, жертв домашнього насильства, дітей, які постраждали від домашнього насильства;

2) забезпечення захисту та підтримки людей, які постраждали від домашнього насильства;

3) оцінка, моніторинг та публікація інформації про надання послуг людям, які постраждали від домашнього насильства;

4) надання рекомендацій будь-якому органу державної влади щодо виконання його функцій в частині попередження та протидії домашньому насильству;

5) вжиття інших заходів для підвищення обізнаності громадськості щодо домашнього насильства;

6) здійснення консультацій з державними органами, добровільними організаціями та іншими особами.

Щороку Комісар з питань домашнього насильства звітує перед Державним секретарем про проведену ним роботу та виконання своїх повноважень.

Засобами захисту постраждалих осіб від домашнього насильства є повідомлення про захист від домашнього насильства та наказ про захист від домашнього насильства.

Повідомлення про захист від домашнього насильства приймається старшим офіцером поліції щодо кривдника з метою захисту постраждалої особи від домашнього насильства або ризику домашнього насильства та діє до видачі наказу про захист від домашнього насильства. Якщо кривдник порушує повідомлення про захист від домашнього насильства, він може бути заарештований без ордера.

Наказ про захист від домашнього насильства видається судом за заявою постраждалої особи, відповідного начальника, особи, зазначеної в нормативних актах, будь-якої іншої особи з дозволу суду, до якого має бути подана заява. У наказі про захист від домашнього насильства суд може висувати до кривдника будь-які вимоги забороняючого або обмежуючого характеру, які вважатиме необхідними для захисту постраждалої особи, у тому числі

ті засоби захисту, які передбачаються в Повідомленні про захист від домашнього насильства.

Кривдник може бути підданий також електронному моніторингу у разі накладення на нього заходів, які діятимуть у певному місці (наприклад, обов'язок кривдника залишатися протягом певних періодів у визначеному місці або заборона кривднику входити у визначене місце чи територію). Саме такий електронний моніторинг дозволить проконтролювати дотримання кривдником покладених на нього обов'язків та своєчасно відреагувати на їх порушення.

У Сполученому Королівстві Великобританії та Північної Ірландії «насильство в сім'ї» чи «домашнє насильство» наразі не визнається злочином. Однак законодавство Великобританії визнає широкий спектр поведінки та дій, які вважаються актами домашнього насильства, а саме: примусова та контрольована поведінка члена сім'ї, переслідування, сексуальні злочини, включаючи зґвалтування у шлюбі, шлюб, укладений без справжньої згоди однієї чи обох сторін внаслідок насильства, погроз чи примусу, каліцтво жіночих статевих органів, напад, розміщення інтимних зображень, повідомлень або наклепницьких/образливих матеріалів («порно помста»), розголошення приватних сексуальних фотографій або фільмів з наміром заподіяти страждання.

Значний досвід у боротьбі з домашнім насильством на федеральному рівні, а також і на рівні відповідних штатів мають США, які використовують різноманітні механізми для протидії домашньому насильству, такі як інститут охоронних ордерів, інститут спеціалізованих судів (понад 200 судів), які розглядають справи про насильство. Для запобігання насильству в США реалізована стратегія обов'язкового реагування, яка полягає в тому, що обов'язком медичних закладів є повідомлення поліції про будь-які факти насильства [183, с. 151]. Понад 30 штатів мають власне законодавство, що забороняє або обмежує проживання осіб, засуджених за сексуальні злочини, поблизу місць, які відвідують діти. Окрім того, закріплена конкретна відстань, на яку підконтрольним особам заборонено наближатися до охоронюваного

об'єкту. Покарання за скоєння домашнього насильства в США диференціюється у рамках від кількох місяців до 3–5 років позбавлення волі. При цьому, ступінь суворості покарання залежить від: 1) суб'єкта злочину (громадянин США, іноземець, особа без громадянства, особа з подвійним громадянством); 2) розміру завданої шкоди; 3) штату, в якому мав місце інцидент [184, с. 343].

У 1994 році уряд США відреагував на загальнонаціональне питання домашнього та сексуального насильства, прийнявши Закон про насильство щодо жінок (VAWA), покликаний покращити як обслуговування постраждалих осіб, так і застосування арешту і судового переслідування кривдників. Закон сприяв покращенню реагування на домашнє насильство та сексуальне насильство (залучаючи систему кримінального правосуддя, соціальні служби та неурядові організації), створенню національної гарячої лінії з питань домашнього насильства та виділенню значних коштів на низку різноманітних ініціатив і програм, включаючи притулки та інші послуги для жінок, які постраждали від побоїв, програми судової освіти та навчання. У США передбачені гранти, які підтримують програми, спрямовані на покращення реагування правоохоронних органів і органів прокуратури на домашнє насильство, а також зобов'язано адвокатів, які спеціалізуються на справах про домашнє насильство, брати участь у плануванні та реалізації цих програм [185].

На додаток до VAWA, у 1996 році Конгрес США прийняв Закон про заборону використання зброї для осіб, які вчинили домашнє насильство (зазвичай називають «поправкою Лаутенберга») [186]. Цей закон забороняє пересилання, передачу та володіння зброєю та боєприпасами особам, засудженим за домашнє насильство, або особам, яким встановлено заборону чи охорону за домашнє насильство. У 2000 році Конгрес США розширив сферу дії злочинів щодо домашнього насильства, включивши до неї злочини, пов'язані з насильством на побаченнях і переслідування, створив програму правової допомоги для жертв і встановив U- і T-візи для іммігрантів, які постраждали від побоїв, щоб дозволити їм залишатися в США [187].

Захист жінок, постраждалих від домашнього насильства, здійснюється у порядку цивільного і кримінального судочинства. Цивільний захист ґрунтується на проханні суду застосувати до кривдника один із видів обмежувальних приписів. Постраждала особа має право відкликати свою заяву.

Більшість штатів (Алабама, Арізона, Арканзас, Індіана, Кентуккі, Мен, Міннесота, Невада, Нью-Йорк, Північна Кароліна, Флорида) передбачають два види заходів щодо протидії домашньому насильству: тимчасовий заборонний припис стосовно кривдника та обмежувальний припис стосовно кривдника, тоді як окремі штати (Каліфорнія, Канзас, Колорадо, Луїзіана, Массачусетс) розрізняють три види заходів – терміновий заборонний припис стосовно кривдника, тимчасовий заборонний припис стосовно кривдника та обмежувальний припис стосовно кривдника.

Процедура видачі тимчасового заборонного припису і обмежувального припису достатньо схожа у всіх штатах та відрізняється несуттєвими відмінностями, наприклад, строком дії тимчасового заборонного припису (Невада – 45 днів, Північна Кароліна – 10 днів з моменту видачі або 7 днів з дня вручення, Кентуккі – 14 днів), строком дії обмежувального припису (Північна Кароліна – 1 рік, Невада, Мен, Індіана – 2 роки, Кентуккі – 3 роки). На відміну від більшості інших штатів, у штаті Міннесота не вимагається проведення слухання за участю обох сторін, перш ніж видати довгострокове розпорядження, а також дозволяється судді видавати обмежувальний припис на першому судовому засіданні.

Характеристику штатів, у яких передбачені три види заходів щодо протидії домашньому насильству, розглянемо на прикладі штату Канзас. Постраждала особа може попросити у місцевого співробітника правоохоронних органів видати терміновий заборонний припис, коли їй потрібен негайний захист, а суд не працює. Такий припис підписує суддя районного суду, який перебуває на чергуванні. Терміновий заборонний припис діє до 17 години наступного робочого дня суду. За цей час постраждала особа має змогу подати заяву про захист від домашнього насильства шляхом видачі обмежувального

припису. Тимчасовий заборонний припис може бути виданий без попереднього повідомлення кривдника та без проведення судового засідання. Обмежувальний припис видається за результатами судового засідання, в якому заслуховуються кривдник, постраждала особа, досліджуються докази. Припис діє до одного року, але може бути продовжений на один рік, два роки або навіть безстроково.

Комплекс запобігання та протидії домашньому насильству у США передбачає систему заходів і організацій. Координація юрисдикційної сторони справ про домашнє насильство здійснюється управлінням з питань насильства стосовно жінок, яке діє у складі Міністерства юстиції США [188]. У США налічується понад п'ять служб швидкого реагування (гарячих ліній) протидії домашньому насильству: загальна лінія у справах домашнього насильства та спеціальні – у справах сексуального насильства, захисту жертв злочинів, проти зґвалтувань та проти насильства у випадках побутового спілкування і знайомств [189].

У США мережа федеральних органів, до компетенції яких відносяться питання протидії домашньому та побутовому насильству, є розгалуженою. До таких організацій відносяться: підрозділи міністерства оборони (органи сприяння сімейним справам військовослужбовців, попередження та припинення сексуальних злочинів, відділи інформаційно-просвітницької роботи) [190]; підрозділи міністерства освіти (управління безпеки і протидії наркоманії у навчальних закладах) [191]; підрозділи міністерства охорони здоров'я та соціальних служб (управління у справах дітей і сім'ї, охорони здоров'я жінок, попередження травматизму та ін.); підрозділи громадянства та імміграції департаменту національної безпеки; бюро у справах жінок міністерства праці та інші [8, с. 25].

Функціонування у місцевих органах поліції США спеціальних підрозділів (DVRU), направлених на зменшення рівня домашнього насильства, сприяє детальному дослідженню випадків сімейних конфліктів. Як зазначають американські дослідники Д. Бутцер, Л. М. Бронфман та Б. Стіпак [192], ці підрозділи є продуктом нового погляду на забезпечення суспільної безпеки

у діяльності органів поліції, що ґрунтується на врахуванні інтересів територіальної громади. До безпосередніх завдань таких підрозділів поліції належить здійснення розслідувань окремих випадків насильства в сім'ї, сприяння їх запобіганню та припиненню, надання допомоги потерпілим, розірвання циклу насильства та його продовження від покоління до покоління, професійна підтримка місцевих та регіональних ініціатив щодо реагування на домашнє насильство.

Захист жінок від домашнього насильства у Канаді здійснюється на двох рівнях: федеральному та провінційному. На рівні федерального законодавства Канади відсутній єдиний нормативно-правовий акт щодо попередження та протидії домашньому насильству. В КК Канади також немає злочину «Домашнє насильство», однак є багато різновидів насильства в сім'ї, які визнано злочинами, наприклад: напад, сексуальне насильство, погрози, переслідування [193].

Щодо захисту жінок від домашнього насильства на провінційному рівні слід зазначити, що уряди окремих провінцій і територій Канади ухвалили відповідні закони в районах своєї юрисдикції. На сьогоднішній день шість провінцій (Альберта, Манітоба, Нова Шотландія, Острів Принца Едуарда, Ньюфаундленд і Лабрадор та Саскачеван) і три території (Північно-Західні території, Юкон і Нунавут) прийняли спеціальні закони щодо домашнього насильства [194], які створені як доповнення до захисту, передбаченого в КК Канади. Вони пропонують додатковий захист жертвам насильства в сім'ї. Цивільні заходи включають розпорядження про екстрене втручання, які можуть надавати право лише потерпілому залишатися вдома та користуватися сімейним транспортним засобом. Вони також можуть заборонити кривднику спілкуватися з постраждалою особою чи членами її родини чи контактувати з нею.

Оскільки Канада є федеративною державою, то судова система в кожній з її провінцій має свої особливості, наприклад, в одних провінціях справи про домашнє насильство розглядають спеціальні суди (або судді,

які спеціалізуються на розгляді таких справ), а в інших – загальні суди, в яких відсутня будь-яка спеціалізація [195, с. 112]. Як доречно зазначає К. Шаповалова, створення спеціалізованих судів демонструє особливе ставлення держави до важливості проблеми протидії домашньому насильству, оскільки від цього напряму залежить добробут суспільства та особиста безпека громадян [161, с. 151].

Справа розглядається у залі судових засідань, спеціально обладнаному для розгляду цієї категорії справ. З метою розв’язання проблемних питань та забезпечення ефективного механізму протидії випадкам домашнього насильства за одним столом, крім судді, збираються представники громадських, соціальних служб, поліції, прокуратури, адвокатури, служби пробації. У суді також створена спеціальна кімната, в якій збираються адвокати, які представляють сторони (кривдника та постраждалу особу), представники психологічної, соціальної служб. У разі, якщо кривдник визнав свою вину у скоєнні даного правопорушення, то в нього з’ясовують, чи погоджується він пройти програму психологічної, соціальної реабілітації та відшкодувати шкоду, завдану постраждалій особі. Якщо ж особа, яка вчинила насильство в сім’ї, не визнає своєї вини, то суд розглядає справу. Кривдник не позбавлений права на мирне врегулювання ситуації під час судового розгляду, але він буде змушений заплатити більше коштів на судові витрати та може отримати відповідне покарання.

Цікаво, що, наприклад, у провінції Альберта наказ про надзвичайний захист особи, яка постраждала від домашнього насильства, може бути виданий суддею провінційного суду або мировим суддею. При цьому видача такого наказу може бути здійснена без повідомлення кривдника, якщо суддя дійде висновку, що внаслідок домашнього насильства заявник має підстави вважати, що кривдник продовжить або відновить його, і що через серйозність або терміновість слід видати наказ про негайний захист постраждалої особи та інших членів сім’ї, які проживають разом із заявником.

Боротьба за нове законодавство щодо захисту жінок від домашнього насильства розпочалася в Індії у 1993 році, коли Національна комісія жінок звернулася до колективу юристів з проханням прийняти відповідний закон, який до цього був відсутній. У результаті об'єднаних зусиль колективу юристів та жіночих правозахисних груп як в Індії, так і за кордоном, законодавчий орган Індії прийняв 13 вересня 2005 р. Закон про захист жінок від домашнього насильства, який набрав чинності з 1 жовтня 2006 р.

Як зазначають Емі Хорнбек, Бетані Джонсон та інші, даний закон є актом цивільного законодавства та діє паралельно з положеннями кримінального законодавства, що містяться в Законі про боротьбу з жорстокістю. Кожна жінка може подати кримінальну скаргу згідно з Законом про боротьбу з жорстокістю на додаток до пошуку екстреної допомоги відповідно до Закону про захист жінок від домашнього насильства. Забезпечуючи цивільний засіб правового захисту, Закон про захист жінок від домашнього насильства не призначений для притягнення кривдника до кримінальної відповідальності, але може застосувати до нього охоронний наказ. Розробники законопроекту про захист жінок від домашнього насильства вважають, що у жінок має бути вибір щодо захисту їхніх прав між цивільним та кримінальним способами. Саме до цивільного способу захисту найчастіше звертаються жінки, які зазнали насильства від свого чоловіка, але все ще не готові його покинути [196].

Закон передбачає шість заходів захисту для жінок, які постраждали від домашнього насильства, а саме: 1) захисний припис; 2) припис про проживання; 3) грошова допомога; 4) припис про компенсацію; 5) припис про опіку; 6) проміжний або *ex parte* припис [197].

Жінка, яка постраждала від домашнього насильства, може також вимагати грошової компенсації для покриття будь-яких витрат, яких вона зазнала в результаті домашнього насильства. Сюди входять медичні витрати, втрачений заробіток, втрата майна, а також утримання жінки та її дітей. Крім того, потерпіла може вимагати прийняття припису про компенсацію, який дозволяє жінці стягнути компенсацію та відшкодування збитків, завданих

їй фізичними ушкодженнями та емоційними стражданнями. Такий припис є додатком до грошової допомоги, яка покриває лише фактичні витрати, пов'язані з насильством. Крім того, жінка може звернутися за тимчасовим ордером про опіку, щоб запобігти можливим діям кривдника з відібрання у неї дітей. Суддя також може прийняти будь-який проміжний припис, який він вважає за необхідне для запобігання безпосереднім загрозам життя або здоров'я жінки у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Відповідно до Закону про захист жінок від домашнього насильства, який передбачає надання невідкладної допомоги жінкам у випадку домашнього насильства, уряди штатів призначили офіцерів з питань охорони і зареєстрували постачальників послуг для надання жінкам доступу до допомоги, необхідної у зв'язку із вчиненням домашнього насильства. Окрім інформування жертви про її права, до обов'язків офіцера з питань охорони входить надання допомоги жінці в: заповненні звіту про інцидент, що відбувся у сім'ї, який є додатком до заяви про вчинення домашнього насильства; складенні необхідних заяв до суду; забезпеченні юридичною та медичною допомогою, безпечним притулком, іншою необхідною підтримкою.

Серед недоліків Закону про захист жінок від домашнього насильства у Індії є його цивільний характер та неможливість притягнення кривдника до кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства, що дозволяє кривднику повторно вчиняти протиправні дії.

Боротьба з домашнім насильством в ОАЕ розпочалась порівняно нещодавно, а саме у 2019 році, коли уряд ОАЕ опублікував Політику захисту сім'ї щодо запобігання домашньому насильству, яка спрямована на боротьбу з домашнім насильством і має на меті зміцнення родинних зв'язків, підвищення обізнаності про домашнє насильство та навчання персоналу розпізнавати потенційні загрози та втручатися в них. Представляючи політику, правитель Дубаю, Його Високість шейх Мохаммед бін Рашид Аль-Мактум, підкреслив, що метою закону є «запобігання насильству в сім'ї» і ОАЕ не будуть терпіти домашнє насильство [197; 198].

У Політиці згадується про шість форм домашнього насильства, серед яких фізичне, сексуальне, психологічне, економічне, вербальне насильство та недбалість. Якщо перші чотири форми насильства відомі в юриспруденції, то вербальне насильство та недбалість викликають зацікавлення на предмет їхнього дослідження. Так, під вербальним насильством розуміють будь-яку образливу лексику, яка використовується для того, щоб присоромити, збентежити чи погрожувати жертві, наприклад, використання неприємного та невідповідного імені жертви, лаяння, крик і підвищення голосу, погроза висловлюванням або знаками, використання образливих і неприйнятних у соціальному, культурному чи релігійному плані недоречних виразів, обзивання з метою принизити, говорити людині, що він/вона нічого не варті, нагадування людині про минулі помилки та невдачі, постійне звинувачення, висловлення недовіри, використання залякувальних виразів, які викликають страх, жорстока розмова з людиною про смерть [199].

Під недбалістю (або нехтуванням) розуміють очевидний і постійний акт бездіяльності, який чітко проявляється у незабезпеченні основними матеріальними, психологічними, медичними чи освітніми потребами, або невжиття запобіжних заходів та заходів для запобігання шкоди, що загрожує безпеці будь-якого члена сім'ї, і дає йому/їй право на захист і піклування. До видів недбалості відносять: нехтування оформленням документів, що посвідчують особу потерпілого; невикористання передбачених законодавством заходів безпеки у побуті, транспортному засобі; надання дитині, яка не досягла встановленого законом віку, можливості керувати транспортним засобом; ігнорування або нехтування забезпеченням повсякденними потребами, що завдає шкоди, наприклад, неправильне харчування; ненадання належного житла; неможливість забезпечити належне здорове середовище, наприклад, куріння перед потерпілою особою та в невеликих місцях (автомобілі та кімнаті); вживання наркотиків та алкоголю на очах у членів сім'ї – синів, дочок, дружини; лікарська недбалість; нехтування щепленнями дітей або необхідними медичними оглядами; купівля

або оренда небезпечних іграшок для дітей; залишення дітей самих або з незнайомими людьми; надання дозволу дітям використовувати електронні ігри, які не підходять їхньому віку, що завдає шкоди [199].

Таким чином, ОАЕ містить доволі широкий перелік дій і бездіяльності, на відміну від інших зарубіжних країн, які підпадають під насильство.

Політика захисту сім'ї орієнтована у першу чергу на жінок, дітей, людей похилого віку. У межах політики було запущено ряд ініціатив, до яких слід віднести:

- єдину базу даних, що зв'язує установи національного рівня, що займаються захистом сім'ї;
- запровадження дисциплін у галузі охорони сім'ї у закладах вищої освіти;
- створення стандартизованої системи звітності та отримання скарг на національному рівні;
- створення та впровадження стандартів первинної профілактики вчинення домашнього насильства;
- видання закону та стратегії захисту сім'ї.

Доповненням Політики захисту сім'ї щодо запобігання домашньому насильству стало прийняття у серпні 2019 року Федерального закону «Про захист від насильства в сім'ї», який став доповненням напрямку боротьби з домашнім насильством. Даний закон уповноважує орган прокуратури видавати охоронний припис за власним бажанням або на підставі заяви постраждалої особи, щоб запобігти насильницьким діям та захистити потерпілу особу, її добробут та економічний статус [199]. Перелік заходів, які прокуратура може застосувати в охоронному приписі, не є вичерпними. Відтак, це можуть бути будь-які процедури, доцільність вжиття яких будуть визначені прокуратурою як такі, що є необхідними для забезпечення ефективного захисту порушених прав особи.

Виданий охоронний припис може бути продовжений прокуратурою на строк до 60 діб та судом на строк не більше ніж до 6 місяців. Кривдник

наділений правом оскаржити охоронний припис протягом 7 днів з дня його видачі. Якщо охоронний припис порушено, то на кривдника може бути накладено штраф у розмірі від 1 000 до 10 000 дирхамів та може бути ув'язнено на строк від 3 до 6 місяців.

Закон про домашнє насильство надає можливість примирення між сторонами. Закон також посиляється на положення КК ОАЕ, яке надає суду можливість подвоїти вищезазначене покарання, якщо обвинувачений вчинить інший акт насильства протягом одного року після вчинення попереднього діяння.

У липні 2007 року був створений Дубайський фонд для жінок і дітей, який є першою неприбутковою організацією, яка надає притулок та інші необхідні послуги жінкам і дітям, що зазнали домашнього насильства.

Незважаючи на важливі реформи в галузі прав жінок в ОАЕ, жінка може втратити право на фінансове утримання від чоловіка, якщо вона відмовляється мати з ним статеві стосунки без «законної причини». Суддя також може визнати жінку такою, що порушує свої сімейні обов'язки, якщо вона залишає будинок або влаштовується на роботу, яка не відповідає «закону, звичаю чи необхідності», або ж якщо суддя вважає, що це суперечить інтересам сім'ї. Відтак, захист жінок від домашнього насильства в ОАЕ потребує подальшого удосконалення.

У Японії під домашнім насильством розуміють «насильство, вчинене особою, яка перебуває або перебувала в сімейних чи інтимних стосунках» [200]. Жертва домашнього насильства може подати позов до насильника про відшкодування збитків, у тому числі і моральну шкоду. Крім того, потерпіла може вимагати від окружного суду прийняття захисного ордеру, якщо існує велика ймовірність, що вона зазнає серйозної шкоди внаслідок подальших тілесних ушкоджень, заподіяних подружжям. В якості захисного наказу суд може наказати кривднику:

- 1) утримуватися від наближення до постраждалої особи за місцем проживання, на роботі тощо;

2) залишити місце проживання, яке є основним місцем для кривдника, де разом проживають кривдник і постраждала особа, і утримуватися від поїздки поблизу;

3) утримуватися від «переслідування» постраждалої особи;

4) утримуватися від наближення до дитини/дітей або родичів постраждалої особи.

Урядом Японії запроваджено наступні заходи щодо захисту жінок від домашнього насильства:

1) надання цілодобових консультацій з питань домашнього насильства за допомогою чотирьох гарячих телефонних ліній, електронної пошти, консультацій (з графіком роботи з 12:00 до 22:00), WEB-інтерв'ю та консультацій для іноземців у міжнародних шлюбах (доступних англійською, китайською, корейською, тагальською, португальською, іспанською, тайською та в'єтнамською мовами). Якщо постраждалій особі потрібен захист, її дзвінок передається до координатора консультацій з питань домашнього насильства для отримання інформації про приватні притулки, які найбільш територіально наближені до постраждалої особи;

2) надання субсидій для постраждалих у приватних притулках. Для людей, які отримують захист, з'єднавшись із консультацією з питань домашнього насильства, проживання в притулку або готелі покривається за рахунок субсидії;

3) розширення різноманітних форм допомоги та захисту в приватних притулках і готелях [201].

Також у Японії передбачено можливість залучення волонтерів із приватних притулків для допомоги людям, які покинули свої домівки, у вирішенні питань у державних установах та здійсненні супроводу до медичних установ тощо. Донедавна робота таких волонтерів була безкоштовною, але тепер ці волонтери можуть отримувати гроші за рахунок державної субсидії [202].

Проблема насильства над жінками в Китаї є величезною і багатогранною, як і в усьому світі. Це глибоко переплітається з традиційним упередженням, яке розглядає жінок як неповноцінних і як власність своїх партнерів-чоловіків, так і вимагає від жінок бути слухняними і пожертвувати своїми потребами, щоб служити чоловікам. 27 грудня 2015 р. у КНР був прийнятий Закон про боротьбу з домашнім насильством, який набрав чинності 01 березня 2016 р. та істотно допоміг потерпілим жінкам обстоювати свої права у боротьбі з даним явищем. У продовження даного законодавчого регулювання різні відомства центрального рівня випустили власні політики підтримки боротьби з насильством у сім'ї. На місцевому рівні принаймні 12 провінцій прийняли відповідні нормативні акти [203].

Закон про боротьбу з домашнім насильством закликає до того, що радіо, телебачення, газети та Інтернет мають здійснювати пропаганду сімейних чеснот та протидію домашньому насильству, а у школах та дитячих садках має проводитись виховання з таких же питань. Медичні установи зобов'язані вести облік діагностики та лікування постраждалих від домашнього насильства.

Після отримання повідомлення про домашнє насильство орган громадської безпеки невідкладно направляє поліцію для припинення домашнього насильства. Якщо особиста безпека постраждалої від домашнього насильства знаходиться під загрозою або в небезпечному стані, орган громадської безпеки повідомляє про це та допомагає відділу цивільних справ помістити таку особу у тимчасовий притулок, службу порятунку чи службу соціального забезпечення.

Обмежувальні приписи у КНР є двох видів: лист-попередження кривднику та охоронний припис. Лист-попередження має містити дані про особу кривдника, виклад фактів домашнього насильства та заборону кривднику вчиняти домашнє насильство. Орган громадської безпеки вручає лист-попередження кривднику та постраждалій особі та повідомляє комісію мешканців, сільський комітет. Якщо постраждала особа потерпає від домашнього насильства або їй загрожує реальна небезпека домашнього

насилюства, вона подає до суду заяву про видачу охоронного припису. Така заява подається, як правило, у письмовій формі, але не забороняється і усна форма. У такому разі народний суд фіксує усну заяву у протоколі. Після прийняття заяви народний суд протягом 72 годин має право видати охоронний припис або відмовити у його видачі. Якщо ситуація є терміновою, то закон встановлює скорочений термін розгляду заяви – 24 години.

Охоронний припис може включати такі заходи [204]:

- 1) заборону кривднику вчиняти домашнє насильство;
- 2) заборону кривднику переслідувати, контактувати з постраждалою особою та її близькими родичами;
- 3) вимогу до кривдника виїхати з місця проживання з постраждалою особою;
- 4) інші заходи щодо захисту особистої безпеки постраждалої особи.

Існує багато причин, чому домашнє насильство є серйозною проблемою в Йорданії. По-перше, це структура йорданської сім'ї та розподіл влади всередині неї. Безсумнівно, що з традиційних причин йорданське суспільство є патріархальним, у якому чоловікам надається влада, привілеї та контроль над жінками та дітьми [205]. Чоловіки мають абсолютну владу над усіма сімейними справами, оскільки мають доступ до матеріальних і соціальних ресурсів. Вони беруть на себе роль фінансових постачальників і вважаються «господарями сім'ї», тоді як дружини беруть на себе роль піклувальників, відповідальних за народження дітей та домашнє господарство [206].

У Йорданії прийнято Закон про захист від домашнього насильства (Закон № 6/2008), який дозволяє директору Департаменту захисту сім'ї від насильства застосовувати заборонні приписи, найважливішими з яких є заборона кривднику виходити з дому на строк до сорока восьми годин, якщо немає іншого способу забезпечити захист потерпілого чи члена сім'ї. Відповідно до даного закону створені комітети сімейного примирення. Закон також вимагає від усіх постачальників медичних, соціальних та освітніх послуг приватного та державного секторів інформувати компетентні органи, якщо

вони помічають будь-які ознаки насильства. Він також зобов'язує співробітників вживати заходів для застосування відповідних заходів та захисту особи, про яку йдеться, від домашнього насильства. За відсутності примирення між сторонами справа має бути направлена до суду. Якщо в будь-який момент сторони врегулюють спір, кримінальне переслідування може бути припинено.

Закон також надає суду право видавати охоронний (обмежувальний) припис на строк до одного місяця, вимагаючи від кривдника не турбувати потерпілу особу або когось із її родини. Припис перешкоджає кривднику наближатися до місця альтернативного проживання потерпілої особи. Дія охоронного припису може бути продовжена ще на шість місяців у разі допущення порушень з боку кривдника або якщо суд встановить необхідність продовжувати забезпечення захисту потерпілої особи чи будь-якого члена сім'ї.

Офіційна спроба Йорданії захистити жінок, яким загрожують їхні сім'ї через уявні порушення сімейної честі, полягає в поміщенні їх під охорону у в'язниці чи виправні установи. Офіційно таких жінок називають «адміністративними затриманими». Жінку-постраждалу ув'язнюють, щоб її не вбили родичі за те, що вона «збездистила» сім'ю, а її кривдник виходить на свободу. Як повідомляється, офіційна статистика свідчить, що від 50 до 60 жінок, яким загрожують у сім'ї на підставі честі, щороку підлягають адміністративному арешту на термін від кількох місяців до більше трьох років [207].

Домашнє насильство зустрічається в усіх країнах, але його поширеність сильно варіюється у всьому світі і навіть у країнах Африки на південь від Сахари [208]. Так, у Гані створено відділ з питань домашнього насильства та підтримки жертв у складі Служби поліції Гани, який відомий як відділ жінок і неповнолітніх, два спеціалізовані суди з гендерного насильства, притулки для тих, хто пережив домашнє насильство.

Місія відділу жінок і неповнолітніх полягає у тому, щоб запобігати, захищати, затримувати та притягувати до відповідальності осіб, які вчинили домашнє насильство та жорстоко поведуться з дітьми. Відділ надає

консультації з питань запобігання злочинності в школах, церквах та на ринках країни, приймає скарги, надає безкоштовні послуги населенню, надає потерпілим інформацію щодо їх скарги та результатів розслідування, направляє потерпілих за одержанням медичної підтримки [209].

З метою захисту інтересів потерпілого суд може видати тимчасовий охоронний наказ та остаточний охоронний наказ. Тимчасовий охоронний наказ видається на строк до трьох місяців з метою захисту інтересів постраждалої особи на період розгляду справи про видачу охоронного наказу. Якщо кривдник не з'являється у судові засідання, тимчасовий охоронний наказ набуває статусу остаточного. За умовами охоронного припису може бути зобов'язано кривдника дотримуватись гарної поведінки, звернутися за консультацією або іншою реабілітаційною послугою до відповідного закладу, наказано кривднику переїхати та продовжувати платити орендну плату, іпотечні платежі, відмовитися від майна постраждалої особи та відшкодувати заподіяну шкоду, понесену потерпілою внаслідок домашнього насильства [210]. Строк остаточного охоронного припису, виданого судом, не може перевищувати дванадцяти місяців у першій інстанції, але може з поважної причини бути продовжено, змінено або скасовано судом за клопотанням відповідної сторони [211].

На підставі аналізу зарубіжного досвіду боротьби з домашнім насильством, погоджуємося з О. Артеменко, О. Гулак, В. Ладиченко щодо відсутності меж домашнього насильства та необхідності розроблення дієвих заходів, спрямованих на зменшення рівня прояву цього негативного явища, чому сприятиме обмін позитивними напрацюваннями між державами у даному напрямку [212, с. 179].

Отже, захист жінок, як категорії суспільства, яка найбільше страждає від домашнього насильства, є актуальною проблемою для багатьох країн світу незалежно від типу (сім'ї) правових систем світу. Розв'язання проблеми насильства у світі щодо жінок й у конкретно обраній державі є системою чинників політичного, економічного, культурного характерів та з-поміж іншого

пов'язане з особливостями обраного вектора механізмів державного впливу. Вивчення міжнародно-правових стандартів і зарубіжного досвіду слугує вдосконаленню теоретико-прикладних засад обраного предмета дослідження.

Дослідження зарубіжного досвіду захисту жінок від домашнього насильства дає можливість сформулювати наступні висновки:

- усі без виключення країни, до якої б правової системи не відносились, ведуть активну боротьбу з домашнім насильством, проявляючи нетерпимість до будь-яких його проявів;

- у країнах англо-американського, романо-германського, змішаного типу правових систем поширеним є створення спеціалізованих підрозділів для протидії домашньому насильству у системі органів публічної адміністрації, наприклад, спеціалізованих судів (США, Канада, Гана) та спеціалізованих підрозділів поліції (Німеччина, Гана);

- відбувається постійне удосконалення політики та практики захисту права жінки від домашнього насильства, що прослідковується у тому, що уряди багатьох країн світу приймають нові закони щодо захисту від домашнього насильства як усіх постраждалих (Великобританія, Франція), так безпосередньо щодо постраждалих жінок (США, Індія), розробляють державні програми, вживають спеціальних заходів, спрямованих на захист жінок від домашнього насильства;

- в усіх аналізованих країнах захист жінок, постраждалих від домашнього насильства, здійснюється шляхом видачі охоронних приписів;

- заслуговує на увагу законодавство країн, що надає можливість жінці стягувати з кривдника грошову компенсацію шкоди, заподіяної їй у результаті домашнього насильства (медичних витрат, втраченого заробітку, майна, утримання жінки та її дітей, компенсацію збитків, завданих їй фізичними ушкодженнями та емоційними стражданнями) (Індія, Японія) та можливість звернутися за тимчасовим ордером про опіку над дітьми (Індія);

- перспективним є виділення новим форм насильства, таких як вербальне насильство та недбалість (ОАЕ).

Дієвими інструментами, які можуть бути перспективними для України в досліджуваному аспекті, є: створення окремої посади Уповноваженого з питань домашнього насильства та розширення спектру поведінки та дій, які вважаються актами домашнього насильства (за зразком Великобританії); застосування спеціальних електронних GPS-браслетів, за допомогою яких поліція матиме змогу відстежувати та оперативно реагувати на наближення кривдника до потерпілої особи (за зразком США, Канади, Франції, Італії); запозичення системи превентивних освітніх програм, які діють в США та Канаді; збільшення строку позовної давності для одержання цивільного захисту у справах про домашнє насильство, що, наприклад, у Франції становить п'ять років; класифікація домашнього насильства на види залежно від терміну спричинення ним втрати працездатності (Франція).

3.2. Пріоритетні напрями оптимізації нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства в Україні

Розбудова Української держави, повернення суспільства до ідей гуманізму та справедливості, пошук способів його демократичного розвитку актуалізує використання й наповнення реальним демократичним змістом основних принципів нормативно-правового регулювання системи захисту жінок від домашнього насильства. Захист жінок від насильницьких дій є не просто державною, але й суспільно-політичною справою. Тому нормативно-правове регулювання захисту жінки від домашнього насильства не дасть змоги досягти бажаних результатів без виваженої державної політики, спрямованої на захист основ демократії і, відповідно, інтересів людини та громадянина.

Основу нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства складають формування та підтримка його нормативно-правової бази як юридичного засобу досягнення реальної регламентованості системи захисту жінок від домашнього насильства. Вихідною, основоположною, правовою інформацією для функціонування системи захисту жінок від домашнього насильства є Конституція України, а також закони

та підзаконні нормативні акти, що регламентують функції та завдання державних і недержавних суб'єктів щодо захисту жінок від домашнього насильства.

Нормативно-правове забезпечення захисту жінок від домашнього насильства слід сформулювати як процес створення та підтримки у потрібних межах конструктивних функціонально-організаційних характеристик системи захисту жінок від домашнього насильства за допомогою впорядковуючого впливу нормативно-правових засобів. Систему нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства становить сукупність законодавчих та підзаконних нормативних актів, які утворюють нормативно-правове середовище для функціонування системи захисту жінок від домашнього насильства і виконання нею свого призначення.

У даному підрозділі ми зупинимось на розгляді пріоритетних напрямів оптимізації нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства в Україні.

Однією із значимих подій в Україні у напрямі боротьби з домашнім насильством стала ратифікація Верховною Радою України Стамбульської конвенції. Сам Закон був прийнятий парламентом 20 червня 2022 року та підписаний Президентом України 21 червня 2022 року [213]. Україна приєдналася до 34 країн, які уже ратифікували Стамбульську конвенцію, з 47 країн, які її підписали. Конвенцію ратифіковано із застереженням щодо невиконання державних компенсацій постраждалим від насильства до приведення національного законодавства у відповідність до Конвенції. Хоча Україна брала участь у підготовці Стамбульської конвенції як член РЄ, яку в подальшому і підписала в 2011 р., однак шлях ратифікації зайняв більше 10 років.

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій висловила проти ратифікації Конвенції, мотивуючи це тим, що Стамбульською конвенцією не передбачено можливості застережень стосовно певних її положень, що відносяться до поняття «гендер» в контексті як чоловічої та жіночої статі, що є неприпустимою загрозою для існування інституту сім'ї і подружжя

в Україні [214]. На нашу точку зору, такі твердження є вигаданими, оскільки використання терміну «гендер» у Стамбульській конвенції не замінює ні біологічне розуміння «статі», ні термінів «жінки» і «чоловіки», виключно відзначає, наскільки нерівність, стереотипи і, у свою чергу, насильство не є похідними від біологічних відмінностей, а більшою мірою від соціальної конструкції, а саме від установок і поглядів про те, якими є і мають бути жінки та чоловіки в соціумі [35].

Поняття «гендеру» і «гендерної рівності» не вважається суто новим чи несумісним із законодавством України. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», що був прийнятий в Україні в 2005 році і що досі залишається чинним, давно оперує поняттям «гендерної рівності» як рівним правовим статусом жінок та чоловіків та рівними можливостями для його реалізації, що надає можливість особам обох статей брати однакову участь у всіх сферах суспільної життєдіяльності [145].

Вважаємо слушною позицію експерток Є. Кузьменко і Н. Голуб, що метою Стамбульської конвенції не слід вважати регулювання сімейного життя та структури сім'ї, адже в ній не міститься визначення терміну «сім'я» та не встановлюється певного конкретного типу сімейних стосунків. Мета Стамбульської конвенції полягає в запобіганні насильству стосовно жінок взагалі і домашньому насильству зокрема [215].

На нашу думку, ратифікація Україною Стамбульської конвенції є необхідною для покращення боротьби з домашнім насильством. Із прийняттям Стамбульської конвенції запобігання домашньому насильству та боротьба з ним стане юридичним зобов'язанням країни згідно з міжнародним правом, а не лише питанням наявності політичної волі в уряді. Крім того, у Стамбульській конвенції чітко заявляється, що насильство стосовно жінок та домашнє насильство більше не можна вважати приватною справою, і держава повинні зайняти тверду позицію та вжити заходів щодо запобігання насильству, захисту потерпілих та покарання винних. Ратифікація Конвенції призведе також до обміну інформацією між країнами про практику

та підходи боротьби з домашнім насильством. Експерти РЄ контролюватимуть виконання Стамбульської конвенції і можуть надати поради та рекомендації, що ведуть до кращого запобігання насильству, захисту потерпілих та кримінального переслідування винних. У свою чергу, Україна зможе вимагати посилити відповідальність для кривдників наших громадян за кордоном ініціювати притягнення до відповідальності кривдників-українців, які переховуються за кордоном.

Країни, що ратифікували Стамбульську конвенцію, мають криміналізувати переслідування (сталкінг); сексуальне насильство (включно зі зґвалтуванням, що передбачає різні види сексуальних активностей з особою без її згоди); психологічне насильство; фізичне насильство; примусовий шлюб; жіноче обрізання; примусовий аборт; примусову стерилізацію.

Окремі із зазначених діянь уже визнані злочинами в Україні, наприклад: сексуальне насильство (ст. 153 КК України), незаконне проведення абортів або стерилізації (стаття 134 КК України), примушування до шлюбу (стаття 151² КК України) психологічне і фізичне насильство становлять об'єктивну сторону злочину, передбаченого статтею 126¹ КК України «Домашнє насильство», каліцтво статевих органів становить об'єктивну сторону злочину, передбаченого статтею 121 КК України «Умисне тяжке тілесне ушкодження». При цьому, А. А. Вознюк вважає, що криміналізація домашнього насильства як самостійного злочину нормами Стамбульської конвенції не вимагалась, оскільки її статті наполягають на криміналізації саме різних форм (видів) домашнього насильства [216, с. 7–8]. У той же час, О. Яра та Н. Стасюк позитивно оцінюють запровадження в Україні кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства [217, с. 282].

Водночас у КК України необхідно встановити кримінальну відповідальність за вчинення переслідування, під яким слід розуміти умисні систематичні протиправні дії, що викликають або можуть викликати у особи обґрунтований страх за її життя чи здоров'я, життя чи здоров'я членів сім'ї, близьких родичів або іншим чином значно погіршити якість її життя,

та караються позбавленням волі на строк від двох до трьох років. Вчинення переслідування щодо дитини, вагітної жінки необхідно карати позбавленням волі на строк від трьох до шести років. Переслідування може мати наступні форми: а) погроза заподіяння тілесних ушкоджень чи іншого заподіяння шкоди особі, членам її сім'ї чи близьким родичам; б) пошук особистої близькості або слідкування за особою; в) нав'язування контактування особі проти її волі особисто або через третіх осіб, що може мати прояв у постійних дзвінках і повідомленнях.

Існуюча в Україні адміністративна відповідальність за вчинення фізичного та психологічного насильства не суперечить Стамбульській конвенції у частині обов'язкової криміналізації зазначених діянь. Стаття 33 даного міжнародного правового акту передбачає криміналізацію виключно умисної поведінки, яка спричиняє тяжке порушення психічної цілісності шляхом застосування примушування або погроз [35]. Із аналізу зазначеної статті можна зробити висновок, що якщо умисна поведінка зумовлює нетяжке порушення психічної цілісності, то вона не тягне за собою кримінальну відповідальність, але може призвести до накладення на правопорушника адміністративного стягнення. Основоположною умовою для криміналізації фізичного насильства є вчинення актів фізичного насилля щодо іншої особи. Тобто РЄ акцентувала свою увагу саме на кількісному критерії випадків заподіяння фізичного насильства, які зумовлюють кримінальну відповідальність. З огляду на це, наявність в Україні адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства допомагає боротись з кривдниками у тих випадках, якщо їхні дії не становлять об'єктивної сторони злочину «Домашнє насильство».

Ухвалення Закону про домашнє насильство, криміналізація вчинення домашнього насильства та внесення змін до актів законодавства з метою врегулювання питань, пов'язаних з домашнім насильством, є позитивним кроком у боротьбі з даним негативним явищем. У той же час, не врегульованою залишається значна кількість питань, наприклад, розроблення форми оцінки

ризиків у разі повторного вчинення домашнього насильства, як це зроблено для працівників поліції на випадок встановлення необхідності видання термінового заборонного припису вперше.

Після отримання від суду повідомлення про ухвалення рішення про видачу або продовження обмежувального припису орган Нацполіції зобов'язаний поставити кривдника на профілактичний облік, забезпечити контроль за поведінкою кривдника та здійснити з ним профілактичну роботу з метою попередження подальшого домашнього насильства. Проте на законодавчому рівні відсутнє закріплення, у чому полягає контроль за поведінкою кривдника та профілактична робота з ним і яким чином вона має здійснюватися, що ставить під сумнів виконання даних вимог на практиці. Тому на законодавчому рівні доцільно закріпити, що таке контроль за поведінкою кривдника, у чому полягає профілактична робота працівників поліції із кривдником та яким способом вона має здійснюватися, оскільки без належного нормативно-правового врегулювання даного питання цей вид спеціального заходу протидії домашньому насильству носить декларативний характер.

Окрім того, існує проблема примусового виконання судових рішень про видачу обмежувального припису, оскільки органи державної виконавчої служби та приватні виконавці не зазначені у статті 6 Закону про домашнє насильство серед переліку тих суб'єктів, що здійснюють запобіжні та протидіючі заходи домашньому насильству. На практиці це призводило до випадків відмови у відкритті виконавчого провадження щодо примусового виконання рішень суду про видачу обмежувального припису. Звісно, що суд у подальшому ставав на захист стягувача та скасовував такі постанови виконавців, однак прогалина у цьому напрямі існує та потребує законодавчого усунення.

Досягнення мети адміністративної відповідальності, зокрема, й у сфері захисту жінок від домашнього насильства, безпосередньо пов'язане з конкретними адміністративними стягненнями, ефективність застосування

яких залежить від виду адміністративного стягнення та достатності його впливу на правосвідомість кривдника та інших осіб з метою попередження нових чи повторних адміністративних правопорушень. Відтак постає питання визначення ефективності адміністративних санкцій за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173² КУпАП. На даний момент санкція статті передбачає накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб. Н. Лесько стверджує, що адміністративна відповідальність не належить до цілком ефективних засобів протидії домашньому насильству і його повторенню. До того ж, стягнення, визначені ст. 173² КУпАП, носять незначний профілактичний вплив [17, с. 269].

Ми переконані у необхідності законодавчого підвищення розміру штрафу, який накладається на кривдника, оскільки штраф у розмірі від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що фактично складає від 170,00 до 340, 00 грн., навряд чи спроможний вплинути на виправлення правопорушника, запобігти новому чи повторному вчиненню даного правопорушення. На нашу думку, штраф має становити від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 17 000,00 грн до 34 000,00 грн. Крім того, виникає необхідність у зміні строку адміністративного арешту: замість існуючого на разі «до 10 діб» на «10 діб».

Водночас, застосування штрафу у такому підвищеному розмірі буде доцільним у тому разі, коли кривдником не є чоловік або ж особа, з якою постраждала особа спільно проживає однією сім'єю, але не перебуває у шлюбі, оскільки в іншому випадку це вплине на спільний сімейний бюджет та відповідно на майнові права постраждалої особи. Крім того, сплата штрафу за рахунок коштів сімейного бюджету може призвести до того, що потерпіла жінка не буде звертатися до державних органів у випадку повторного вчинення насильства щодо неї чи дітей, побоюючись знову зазнати негативних майнових наслідків.

Науковці відзначають, що громадські роботи належать до того виду адміністративного стягнення, що є найбільш доцільним для застосування за скоєння правопорушення, закріпленого ст. 173² КУпАП. Це обумовлено тим, що громадські роботи не вважаються стягненням, яке обмежує майнові права особи, а це водночас перебуває у зв'язку із мотиваційним моментом звернення постраждалої особи від домашнього насильства до відповідного правоохоронного органу. Більше того, призначення вказаного виду робіт носитиме виховний ефект, оскільки, як підтверджено на практиці, поширеною роботою, яку органи місцевого самоврядування призначають, є наведення ладу в громадських (тобто публічних) місцях [218, с. 492; 65, с. 71].

Деякі науковці вважають не достатньо ефективним застосування адміністративного стягнення у формі адміністративного арешту. Наприклад, О. Коломоєць зазначає, що адміністративний арешт повинен застосовуватися за скоєння домашнього насильства як винятковий захід, позаяк згідно з ч. 3 ст. 328 КУпАП особи, що піддані адміністративному арешту, протягом часу перебування під арештом, позбавлені заробітної плати за місцем основної роботи [218, с. 492]. Водночас О. Ковальова стверджує, що застосування адміністративного арешту дає змогу потерпілій від домашнього насильства певний проміжок часу перепочити від агресії зі сторони кривдника, поки останній перебуває під адміністративним арештом. Однак коли правопорушник повертається додому, він сповнений ще більшої агресії, оскільки звинувачує власну жертву в тому, що він був змушений відбувати адміністративний арешт. Коли в сім'ї станеться наступний випадок насильства, жертва скоріше за все не буде звертатися до правоохоронних органів з повідомленням про вчинене правопорушення, оскільки у цьому випадку вона може потерпіти повторне страждання [65, с. 69]. Як вважає В. О. Горбова, лише адміністративний арешт як найбільш суворе адміністративне покарання повинно призначатися винній особі, тому що він характеризується тимчасовим позбавленням волі на строк до п'ятнадцяти діб і використанням правопорушників на фізичних роботах, що має на меті індивідуальну і загальну превенцію [15, с. 155].

Необхідно зосередити увагу на тому факті, що в науковій літературі вже неодноразово висловлювалася потреба в посиленні адміністративної відповідальності за скоєння домашнього насильства. Так, ще у 2008 році О. Ковальова висловила пропозицію щодо закріплення кримінальної відповідальності за скоєння домашнього насильства після дворазового притягнення до адміністративної відповідальності [65, с. 73]. У свою чергу, як зазначає президент міжнародної правозахисної організації «Ла Страда» К. Левченко, яка володіє широким досвідом роботи у галузі протидії домашньому насильству і захисту прав людини, в боротьбі з домашнім насильством один вихід – криміналізувати зазначене діяння, внести зміни до КК України, тобто здійснити те, що вимагається відповідно до Стамбульської конвенції [219].

З цього приводу, ми погоджуємось з думкою В. О. Горбової, що не доцільно відразу застосовувати заходи кримінальної відповідальності, оскільки йдеться мова про інститут сім'ї, а тому першочергово необхідно здійснювати індивідуальну запобіжну роботу з використанням всіх можливих засобів, технологій та програм боротьби з насильством у родині, направлених на збереження родини шляхом вирішення конфлікту [15, с. 155].

Вважаємо, що у випадку першого вчинення домашнього насильства, що утворює склад адміністративного правопорушення, окрім понесення основного стягнення, передбаченого статтею 173² КУпАП, обов'язковим є направлення кривдника для проходження програми для кривдників. Відповідно до статті 39¹ КУпАП у разі вчинення домашнього насильства суд під час вирішення питання про накладення стягнення вирішує питання про направлення особи, яка вчинила домашнє насильство, для проходження програми для кривдників. З цього слідує, що направлення кривдника для проходження програми для кривдників є правом, а не обов'язком суду. При цьому, питання про направлення кривдника для проходження програми суд вирішує під час вирішення питання про накладення стягнення. Таким чином, законодавець залишив поза увагою випадок вирішення питання

про направлення кривдника для проходження програми, коли суд закриває провадження у справі у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення. Саме направлення кривдника для проходження програми для кривдників може сприяти виправленню кривдника, усвідомленню протиправності вчинюваного ним діяння та запобігти повторюваності вчинення даного діяння. У зв'язку з цим необхідно внести відповідні зміни до ст. 39¹ КУпАП, виходячи із описаних нами недоліків.

Доречним було б доповнити статтю 173² КУпАП кваліфікуючою ознакою домашнього насильства – вчинення його подружжям або особою, яка з постраждалою особою проживає спільно однією сім'єю, але не перебуває у шлюбі, що наразі відсутнє в чинному адміністративному законодавстві. Це могло б вплинути на зниження випадків вчинення домашнього насильства, пропагування здорової атмосфери у шлюбі та виховання дітей у сприятливому сімейному середовищі.

Існує низка процесуальних аспектів, що істотно ускладнюють або унеможлиблюють притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. У даному контексті слід звернути увагу на строк накладення на кривдника адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства, який відповідно до статті 38 КУпАП становить три місяці з дня вчинення правопорушення. На нашу думку, даний строк необхідно збільшити до шести місяців з метою запобігти уникненню кривдником адміністративної відповідальності у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення.

Іншим суттєвим питанням, яке потребує вирішення, є неналежне оформлення матеріалів адміністративної справи про вчинення домашнього насильства, у зв'язку з чим суди повертають вказані матеріали для усунення недоліків. На нашу думку, це є не припустимим та призводить до виникнення у кривдника почуття безкарності та зволікання держави у застосуванні примусу до правопорушника у разі вчинення ним домашнього насильства.

Справа про домашнє насильство повинна розглядатися у суді протягом доби, про що зазначено у частині 2 статті 277 КУпАП. Однак, як свідчить сайт судової влади, з дати надходження матеріалів до суду та фактичного прийняття рішення проходить набагато більше часу, що свідчить про недотримання на практиці даного положення. Крім того, зазначена норма не співвідноситься із статтею 277² КУпАП, відповідно до якої повістка особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, вручається не пізніш як за три доби до дня розгляду справи в суді, в якій зазначаються дата і місце розгляду справи [114]. На нашу думку, встановлений на даний момент строк розгляду справи (протягом доби) не спроможний об'єктивно забезпечити своєчасне повідомлення кривдника про розгляд справи про домашнє насильство та перешкоджає своєчасному судовому розгляду, у зв'язку з чим статтю 277² КУпАП «Повідомлення про розгляд справи» слід доповнити новою частиною наступного змісту: «У справах про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП, особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, викликається до суду через оголошення на офіційному вебсайті судової влади України, яке розміщується не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. Опублікування оголошення про виклик означає, що особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи». Підтримуючи норму про якнайшвидший розгляд справи про домашнє насильство, з огляду на необхідність дотримання положення законодавства про повідомлення кривдника про судовий розгляд, вважаємо, що строк розгляду справи потрібно збільшити з однієї доби до трьох днів.

Потребує також удосконалення питання кримінальної відповідальності за невиконання правопорушником рішення суду, яким визначено обмежувальний припис. Так, згідно зі статтею 390¹ КК України за умисне невиконання обмежувальних приписів передбачена відповідальність у вигляді арешту строком до шести місяців чи обмеження волі строком до двох років [130]. Вказана стаття у КК України з'явилася у зв'язку із ухваленням Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального

процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 № 2227-VIII, що набрав чинності 11 січня 2019 року [134]. При цьому, КК України окремо містить статтю за невиконання судового рішення. Так, відповідно до статті 382 КК України умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню карається штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років. Порівняльний аналіз санкції статті 390¹ КК України і 382 КК України свідчить про різні нижню та верхню межі санкцій. Якщо нижня межа санкції статті 390¹ КК України (арешт на строк до шести місяців) є більш суворою у співставленні з нижньою межею статті 382 КК України (штраф від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), то верхня межа санкції статті 390¹ КК України (обмеження волі на строк до двох років) є менш суворою у співставленні з верхньою межею санкції статті 382 КК України (позбавлення волі на строк до трьох років). Враховуючи, що обмежувальний припис встановлюється рішенням суду, то визначення верхньої межі санкції статті 390¹ КК України у менш суворому розмірі, ніж у статті 382 КК України за невиконання судового рішення, нівелює суть рішення суду, яким встановлено обмежувальний припис щодо кривдника. З огляду на це ми наполягаємо на посиленні кримінальної відповідальності за невиконання кривдником рішення суду, яким встановлено обмежувальний припис, шляхом викладення статті 390¹ КК України у новій редакції, а саме: «Умисне невиконання обмежувальних заходів, передбачених статтею 91¹ цього Кодексу, або умисне невиконання обмежувальних приписів, або умисне ухилення від проходження програми для кривдників особою, щодо якої такі заходи застосовані судом, – караються обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років».

Окремого законодавчого врегулювання потребує явище кібернасильства як окремого виду насильства, яке набуло розповсюдження у XXI столітті,

зважаючи на розвиток онлайн-середовища та здійснення комунікації в мережі Інтернет. У своєму рішенні від 11 лютого 2020 року у справі «Бутуруга проти Румунії» ЄСПЛ вказав, що домашнє насильство не потрібно розглядати виключно як фізичне явище, тому що воно може проявлятися у різноманітних формах, зокрема несанкціонованому проникненні до комп'ютера постраждалої особи, поширенні та маніпуляції фото-, відеозаписами, документами особистого характеру, доступі, незаконному моніторингу або збереженні листування одного з партнерів. У вказаній справі ЄСПЛ констатував дії колишнього чоловіка заявниці як прояв кібернасильства, оскільки чоловік здійснював огляд особистої сторінки жінки в соціальній мережі Facebook, прослуховував приватні розмови, копіював фото і документи [220]. Експертами ГРЕВІО була розроблена Загальна рекомендація № 1 стосовно цифрового виміру насильства щодо жінок, в якій вказано, що до поняття кібернасильства стосовно дівчат та жінок відносяться розповсюдження відео чи фотозображень, примус та погрози, в тому числі сексуальні знущання й інші прояви залякування, домагання сексуального характеру особи в мережі Інтернет, погрози зґвалтування, переслідування в мережі Інтернеті, видавання себе за іншу особу, насильство психологічного характеру та економічна шкода, заподіяна за використання цифрових технологій [221].

Ми вважаємо, що «кібернасильство над жінками» – це вчинення умисних систематичних дій образливого або погрозливого характеру із використанням засобів електронних комунікацій, які підривають почуття безпеки жінки та викликають тривогу, страх або паніку. Ці дії включають: надсилання електронних листів, текстових повідомлень (SMS) або інших миттєвих повідомлень образливого або погрозливого характеру; розміщення образливих коментарів щодо особи у мережі Інтернет; розповсюдження інтимних фотографій чи відеозаписів за допомогою засобів електронних комунікацій.

Руфанова В. виділяє такі різновиди кібернасильства: 1) розповсюдження про особу неправдивих відомостей; 2) злам електронної пошти або сторінки у соціальній мережі; 3) використання і зміна акаунтів людей за допомогою

чужих паролів; 4) розсилка та поширення чужих фотографій задля глузування і обговорення; 5) розташування інтимних фотографій задля цькування або стигматизації особи; 6) вимагання через засоби електронної комунікації приватної інформації з метою її розповсюдження; 7) копіювання і використання приватної інформації за рахунок зламу чи несанкціонованого входження в акаунт іншої особи в соціальній мережі; 8) обговорення людини в соціальних мережах або чатах з ціллю наклепу або дискредитації [222].

Насильство в мережі Інтернет стосовно жінок може також проявлятися у використанні, маніпулюванні, поширенні чи обміні особистими даними, відомостями та/або вмістом, фотографіями чи відеозаписами, в тому числі сексуальними зображеннями, аудіо- та/або відеозаписами або зображеннями, обробленими за допомогою фотошопу [223].

Як свідчить огляд судової практики, українські суди, незважаючи на законодавчу колізію, визнають насильство, вчинене за допомогою електронних комунікацій чи в мережі Інтернет як вид психологічного насильства, що складає об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, визначеного у статті 173² КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», наприклад:

– погроза розповсюдити в соціальній мережі фото інтимного характеру (постанова Золотоніського міськрайонного суду Черкаської області від 15 липня 2022 р. у справі № 695/1510/22) [224];

– надсилання повідомлень через соціальну мережу «Viber» із текстом та фото, відеозображення із непристойним змістом, образа словами нецензурної лайки (постанова Славутського міськрайонного суду Хмельницької області від 30 червня 2022 року у справі № 682/900/22) [225];

– образа нецензурними словами, приниження в переписці в соціальних мережах (постанова Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області у справі № 274/7263/21) [226].

Окрім найпоширенішого психологічного насильства, кібернасильство може проявлятися у сексуальному насильстві, наприклад: нав'язування жінці специфічних видів сексуальних контактів з використанням електронних комунікацій, розповсюдження фотографій, відеозапису інтимного характеру про постраждалу особу, залицяння у формі, неприйнятній для жертви, звинувачення в сексуальній непривабливості або неспроможності тощо.

З метою адаптації українського законодавства у сфері боротьби з домашнім насильством до положень Стамбульської конвенції, яка засуджує всі форми домашнього насильства, вважаємо, що дефініції «психологічне насильство» та «сексуальне насильство», наведені у Законі про домашнє насильство, підлягають законодавчому удосконаленню шляхом визначення можливості вчинення даних видів насильства із застосуванням засобів електронних комунікацій [227, с. 28].

СК України пропагується принцип добровільності шлюбу, водночас у статті 110 цього Кодексу встановлено, що позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та до одного року після народження дитини [54]. Зазначене обмеження призводить до порушення прав осіб, постраждалих від домашнього насильства, на захист від неправомірних дій кривдника, оскільки не дає можливості припинити шлюб навіть тоді, коли вагітна або жінка, яка має дитину віком до одного року, зазнає домашнього насильства від свого чоловіка. Подолати окреслену проблему реально за умови ухвалення Верховною Радою України зареєстрованого проєкту Закону України «Про внесення змін до статей 110 та 111 СК України» (реєстр. № 5492 від 14.05.2021), що регламентує скасування норми про заборону звернення з позовом про розірвання шлюбу до суду під час вагітності чи до досягнення дитиною подружжя одnorічного віку, а також доповнення нормативним положенням, що суд не може застосовувати заходи примирення подружжя у випадку, коли причиною розірвання шлюбу є ознаки скоєння домашнього насильства, незважаючи на результати розгляду

цивільних, адміністративних або кримінальних справ стосовно домашнього насильства [228].

Ми підтримуємо необхідність прийняття вищевказаного законопроєкту та вважаємо, що вчинення кривдником домашнього насильства повинно надавати жінці більш широкі гарантії у сімейних правовідносинах. Це стосується, наприклад, визначення місця проживання дитини з матір'ю. Вважаємо, що у разі, коли батько дитини вчинив домашнє насильство щодо матері дитини чи самої дитини і його вина встановлена судовим рішенням, справа про визначення місця проживання дитини повинна розглядатись за спрощеною процедурою в наказному провадженні. Звісно, що у таких справах суд повинен переконатись у можливості матері забезпечити дитині відповідні умови проживання, однак батька дитини він не повинен розглядати взагалі як особу, з якою може бути визначено місце проживання дитини. Фактично, жінці достатньо буде зібрати документи, такі як висновок органу опіки та піклування про обстеження умов проживання, довідку про доходи, сертифікат про проходження профілактичного наркологічного огляду та медичну довідку про проходження обов'язкових попереднього та періодичного психіатричних оглядів, та надати їх на розгляд суду. Якщо такі документи будуть оформлені належним чином, то суд визначає місце проживання дитини з матір'ю. Така процедура дозволить швидше розглянути питання визначення місця проживання дитини та вбереже дитину від самовільного її «викрадення» батьком. Адже до того часу, поки не буде визначено місце проживання дитини, батьки мають рівні права та обов'язки щодо дитини, тому поширеною ситуацією є самовільне «викрадення» батьком дитини, яке не є злочином.

Беручи до уваги досвід США, Канади та інших зарубіжних країн, вітчизняна дослідниця К. В. Довгунь висловила пропозицію щодо створення спеціалізованих судів для розгляду справ стосовно домашнього насильства [19, с. 48]. Ми не підтримуємо зазначеної ініціативи та вважаємо, що більш доцільним буде запровадження у всіх місцевих судах спеціалізації з розгляду

сімейних справ та збільшення штату суддів. Саме це, на нашу думку, дозволить розвантажити діючі суди та забезпечить своєчасний розгляд справ та поновлення порушених прав громадян.

Зараз особливої актуальності набуло питання запровадження в Україні притулків для осіб, які стали жертвами домашнього насильства. У листопаді 2016 року в Харкові за підтримки Програми розвитку ООН був створений перший спеціалізований заклад для осіб, які стали жертвами домашнього насильства, що згодом став комунальною власністю міста. Подібні заклади були створені за сприяння міжнародних донорів в Одесі, Бердянську, Маріуполі, Кривому Розі та інших містах [229, с. 71–77]. Такий же притулок у грудні 2021 року був відкритий і в місті Києві. Його адреса не розголошується, а постраждала особа може потрапити до притулку тільки за направленням директора Київського міського центру гендерної рівності, запобігання та протидії насильству. Такий притулок може надати прихисток одночасно 15 жінкам із дітьми з терміном проживання від 3 до 6 місяців. Усі послуги в притулку безкоштовні, у тому числі проживання, психологічна та юридична допомога, а також забезпечення побутовими предметами. Звісно, що кількість відкритих притулків та їхня спроможність прийняти постраждалих осіб, які потребують такого захисту, є неспівмірною.

Принагідно зазначимо, що КМУ у квітні 2021 року прийняв Порядок та умови надання у 2021 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, що постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. Вказана субвенція була направлена на:

– реконструкцію, капітальний і поточний ремонт існуючих приміщень для облаштування в них нових притулків для постраждалих осіб, денних центрів соціально-психологічної допомоги постраждалим особам і спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування постраждалих осіб;

– купівлю предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю, включаючи предмети довгострокового користування, для притулків, денних центрів, консультативних служб (в тому числі, офісних та побутових меблів, жалюзі, ролетів, штор, металевих ґрат, віконних та дверних блоків, покриття для підлоги, посуду), комп'ютерної та офісної техніки (включаючи програмне забезпечення, придбання якого передбачено разом із придбанням комп'ютерної техніки), мережевого та телекомунікаційного обладнання, протипожежного приладдя;

– купівлю автомобілів (мінівенів, позашляховиків) для притулків задля забезпечення функціонування утворених при них мобільних бригад соціально-психологічної допомоги особам, які стали жертвами домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі [230].

Підтримуємо вказану ініціативу і вважаємо, що це є позитивним кроком у напрямі боротьби з домашнім насильством.

Отже, пріоритетними напрямками оптимізації нормативно-правового забезпечення захисту права жінки від домашнього насильства в Україні, враховуючи положення Стамбульської конвенції, є: криміналізація переслідування, посилення адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства шляхом підвищення розміру санкцій у межах статті 173² КУпАП, збільшення строку накладення адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства на кривдника та строку розгляду адміністративної справи про вчинення домашнього насильства, удосконалення процесуального порядку повідомлення особи про розгляд адміністративної справи про домашнє насильство, та кримінальної відповідальності за невиконання кривдником рішення суду, яким встановлено обмежувальний припис, законодавче врегулювання кібернасильства щодо жінок, розширення мережі притулків для осіб, які постраждали від домашнього насильства.

Висновки до розділу 3

1. Дослідження зарубіжного досвіду захисту жінок від домашнього насильства дає можливість сформулювати наступні висновки: усі без виключення країни, до якої б правової системи не відносились, ведуть активну боротьбу з домашнім насильством, проявляючи нетерпимість до будь-яких його проявів; у країнах англо-американського, романо-германського та змішаного типу правових систем поширеним є створення спеціалізованих підрозділів, направлених на протидію домашньому насильству у системі органів публічної адміністрації, наприклад, спеціалізованих судів (США, Канада, Гана) та спеціалізованих підрозділів поліції (Німеччина, Гана); відбувається постійне удосконалення політики та практики захисту жінок від домашнього насильства, що прослідковується у тому, що уряди багатьох країн світу приймають нові закони (Великобританія, Франція), розробляють державні програми, вживають спеціальних заходів, спрямованих на захист жінок від домашнього насильства; в усіх аналізованих країнах захист жінок, постраждалих від домашнього насильства, здійснюється шляхом видачі охоронних приписів; заслуговує на увагу законодавство країн, що надає можливість жінці стягувати з кривдника грошову компенсацію шкоди, заподіяної їй у результаті домашнього насильства (медичних витрат, втраченого заробітку, майна, утримання жінки та її дітей, компенсацію збитків, завданих їй фізичними ушкодженнями та емоційними стражданнями) (Індія, Японія) та можливість звернутися за тимчасовим ордером про опіку над дітьми (Індія); перспективним є виділення нових форм насильства, таких як вербальне насильство та недбалість (ОАЕ).

Проведено компаративістський аналіз зарубіжного досвіду у сфері захисту жінок від домашнього насильства на прикладі представників (держав) із кожного типу правових систем світу: романо-германського (Італія, Федеративна Республіка Німеччина, Франція); англо-американського (Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, США, Канада); релігійного (Індія, ОАЕ); традиційного (Японія, КНР), змішаного (Йорданія,

Гана) та визначено дієві інструменти, які можуть бути перспективними для України в досліджуваному аспекті, а саме: створення окремої посади Уповноваженого з питань домашнього насильства (за зразком Великобританії); застосування спеціальних електронних GPS-браслетів, за допомогою яких поліція матиме змогу відстежувати та оперативно реагувати на наближення кривдника до потерпілої особи (за зразком США, Канади, Франції, Італії); запозичення системи превентивних освітніх програм, які діють в США та Канаді; збільшення строку позовної давності для одержання цивільного захисту у справах про домашнє насильство, що, наприклад, у Франції становить п'ять років.

2. Враховуючи ратифікацію Україною Стамбульської конвенції та необхідність приведення чинного законодавства у сфері домашнього насильства з європейськими стандартами, визначено пріоритетними напрямками оптимізації нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства в Україні:

– встановлення кримінальної відповідальності за вчинення: переслідування, під яким слід розуміти умисні систематичні протиправні дії, що викликають або можуть викликати у особи обґрунтований страх за її життя чи здоров'я, життя чи здоров'я членів сім'ї, близьких родичів або іншим чином значно погіршити якість її життя, та караються позбавленням волі на строк від двох до трьох років; переслідування щодо дитини, вагітної жінки карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років;

– встановлено форм переслідування: а) погроза заподіяння тілесних ушкоджень чи іншого заподіяння шкоди особі, членам її сім'ї чи близьким родичам; б) пошук особистої близькості або слідкування за особою; в) нав'язування контактування особі проти її волі особисто або через третіх осіб;

– формулювання авторського визначення виду домашнього насильства «кібернасильство над жінками» як вчинення умисних систематичних дій образливого або погрозливого характеру із використанням засобів електронних

комунікацій, які підривають почуття безпеки жінки та викликають тривогу, страх або паніку. Ці дії включають: надсилання електронних листів, текстових повідомлень (SMS) або інших миттєвих повідомлень; розміщення образливих коментарів щодо особи у мережі Інтернет; розповсюдження інтимних фотографій чи відеозаписів за допомогою засобів електронних комунікацій образливого або погрозливого характеру;

– законодавче закріплення обов'язкового (замість існуючого наразі факультативного) направлення судом кривдника для проходження програми для кривдників у разі: а) первинного випадку домашнього насильства, б) закриття провадження у справі у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення;

– збільшення строку накладення на кривдника адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства – з трьох до шести місяців та строку розгляду адміністративної справи про вчинення домашнього насильства – з однієї доби до трьох днів;

– посилення кримінальної відповідальності за невиконання кривдником рішення суду, яким встановлено обмежувальний припис, а саме: обмеження волі на строк до двох років або позбавлення волі на строк до трьох років замість існуючої наразі санкції у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до двох років;

– удосконалення дефініцій «психологічне насильство» та «сексуальне насильство», наведених у Законі про домашнє насильство, шляхом визначення можливості вчинення даних діянь із застосуванням засобів електронних комунікацій;

– законодавче закріплення розгляду у порядку наказного провадження справи про визначення місця проживання дитини з матір'ю у разі встановлення судовим рішенням вини батька дитини у вчиненні домашнього насильства щодо матері чи дитини;

– підвищення санкції статті 173² КУпАП за: вчинення домашнього насильства (штраф від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів

доходів громадян та адміністративний арешт на строк десять діб замість штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та адміністративного арешту на строк до десяти діб) та невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб замість штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, громадських робіт на строк від тридцяти до сорока годин, адміністративного арешту на строк до десяти діб);

– доповнення статті 173² КУпАП кваліфікуючою ознакою домашнього насильства, а саме вчинення домашнього насильства подружжям або особою, яка з постраждалою особою проживає спільно однією сім'єю, але не перебуває у шлюбі.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне та практичне узагальнення та визначення особливостей правових засад захисту жінок від домашнього насильства за допомогою аналізу чинного законодавства, судової практики, статистичних даних. Сформульовано низку практичних та теоретичних висновків, пропозицій та способів удосконалення правових засад захисту жінок від домашнього насильства.

1. Визначено, що методологія дослідження правових засад захисту жінок від домашнього насильства – це система підходів, способів (прийомів) і засобів пізнання цього явища, закономірностей його законодавчого забезпечення. Специфіка застосованої методології обумовлюється у даному випадку основними завданнями дослідження, розв’язання яких передбачає дослідження не лише правового регулювання засад захисту жінок від домашнього насильства, але і матеріалів судової практики за 2021–2022 роки у справах про адміністративні та кримінальні правопорушення, пов’язаних із домашнім насильством, та статистичних даних за 2020–2022 роки щодо кількості: секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві; розглянутих справ про домашнє насильство; прийнятих термінових заборонних приписів; осіб, яких постановлено на профілактичний облік.

2. З’ясовано, що у юридичній науці на позначення насильницьких дій в сім’ї використовують дефінації: «насильство в сім’ї», «домашнє насильство», «сімейно-побутове насильство». На рівні вітчизняного законодавства відповідно до Закону України «Про попередження насильства в сім’ї» вживався термін «насильство в сім’ї», який згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» був замінений на «домашнє насильство», хоча і визначає ті ж самі дії кривдника.

З'ясовано, що у науковій спільноті та законодавстві зарубіжних країн (Австрії, Албанії, Болгарії, Боснії та Герцеговини, Грузії, Німеччини, Польщі) немає єдиного підходу у напрацюванні дефініцій «наси́льство в сім'ї» та «домашнє наси́льство», хоча ключова суть визначень співпадає – це вчинення умисних дій чи бездіяльності між нинішніми та колишніми членами сім'ї з метою заподіяння шкоди фізичному та психічному здоров'ю постраждалої особи. Запропоновано власне авторське визначення домашнього насильства щодо жінки як будь-якої умисної протиправної дії чи бездіяльності або погрози застосування дії чи бездіяльності психологічного, економічного, фізичного, сексуального та іншого характеру, тобто це будь-який акт насильства щодо жінки з умислом заподіяння їм моральної чи матеріальної шкоди або здійснення влади та контролю над нею теперішнім (колишнім) членом сім'ї.

Аргументовано, що у разі визначення домашнього насильства має бути враховано гендерний підхід, адже найчастіше випадки домашнього насильства трапляються в контексті інтимних партнерських стосунків: переважна більшість злочинців – чоловіки, а переважна більшість жертв – жінки та їх діти. Визнання гендерних моделей насильства не відкидає жертв-чоловіків, які зазнали домашнього насильства, однак найбільш поширеною моделлю сімейного насильства в Україні та в усьому світі є насильство чоловіків над жінками, що викликає необхідність врахування гендерної природи насильства в сім'ї. Гендерно нейтральний підхід до проблематики домашнього насильства може призвести до прогалин у захисті жінок, які зазнають сімейного насильства, та надання їм недостатньої підтримки, що, у свою чергу, сприятиме повторній віктимізації жінок.

Визначено наступні ознаки домашнього насильства щодо жінок: насильницьке діяння (дія, бездіяльність) чи погроза його вчинення; вчиняється свідомо і є протиправним діянням; постраждалою особою є жінка, яка перебуває або перебувала із кривдником у сімейних, родинних стосунках чи фактичних шлюбних відносинах, незалежно від того, чи проживає

(проживав) кривдник разом з постраждалою особою; охоплюється такими видами як фізичне, психологічне, економічне чи сексуальне насильство; порушує права та свободи постраждалої особи; спричиняє постраждалій особі фізичні, моральні страждання, матеріальну шкоду; неможливість застосування самозахисту.

На підставі аналізу видів домашнього насильства (фізичного, психологічного, економічного, сексуального), визначено окремі форми насильницької поведінки, які можуть бути застосовані кривдником до жінки: соціальна ізоляція; залякування; виснаження; емоційні зловживання; економічні зловживання; шантаж; зловживання «правами» чоловіка, та надано їм власні авторські формулювання. При цьому, перелік таких форм є невичерпним.

3. Під час дослідження генези теорій причин виникнення домашнього насильства щодо жінок, зроблено висновок, що жорстоке поводження з жінками і навіть їх експлуатація давно відомі людству. Запропоновано власну авторську класифікацію теорій причин виникнення домашнього насильства за трьома групами: 1) історична, яка пояснює, що причини виникнення насильства щодо жінок зароджувались і розвивались історично, впливаючи із свідомості народу; 2) теологічна, яка пояснює причини виникнення домашнього насильства щодо жінок домінуванням у священних книгах основних релігій (християнство, іслам, індуїзм, буддизм) положень про підлегле становище жінки перед її чоловіком; 3) сучасні (однофакторні – психологічна, біолого-генетична, соціологічна та багатофакторні – теорія Даттона, онтогенетична теорія, феміністична теорія, теорія влади, теорія соціального навчання), які пояснюють виникнення насильства наявністю одного чи більше факторів, що зумовлюють виникнення насильницької поведінки щодо жінки. В історичній теорії систематизовано причини виникнення насильства щодо жінок у наступну періодизацію: 1) період права перших державних утворень на території України; 2) період права Київської Русі; 3) період литовсько-польського права; 4) період права Запорозької Січі

та Гетьманщини; 5) період права радянського періоду; 6) період права незалежної України.

4. Сформульовано, що система захисту жінок від домашнього насильства — це сукупність різноманітних механізмів, якими можуть скористатися жінки, які зазнали домашнього насильства, з метою захисту або відновлення їхнього порушеного права та законного інтересу. Механізм захисту жінок можна класифікувати на два види: несудовий і судовий.

Визначено, що несудовий механізм захисту права жінки від домашнього насильства — це можливість здійснення жінками, постраждалими від домашнього насильства, певних вчинків щодо їхнього захисту несудовими методами та система уповноважених суб'єктів, які забезпечують такий захист. До несудових заходів захисту жінок від домашнього насильства слід віднести: терміновий заборонний припис щодо кривдника, взяття кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи. Серед стадій несудового механізму захисту жінки від домашнього насильства виокремлено: 1) звернення постраждалої жінки до спеціально уповноважених суб'єктів щодо її захисту від домашнього насильства; 2) розгляд звернення постраждалої жінки спеціально уповноваженим суб'єктом; 3) прийняття рішення спеціально уповноваженим суб'єктом про вжиття заходів захисту жінки від домашнього насильства або відмову у вжитті таких заходів; 4) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень про відмову у вжитті несудових заходів захисту жінки від домашнього насильства в адміністративному чи судовому порядку.

До системи суб'єктів які здійснюють несудовий захист жінок у разі вчинення щодо них домашнього насильства, віднесено: структурні підрозділи з питань сім'ї районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій; виконавчі органи з питань сім'ї міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад; староста (у разі його обрання) у селах та селищах; уповноважені підрозділи органів Нацполіції; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Досліджено впровадження в Україні ряду онлайн-платформ, які дозволяють повідомити органи поліції про факти домашнього насильства, та відзначено їх позитивний вплив на швидке інформування органів поліції про вчинення домашнього насильства. З метою приховання від кривдника інформації про альтернативні джерела звернення постраждалих осіб до органів поліції у випадках домашнього насильства, запропоновано періодично змінювати іконку мобільного застосунку, розробленого для допомоги людям, які страждають від домашнього насильства.

З урахуванням статистичних даних та інформації, одержаних з листа Департаменту превентивної діяльності Нацполіції від 07 вересня 2022 року № 20/5/01-34зі у відповідь на запит на отримання публічної інформації, запропоновано: створення секторів протидії домашньому насильству у структурі усіх районних територіальних (відокремлених) підрозділах Головних управлінь Нацполіції в Україні в областях та в м. Києві (на сьогодні створено лише в третині районних підрозділів); прийняття МВС України у встановленому законом порядку наказу про організацію діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Нацполіції (на сьогодні це питання регулюється Методичними рекомендаціями з питань організації діяльності секторів протидії домашньому насильству управлінь/відділів Нацполіції, затвердженими Головою Нацполіції від 06 квітня 2021 року, що не має нормативного характеру).

Досліджуючи нормативно-правове регулювання порядку та підстав видачі термінового заборонного припису, виявлено, що законодавство не передбачає прийняття поліцейським рішення у разі відмови постраждалій особі у видачі термінового заборонного припису, що позбавляє потерпілу особу можливості оскаржити таке рішення у зв'язку з його відсутністю. Запропоновано доповнити Наказ МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Нацполіції термінового заборонного припису стосовно кривдника» нормами про: а) прийняття працівником уповноваженого підрозділу поліції рішення

про відмову у видачі термінового заборонного припису, яке підлягає оскарженню в адміністративному або в судовому порядку (відсутність даної норми у чинному законодавстві позбавляє жінку, яка постраждала від домашнього насильства, можливості оскаржити відмову у видачі термінового заборонного припису в адміністративному або в судовому порядку); б) продовження дії термінового заборонного припису до закінчення розгляду у суді заяви постраждалої особи про видачу обмежувального припису.

У роботі встановлено та обґрунтовано, що складення адміністративного протоколу та відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства не є достатніми підставами для взяття його на профілактичний облік, оскільки вина особи у вчиненні цього кримінального правопорушення ще не встановлена судом. З огляду на викладене, запропоновано удосконалити перелік підстав для постановлення кривдника на профілактичний облік, а саме: виключити з переліку підстав підставу «складення адміністративного протоколу про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП»; підставу «відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі» замінити на підставу «обвинувальний вирок суду стосовно кривдника у зв'язку зі вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі або ж постанова про закриття кримінального провадження з нереабілітуючих підстав».

5. Визначено, що судовий захист жінок від домашнього насильства – це гарантована державою можливість жінок звернутися до суду у разі порушення їх права, інтересу або свободи вчиненням домашнього насильства і усунення таких порушень за допомогою судового рішення.

Способи судового захисту жінок від домашнього насильства полягають у: видачі обмежувального припису стосовно кривдника; розгляді справи про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173² КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце

свого тимчасового перебування», та притягненні кривдника до адміністративної відповідальності; направленні кривдника на проходження програми для кривдників; застосуванні до кривдника запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, з покладенням обов'язків, передбачених частиною 6 статті 194 КК України; розгляді справи про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 126¹ КК України «Домашнє насильство» та притягненні кривдника до кримінальної відповідальності; застосуванні до кривдника обмежувальних заходів, передбачених розділом XIII¹ КК України.

Удосконалено дефініцію «обмежувальний припис стосовно кривдника» як спеціальний судовий захід протидії насильству в сім'ї, спрямований на усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та попередження повторному вчиненню такого насильства.

З'ясовано, що особливостями справи про видачу обмежувального припису є: завдання суду полягає у охороні інтересів заявника шляхом підтвердження наявності або відсутності юридичного факту – встановлення обмежувального припису щодо кривдника; учасниками справи є заявник та заінтересовані особи; справа розглядається суддею одноособово; суд має право за власною ініціативою витребувати необхідні докази; розгляд справи відбувається на підставі загальних цивільно-процесуальних правил, за винятком принципів змагальності та меж судового розгляду; справа не може розглядатись третейським судом і не може бути закрита у зв'язку з укладенням мирової угоди; розгляд справи здійснюється за обов'язкової участі заявника і заінтересованих осіб, які можуть користуватись правовою допомогою; розгляд справи відбувається у відкритому судовому засіданні; відсутні такі інститути позовного провадження, як зустрічний позов, відмова від позову, визнання позову.

Виявлено існування проблеми доказування у справах про видачу обмежувального припису, оскільки під час вчинення домашнього насильства присутні зазвичай лише кривдник та постраждала особа, що призводить

до обмеження доказування поясненнями зазначених осіб. Визначено, що одним із найбільш дієвих засобів доказування у таких справах може бути висновок судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа, проведення якої має бути обов'язковим у разі: 1) наявності у справі серед засобів доказування лише пояснень кривдника та постраждалої особи; 2) заперечення кривдником факту вчинення домашнього насильства.

Визначено, що найбільш прийнятною формою гарантування безпеки жінці, постраждалій від домашнього насильства, яка може бути втілена в українському судочинстві, є проведення судового засідання у справах про домашнє насильство в режимі відеоконференції з дотриманням наступного порядку: кривдник перебуває у судовому засіданні, а постраждала особа бере участь у справі з приміщення суду або поза приміщенням суду, наприклад, за допомогою сервісу Easycop.

Констатовано, що нормативне затвердження форми оцінки суддями ризиків вчинення домашнього насильства під час розгляду питання про видачу обмежувального припису, яка на разі відсутня, сприяла б усуненню формального підходу суддів у визначенні таких ризиків під час розгляду питання про видачу обмежувального припису. Сформульовано власні питання, які запропоновано передбачити серед переліку питань у даній формі:

1. Чи наділений кривдник доступом до пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії?
2. Чи застосовувався до кривдника терміновий заборонний припис раніше?
3. Чи притягувався кривдник до відповідальності за жорстоке поводження з тваринами?
4. Чи характеризується кривдник позитивно за місцем роботи (навчання)?

З'ясовано, що право суду направляти на проходження програми для кривдника особу, яка лише підозрюється у вчиненні домашнього насильства, є передчасним та нівелює принцип презумпції невинуватості особи у вчиненні злочину до того часу, поки вина особи не буде встановлена відповідним рішенням суду. Право жінки на захист від домашнього насильства

має бути збалансоване правом особи, яку підозрюють у вчиненні домашнього насильства, на захист від надуманого обвинувачення.

6. До ознак юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо жінок віднесено наступні: визначена нормативно; характеризується державним і громадським осудом; має публічний характер, тому що виступає від імені усього суспільства; є засобом охорони визначеного державою правопорядку; застосовується до осіб, в яких відсутні сталі організаційні зв'язки із суб'єктами примусу; об'єктом охорони є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян; суб'єктом, що притягує до юридичної відповідальності, є суд; правовою підставою є закон, а фактичною – вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення; реалізується за процедурою, визначеною законом; може бути адміністративною, кримінальною або цивільно-правовою.

Визначено, що ознаками домашнього насильства щодо жінок як адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173² КУпАП, є: умисність діяння; вчинення у формі дій чи бездіяльності; застосування до жінки як постраждалої особи фізичного, що не спричинило тілесних ушкоджень, психологічного, економічного насильства; наслідками діяння є заподіяння або можливість заподіяння жінці шкоди фізичному або психічному здоров'ю.

З'ясовано, що ознаками домашнього насильства щодо жінок як кримінального правопорушення є: умисел та систематичність; вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства; потерпілим є подружжя чи колишнє подружжя або інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких стосунках; наслідками є спричинення тілесних ушкоджень, фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я емоційна залежність, втрата працездатності або погіршення якості життя постраждалої особи.

Досліджено поняття «систематичність» як істотну ознаку вчинення домашнього насильства, що тягне за собою кримінальну відповідальність,

наведено різнобічні підходи у науці та судовій практиці до його формулювання (від двох разів до не менше трьох разів) та запропоновано доповнити ст. 126¹ КК України приміткою про визначення систематичності як вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства, яке відбулось не менше двох разів у часі.

Охарактеризовано виявлені раніше науковцями та встановлені особисто проблемні аспекти диспозиції статті 173² КУпАП: 1) помилковість ототожнення скоєння домашнього насильства і насильства за ознакою статі як «... умисного вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру...», оскільки категорія «домашнє насильство» і «насильство за ознакою статі» не є схожими; 2) відсутність сексуального насильства у складі об'єктивної сторони; 3) наявність у складі статті положення про «невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Нацполіції про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення».

З'ясовано, що чинна на даний момент стаття 277² КУпАП, яка передбачає вручення повістки про розгляд адміністративної справи не пізніш як за три доби до дня розгляду справи в суді, не спроможна забезпечити своєчасне повідомлення кривдника про розгляд справи про домашнє насильство та перешкоджає своєчасному судовому розгляду, у зв'язку з чим запропоновано статтю 277² КУпАП «Повідомлення про розгляд справи» доповнити новою частиною наступного змісту: «У справах про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП, особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, викликається до суду через оголошення на офіційному вебсайті судової влади України, яке розміщується не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання. Опублікування оголошення про виклик означає, що особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи».

7. Здійснено дослідження зарубіжного досвіду захисту жінок від домашнього насильства та сформульовано наступні висновки: усі без

виключення країни, до якої б правової системи не відносились, ведуть активну боротьбу з домашнім насильством, проявляючи нетерпимість до будь-яких його проявів; у країнах англо-американського, романо-германського та змішаного типу правових систем поширеним є створення спеціалізованих підрозділів для протидії домашньому насильству у системі органів публічної адміністрації, наприклад, спеціалізованих судів (США, Канада, Гана) та спеціалізованих підрозділів поліції (Німеччина, Гана); відбувається постійне удосконалення політики та практики захисту жінок від домашнього насильства, що прослідковується у тому, що уряди багатьох країн світу приймають нові закони (Великобританія, Франція), розробляють державні програми, вживають спеціальних заходів, спрямованих на захист жінок від домашнього насильства; в усіх аналізованих країнах захист жінок, постраждалих від домашнього насильства, здійснюється шляхом видачі охоронних приписів; заслуговує на увагу законодавство країн, що надає можливість жінці стягувати з кривдника грошову компенсацію шкоди, заподіяної їй у результаті домашнього насильства (медичних витрат, втраченого заробітку, майна, утримання жінки та її дітей, компенсацію збитків, завданих їй фізичними ушкодженнями та емоційними стражданнями) (Індія, Японія) та можливість звернутися за тимчасовим ордером про опіку над дітьми (Індія); перспективним напрямком є виділення нових форм насильства, таких як вербальне насильство та недбалість (ОАЕ).

У результаті проведеного компаративістського аналізу зарубіжного досвіду у сфері захисту жінок від домашнього насильства на прикладі представників (держав) із кожного типу правових систем світу: романо-германського (Італія, Федеративна Республіка Німеччина, Франція), англо-американського (Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, США, Канада), релігійного (Індія, ОАЕ), традиційного (Японія, КНР), змішаного (Йорданія, Гана) визначено дієві інструменти, які можуть бути перспективними для України в досліджуваному аспекті, а саме: створення окремої посади Уповноваженого з питань домашнього насильства (за зразком Великобританії); застосування спеціальних електронних GPS-браслетів,

за допомогою яких поліція матиме змогу відстежувати та оперативно реагувати на наближення кривдника до потерпілої особи (за зразком США, Канади, Франції, Італії); запозичення системи превентивних освітніх програм, які діють в США та Канаді; збільшення строку позовної давності для одержання цивільного захисту у справах про домашнє насильство, що, наприклад, у Франції становить п'ять років.

8. Враховуючи ратифікацію Україною Стамбульської конвенції та необхідність приведення чинного законодавства у сфері домашнього насильства у відповідність з європейськими стандартами, визначено пріоритетними напрямками оптимізації нормативно-правового забезпечення захисту жінок від домашнього насильства в Україні:

– встановлення кримінальної відповідальності за вчинення: переслідування, під яким слід розуміти умисні систематичні протиправні дії, що викликають або можуть викликати у особи обґрунтований страх за її життя чи здоров'я, життя чи здоров'я членів сім'ї, близьких родичів або іншим чином значно погіршити якість її життя, та карається позбавленням волі на строк від двох до трьох років; переслідування щодо дитини, вагітної жінки карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років;

– визначення форм переслідування: а) погроза заподіяння тілесних ушкоджень чи іншого заподіяння шкоди особі, членам її сім'ї чи близьким родичам; б) пошук особистої близькості або слідкування за особою; в) нав'язування контактування особі проти її волі особисто або через третіх осіб;

– формулювання авторського визначення виду домашнього насильства «кібернасильство над жінками» – вчинення умисних систематичних дій образливого або погрозливого характеру із використанням засобів електронних комунікацій, які підривають почуття безпеки жінки та викликають тривогу, страх або паніку. Ці дії включають: надсилання електронних листів, текстових повідомлень (SMS) або інших миттєвих повідомлень образливого або погрозливого характеру; розміщення образливих коментарів щодо особи

у мережі Інтернет; розповсюдження інтимних фотографій чи відеозаписів за допомогою засобів електронних комунікацій;

– законодавче закріплення обов’язкового (замість існуючого наразі факультативного) направлення судом кривдника для проходження програми для кривдників у разі: а) первинного випадку домашнього насильства, б) закриття провадження у справі у зв’язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення;

– збільшення строку накладення на кривдника адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства – з трьох до шести місяців та строку розгляду адміністративної справи про вчинення домашнього насильства – з однієї доби до трьох днів;

– посилення кримінальної відповідальності за невиконання кривдником рішення суду, яким встановлено обмежувальний припис, а саме: обмеження волі на строк до двох років або позбавлення волі на строк до трьох років замість існуючої наразі санкції у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до двох років;

– удосконалення дефініцій «психологічне насильство» та «сексуальне насильство», наведених у Законі про домашнє насильство, шляхом визначення можливості вчинення даних діянь із застосуванням засобів електронних комунікацій;

– законодавче закріплення розгляду у порядку наказного провадження справи про визначення місця проживання дитини з матір’ю у разі встановлення судовим рішенням вини батька дитини у вчиненні домашнього насильства щодо матері чи дитини;

– удосконалення статті 173² КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» шляхом: а) роз’єднання диспозиції статті в самостійні частини – «вчинення домашнього насильства», «вчинення насильства за ознакою статі», «невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого

тимчасового перебування»; б) підвищення санкції статті за: вчинення домашнього насильства (штраф від тисячі (17 000,00 грн) до двох тисяч (34 000,00 грн) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, адміністративний арешт на строк десять діб замість штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та адміністративного арешту на строк до десяти діб) та невиконання термінового заборонного припису або повідомлення про місце свого тимчасового перебування (громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб замість штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, громадських робіт на строк від тридцяти до сорока годин, адміністративного арешту на строк до десяти діб); в) доповнення кваліфікуючою ознакою домашнього насильства — вчинення його подружжям або особою, яка проживає з постраждалою особою спільно однією сім'єю, але не перебуває у шлюбі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шишка Р. Б. Організація наукових досліджень та підготовки магістерських та дисертаційних робіт: навчальний посібник. Харків: Еспада, 2007. 368 с.
2. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 206 с.
3. Хрідочкін А. В., Макушев П. В. Методологія сучасного правознавства: навчальний посібник. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 368 с.
4. Кельман М. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. Психологія і суспільство. 2015. №4. С. 33-46.
5. Козюбра М. І. Методологія правознавства і методологія права: співвідношення понять та їх особливості. Право України. 2014. № 1. С. 22-32.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/gdyl>.
7. Аніщук Н. В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.01. Одеська націон. юрид. академія. Одеса. 2008. 35 с. URL: <http://surl.li/dayzw>.
8. Галай А. О., Галай В. О., Головка Л. О., Муранова В. В. та ін. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству: монографія. Київ: КНТ, 2014. 160 с.
9. Уварова О. О. Захист прав жінок: юридичні інструменти забезпечення гендерної рівності в Україні: навчальний посібник. Харків. 2019. 116 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/lll_2.pdf.
10. Андрєєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В., Калашник О. А. та ін. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник. Київ, ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

11. Кочемировська О.О. Протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству й добробут громад: методичний посіб. Київ: ФОП Клименко, 2020. 64 с.
12. Перцева Т. О., Огоренко В. В., Кожина Г. М., Зеленська К. О. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія. Дніпро. 2021. 188 с.
13. Лисюк Ю. В. Протидія насильству в сім'ї. Одеса. 2007. 164 с.
14. Коломоєць О. Д. Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення домашнього насильства, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя. 2010. 223 с.
15. Горбова В. О. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. К. 2015. 239 с.
16. Ткаленко О. М. «Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження домашнього насильства відносно дітей»: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса. 2016. 237 с.
17. Лесько Н. В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій: дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: 12.00.07. Львів. 2019. 489 с.
18. Горбач-Кудря І. А. Адміністративно-правові засади застосування спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2021. 371 с.
19. Довгунь К. В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству»: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2021. 202 с.

20. Крижна Л. В. Попередження злочинів, що вчинюються у сфері сімейно-побутових відносин: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. 2000. 19 с.

21. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: ФОП Макаренко, 2014. 360 с.

22. Самарай Л. В. Кримінологічні засади запобігання кримінальній агресії в сім'ї: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. 2013. 231 с.

23. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства (теорія та практика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків. 2015. 36 с.

24. Наконечна Л. А. Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів. 2016. 21 с.

25. Дмитрашук О. С. Запобігання домашньому насильству підрозділами Національної поліції України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро. 2021. 22 с.

26. Шинкарчук А. Я. Кримінально-правові заходи реагування на прояви домашнього насильства: дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії 081 «Право». Харків. 2021. 245 с.

27. Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів. 2018. 22 с.

28. Беспаль О. Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя. 2019. 294 с.

29. Говор Ю. О. Запобігання органами внутрішніх справ насильницьким злочинам щодо жінок у сім'ї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів. 2011. 21 с.

30. Ліщук Н. О. Насильницькі дії, що вчиняються щодо жінок: причини та запобігання: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів. 2020. 232 с.

31. Дашковська О. Право на гідність та особисту недоторканність особи: гендерний аспект. Вісник Акад. прав. наук України. 2004. № 4. С. 198-204.

32. UN Handbook for Legislation on Violence against Women. The Advocates for Human Rights. URL: <http://surl.li/cendu>.

33. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-III. URL: <http://surl.li/clina>.

34. Гуменникова Т. Р., Метіль А. С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2018. №35. Том 2. С. 12-14.

35. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <http://surl.li/bfccq>.

36. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <http://surl.li/bfchj>.

37. Шаргородська С. Насилля в сім'ї: види, наслідки, шляхи подолання. Соціальний педагог. 2007. №2. С. 14-16.

38. Виноградов А. К. Поняття та види насильства в сім'ї в Україні. Південноукраїнський правничий часопис. 2016. №1. С. 50-53.

39. Medvedska V. Correlation of scientific approaches to the definition of family violence. International scientific journal «Internauka». Series: «Juridical Sciences». 2022. №2. P. 30-38. URL: <http://surl.li/dazap>.

40. Ботнаренко І. Насильство в сім'ї: поняття, сутність та причини виникнення. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. №2 (74). С. 37-47. URL: <http://surl.li/climy>.

41. Словник української мови: в 11 томах. Том 2: Г-Ж. Київ: Наукова думка. 1971. 550 с.

42. Самченко М. Ю. Сутність поняття «сімейно-побутове насильство над неповнолітніми». Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2010. №2. С. 443-451.

43. A decree on the proclamation of the law on protection from domestic violence // URL: <https://advokat-prnjavorac.com/legislation/law-on-protection-from-domestic-violence-federation-bosnia-herzegovina.pdf>.

44. On measures against violence in family relation: law republic of albania the parliament No. 9669 of 18.12.2006. URL: <http://surl.li/clqfm>.

45. О пресечении насилия в семье, защите и оказании помощи жертвам насилия в семне: Закон Грузии от 25.05.2006. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6906/file/Georgia_law_on_domestic_violence_2006_am2013_ru.pdf.

46. За защита от домашното насилие: Закон Република България от 22.12.2009 г. URL: <https://www.mvr.bg/docs/librariesprovider24/default-document-library>.

47. Greater Protection in Cases of Domestic Violence. Information on the Act on Protection Against Violence. URL: <http://surl.li/clqfu>.

48. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20051801493/U/D20051493Lj.pdf>.

49. Häusliche Gewalt. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/H%C3%A4usliche_Gewalt.

50. Декларація про викорінення насильства щодо жінок від 20 грудня 1993 р. Ужгород: Карпати, 1996. С. 164-168.

51. Spoustová I., Voňková J. Domáci násilí z pohledu žen a dětí. Praha. 2016. 253 p.

52. Golovko L., Uliutina O., Davydovych I., Ilina O. Legal regulation of combating domestic violence in Eastern Europe. European Journal of Sustainable Development. 2021. Vol. 10 No. 3. P. 253-261.

53. Adams D. Treatment models of Men Who Batter. A Profeminist Analysis in: *Feminist Perspectives*. 1989. Pp. 176-199.
54. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <http://surl.li/oczd>.
55. Медведська В.В. Щодо визначення категорії «домашнє насильство над жінками». Сучасні вектори розвитку юридичної освіти і науки: зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21-22 жовтня 2021 р.). К. 2021. С. 53-57.
56. Христова Г. Освітній курс «Розгляд судами справ, пов'язаних з насильством в сім'ї: методичний посібник. Київ: ТОВ «Компанія «BAITE», 2011. 86 с.
57. Violence against Girls and Women: A Public Health Priority. UNFPA Gender Theme Group, Interactive Population Center. New York: UNFPA, 1998.
58. Рекомендації для медіа щодо висвітлення гендерно зумовленого насильства в Україні. URL: http://www.un.org.ua/images/documents/4690/Media%20Guide%20for%20GBV%20reporting_UKR.pdf.
59. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <http://surl.li/rdyq>.
60. Яїцька Д. І. Криміналізація домашнього насильства в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. №2. С. 204-208.
61. Циганчук Т. В., Лях Д. Д. Причини та наслідки насильства над жінкою в сім'ї. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3530/1/2.pdf>.
62. Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброда Д. Г. та ін. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Київ. 2012. 246 с.
63. Гнатюк Н. І. Проблеми насильства в сучасній сім'ї: теоретичні аспекти. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2014. №1. С. 17-19.

64. Черевач О. М. Адміністративно-правова характеристика насильства в сім'ї. *Право і суспільство*. 2011. №6. С. 147-151.
65. Ковальова О. В. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.07. Х. 2008. 238 с.
66. Жарова Л. В. В деталях: економічна дискримінація та економічне насильство. *Гендер в деталях. Ресурс гендерного знання*. URL: <http://surl.li/cmabc>.
67. Гусєва К. А., Горбач-Кудря І. А. Особливості кваліфікації домашнього економічного насильства в практичній діяльності підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 4 (84). С. 70-78;
68. Захарченко П. П. Історія держави і права України. 2018. URL: http://sites.znu.edu.ua/ua_statehood_history/sereda/Microsoft_Word_-_zakharchenko_p___storVya_derzhavi_V_prava_ukra_ni.pdf.
69. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності: монографія. Вид. 2-е. Одеса. НДРБВ ОЮІ УВС. 2003. 281 с.
70. Правда Руська. URL: <http://surl.li/cmaba>.
71. Аніщук Н. В. Правове становище жінок за давньоруським законодавством. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса. 2003. С. 120-124.
72. Іванов В. М. Історія держави і права України: підручник. Київ: МАУП, 2007. 552 с.
73. Нестерцова-Собакарь О. В. Правове становище жінки на українських землях у складі Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.: монографія. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 233 с.
74. Ілікчієва К. І. Насильство щодо жінок: історико-соціальні аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1.
75. Медведська В. В. Історико-правовий аспект передумов виникнення домашнього насильства щодо жінок. *Міжнародний науковий журнал*

«Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2021. №1 (35). С. 107-114.
URL: <http://surl.li/cmafa>.

76. Послання св. апостола Павла до ефесян. Глава 5. URL: <http://surl.li/cxafl>.

77. Siegel L. J. Criminology: The Core. Stamford, CT, USA: Cengage Learning. 2015. 138 p.

78. Gellss R. Psychical Violence in American Families: Risk Factor and Adaptations to Violence. New Brunswick. 1977. 146 p.

79. Voňková Jiřina, Huňková Markéta Domáci násilí v českém právu z pohledu žen. Praha. 2004. 194 p.

80. Čírtková L. Domáci násilí ve faktech a teoriích. Praha. 2002. 187 p.

81. Válková H. Domáci násilí ve světle teorií, výzkumů a praktických řešení, referát na 3. kulatém stole MV ČR k domácím násilí. 2003. P. 21-25.

82. Bell K. M., Naugle, A. E. Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. Clinical Psychology Review. 2008. № 28(7). P. 1096-1107.

83. Abrar S., Lovenduski J., Margetts H. Feminist ideas and domestic violence policy change. Political studies. 2000. № 48(2). P. 239-262.

84. Hunnicutt G. Varieties of patriarchy and violence against women: Resurrecting “patriarchy” as a theoretical tool. Violence against Women. 2009. P. 110-115.

85. Wareham J., Boots D. P., Chavez J. M. A test of social learning and intergenerational transmission among batterers. Journal of Criminal Justice. 2009. №37(2). P. 163-173.

86. Jin X., Eagle M., Yoshioka M. Early exposure to violence in the family of origin and positive attitudes towards marital violence: Chinese immigrant male batterers vs. controls. Journal of Family Violence. 2007. № 22(4). P. 211-222.

87. Berzenski S. R., Yates T. M. A developmental process analysis of the contribution of childhood emotional abuse to relationship violence. Journal of Aggression. Maltreatment & Trauma. 2010. № 19(2). P. 180-203.

88. Daigneault I., Hébert M., McDuf P. Men's and women's childhood sexual abuse and victimization in adult partner relationships: A study of risk factors. *Child Abuse & Neglect*. 2009. № 33(9). P. 638-647.

89.. Hyde-Nolan Maren E, Juliao Tracy. Theoretical Basis for Family Violence. URL: https://samples.jbpub.com/9780763780340/80340_ch02_final.pdf.

90. Сухарева А. Насильство проти жінок: причини та шляхи подолання. Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 14 грудня 2020). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. С. 37-40.

91. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юр. наук: 12.00.01. Київ. 2003. 22 с.

92. Коломієць Ю. М. Права жінок як об'єкт міжнародного захисту. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.). Харків: Нац. ун-т внутр. справ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків: ХНУВС. 2019. С. 91-94.

93. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. №776/97-ВР. URL: <http://surl.li/bvulb>.

94. Конституційне право України. За ред. Тація В. Я., Погорілка В. Ф., Тодики Ю. М. Київ. 1999. 376 с.

95. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. 2021. URL: <http://surl.li/cbdtj>.

96. Майданник О. О. Інститут омбудсмана у механізмі забезпечення прав людини в Україні. Адвокат. 2010. №7. С. 12-16.

97. Роль Уповноваженого Верховної Ради з прав людини у забезпеченні прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. За заг. ред. О.В.

Марцеляка. Донецький юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Донецьк: Ноулідж, 2011. 364 с.

98. Нікольська О. В. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина. Правничий часопис Донецького університету. 2014. № 1-2. С. 9-14. URL: <http://surl.li/cbeaw>.

99. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658. URL: <http://surl.li/byvuu>.

100. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. №580-VIII. URL: <http://surl.li/xuph>.

101. Порядок розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15 листопада 2017 р. № 930. URL: <http://surl.li/cazwc>.

102. Протидіємо домашньому насильству онлайн-інструментами. URL: <http://surl.li/crvtf>.

103. Шість кампаній з добірки CannesLions, присвячених боротьбі з домашнім насильством. URL: <http://surl.li/dbacy>.

104. UN Handbook for Legislation on Violence against Women // The Advocates for Human Rights. URL: <http://surl.li/cendu>.

105. Словник української мови. Т. 10: Т-Ф. 1979. 658 с.

106. Рекуненко Т., Удалова Н. Відповідальність кривдника в адміністративному процесі. Підприємництво, господарство і право. 2021. №2. С.120-124.

107. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: наказ МВС від 01 серпня 2018 р. № 654. URL: <http://surl.li/cmceu>.

108. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13 березня 2019 р. № 369/180. URL: <http://surl.li/cmcew>.

109. Манн Л., Бугаєць Т. Стандарти й методика оцінки ризиків для різних зацікавлених сторін в Україні: подальші кроки реалізації міжнародних стандартів щодо гарантування безпеки постраждалих від насильства стосовно жінок та домашнього насильства. 2020. URL: <http://surl.li/cfkrl>.

110. Гусєва К. А., Горбач-Кудря І. А. Профілактичний облік кривдника у практичній діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції України з профілактики домашнього насильства. Часопис Київського університету права. 2020. №2. С.374-378.

111. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 лютого 2019 року № 124. URL: <http://surl.li/cazza>.

112. Mironyuk R.V., Koshkun T., Repan M.I. Coercive measures of influence applied to persons who have committed domestic violence for the legislation of ukraine and turkey: a comparative analysis. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 3. С. 144-150. URL: <http://surl.li/cmche>.

113. Горбач-Кудря І. А. Види спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 2. Том 5. С. 141-146.

114. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073¹-X. URL: <http://surl.li/cmaen>.

115. Постанова Верховного Суду від 05 вересня 2019 р. у справі № 756/3859/19. URL: <http://surl.li/cbzxі>.

116. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. №1618-IV. URL: <http://surl.li/lolf>.
117. Окреме провадження: монографія. За ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. 312 с.
118. Ухвала Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 22 лютого 2022 р. у справі N 177/296/22. URL: <http://surl.li/dbaju>
119. Рішення Броварського міськрайонного суду Київської області від 04 лютого 2022 р. у справі N 361/10709/21. URL: <http://surl.li/dbaka>.
120. Про судовий збір: Закон України від 08 липня 2011 р. №3674-VI. URL: <http://surl.li/afelf>.
121. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://surl.li/oxnh>.
122. Сидорчук Ю. М. Проблематика захисту прав жінок від домашнього насильства в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С. 146-148. URL: http://lsej.org.ua/7_2020/38.pdf.
123. Постанова Верховного Суду від 28 квітня 2020 р. у справі № 754/11171/19. URL: <http://surl.li/ccaiе>.
124. Стоянова Т. А., Островська Л. А. Перешкоди у застосуванні обмежувального припису як засобу протидії домашньому насильству: національна судова практика та практика Європейського суду з прав людини. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2021. № 28. URL: <http://surl.li/ccaiх>.
125. Моніторинг ситуації реагування системи правосуддя на вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статті. Проєкт ЄС «Право-Justice». 2019. URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Ukrainian%202019%20PRAVO%20Monitoring%20report.pdf>.
126. Верховний Суд Міннесоти, Комітет гендерної рівності (Комітет із питань рівноправ'я та правосуддя). Процесуальний посібник для персоналу суду. 2009. 86 с.

127. Запобігання домашньому насильству щодо жінок і боротьба з цим явищем: навчальний ресурс для підготовки правоохоронців та працівників суду. 2016. 114 с.

128. Directive 2012/29/eu of the european parliament and of the council of 25 October 2012. Official Journal of the European Union. URL: <http://surl.li/cfkrd>.

129. Про затвердження Типової програми для кривдників: Наказ Міністерства соціальної політики України від 01 жовтня 2018 р. № 1434 (у редакції наказу Міністерства соціальної політики України від 13 жовтня 2021 р. № 588). URL: <http://surl.li/cditz>.

130. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. №2341-III. URL: <http://surl.li/hwcs>.

131. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. URL: <http://surl.li/navm>.

132. Берендєєва А. І., Томіна В. Ю. Направлення кривдника на проходження програми для кривдників у контексті боротьби з домашнім насильством в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 1. С. 171-174.

133. Рішення ЄСПЛ стосовно застосування домашнього насильства в Україні та інших країнах. URL. <http://surl.li/cdivu>.

134. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06 грудня 2017 р. № 2227-VIII. URL: <http://surl.li/hsvg>.

135. Яценко А. М. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України й окремих європейських країн. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2018. № 2 (19). С. 35-45.

136. Полянська Є. А. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. Матеріали V Міжнародної науково-

практичної конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (Суми, 21–22 травня 2020 року) у 2 частинах. Ч. 2. С. 357-360.

137. Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням домашнього насильства в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення: науково-практичний посібник. За заг. ред. Шаповалової О. А., Павлиш С. О. Київ: ТОВ «Компанія «Ваїте», 2011. 196 с.

138. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <http://surl.li/umbl>.

139. Рішення Європейського Суду з прав людини від 03 вересня 2020 р. справі «Левчук проти України» (Заява № 17496/19). URL: <http://surl.li/cdiil>.

140. Фулей Т. Застосування судами застарілих законодавчих норм як перешкода для забезпечення доступу до правосуддя. Підприємництво, господарство і право. 2021. №2. С. 185-193.

141. Медведська В. В. Модернізація інституту юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо жінок. Часопис Київського університету права. 2022. №1. С. 37-43. URL: <http://surl.li/cxxyu>.

142. Насушна О. В. Земельне правопорушення як підстава притягнення до адміністративної відповідальності. Держава і право. 2009. Вип. 46. С. 267-272.

143. Адміністративне право України: академічний курс: підруч. у двох томах: Том 1. Загальна частина. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

144. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису: Закон України від 15 травня 2003 р. № 1187-IX. URL: <http://surl.li/cmga1>.

145. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 р. URL: <http://surl.li/cmgsr>.

146. Мінка Т. П. Протидія правопорушенням адміністративно-правовими, кримінально-правовими, кримінологічними, кримінально-процесуальними та криміналістичними засобами. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 2. С. 97-103.

147. Стан системи попередження домашнього насильства в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти. За заг. ред. Кочемировської О. Київ: Вид-во ФОП Клименко Ю. Я., 2010. 372 с.

148. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками: підручник з проведення тренінгів. Київ: Україна. 2017. 143 с.

149. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення за 2021 рік: Наказ Державної судової адміністрації України від 23 червня 2018 р. № 325 (Форма № 1-П) у редакції наказу Державної судової адміністрації України від 20 серпня 2019 р. № 828. Офіційний інформаційний портал «Судова влада». URL: <http://surl.li/bxbsk>.

150. Голіна В. В. Запобігання та протидія домашньому насильству: стан і перспективи його подолання в Україні. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи: матеріали круглого столу (31 травня 2019 р.). Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 40-43.

151. Капустін О. Умисел у складі злочину. Підприємництво, господарство і право. 2019. №12. С. 294-299.

152. Allen M. Textbook on Criminal Law. Oxford. 2013. 580 p.

153. Cruft R., Matthew H. Kramer. Crime, Punishment, and Responsibility: The Jurisprudence of Antony Duff. Oxford University Press. 2011. 408 p.

154. Бурдін В. М. Стадії вчинення злочину (кримінально-правове дослідження): монографія. Львів, 2013. 303 с.

155. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України). Київ: Ваіте, 2019. 288 с.

156. Степаненко О., Агапова К. Кількісний критерій систематичності як ознака домашнього насильства. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 323-327.

157. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 07 лютого 2003 р. URL: <http://surl.li/cngwr>.

158. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 квітня 2004 р. № 3. URL: <http://surl.li/cnsr>.

159. Постанова Верховного Суду від 25 лютого 2021 р. у справі № 583/3295/19. URL: <http://surl.li/bzgwd>.

160. Постанова Верховного Суду від 12 жовтня 2021 р. у справі № 663/3390/19. URL: <http://surl.li/bxbro>.

161. Шаповалова К. Шляхи удосконалення положень законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: національна практика та зарубіжний досвід. Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 14 грудня 2020). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. 303 с.

162. Драгоненко А. О., Пихтіна П. В. Протидія насильству в сім'ї: міжнародний досвід та реалії в Україні відповідно до чинного кримінального законодавства. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. №3. С. 181-183.

163. Гусєва К. А., Горбач-Кудря І. А. Винесення поліцейськими термінового заборонного припису як спеціального заходу з протидії домашньому насильству у справах про вчинення адміністративного правопорушення. Часопис Київського університету права. 2020. №1. С. 291-294.

164. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2021 рік: Наказ Державної судової адміністрації України від 23 червня 2018 р. № 325 (Форма № 1-к) у редакції наказу Державної судової адміністрації України від 19 січня 2021 р. № 15. URL: <http://surl.li/bxbsk>.

165. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2021 рік: Наказ Державної судової адміністрації України від 23 червня 2018 р. № 325 (Форма № 6). URL: <http://surl.li/bxbsk>.

166. Канзафарова І. С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київ: НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. 2007. 25 с.

167. Цивільне право України: навчальний посібник. За ред. Р.О. Стефанчука. Київ: Наукова думка; Прецедент, 2004. 452 с.

168. Іващенко В. В. Цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 2. С. 66-69.

169. Приленський І. Поняття цивільно-правової відповідальності сторін за договором. Юридичний вісник. 2021. №2. С. 159-165.

170. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://surl.li/kixz>.

171. Маріц Д. О. Відшкодування моральної шкоди у договорах обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. URL: <http://surl.li/bzgwf>.

172. Колінько Ц. Проблеми доведення моральної шкоди за законодавством України. Підприємництво, господарство і право. 2020. №8. С. 30-34. URL: <http://surl.li/bxbtv>.

173. Толкачов Д. І. Діяльність адвоката у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: матеріальні та процесуальні аспекти. Вісник Вищої Ради юстиції. 2011. № 2. С. 103-117.

174. Житловий кодекс від 30 червня 1983 р. № 5464-X.
URL: <http://surl.li/cnsdt>.
175. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2007. 596 с.
176. Codered: Italy passes new domestic violence law.
URL: <http://surl.li/bnibs>.
177. Violence against Women: Psychological violence and coercive control.
URL: <http://surl.li/bnjfn>.
178. Violenza sulle donne, il codice rosso è legge: c'è il sì del Senato.
URL: <http://surl.li/bniby>.
179. Italy unveils new bill to combat violence against women.
URL: <http://surl.li/bniej>.
180. Ломакіна О. В. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2020. URL: <http://surl.li/cyecb>.
181. Code pénal. URL: <http://surl.li/bnsiq>.
182. Domestic Abuse Act. URL: <http://surl.li/bnulq>.
183. Садонцева Л. К. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство в Україні та зарубіжному праві: порівняльний аналіз. Молодий вчений. 2019. № 4. С. 149-157.
184. Харламова Д. В., Іноземцев М. Д. Боротьба проти домашнього насильства в Україні та світова практика. «YoungScientist». № 5 (93). May, 2021. С. 341-347.
185. Garrine P. Laney. Violence Against Women Act: History and Federal Funding (2005). URL: <http://surl.li/bocnp>.
186. State and Federal Domestic Violence Laws in the United States.
URL: <http://surl.li/bocqm>.
187. Violence Against Women Act (VAWA): 10 Years of Progress and Moving Forward. URL: <http://surl.li/bocoo>;

188. About Office on Violence Against Women. URL: <http://surl.li/dbalm>.
189. National Hotlines and Help for Victims. URL: <http://surl.li/bockh>.
190. Military Community and Family Policy (MC&FP). URL: <http://surl.li/bockq>.
191. The Office of Safe and Drug-Free Schools (OSDFS). URL: <http://surl.li/bockt>.
192. Butzer D., Bronfman L.M., Stipak B. The Role of Police in combating Domestic Violence in the United States: a Casestudy of the Domestic Violence reduction unit, Portl and Police Bureau. URL: <http://surl.li/bockw>.
193. Criminal Code. URL: <http://surl.li/bxfkz>.
194. Family Violence Laws. URL: <http://surl.li/bmzoy>.
195. Фулей Т. Навчальний курс із розгляду судами справ про домашнє насильство: досвід Канади. Вісник Національної академії прокуратури України. 2018. № 4/2(58). С. 110-121.
196. Hornbeck A., Johnson B., LaGrotta M., Sellman K.. The Protection of Women form Domestic Violence Act: Solutionor Mere Paper Tiger. Loy. U. Chi. Int'l L. Rev. 273.2007. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268428985.pdf>.
197. Family Protection Policy. URL: <http://surl.li/bmzoq>.
198. Domestic Violence in the UAE: A Guide to Legal Measures if You Face Violence. URL: <http://surl.li/bmzop>.
199. Family Protection Guide. URL: <http://surl.li/bmzoq>.
200. Gender Equality Bureau of the Cabinet Office. Survey on gender violence. 2018. URL: <http://surl.li/bmzoh>.
201. Cabinet Office. Establishment of a consultation service for domestic violence survivors in responseto COVID-19 infectious disease. 2020. URL: <http://surl.li/bmzok>.
202. Tomoko Suga. Protecting women: new domestic violence countermeasures for COVID-19 in Japan. Sexual and Reproductive Health Matters. 2021. Volume 29. URL: <http://surl.li/bmzol>.

203. Cai Yiwen. China's Anti-Domestic Violence Law at the Five-Year Mark. URL: <http://surl.li/boaec>.
204. Anti-domestic Violence Law of the People's Republic of China. URL: <http://surl.li/boaeb>.
205. Diabal-Badayneh, National Framework for the Protection from Family Violence, 2005. 34 p.
206. Diabal-Badayneh. National Security in the Globalization Age. 36 p.
207. Nasrawin L. K. Protection against Domestic Violence in Jordanian Law and International Conventions. Arab Law Quarterly. 2017. №31(4). P. 363-387. URL: <http://surl.li/bokat>.
208. Andersson N, Ho-Foster A, Mitchell S, Scheepers E, Goldstein S. Risk factors for domestic physical violence: national cross-section alhouse hold survey sineight southern African countries. BMC Womens Health. 2007. № 7 (1). 27 p.
209. Ghana: Domestic violence, including protection, services and recourse available to victims. URL: <http://surl.li/bnola>.
210. Domestic violence act. 2007 act 732. URL: <http://surl.li/bnojqq>.
211. Owusum Adjah E.S., Agbemafle I. Determinants of domestic violence against women in Ghana. BMC PublicHealth. 2016. №16. URL: <http://surl.li/bmzom>.
212. Ладиченко В. В., Гулак О. В., Артеменко О. В. Зарубіжний досвід запобігання домашньому насильству (в межах держав Європейського Союзу). Право.UA. 2022. № 1. С. 174–181.
213. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20>.
214. Ратифікація Стамбульської конвенції – це питання нашої приналежності до європейської спільноти. Сайт Українського кризового медіа-центру. URL: <http://surl.li/csbbv>.
215. Міфи і факти про Стамбульську конвенцію. URL: <http://surl.li/csccpr>.

216. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики. Форум Права. 2019. № 55 (2). С. 6–14.
217. Яра О. С., Стасюк Н. А. Проблемні питання здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2021. № 63. С. 279-283.
218. Коломоєць О. Д. Проблеми удосконалення системи адміністративних стягнень за вчинення насильства в сім'ї. Форум права. 2011. №1. С. 489-495.
219. Україна бореться з домашнім насиллям чи узаконює його? URL: <http://surl.li/bxbih>.
220. Дроздов О., Бабанли Р., Дроздова О., Тарасенко О. Огляд практики Європейського суду з прав людини з 1 січня до 15 червня 2020 р. Київ. 2020. 43 с. URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/08/ogliad-rishen-espl-2020-1.pdf>.
221. Загальна рекомендація ГРЕБІО № 1 щодо цифрового виміру насильства стосовно жінок від 20 жовтня 2021 р. URL: <http://surl.li/cakwj>.
222. Руфанова В. Гендерно зумовлене кібернасильство в світлі практики Європейського суду з прав людини. Knowledge, Education, Law, Management. 2021. № 6 (42). С. 209-213.
223. Simonovic D. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective from 18.06.2018 A/HRC/38/47. Geneva. 2018. 21 p. URL: <http://surl.li/cezhy>.
224. Постанова Золотоніського міськрайонного суду Черкаської області від 15 липня 2022 р. у справі № 695/1510/22. URL: <http://surl.li/cxhuv>.
225. Постанова Славутського міськрайонного суду Хмельницької області від 30 червня 2022 р. у справі № 682/900/22. URL: <http://surl.li/cxhvm>.
226. Постанова Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 06 грудня 2021 р. у справі № 274/7263/21. URL: <http://surl.li/cxhwe>.

227. Medvedska V. Theoretical and legal aspect of cyberviolence against women. Law. Human. Environment. 2022. №13 (2). С.25-31.

228. Проєкт Закону України «Про внесення змін до статей 110 та 111 Сімейного кодексу України» від 14 травня 2021 р. № 5492. URL: <http://surl.li/czerb>.

229. Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства: особливості створення і забезпечення роботи: метод. посіб. За заг. ред. Кочемировська О.О. Київ: ФОП Клименко, 2020. 80 с.

230. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проєктів у рамках Програми з відновлення України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2021 р. № 1324. URL: <http://surl.li/cqomx>.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Статті у наукових фахових виданнях України**

1. Медведська В. В. Історико-правовий аспект передумов виникнення домашнього насильства щодо жінок. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2021. № 1. С. 107–114.
2. Medvedska V. Correlation of scientific approaches to the definition of family violence. International scientific journal «Internauka». Series: «Juridical Sciences». 2022. № 2. P. 30–38.
3. Медведська В. В. Модернізація інституту юридичної відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо жінок. Часопис Київського університету права. 2022. № 1. С. 37–43.
4. Medvedska V. Theoretical and legal aspect of cyberviolence against women. Law. Human. Environment. 2022. Vol. 13 (2). P. 25–31.

Тези наукових доповідей

5. Медведська В. В. Захист прав жінок від насильства у сім'ї у правових системах сучасності. Право та суспільство в реаліях карантинного періоду: Всеукраїнська науково-практична конференція для студентів та аспірантів, м. Київ, 25 лютого 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 46–55.
6. Медведська В. В. Механізм захисту прав жінок від домашнього насильства в Україні та США: порівняльний аспект: Проблеми юридичної науки очима молодих науковців: XIV Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція, м. Київ, 11 березня 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 41–44.
7. Медведська В. В. Генезис домашнього насильства щодо жінок. Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності: VI Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 20 квітня 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 220–222.

8. Медведська В. В. Історико-правові аспекти становлення та інституційного оформлення захисту прав жінок від насильства у сім'ї. LXXVII наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та співробітників відокремлених структурних підрозділів університету. К., 2021. С. 276–277.

9. Медведська В. В. Щодо визначення категорії «домашнє насильство над жінками». Сучасні вектори розвитку юридичної освіти і науки: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 21–22 жовтня 2021 року: тези доповіді. К., 2021. С. 53–57.

10. Медведська В. В. Співвідношення насильства у сім'ї та домашнього насильства: Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Херсон, 17–18 листопада 2021 року: тези доповіді. Х., 2021. С. 313–316.

11. Medvedska V. V. European experience in determining domestic violence. Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: Collection of abstracts International scientific-practical conference, Kunovice, Czech Republic, February 17–18, 2022. Kunovice, 2022. P. 35–40.

12. Медведська В. В. Джерела міжнародно-правового регулювання захисту прав жінок від насильства у сім'ї. Наукове співтовариство: міждисциплінарні дослідження: V Міжнародна науково-практична конференція, м. Гамбург, Німеччина, 26–28 травня 2022 року: тези доповіді. Гамбург, 2022. С. 372–378.

Запит на отримання публічної інформації до Національної поліції України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства
внутрішніх справ України
07 лютого 2017 року № 95**ФОРМА
ЗАПИТУ НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ**

Розпорядником інформації є Національна поліція України.

Запитувач Медведська Вікторія Валеріївна, 08703, Київська обл., м. Обухів,
вул. Київська, 146, кв. 16, електронна адреса: v_medvedska@ukr.net, тел. 097-
751-84-28.**ЗАПИТ НА ОТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Прошу відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» надати:

1. перелік районних територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в областях та м. Києві, у яких створені сектори протидії домашньому насильству;
2. положення або інший документ, який визначає завдання, права та обов'язки сектору протидії домашньому насильству.

Запитувану інформацію прошу надати у визначений законом строк:
на електронну адресу: v_medvedska@ukr.net.

31.08.2022 _____ Вікторія МЕДВЕДСЬКА

Відповідь на запит на отримання публічної інформації Національної поліції України**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ****Департамент превентивної
діяльності**

вул. Богомольця, 10, м. Київ, 01601,
тел. 256-1620, dpd@police.gov.ua

Вікторії МЕДВЕДСЬКІЙ
v_medvedska@ukr.net

04 вересня 2022 року № 20/5/01-342;

На № _____ від _____

Про розгляд запиту

У Департаменті превентивної діяльності в межах компетенції розглянуто запит на публічну інформацію від 31.08.2022 щодо надання інформації про сектори запобігання та протидії домашньому насильству.

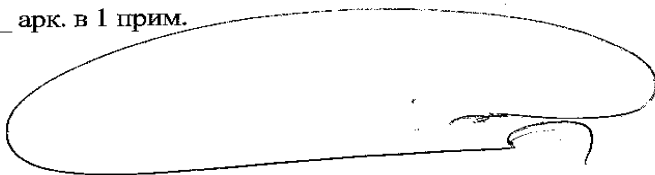
Повідомляємо, що у 2021 році в ході реформування територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП в областях відповідно до нового адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня, ураховуючи ефективність спеціалізованих нарядів – мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства (далі – мобільні групи), у структурі відділів/секторів превенції управління/відділів Національної поліції України створено 45 штатних підрозділів – секторів протидії домашньому насильству.

У своїй діяльності поліцейські секторів запобігання та протидії домашньому насильству керуються Методичними рекомендаціями з питань організації діяльності секторів протидії домашньому насильству управління/відділів Національної поліції, затвердженими Головою Національної поліції України.

Водночас інформуємо, що на даний час у зв'язку зі збройним вторгненням російської федерації призупинили свою діяльність 6 мобільних груп секторів протидії домашньому насильству (Бердянськ, Мелітополь, Краматорськ, Херсон, Харків (2)) та у зв'язку з неможливістю функціонування деяких підрозділів поліції з причини тимчасової окупації закріплених за ними територій скорочено штат секторів протидії домашньому насильству в м. Маріуполь та м. Северодонецьк.

Додаток: на 1 арк. в 1 прим.

Начальник

Ігор БАБИЧ

Інформація про перелік територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП в областях та м. Києві, у яких створено сектори запобігання та протидії домашньому насильству.

№ з/п	Найменування регіону	Назва міста	Назва територіального органу
1	Вінницька	Вінниця	Вінницьке РУП
2	Волинська	Луцьк	Луцьке РУП
3	Дніпропетровська	Дніпро	Дніпропетровське РУП
		Кривий Ріг	Криворізьке РУП
4	Донецька	Маріуполь	Маріупольське РУП
		Краматорськ	Краматорське РУП
5	Житомирська	Житомир	Житомирський РУП
		Коростень	Коростенське РУП
		Новоград-Волинський	Новоград-Волинський РВП
6	Закарпатська	Ужгород	Ужгородське РУП
7	Запорізька	Мелітополь	Мелітопольське РУП
		Бердянськ	Бердянський РВП
		Запоріжжя	Запорізьке РУП
8	Івано-Франківська	Івано-Франківськ	Івано-Франківське РУП
9	ГУНП у м. Києві	Київ	Голосіївське УП
			Дарницьке УП
			Деснянське УП
			Дніпровське УП
			Оболонське УП
			Подільське УП
			Святошинське УП
			Солом'янське УП
			Шевченківське УП
			Печерське УП
10	Київська	Біла Церква	Білоцерківське РУП
		Бориспіль	Бориспільське РУП
11	Кіровоградська	Кропивницький	Кропивницьке РУП
12	Луганська	Северодонецьк	Северодонецьке РУП
13	Львівська	Львів	Львівське РУП
14	Миколаївська	Миколаїв	Миколаївське РУП
15	Одеська	Одеса	Одеське РУП № 1
		Ізмаїл	Ізмаїльський РВП
16	Полтавська	Полтава	Полтавське РУП
		Кременчук	Кременчуцьке РУП
17	Рівненська	Рівне	Рівненське РУП
18	Сумська	Суми	Сумське РУП
19	Тернопільська	Тернопіль	Тернопільське РУП
20	Харківська	Харків	Харківське РУП № 1
			Харківське РУП № 2
			Харківське РУП № 3
21	Херсонська	Херсон	Херсонське РУП
22	Хмельницька	Хмельницький	Хмельницьке РУП
23	Черкаська	Черкаси	Черкаське РУП
24	Чернігівська	Чернігів	Чернігівське РУП
25	Чернівецька	Чернівці	Чернівецьке РУП

Запит на отримання публічної інформації до Національної поліції України

Наказ Міністерства
внутрішніх справ України
07 лютого 2017 року № 95

**ФОРМА
ЗАПИТУ НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ**

Розпорядником інформації є Національна поліція України.

Запитувач Медведська Вікторія Валеріївна, 08703, Київська обл., м. Обухів, вул. Київська, 146, кв. 16, електронна адреса: v_medvedska@ukr.net, тел. 097-751-84-28.

ЗАПИТ НА ОТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Прошу відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» надати

1. Кількість випадків винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції термінових заборонних приписів щодо кривдника за фактами вчинення домашнього насильства, передбаченого статтею 173-2 КУпАП.

Статистичні дані подати з урахуванням наступних періодів та критеріїв окремо:

- за період протягом 2021 року, протягом 8 місяців 2022 року,
- за кожним територіальним (відокремленим) підрозділом ГУНП в областях та ГУНП у м. Києві,
- за статевим розподілом кривдників (чоловік/жінка).

2. Кількість випадків винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції термінових заборонних приписів щодо кривдника за фактами вчинення домашнього насильства, передбаченого статтею 126-1 КК України.

Статистичні дані подати з урахуванням наступних періодів та критеріїв окремо:

- за період протягом 2021 року, протягом 8 місяців 2022 року,
- за кожним територіальним (відокремленим) підрозділом ГУНП в областях та ГУНП у м. Києві,
- за статевим розподілом кривдників (чоловік/жінка).

3. Кількість осіб, які перебувають на профілактичному обліку кривдника.

Статистичні дані подати з урахуванням наступних періодів та критеріїв окремо:

- за період протягом 2021 року, протягом 8 місяців 2022 року,
- за кожним територіальним (відокремленим) підрозділом ГУНП в областях та ГУНП у м. Києві,
- за статевим розподілом кривдників (чоловік/жінка).

4. Кількість заяв (повідомлень) про вчинення домашнього насильства, які надійшли до органів Національної поліції.

Статистичні дані подати з урахуванням наступних періодів та критеріїв окремо:

- за період протягом 2021 року, протягом 8 місяців 2022 року,
- за кожним територіальним (відокремленим) підрозділом ГУНП в областях та ГУНП у м. Києві,
- за статевим розподілом постраждалих осіб (чоловік/жінка).

Запитувану інформацію прошу надати у визначений законом строк:
на електронну адресу: v_medvedska@ukr.net

31.08.2022 _____ Вікторія МЕДВЕДСЬКА

Відповідь на запит на отримання публічної інформації Національної поліції України**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ****Департамент інформаційно-
аналітичної підтримки**

вул. Богомольця, 10, м. Київ, 01601,
тел. 254-76-10, 256-14-40
E-mail: duty.it@police.gov.ua

Вікторії МЕДВЕДСЬКІЙv_medvedska@ukr.netвід 07 вересня 2022 року № /27/01/2-2022На № від 01.09.2022**Про надання інформації**

За дорученням керівництва Національної поліції України в Департаменті розглянуто Ваш запит щодо надання інформації про кількість випадків винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінових заборонних приписів щодо кривдника за фактами вчинення домашнього насильства, передбачених статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), кількість випадків винесення термінових заборонних приписів щодо кривдника за фактами вчинення домашнього насильства, передбаченого статтею 126-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) за 2021 рік та 8 місяців 2022 року та з інших питань.

За результатами розгляду повідомляємо, що чинним порядком ведення автоматизованих обліків, а також статистичною звітністю, що узагальнюється у Департаменті інформація щодо випадків винесення термінових заборонних приписів щодо кривдника за фактами вчинення домашнього насильства, передбачених статтею 173-2 КУпАП та статтею 126-1 КК України не передбачена.

Разом з тим надаємо наявні статистичні відомості про:

- розгляд заяв, повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, а також заходи реагування на них;
- профілактичний облік осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників);
- профілактичний облік дорослих осіб (окремо чоловічої і жіночої статі), схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників) за кожним територіальним (відокремленим) підрозділом ГУНП в областях та ГУНП у м. Києві за 2021 рік та за період з 01.01.2022 по 31.07.2022.

Додаток: на 6 арк. в 1 прим.

Начальник Департаменту**Леонід ТИМЧЕНКО**

Відомості															
про профілактичний облік дорослих осіб, схильних до вчинення домашнього насильства (кривдників) за 2021 рік															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
Найменування регіонів	Переоуваго на обліку на початок звітного періоду	Поставлено на облік у звітному періоді	вчиненням адмін. правопоруш. за ст.173-2 КУпАП	УТ.ч. у зв'язку з				Збито з обліку у звітному періоді	Переоуваго на облік на кінець звітного періоду	вчиненням адмін. правопоруш. за ст.173-2 КУпАП	УТ.ч. у зв'язку з			Кількість осіб, яким винесено терміновий заборонний припис	Кількість осіб, яким винесено адмін. припис на право придбання, зберігання, носіння зброї та боеприпасів
				видачено термінового заборонного припису	видачено обмежува-льного припису	відкріпкам кримінального провадження	збільшенням від відкріпкам кримінального провадження				збільшенням від відкріпкам кримінального провадження	видачено обмежува-льного припису	відкріпкам кримінального провадження		
4															
5 Автономна Республіка Крим															
6 Вінницька область	3632	4643	4637	6					4080	4195	4187	6	2		1555
7 Волинська область	2353	2056	2056						2262	2147	2130		17		597
8 Дніпропетровська область	7809	10183	9331	560	14	278			10071	7921	7379	250	14	278	5576
9 Донецька область	5438	5086	5086						4748	5776	5776				1118
10 Житомирська область	4006	5228	3750	1372	8	98			4273	4961	3592	1294		75	3013
11 Закарпатська область	2592	3271	3270		1				2396	3467	3466		1		818
12 Запорізька область	3772	4058	4058						3742	4088	4088				3791
13 Івано-Франківська область	2270	3058	2797	231	25	5			2505	2823	2524	290	4	5	2740
14 Київська область	3042	4085	3672	389	8	16			2953	4174	3759	391	8	16	2399
15 місто Київ	6253	5922	5383	533	6				6309	5866	5382	480	4		2976
16 Кіровоградська область	2203	2192	2168						2136	2259	2145				595
17 Луганська область	1504	1652	1566						1365	1791	1705			86	833
18 Львівська область	3963	5124	4552	510	59	3			4717	4370	4272	76	22		2812
19 Миколаївська область	1930	2249	2183	19	36	11			2274	1905	1867	11	21	6	1002
20 Одеська область	5843	6379	6376		3				5817	6405	6395		2	8	2406
21 Полтавська область	2160	2480	2480						2308	2332	2332				1609
22 Рівненська область	3145	3035	3017		18				3318	2862	2844		18		900
23 місто Севастополь															17
24 Сумська область	2364	2752	2715	36	1				2581	2535	2500	35			1439
25 Тернопільська область	2858	2848	2817		31				2800	2906	2875		31		2678
26 Харківська область	4260	4125	4107	4	6	8			4240	4145	4132	3	2	8	840
27 Херсонська область	3573	4109	4000		15	73	21		4244	3438	3403		9	6	2513
28 Хмельницька область	2179	2452	2451		1				2251	2380	2378		2		653
29 Черкаська область	2196	2984	2964	18	2				2349	2831	2829	2			738
30 Чернігівська область	1654	2591	2587	1	3				1523	2722	2719	1	2		804
31 Чернівецька область	2076	1966	1738	126	10	92			1681	2361	2270	53	2	36	1488
32 Усього по Україні	83075	94528	89761	3805	247	670	21		86943	90660	86949	2892	161	524	45893

Відомості

про профілактичний облік дорослих осіб чоловічої статі, схильних до вчинення домашнього насильства за 2021 рік

[illegible]

Відомості
про профілактичний облік дорослих осіб жіночої статі, схилили до виникнення домашнього насильства у 2021 році

Відомості про профілактичний облік дорослих осіб жіночої статі, скільник до вчинення домашнього насильства у 2021 році															
№	Найменування регіонів	Перебувало на обліку на початок 2021 року	Поставлено на обліку у 2021 році	У т.ч. у зв'язку з				Знято з обліку у 2021 році	У т.ч. у зв'язку з				Кількість осіб, яким винесено терміновий заборонний припис	Кількість осіб, яким дозволено право придбання зброї та боєприпасів	
				вчиненням адмін. правопоруш за ст.173-2 КУАП	видачею термінового заборонного припису	видачею об'єднув-льонного припису	відсуттм кримінального провадження		звільненням від відбування покарання засудженого криміна	вчиненням адмін. правопоруш за ст.173-2 КУАП	видачею термінового припису	видачею об'єднув-льонного припису			відсуттм кримінального провадження
1	Автономна Республіка Крим		562	562				394	388						
2	Вінницька область	220	562	562				43	193					112	
3	Волинська область	143	93	93											
4	Дніпропетровська область	1188	1395	1250	72	73		1308	1275	58	48			767	
5	Донецька область	365	300	300				270	395					92	
6	Житомирська область	407	416	346	70			420	403	57				247	
7	Закарпатська область	207	322	322				276	253					71	
8	Запорізька область	444	482	482				439	487						
9	Івано-Франківська область	226	326	258	68			337	315	247	68			290	
10	Київська область	371	535	456	79			357	549	470	79			272	
11	Місто Київ	1600	1747	1578	169			1145	2202	2044	158			688	
12	Кіровоградська область	174	184	182				178	180	180				25	
13	Луганська область	167	183	183				156	194	194				58	
14	Львівська область	345	468	461	7			467	346	320	26			136	
15	Миколаївська область	155	215	210	1	1	3	211	159	155	1	1	2	60	1
16	Одеська область	947	1068	1068				908	1107	1107				277	
17	Полтавська область	179	219	219				205	193	193				124	
18	Рівненська область	287	255	255				306	236	236					
19	Місто Севастополь														
20	Сумська область	281	362	357	5			360	283	278	5			133	
21	Тернопільська область	314	340	340				338	316	316				247	
22	Харківська область	605	603	603				633	575	575				95	
23	Херсонська область	364	428	425	1	2		379	413	413				234	
24	Хмельницька область	143	113	113				109	147	147				54	
25	Черкаська область	271	333	333				287	317	317				62	
26	Чернівецька область	124	306	306				158	272	272					
27	Чернігівська область	193	282	254	27	1		291	184	176	8			213	
28	Усього по Україні	9720	11337	10956	498	2	79	9875	11382	10871	460	1	50	4257	1
29															
30															
31															
32															
33															

**Запит на отримання публічної інформації до Головного управління
Національної поліції у Тернопільській області**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства
внутрішніх справ України
07 лютого 2017 року № 95

**ФОРМА
ЗАПИТУ НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ**

Розпорядником інформації є Головне управління Національної поліції у Тернопільській області.

Запитувач Медведська Вікторія Валеріївна, 08703, Київська обл., м. Обухів, вул. Київська, 146, кв. 16, електронна адреса: v_medvedska@ukr.net, тел. 097-751-84-28.

ЗАПИТ НА ОТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Прошу відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» надати:

1. Положення або інший документ, який визначає повноваження (завдання, права та обов'язки) сектору протидії домашньому насильству, створеному у структурі Тернопільського районного управління поліції Головного управління Національної поліції у Тернопільській області.
2. Посадову інструкцію (функціональні обов'язки) керівника сектору протидії домашньому насильству, створеному у структурі Тернопільського районного управління поліції Головного управління Національної поліції у Тернопільській області.

Запитувану інформацію прошу надати у визначений законом строк: на електронну адресу: v_medvedska@ukr.net.

13.09.2022

Вікторія

МЕДВЕДСЬКА

Відповідь на запит на отримання публічної інформації Тернопільського районного управління поліції Головного управління Національної поліції у Тернопільській області

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ТЕРНОПІЛЬСЬКЕ РАЙОННЕ
УПРАВЛІННЯ ПОЛІЦІЇ**
46001 м.Тернопіль бульв.Шевченка,10
тел: 271170
21 вересня 2022 року № М-38 зі

Вікторії МЕДВЕДСЬКІЙ

для скерування електронною поштою

v_medvedska@ukr.net

Про інформування

Шановна Вікторіє!

Інформуємо, що Ваш запит про надання інформації, зареєстрований у секретаріаті Тернопільського районного управління поліції ГУНП в Тернопільській області від 15.09.2022 року за вхідним індексом № М-38зі і розглянутий.

Повідомляємо, що у Тернопільському РУ поліції ГУНП в Тернопільській області створено та функціонує мобільна група сектору протидії домашньому насильству (надалі по тексту СПДН).

Мобільна група СПДН - група працівників сектору протидії домашньому насильству управління/відділу поліції у складі не менше 2 поліцейських, яка уповноважена на здійснення реагування виключно на факти вчинення домашнього насильства.

Завдання та повноваження СПДН:

1. Забезпечує контроль за організацією роботи структурних підрозділів управління/відділів поліції, відділів/відділень поліції та секторів поліцейської діяльності, які входять до складу органу поліції, з питань запобігання а протидії домашньому насильству, надає їм організаційну та методичну допомогу в підвищенні ефективності вказаної роботи.
2. Взаємодіє при вирішенні питань із запобігання та протидії домашнього насильства (надалі по тексту ДН) із сектором адміністративної практики, здійснює налагодження співпраці з населенням, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, громадянами та громадськими організаціями.
3. Здійснює комплексний моніторинг результатів роботи районного управління/відділу поліції, з забезпечення реалізації повноважень щодо запобігання та протидії ДН, розробку та відповідних програм, перспективних і поточних заходів щодо вдосконалення діяльності підрозділів.
4. Здійснює розгляд звернень, запитів, скарг громадян, органів влади, народних депутатів України, підприємств, установ та організацій, трудових колективів, публікації у пресі (далі звернення), що належать до сфери діяльності сектору.
5. Здійснює заходи щодо зміцнення кадрового та професійного складу сектору, забезпечення дотримання дисципліни і законності при виконанні ними своїх службових обов'язків та надає пропозиції із цих питань керівництву районного управління/відділу поліції.
6. Організовує узагальнення і впровадження в практичну діяльність сектору позитивного досвіду та передових форм організації їх роботи.
7. Готує необхідні матеріали для їх розгляду на нарадах (селекторах) органу поліції, пропозицій щодо вдосконалення діяльності органу поліції та його структурних підрозділів.
8. Здійснює перевірку, проведення контрольних перевірок, комплексні й інші виїзди у відділах (секторах) районного управління/відділу поліції, для вивчення стану службової діяльності з питань запобігання та протидії домашньому насильству.
9. Проводить роботу серед населення щодо підвищення їх обізнаності про права та можливості у разі вчинення стосовно них домашнього насильства.

Типові функціональні обов'язки (повноваження) начальника СПДН:

1. На основі й на виконання Конституції та законів України, актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України здійснює керівництво роботою, визначає тактику, основні напрямки діяльності сектору та характер роботи відповідно до визначених завдань і функцій.

2. Організовує роботу сектору, забезпечує ефективне виконання покладених на нього завдань і функцій. Несе особисту відповідальність за виконання підлеглими своїх посадових інструкцій, уживає заходів щодо запобігання корупції, порушенням законності, службової дисципліни, здійснює постійний контроль за станом діловодства, забезпечення безпеки особового складу, збереження життя та здоров'я працівників під час виконання ними службових обов'язків. Зазначені питання тримає на постійному контролі.

3. У межах службових повноважень і в спосіб, визначений законодавством, організовує та забезпечує:

3.1. Взаємодію працівників сектору зі структурними підрозділами управління/відділу поліції, його відділів/відділень та секторів поліцейського діяльності, органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами;

3.2. Підготовку аналітичних матеріалів керівництву відділу/управління поліції та управління превентивної діяльності ГУНП про стан організації діяльності сектору щодо запобігання та протидії домашньому насильству;

3.3. Роботу щодо дотримання службової дисципліни і законності особовим складом сектору. Забезпечує проведення службових розслідувань за фактами надзвичайних подій, порушень дисципліни. Висновки та пропозиції з цих питань доповідає керівництву управління/відділу поліції;

3.4. Своєчасний та якісний розгляд працівниками сектору звернень, запитів та скарг громадян, органів виконавчої влади, депутатів усіх рівнів, підприємств, установ, організацій, трудових колективів, публікацій у пресі, Інтернет - виданнях та соціальних мережах з питань, що належать до компетенції сектору;

3.5. Проведення перевірок працівниками сектору службової діяльності структурних підрозділів управління/відділу поліції та його підпорядкованих підрозділів з питань запобігання та протидії домашньому насильству;

3.6. Підготовку матеріалів з питань діяльності сектору до розгляду на нарадах керівництва управління/відділу поліції та ГУНП.

3.7. Готує графік несення служби у добових нарядах мобільної групи із запобігання та протидії домашнього насильства, для їх участі у реагуванні на заяви та повідомлення пов'язані із таким насильством.

3.8. Приймає участь в інструктажах екіпажів сектору, що задіюються, відповідно до графіку, до реагування на факти вчинення домашнього насильства.

4. Розробляє план (графік, завдання) проведення профілактичних заходів стосовно кривдників, які перебувають на профілактичному обліку та дотриманням ними встановлених тимчасових заходів обмеження, зокрема екіпажем, що задіяний до реагування на факти вчинення домашнього насильства.

5. Організовує та ініціює проведення перевірок (рейдів) спільно із представниками соціальних служб сімей, що опинилися в складних життєвих обставинах. Залучає до цих заходів поліцейських ювенальної превенції.

6. Здійснює перевірку матеріалів складеними за фактом реагування відповідним екіпажем на факти вчинення домашнього насильства.

7. Подає начальникові управління/відділу поліції пропозиції щодо:

7.1. вдосконалення діяльності сектору та інших структурних підрозділів органу поліції, ужиття заходів для впровадження новітніх форм і методів роботи;

7.2. присвоєння спеціальних звань працівникам сектору, надбавок та інших виплат, передбачених законом України, заохочення, у тому числі державними нагородами, притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, а також надання відпусток та вирішення інших питань, пов'язаних з проходженням ними служби, здійсненням трудової діяльності та соціальним захистом відповідно до законодавства;

7.3. підготовки проєктів планів організаційних і практичних заходів управління/відділу поліції за визначеними напрямками діяльності, за необхідності подає пропозиції щодо їх корегування;

7.4. направлення поліцейських сектору в планові та позапланові службові відрядження з метою виконання покладених на них функцій і завдань та навчання тощо;

7.5. підвищення ефективності роботи сектору з питань матеріально-технічного забезпечення.

8. Розподіляє функціональні обов'язки (посадові інструкції) працівників сектору, рівномірно розподіляє між ними можливі додаткові обов'язки визначені дорученнями керівництва Національної поліції та/чи Головного управління.

9. У межах повноважень бере участь у заходах з питань обміну досвідом роботи сектору з іншими підрозділами поліції з різних регіонів держави, ініціює перед керівництвом управління/відділу поліції, УПД ГУНП та ДПД його впровадження.

10. Бере участь у заслуховуванні звітів керівників структурних та/або підпорядкованих підрозділів управління/відділу поліції з питань запобігання та протидії домашньому насильству.

11. Організовує роботу з питань постановки на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з такого обліку кривдника дільничними офіцерами поліції.

12. Здійснює інші повноваження, які належать до компетенції сектору, у тому числі визначені законом, нормативно-правовими актами, дорученнями керівництва ГУНП та/або Департаменту превентивної діяльності та Національної поліції.

13. Сприяє забезпеченню реалізації єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у межах своїх повноважень.

14. Дотримується в межах компетенції принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у своїй діяльності.

15. Забезпечує в межах компетенції виконання нормативно-правових актів з питань дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії дискримінації за ознакою статі та сексуальним домаганням.

18. Керівництвом Департаменту превентивної діяльності в межах законодавства можуть бути делеговані також інші повноваження, не передбачені цими функціональними обов'язками (повноваженнями).

19. У разі необхідності делегує певні повноваження заступнику начальника сектору або відповідному старшому інспектору.

20. У разі своєї відсутності, його обов'язки виконує заступник начальника сектору, або визначена ним особа.

Начальник

Вик. Галюна ГУМЕНЮК

Сергій ОСАДЦЯ

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
чинних та пропонованих змін до системи вітчизняного законодавства
України щодо домашнього насильства

Чинна редакція нормативно-правового акта	Пропонована редакція нормативно-правового акта
Кодекс України про адміністративні правопорушення	
Частина 8 стаття 38 Відсутня	Частина 8 стаття 38 <i>Адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, передбаченого статтею 173² цього Кодексу, може бути накладено протягом шести місяців з дня його вчинення.</i>
частина 2 статті 39¹ Відсутня	частина 2 статті 39¹ <i>Суд зобов'язаний направити особу, яка вчинила домашнє насильство, на проходження програми для таких осіб, передбаченої Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», у разі: первинного випадку вчинення домашнього насильства та закриття провадження у зв'язку із закінченням на момент розгляду</i>

	<i>справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП.</i>
стаття 173² Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, - тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або	стаття 173² Вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, що не спричинило тілесних ушкоджень, психологічного, економічного характеру, внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, <i>тягнуть за собою накладення штрафу від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян</i> або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, <i>або адміністративний арешт на строк десять діб.</i> <i>Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене подружжям або особою, яка з постраждалою особою проживає спільно однією сім'єю, але не перебуває у шлюбі, тягнуть за собою виконання громадських робіт на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на</i>

громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.	<i>строк десять діб.</i> <i>Невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, - тягнуть за собою виконання громадських робіт на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.</i> Ті самі діяння, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою, другою або третьою цієї статті, - <i>тягнуть за собою адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.</i>
частина 2 статті 277 Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 42⁻², частиною першою статті 44, статтями 44⁻¹, 106⁻¹, 106⁻², 162, 172⁻¹⁰ - 172⁻²⁰, 173, 173⁻¹, 173⁻², 178, 185, частиною першою статті	частина 2 статті 277 Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 42⁻², частиною першою статті 44, статтями 44⁻¹, 106⁻¹, 106⁻², 162, 172⁻¹⁰ - 172⁻²⁰, 173, 173⁻¹, 178, 185, частиною першою статті

185⁻³, статтями 185⁻⁷, 185⁻¹⁰, 188⁻²², 203 - 206⁻¹, розглядаються протягом доби, статтями 146, 160, 185⁻¹, 212⁻⁷ - 212⁻²⁰ - у триденний строк, статтями 46⁻¹, 51, 166⁻⁹, 176 і 188⁻³⁴ - у п'ятиденний строк, статтями 101-103 цього Кодексу - у семиденний строк. Справи про адміністративні правопорушення, передбачені частинами першою, третьою та сьомою статті 122 (в частині порушення правил зупинки, стоянки), частинами першою, другою та восьмою статті 152⁻¹ цього Кодексу, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), розглядаються уповноваженою особою невідкладно після виявлення правопорушення та отримання відомостей про суб'єкта цього правопорушення.	185⁻³, статтями 185⁻⁷, 185⁻¹⁰, 188⁻²², 203 - 206⁻¹, розглядаються протягом доби, статтями 146, 160, 173², 185⁻¹, 212⁻⁷ - 212⁻²⁰ - у триденний строк, статтями 46⁻¹, 51, 166⁻⁹, 176 і 188⁻³⁴ - у п'ятиденний строк, статтями 101-103 цього Кодексу - у семиденний строк. Справи про адміністративні правопорушення, передбачені частинами першою, третьою та сьомою статті 122 (в частині порушення правил зупинки, стоянки), частинами першою, другою та восьмою статті 152⁻¹ цього Кодексу, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису), розглядаються уповноваженою особою невідкладно після виявлення правопорушення та отримання відомостей про суб'єкта цього правопорушення.
частина 2 статті 277² Інші особи, які беруть участь у провадженні по справі про адміністративні правопорушення, повідомляються про день розгляду справи в той же строк.	частина 2 статті 277² <i>У справах про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173² КУпАП, особа, яка притягається до адміністративної відповідальності викликається до суду через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України, яке</i>

	<i>розміщується не пізніше 24 годин до дати відповідного судового засідання.</i> <i>Опублікування оголошення про виклик означає, що особа вважається повідомленою про дату, час і місце розгляду справи.</i> <i>У зв'язку з цим частину другу вважати частиною третьою.</i>
Кримінальний кодекс України	
стаття 126¹ Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, - карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.	стаття 126¹ Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, - карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

	<i>Примітка. Під систематичністю слід розуміти вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства, яке відбулось не менше двох разів в часі.</i>
стаття 126² Відсутня	стаття 126² «Переслідування» <i>Умисні систематичні протиправні дії, що викликають або можуть викликати у особи обґрунтований страх за її життя чи здоров'я, життя чи здоров'я членів сім'ї, близьких родичів або іншим чином значно погіршити якість її життя, - караються позбавленням волі на строк від двох до трьох років. Ті самі дії, вчинені щодо дитини, вагітної жінки, - караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років.</i>
стаття 390¹ Умисне невиконання обмежувальних заходів, передбачених статтею 91¹ цього Кодексу, або умисне невиконання обмежувальних приписів, або умисне ухилення від проходження програми для кривдників особою, щодо якої такі заходи застосовані судом, - караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі	стаття 390¹ Умисне невиконання обмежувальних заходів, передбачених статтею 91¹ цього Кодексу, або умисне невиконання обмежувальних приписів, або умисне ухилення від проходження програми для кривдників особою, щодо якої такі заходи застосовані судом, - караються <i>обмеженням волі на строк до двох років або</i>

на строк до двох років.	<i>позбавленням волі на строк до трьох років.</i>
Цивільний процесуальний кодекс України	
ч. 1 ст. 105	ч. 1 ст. 105
Призначення експертизи судом є обов'язковим у разі заявлення клопотання про призначення експертизи обома сторонами. Призначення експертизи судом є обов'язковим також за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити: 1) характер і ступінь ушкодження здоров'я; 2) психічний стан особи; 3) вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати.	Призначення експертизи судом є обов'язковим у разі заявлення клопотання про призначення експертизи обома сторонами. Призначення експертизи судом є обов'язковим також за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити: 1) характер і ступінь ушкодження здоров'я; 2) психічний стан особи; 3) вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати. <i>4) факт вчинення кривдником домашнього насильства у разі: відсутності у справі інших засобів доказування, окрім пояснень кривдника та постраждалої особи, та заперечення кривдником факту вчинення домашнього насильства.</i>
Пункт 8 частини 1 статті 161	Пункт 8 частини 1 статті 161
Судовий наказ може бути видано, якщо: 8) відсутній	Судовий наказ може бути видано, якщо: <i>8) заявлено вимогу про визначення</i>

	<i>місця проживання дитини з матір'ю у разі встановлення судовим рішенням вини батька дитини у вчиненні домашнього насильства щодо матері чи дитини.</i>
Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»	
стаття 1	стаття 1
14) психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи. 15) сексуальне насильство - форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального	14) психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи. <i>Психологічне насильство може вчинятись із застосуванням засобів електронних комунікацій.</i> 15) сексуальне насильство - форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або

характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;	стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності. <i>Сексуальне насильство може вчинятись із застосуванням засобів електронних комунікацій.</i>
Наказ МВС від 15.11.2017 № 930 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України»	
Пункт 12 Звернення від громадян надходять до органів (підрозділів) поліції у вигляді листів, під час їх особистого прийому посадовими особами, з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку або за допомогою засобів телефонного зв'язку через контактні центри, телефонні «гарячі лінії».	Пункт 12 Звернення від громадян надходять до органів (підрозділів) поліції у вигляді листів, під час їх особистого прийому посадовими особами, з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку, <i>через спеціальний чат-бот у месенджерах</i> або за допомогою засобів телефонного зв'язку через контактні центри, телефонні «гарячі лінії».
Наказ МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника»	
пункт 17	пункт 17

Припис виноситься строком до 10 діб.	Припис виноситься строком до 10 діб. <i>Дія припису продовжується до закінчення розгляду у суді заяви постраждалої особи про видачу обмежувального припису.</i>
пункт 23 Відсутній	пункт 23 <i>У разі відмови у видачі термінового заборонного припису працівник уповноваженого підрозділу поліції зобов'язаний прийняти постанову про відмову у видачі припису, яка може бути оскаржена в адміністративному чи судовому порядку.</i>
Наказ МВС від 25.02.2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України»	
Частина 2 Розділ II Підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік є: складений адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173 ⁻² КУпАП; терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції;	Частина 2 Розділ II Підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік є: Виключити терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесений працівником уповноваженого підрозділу поліції;

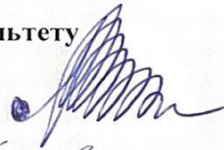
отримання уповноваженим підрозділом поліції в установленому законом порядку інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику; рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173⁻² КУпАП; відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі; повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі.	отримання уповноваженим підрозділом поліції в установленому законом порядку інформації про видачу судом обмежувального припису кривднику; рішення суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173⁻² КУпАП; <i>обвинувальний вирок суду стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі або ж постанова про закриття кримінального провадження з nereабілітуючих підстав;</i> повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі».
Частина 8 Розділу II Строки ведення профілактичного обліку кривдників установлюються: відповідно до строків застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника або	Частина 8 Розділу II Строки ведення профілактичного обліку кривдників установлюються: відповідно до строків застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього

покладення на нього обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника, а в разі продовження припису - на встановлений судом строк; упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства у випадку, коли обмежувальний припис стосовно кривдника судом не виносився; упродовж одного року з дня накладення судом адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі; до набрання законної сили вироком суду у кримінальному провадженні, відкритому стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі; до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства.	обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника, а в разі продовження припису - на встановлений судом строк; упродовж одного року з дня виявлення останнього факту вчинення домашнього насильства у випадку, коли обмежувальний припис стосовно кривдника судом не виносився; упродовж одного року з дня накладення судом адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі; <i>упродовж одного року з дня прийняття постанови про закриття кримінального провадження про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 126¹ КК України, з nereабілітуючих підстав;</i> до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства.
---	---

АКТ
про впровадження/використання результатів дисертаційного дослідження
у наукову-дослідну діяльність

Окремі положення дисертаційного дослідження Медведської Вікторії Валеріївни на тему: «Правові засади захисту жінок від домашнього насильства» використовувалися у науково-дослідній роботі при виконанні науково-дослідної теми Національного університету біоресурсів і природокористування України «Права людини в міжнародному праві та національному законодавстві» (номер державної реєстрації №0115U006023).

Заступник декана юридичного факультету
з наукової роботи,
доктор юридичних наук, професор

Віктор ЛАДИЧЕНКО

*Юридич. д.ю.н., професора
досвідчено.*

Ладиченко В.В.

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ
ГУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

вул. Хвильового, 2, м. Рівне, 33000,
тел. (0362) 26-15-65, info@rv.npu.gov.ua
Ідентифікаційний код 40108761

Аспірантці кафедри міжнародного
права та порівняльного
правознавства НУБІП
Вікторії МЕДВЕДСЬКІЙ

01.12.2022. № 5449/116/01/26-2022

На № _____ від _____

Щодо впровадження результатів
дисертаційного дослідження

Шановна пані Вікторіє!

Головне управління Національної поліції в Рівненській області (далі - ГУНП в Рівненській області) повідомляє, що Ваш лист від 28.11.2022 щодо розгляду результатів дисертаційного дослідження аспірантки Національного університету біоресурсів і природокористування України Медведської Вікторії Валеріївни на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю «081 Право» на тему: «Правові засади захисту жінок від домашнього насильства» уважно розглянуто.

У дисертаційному дослідженні запропоновано обґрунтовані та практично значимі висновки і пропозиції щодо підвищення ефективності несудових механізмів захисту та засад судового захисту жінок від домашнього насильства.

Окрім того, у дисертації виконано аналіз адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності за вчинення домашнього насильства щодо жінок, а також висунуто низку пропозицій щодо їхнього вдосконалення, наприклад, встановлення кримінальної відповідальності за вчинення переслідування, посилення кримінальної відповідальності за невиконання кривдником рішення суду, яким встановлено обмежувальний припис, а саме: обмеження волі на строк до двох років або позбавлення волі на строк до трьох років замість існуючої наразі санкції у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до двох років.

Подані до ГУНП в Рівненській області результати дисертаційного дослідження мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, практичну значимість, є науково обґрунтованими і можуть бути враховані ГУНП в Рівненській області при подальшому вдосконаленні чинного законодавства про попередження та протидію домашньому насильству у цілому та попередження і протидію домашньому насильству щодо жінок зокрема.

**Начальник
полковник поліції**

Олексій КАМИШАНСЬКИЙ

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

вул. Ф. Ракоці, 13, м. Ужгород, 88008,
тел. 69-55-88, факс. 61-21-91,
<http://www.zk.npu.gov.ua>
gunp@zk.npu.gov.ua

Ідентифікаційний код 40108913

29.11.2022 № 621/106/21/11-2022

На _____ від _____

Аспірантці кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства НУБІП
Вікторії МЕДВЕДСЬКІЙ

**Щодо впровадження результатів
дисертаційного дослідження**

Шановна пані Вікторіє!

Головне управління Національної поліції в Закарпатській області (далі – ГУНП в Закарпатській області) повідомляє, що Ваш лист від 28.11.2022 щодо розгляду результатів дисертаційного дослідження аспірантки Національного університету біоресурсів і природокористування України Медведської Вікторії Валеріївни на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю «081 Право» на тему: «Правові засади захисту жінок від домашнього насильства» уважно розглянуто.

Розроблені Вами наукові положення, які стосуються удосконалення окремих норм, визначених КУпАП, КК України, ЦПК України, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Наказу МВС від 15.11.2017 № 930 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України», Наказу МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника», Наказу МВС від 25.02.2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України», мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, наукову та практичну значимість.

Заслужують на увагу розроблені Вами зміни та доповнення до: 1) наказу МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» щодо необхідності доповнення нормами про: а) прийняття працівником уповноваженого підрозділу поліції рішення про відмову у видачі термінового заборонного припису, яке підлягає оскарженню в адміністративному або в судовому порядку; б) продовження дії термінового заборонного припису до закінчення розгляду у

суді заяви постраждалої особи про видачу обмежувального припису; 2) КУпАП у частині підвищення санкції статті 173² за вчинення домашнього насильства.

У цілому результати Вашого дисертаційного дослідження є прийнятними та можуть бути враховані з метою удосконалення законодавства щодо попередження та протидії домашньому насильству.

Начальник
генерал поліції третього рангу

Ярослав КОЛЕСНИК

018307

УКРАЇНА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

вул. М.Омеляновича-Павленка, 1, м. Київ, Україна, 01010, т.ф. +38 (044) 280 82 03, т. +38 (044) 280 87 65
e-mail: general@ntu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02070915

05.12.2022 № 1277/08-17 на № _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи
Національного транспортного
університету проф. Віталій ХАРУТА

_____ 2022 р.

АКТ

про впровадження/використання результатів дисертаційного дослідження
у навчальний процес

Основні положення дисертаційного дослідження Медведської Вікторії Валеріївни на тему: «Правові засади захисту жінок від домашнього насильства» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право») впроваджені у навчальний процес підготовки здобувачів вищої освіти освітнього рівня «Бакалавр» спеціальності «Право» під час викладання навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Цивільний процес», «Адміністративна відповідальність», «Міжнародний захист прав людини» та здобувачів вищої освіти освітнього рівня «Магістр» спеціальності «Право» під час викладання навчальних дисциплін «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу» та «Актуальні проблеми теорії права».

Завідувач кафедри
транспортного права та логістики

Тетяна ВОРКУТ